

Honvédségi Szemle

145. ÉVFOLYAM
2017/4. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Honvédségi Szemle

145. ÉVFOLYAM
2017/3. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Tartalom

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Deme László József alezredes:

Felkészülés a jövő hadviselésére – az amerikai szárazföldi haderő új hadművelési koncepciója. 3

Nagy László ny. mk. ezredes – Somogyi Tamás:

Az orosz geopolitika és a fegyveres erők reformja (1.) 25

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Prantner Zoltán:

Az Iszlám Állam női ellenfelei Irakban és Szíriában 39

Pákozdi Nóra

Algéria geopolitikai jelentősége az arab tavasz előtt és után 52

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Szilágyi Zsolt alezredes:

A Magyar Honvédség képességei ideiglenes biztonsági folyamzár telepítése esetén 62

Novák Attila százados – Sótér Andrea alezredes – Rázsó Zsófia hadnagy

– Juhász Zsolt alezredes:

Harc az elhízás ellen: a Honvéd Testalkati Program. Morfológia és metodika 74

Völgyi Zoltán:

A személyközi kapcsolatokon alapuló információs műveleteket végrehajtó állomány kiképzésének pszichológiai támogatása 87

LOGISZTIKA

Erdődi Zsolt Béla ezredes:

A tábori elhelyezési eszközrendszer modernizálásának lehetőségei 98

HADTÖRTÉNELEM

Balla Tibor alezredes:

A magyar királyi 41. honvéd hadosztály harcai a 10. isonzói csatában (1917. május 12.–június 6.) 119

Kranzieritz Károly:

Az Osztrák–Magyar Monarchia első hadseregcsoportjai a magyar szakirodalomban, A galíciai felvonulás időszakában (1914. augusztus). 129

FÓRUM

Gondos László:

Szervezeti szintű évfordulók a magyar katonai repülés történetében 141

Lacsny Márton:

A hazafias és honvédelmi nevelés, ahogy a középiskolások látják (2.) 146

SZEMLE

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

Nemzetközi katonai és haditechnikai szemle 154

ABSTRACT 161

E SZÁMUNK SZERZŐI

Deme László József alezredes, az NKE HHK Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam hallgatója

Dr. Nagy László ny. mk. ezredes (DSc)

Somogyi Tamás, a Nemzeti Közszerzési Egyetem végzős hallgatója

Dr. Prantner Zoltán (PhD) történész, tudományos segédmunkatárs (Szegedi Tudományegyetem, BTK)

Pákozdi Nóra tudományos kutató (Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely)

Szilágyi Zsolt alezredes, az MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred parancsnokhelyettese

Novák Attila százados, az MH Egészségügyi Központ Egészségfejlesztési Osztály tisztje, Magyar Testnevelési Egyetem Doktori Iskolájának doktorandusza

Dr. Sótér Andrea alezredes (PhD), az MH Egészségügyi Központ Egészségfejlesztési Osztály vezetője, a Nemzeti Közszerzési Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának oktatója

Rázsó Zsófia hadnagy, az MH Egészségügyi Központ Egészségfejlesztési Osztály tisztje, az NKE Hadtudományi Doktori Iskolájának doktorandusza

Dr. Juhász Zsolt alezredes (PhD), az MH Egészségügyi Központ Egészségfejlesztési Osztály kiemelt főtisztje, a Honvéd Testalkati Program vezetője

Völgyi Zoltán pszichológus, tanársegéd (NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Katonai Vezetőképző Intézet, Katonai Vezetéstudományi és Közismereti Tanszék)

Erdődi Zsolt Béla ezredes, az MH Logisztikai Központ hadtápfőnöke, az NKE HHK Felsőfokú Vezetőképző Tanfolyam hallgatója

Dr. Balla Tibor alezredes (DSc), hadtörténész, a HM HIM osztályvezetője

Kranzieritz Károly történész, főelőadó (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum)

Gondos László muzeológus (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum)

Dr. Lacsny Márton főtanácsadó (Emberi Erőforrások Minisztériuma)

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Deme László József alezredes:

FELKÉSZÜLÉS A JÖVŐ HADVISELÉSÉRE – AZ AMERIKAI SZÁRAZFÖLDI HADERŐ ÚJ HADMŰVELETI KONCEPCIÓJA¹

*Bár a háborúkat fegyverekkel vívják, de emberekkel nyerik meg.
George Smith Patton tábornok²*

ÖSSZEFOGLALÓ: Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi haderejének Kiképzési és Doktrinális Parancsnoksága³ 2014. október 31-én kiadta a szárazföldi haderő új hadműveleti koncepcióját Győzni egy összetett világban 2020–2040⁴ címmel. A dokumentum leírja, hogy a szárazföldi haderő a jövőben hogyan fogja megakadályozni egy konfliktus kiterjedését, alakítani a biztonsági környezetét, valamint megnyerni háborúit összhaderőnemi és többnemzeti környezetben a nemzeti érdekek érvényesítése érdekében. A koncepció egyben azonosítja a haderőnem elsődleges képességeit, amelyek támogatják az ország védelmi stratégiáját, vizionálja a jövő lehetséges fegyveres konfliktusait, az ország esetleges ellenfeleit, a szárazföldi haderőnem fejlesztési irányait.

KULCSSZAVAK: műveleti koncepció, konfliktusok és kihívások, biztonsági környezet, összhaderőnemi műveletek, haderőfejlesztési irányok

BEVEZETÉS

A tanulmány célja, hogy megismerkedjünk egy vezető szövetséges állam műveleti stratégiaalkotási folyamatának egy bizonyos területével, valamint betekintést nyerjünk az általa képviselt globális biztonsági környezet felfogásába. Az Amerikai Egyesült Államokat azért választottam, mert a szövetségi rendszerünk – a NATO – egyik legmeghatározóbb tagja, másrészt pályám során több alkalommal volt szerencsém az amerikai haderő egyes törzseivel, egységeivel és alegységeivel együttműködni nemzetközi és hazai környezetben. Tapasztalatom szerint műveleti környezetben vagy nemzetközi gyakorlatok során gyakran előfordul, hogy a vezető nemzeti szerepkört az Amerikai Egyesült Államok haderejének kijelölt szervezetei látják el, így kiemelten fontos lehet az amerikai gondolkodás, a műveleti elvek megismerése.

¹ United States Army Training and Doctrine Command: The US Army Operating Concept – Az amerikai szárazföldi haderő hadműveleti koncepciója. <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 05.)

² Cavalry Journal, September 1933. https://www.goodreads.com/author/quotes/370054.George_S_Patton_Jr_ (Letöltés időpontja: 2016. 10. 05.)

³ United States Army Training and Doctrine Command (USA TRADOC). <http://www.tradoc.army.mil/>

⁴ TRADOC Pamphlet 525-3-1 The US ARMY Operating Concept „Win in a complex world” 2020–2040. <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 05.)

Napjaink globális biztonsági környezete jelentősen megváltozott, a multipoláris világrend átalakulása kezd kirajzolódni előttünk. Az Amerikai Egyesült Államok mint szuperhatalom és jelentős szövetségi rendszerrel bíró ország felismerte más globális és regionális hatalmak megerősödését, növekvő politikai és gazdasági befolyásolási szándékát. Az elmúlt években újabb kihívások, kockázatok, fenyegetések és konfliktusok jelentek meg, melyek jelentősen kihatnak az Amerikai Egyesült Államok és szövetségesei gazdasági és biztonsági érdekeire, mindezekre a későbbiekben részletesebben kitérek.

Ezekre a változásokra csak a jövőbe mutató fejlődéssel és fejlesztéssel lehet érdemben válaszolni. Ennek érdekében az amerikai haderő 2012-től megkezdte az új generációs műveleti koncepciók⁵ kidolgozását. Az új összhaderőnemi műveleti koncepció (CCJO)⁶ egy stratégiai szintű koncepciógyűjtemény, amely az amerikai haderőnemi⁷ koncepciók pontosításának az alapja. A jövőre irányuló szárazföldi haderőnemi koncepció kidolgozásának a keretét a The U.S. Army Capstone Concept⁸ biztosítja. Már itt érdemes megemlíteni, hogy ezek a stratégiai elvek már az újonnan megjelent, az Amerikai Egyesült Államokkal rivalizáló hatalmak által birtokolt fegyverzeti eszközök és rendszerek által biztosított képességek „a területekhez való hozzáférést, illetve a hozzáférést gátló műveletek”⁹ (továbbiakban A2/AD), a „hibrid hadviselés”¹⁰ és a „félreértelmezhető háborúk”¹¹ figyelembevételével próbálnak választ adni a 21. század hadviselésének a kihívásaira.

A tanulmányban azt vizsgálom, hogy mi váltotta ki az új koncepciók kidolgozását, milyen globális és regionális kihívásokra, veszélyekre, kockázatokra és fenyegetésekre ad választ az új szárazföldi koncepció. Értékelem az új hadműveleti alapelveket, a szárazföldi haderőre gyakorolt várható változásokat. Végül bemutatom azokat a koncepcionális fejlesztéseket, amelyek nemcsak az amerikai haderőben, hanem a nemzetközi modernizációs törekvésekben is komoly visszhangot válthatnak ki.

⁵ Az amerikai haderő új generációs műveleti koncepció csomagját a Small Wars Journal idevonatkozó cikke jól összefoglalja. George M. Gross: The New Generation of Operational Concepts. January 2016. <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-new-generation-of-operational-concepts> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 10.)

⁶ Capstone Concept for Joint Operations (CCJO) – Sarokkő Koncepció Összhaderőnemi Műveletekhez. Capstone Concept for Joint Operations: Joint Force 2020. U.S. Department of Defense, September 2012. http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/dod/joint/ccjo_jf2020.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 02. 08.)

⁷ Az amerikai haderőnek öt haderőneme van: szárazföldi erő, légierő, haditengerészet, tengerészgyalogság és a parti őrség.

⁸ The U.S. Army Capstone Concept (A Szárazföldi Haderő Sarokkő Koncepciója), TRADOC Pamphlet 525-3-0, December 2012. A dokumentum leírja a várt jövőbeli műveleti környezetet, a haderőnem akkori lehetséges feladatait a környezet figyelembevételével, ehhez a szükséges képességeket és eszközöket rövid és közepes időtávlatban. <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-0.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 27.)

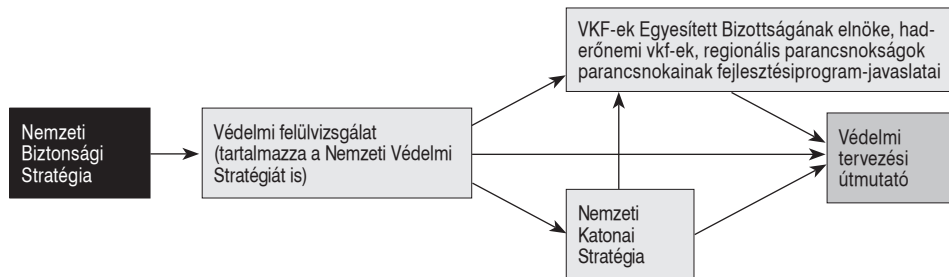
⁹ Az „anti- access/area denial – A2AD” műveletekről lásd Rumi Zoltán: A területekhez való hozzáférés, illetve a hozzáférést gátló műveletek. Honvédségi Szemle, 2015/6. szám, 27–37. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/54257/hsz_6.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 10.)

¹⁰ Porkoláb Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? Hadtudomány, 2015/3–4. szám, 36–48. http://mhht.eu/hadtudomany/2015/3_4/2015_3_4_5.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 10.)

¹¹ Az „ambiguous warfare – félreértelmezhető háborúk” meghatározását lásd Mary Ellen Connell – Ryan Evans: Russia’s „Ambiguous Warfare” and Implications for the U.S. Marine Corp. Center for Stability and Development Center for Strategic Studies, May 2015. https://www.cna.org/CNA_files/PDF/DOP-2015-U-010447-Final.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.)

A SZÁRAZFÖLDI HADMŰVELETI KONCEPCIÓ ALAPJÁT KÉPEZŐ STRATÉGIÁK

Az Amerikai Egyesült Államok az elmúlt időszakban – a globálisan zajló politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti változások figyelembevételével – megtette a szükséges lépéseket a nemzeti érdekei megőrzése és jövőbeni érvényesítési képessége megtartása érdekében. Az elemzőmunka eredményeként kiegészítették a 2010. évben készült nemzeti biztonsági stratégiát,¹² majd ezt követően pontosították a nemzeti katonai stratégiát is.¹³

1. ábra A PPBE négyfázisú tervezési folyamata

Forrás: <http://www.acqnotes.com/acqnote/acquisitions/planning-2> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.)

A nemzeti biztonsági stratégia elméleti alapja a „nagystratégia”,¹⁴ amely – nem dokumentumszerűen – tartalmazza az amerikai kormány jövőbeni politikáját. A nemzeti katonai stratégia általában a nemzeti védelmi stratégiából¹⁵ eredeztethető, de az utóbbi évtizedben a stratégiák készítésének „időbelisége” az Amerikai Egyesült Államokban is felborult (a miniszter által jegyzett Nemzeti Védelmi Stratégia 2008-as). Ezért a hierarchikus stratégiai egymásra épülést az amerikai kormány különféle „átkötésekkel” oldja meg: ezt a célt szolgálta a 2012. évi miniszteri stratégiai védelmi útmutató (Strategic Defense Planning Guidance – DPG), illetve a kormányzati ciklusok közepén lebonyolított védelmi felülvizsgálat (Quadrennial Defense Review – QDR). A védelmi tervezés folyamatának kifejtését¹⁶ mellőzöm, hiszen az meglehetősen összetett, és maga a koncepció tartalmi elemzéséhez nem szükséges, de a hivatkozásban elérhetővé teszem. A folyamat végén a védelmi minisztérium kiadja a védelmi tervezési útmutatót, amelybe a haderőnemek is megteszik a saját tervezé-

¹² Az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Biztonsági Stratégiája, 2015. február. https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 06.)

¹³ Az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Katonai Stratégiája, 2015. június. http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.)

¹⁴ The Grand Strategy of the United States. National Defense University Press, Washington, D.C., October 2014. <http://inss.ndu.edu/Portals/68/Documents/Books/grand-strategy-us.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 05.), továbbá Mező András alezredes: Az amerikai stratégiaalkotás elméleti kérdései, 2. Honvédségi Szemle, 2016/3. szám, 37–47. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/57137/hsz_2016-3..pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 05.)

¹⁵ A korábbi Nemzeti Védelmi Stratégia: The National Defense Strategy of the United States (NDS), March 2005. <https://www.hsdl.org/?view&did=452255> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.), valamint az aktuális védelmi stratégia: Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense. USA Department of Defense, January 2012. http://archive.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.)

¹⁶ <http://www.acqnotes.com/acqnote/acquisitions/ppbe-overview> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.)

si, programozási, költségvetési és végrehajtási (Planning, Programming – Budgeting and Execution PPBE) javaslatokat.

A DPG kialakításával záródik a PPBE-folyamat tervezési fázisa, ahol a védelmi tervezési útmutató egyrészt a nemzeti védelmi stratégiából (National Defense Strategy – NDS) és a nemzeti katonai stratégiából ered, másrészt a haderő vezetői (a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke, a haderőnemek vezérkari főnökei, a regionális és a funkcionális parancsnokságok parancsnokai) fejlesztési program-javaslatából (Program Objective Memorandums – POMs). A PPBE tervezési folyamat négy fázisa: Planning – a tervezés fázisa; Programming – a szükséges haderőstruktúra, fegyverrendszerek, eszközrendszerek, támogatási rendszerek alternatíváinak analizálása és a végső kialakítás meghatározása; Budgeting – a költségvetés tervezésének és jogi hátterének az előkészítése, a folyamatellenőrzés kialakításának a fázisa; Execution – tervszerű végrehajtás és alkalmazás, benne az első három fázis produktumaival.

A JÖVŐ STRATÉGIAI KÖRNYEZETE¹⁷

A stratégiák pontosításának alapját a stratégiaikörnyezet-elemzések és a védelmi felülvizsgálat eredményei biztosítják. Az Amerikai Egyesült Államokban legutóbb 2014-ben hajtottak végre védelmi felülvizsgálatot, amelynek eredményeit¹⁸ nyilvánosan publikálták.

A dokumentum részletesen leírja:

- a jövő biztonsági környezetének alakulását;
- a nemzeti védelmi stratégiát;
- az Amerika Egyesült Államok hadereje (Joint Force) potenciális előnye kiegyensúlyozásának folyamatát más globális szereplők haderejéhez képest;
- a nemzeti védelmi intézményének korrigálását a toborzástól a személyi állomány szociális ellátási helyzetének fejlesztéséig;
- a védelmi költségvetés csökkentés mellett megfelelő működését és annak kockázatait.

A dokumentum a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága elnökének értékelésével zárul, mert a felülvizsgálatot egy független politikai-katonai szakértői bizottság folytatja le. A biztonsági környezet szélesebb körű megítéléséhez elérhetővé teszem a NATO¹⁹ elemzését a várható biztonsági környezetről. A már említett QDR mellett fontos megemlíteni a szárazföldi kiképzési és doktrinális parancsnokság (Training and Doctrine Command – TRADOC) 2028-ig kitekintő vizsgálatát²⁰ a stratégiai környezetről a jövőbeni összhaderőnemi műveletek végrehajtását illetően, amely szintén alapul szolgált az új szárazföldi műveleti koncepció kialakításához.

¹⁷ <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/strat-ldr-dm/pt1ch2.html> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.)

¹⁸ The Quadrennial Defense Review (QDR) – 2014. USA Department of Defense, March 2014. <http://www.acqnotes.com/Attachments/2014%20Quadrennial%20Defense%20Review.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 12.)

¹⁹ A NATO elemzése a jövőbeni biztonsági környezetről. The Shared Perspective of the World in 2030 and Beyond – Security Implications. NATO ACT, 2012. http://www.act.nato.int/images/stories/events/2012/fc_ipr/final_report_ws3.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 02. 08.), amelyet pontosított a Strategic Foresight Analysis 2015 Interim Update to the 2013 Report. <http://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/160121sfa.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 09. 21.)

²⁰ Operational Environment to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations. USA TRADOC G2, August 2012. <http://www.docscrowbanks.com/pdf/army-operational-variables> (Letöltés időpontja: 2016. 01. 13.)

Az amerikai értékelések egyértelműek abban, hogy a jövő stratégiai környezetét a jelenlegi globális politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti²¹ folyamatokból kiindulva nem lehet megjósolni. A legfőbb befolyásoló tényezőkhez sorolják a globalizációt, a technológiai vívmányok elterjedését, a nyersanyagok birtoklásáért folyó versenyt, a víz és az élelmiszer korlátozott rendelkezésre állását, valamint a lakosság demográfiai váltását a Föld bizonyos térségeiben, ahol a fiatal korosztály számának drasztikus növekedése lesz tapasztalható. A TRADOC részletes globális és regionális²² környezetelemzése a politikai, katonai, gazdasági, szociális, információs, infrastrukturális, fizikai környezet és időtényezők vizsgálatán alapszik.²³ Az elemzések alapján az Amerikai Egyesült Államok az alábbi főbb kihívásokkal, kockázatokkal és fenyegetésekkel²⁴ számol a közeli és a távoli jövőre vonatkozóan:

- hagyományos katonai, nem hagyományos válságkezelési és hibrid katonai fenyegetésekkel;
- önmagukban kihívásokat és kockázatokat hordozó állami (nation state actor), működésképtelen állami (failed state actor) és nem állami (substate actor) szereplőkkel (elsősorban Afrikában, Közel-Keleten és Ázsiában);
- versengő, globális meghatározó pozícióra törekvő hatalmakkal (Kína, Oroszország);
- kockázatokat és fenyegetéseket rejtő, kiszámíthatatlan regionális hatalmakkal (Irán, Észak-Korea);
- kockázatokat rejtő regionális válságövezetekkel Közel-Keleten (Szíria, Jemen, Irak, Afganisztán, Pakisztán) és Afrikában (Líbia, Nigéria);
- általános kihívásokkal, mint például a demográfiai robbanás, az élettér csökkenése és az urbanizáció, a természeti katasztrófákban fokozottan érintett területek, természeti erőforrások kimerülése, társadalmi egyenlőtlenségek okozta belső feszültségek, túlzott urbanizáció;
- általános kockázatokkal, mint például a nemzeteken átnyúló fegyver-, drog- és emberkereskedelem, tömeges migráció és bevándorlás, a nacionalizmus erősödése és a fejlett technológiák elterjedése;
- általános fenyegetésekkel, mint a nemzeteken átnyúló terrorizmus, szervezett bűnözés, erőszakos radikalizmus, tömegpusztító fegyverek, kiberhadviselés, a területekhez való hozzáférést gátló eszközök elterjedése.

A prognosztizált jövőt összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az amerikai haderőnek, a szövetségeseinek és a partnereinek jelentős, akár egy időben, több helyszínen és különböző konfliktusokban is képeseknek kell lenniük az amerikai nemzet vagy a NATO által képviselt

²¹ Szükségesnek tartok megemlíteni egy bővebb, nem katonai globális kockázati elemzést, melynek áttekintése még mélyebb ismeretet biztosíthat: The Global Risk Report 2016, 11th Edition, World Economic Forum <http://www3.weforum.org/docs/Media/TheGlobalRisksReport2016.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 13.)

²² Az amerikai stratégiai szintű védelmi tervezés hat régióra osztotta fel a bolygót: Észak-Amerika – USNORTHCOM; Dél-Amerika – USSOUTHCOM, Csendes-óceán – USPACOM, Európa – USEUCOM, Központi – USCENTCOM, Afrika – USAFRICOM. A területi műveleti parancsnokságokon kívül még három funkcionális parancsnokság (stratégiai – US STRATCOM, különleges erők – US SOCOM, szállítási – US TRANSCOM) vesz részt a tervezésben.

²³ A műveleti környezet tényezőinek (political, military, economic, social, information, infrastructure, physical environment, and time – PMESII-PT) vizsgálatát az amerikai haderőben alkalmazott döntéshozatali eljárás során alkalmazzák a feladattisztázás időszakában harcászati, hadműveleti és stratégiai szinten.

²⁴ Dr. Resperger István ezredes: Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig. Felderítő Szemle, 2013/3. szám. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 08.)

egyetemes értékek és érdekek²⁵ érvényesítésére. A globális erőterben az Amerikai Egyesült Államok is elismeri az Oroszországi Föderáció és Kína jelentős katonai megerősödését, sőt azt is, hogy már nincs meg az a megnyugtató technikai, technológiai erőfölény a fegyverrendszerekben, mint ami jellemző volt a Szovjetunió felbomlását követően a közelmúltig. Az Oroszországi Föderáció rendelkezik olyan fejlett fegyverrendszerekkel, amelyek felülmúlásához kimondottan szükség volt irányváltásra a fejlesztési stratégiában, amelyet a harmadik ellensúly (third offset) névvel ellátott folyamat²⁶ képvisel. A magas hagyományos technológiai szintet képező²⁷ eszközök szerves részét képezik a Moszkva által kialakított A2AD légvédelmi képességnek, mely a jelenleg rendelkezésre álló amerikai fegyverrendszerekkel és légi eszközökkel csak jelentős veszteség árán küzdhető le.

Az amerikai értékelések szerint ezekhez a modern orosz fegyverekhez az alábbi eszközök tartoznak:

- Sz–400 Triumf (SA–21 Growler) nagy hatótávolságú légvédelmi rakétarendszer;
- Pancir–Sz1 (SA–22 Greyhound) rövid és közepes hatótávolságú légvédelmi rakétarendszer;
- 9K–333 Verba (SA–25) rövid hatótávolságú kézi légvédelmi rakéta;
- BM–30 Smercs 300 mm-es rakéta-sorozatvető komplexum;
- T–14 Armata közepes harckocsi;
- BMD–4/M úszóképes deszantharcjármű;
- TOSz–1/M Buratyino 220 mm-es rakéta-sorozatvető.

A rivalizáló globális hatalmakon túl (Oroszország és Kína) a stratégiai környezet legfőbb kihívásaihoz még a hibrid fenyegetést mint hadviselési formát, valamint az erőszakos radikális szervezetek megerősödését (lásd Iszlám Állam) számítják.

A fentiekből kiindulva az új katonai stratégia már *integrált konfliktusfelfogást*²⁸ képvisel, amelyből eredeztethetőek:

- a) az összhaderőnemi erők (Joint Force) katonai céljai:
 - elrettenteni, visszautasítani és legyőzni az ellenséges államokat;
 - rombolni, gyengíteni és legyőzni a radikális szervezeteket;
 - erősíteni a szövetségi és a partneri globális hálózatot;
- b) az összhaderőnemi erők (Joint Force) feladatainak prioritása:
 - a biztonságos és hatékony nukleáris elrettentés fenntartása;
 - a haza védelemének biztosítása;
 - az ellenfél legyőzése;
 - globális stabilizációs jelenlét fenntartásának biztosítása;
 - terrorizmus elleni harc;
 - tömegpusztító fegyverek elleni védelem;

²⁵ Részletesen lásd USA National Security Strategy, 9. https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 10. 06.)

²⁶ Offset stratégiák („third offset”) – az amerikai haderő fejlesztési irányai legmarkánsabban három időszakban változtak meg: először az 1950-es években, a nukleáris fenyegetések időszakában; másodsor a vietnami háborút követően, 1975 után; harmadszor napjainkban. A „third offset” stratégia lényegét legjobban Robert Work amerikai védelmi miniszterhelyettes előadása foglalja össze: <https://www.youtube.com/watch?v=wA0epN0L1fc> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 06.)

²⁷ Az amerikai szárazföldi haderőnem – a hosszú távú fejlesztési tervek alapján – nyolc fejlesztési irányra tesz javaslatot felterjesztésében, amelyet a szakirodalom csak „Big 8 capabilities” néven emleget. https://www.youtube.com/watch?v=_J8dexWKP7k (Letöltés időpontja: 2016. 10. 06.)

²⁸ The Integrated Approach, Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Katonai Stratégiája, 10.

- ellenséges célok megghiúsítása;
- válságkezelés és alacsony intenzitású műveletek végrehajtása;
- katonai alkalmazás és biztonsági együttműködés végrehajtása;
- civil hatóságok támogatása;
- humanitárius segélynyújtás és katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása.

A felvázolt stratégiai környezet értékeléséből látható, hogy még az amerikai haderőnek is szükséges a megújulás, hogy ne csak a jelenben, de a már látható kihívásokkal teli jövőben is képes legyen feladatait ellátni, a nemzeti elvárásoknak megfelelően.

A SZÁRAZFÖLDI HADMŰVELETI KONCEPCIÓ JELLEMZÉSE

Már 2014-ben megkezdődött a koncepció kidolgozása, melynek irányítását David G. Perkins vezérezredes, a TRADOC parancsnoka végezte.²⁹ Mit érdemes tudni a megelőző koncepciókról, és miben más az új koncepció?

A korábbi szárazföldi műveleti koncepciót még 1982-ben, a hidegháború idején fogadták el. A koncepció a légi-földi hadművelet (AirLand Battle)³⁰ elnevezést viselte. Ebben az időszakban az elgondolás alapját az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió, illetve a NATO és a Varsói Szerződés közötti erőviszonyok képezték. Mivel egy esetleges európai háborút „európai terepviszonyok” között kellett volna megvívni, a jelentős orosz konvencionális fölény mellett szükség volt a légi fölény előnyeit alkalmazó hadműveleti koncepcióra. A hadműveleti elgondolás szerint a szövetségesek az ellenség hadműveleti mélységét a levegőből támadták volna, elsősorban helikopterekkel. A szárazföldi erők és a légierő szoros együttműködésén alapuló védelmi koncepciót 1984-től a NATO is alkalmazta.

A műveleti koncepciót bemutató dokumentum a TRADOC-parancsnok előszavával kezdődik. A nagy kérdést Perkins tábornok tette fel: „*Hogyan győzhetünk egy bonyolult világban?*” Az elgondolása szerint az egyik legfontosabb feladat az, hogy tisztán gondolkozzunk a jövő fegyveres konfliktusairól. A jövőről kialakított vízióra azért van szükség, hogy biztosítani tudjuk a szárazföldi csapatok felkészülését a konfliktusok megelőzésére, a biztonsági környezet formálására és a háborúk megnyerésére. Éppen ezért a koncepció célja, hogy nagy kérdéseket tegyen fel, és nem pedig az, hogy apróbb problémákra fókuszáljon. A koncepció az alábbi három fő kérdésre keres válaszokat:

1. A háború melyik szintjét jelöli ki a koncepció?
2. Mi az a környezet, amelyben a szárazföldi csapatok tevékenykedni fognak?
3. S mi az a probléma, amit meg kell oldaniuk?

Véleménye szerint a győzelem stratégiai szinten dől el, és ahhoz a tüzerőnél több kell. A győzelemhez szükség van a nemzeti hatalom és a szövetségi rendszer minden elemére. A komplexitás nemcsak azt jelenti, hogy a kihívás okozója ismeretlen vagy megismerhetetlen,

²⁹ Az új koncepció részletesen megismerhető David G. Perkins tábornok, a TRADOC parancsnoka előadásaiból: *The Future Army: Win in a complex world*. https://www.youtube.com/watch?v=9nWn2w2_q5k&index=3&list=PLNgD8Zv1yKIf06b6M9Ooo8qsX4HWbDDws és <https://www.youtube.com/watch?v=WiT3TK6b4Kc> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 30.), továbbá *Lecture of Opportunity: The Army Operating Concept*. <https://www.youtube.com/watch?v=cejIOH-yjIE> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 30.)

³⁰ Douglas W. Singer: *AirLand Battle Doctrine*. Center for Naval Analyses, Hudson Institute, Professional Paper 463, Sept 1988. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a202888.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 30.), illetve Somkuti Bálint: *Győzelem vagy vereség? Hadtudományi Szemle, ZMNE, 2010/2. szám*. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2010/2010_2/2010_2_hm_somkuti_balint_1_5.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 20.)

hanem hogy az állandóan változó lehet. Továbbá az sem megjósolható, hogy a szárazföldi erők kik ellen fognak harcolni, és mindezt milyen szövetségi környezetben vagy többnemzeti koalícióban fogják megtenni. A szárazföldi haderőnemnek összetett választási lehetőséget kell biztosítania az összhaderőnemi parancsnokok részére ahhoz, hogy a győzelem mindenkor elérhető legyen egy komplex világban. Ehhez integrálni kell a szövetség és a partnerszágok minden erőforrását, mindezt együttműködésben a tevékenységben részt vevő különböző kormányzati és civil szervezetekkel, hogy az ellenfelek összetett kihívás elé nézzenek.

Ezzel lehet elérni egy olyan összetett kényszerhelyzetet, ahol az ellenfélnek fontos értékeket, erőforrásokat kell kockáztatni a siker eléréséhez. A cél, hogy a jövő szárazföldi erői lehetőséget teremtsenek az összhaderőnemi parancsnok részére a műveleti feltételek alakítására, valamint lehetetlenné tegyék az ellenség megfelelő reagálását. A jövőben ez lehet a győzelem kulcsa. Éppen ezért a koncepció bevezeti a *kiterjesztett összefegyvernemi hadműveleteket (Joint Combined Arms Operations)*,³¹ melyek a hagyományos szárazföldi fegyvernemekén kívül már más haderőnemi elemeket (különleges műveletiek, helikopterek, vadászbombázók, stratégiai felderítők stb.) és kormányzati civil komponenseket is integrálhatnak.

Ennek megfelelően a jövő szárazföldi haderejének képesnek kell lennie többdimenziós (multidomain) expedíciós műveletek végrehajtására, nagy kiterjedésű területek elfoglalására és megszállására, a műveleteknek a felderítéssel történő integrálására és így a rugalmas reagálásra. A parancsnokok képesek lesznek előre látni a veszélyeket, és annak megfelelően módosítani a műveleteket, hogy mindenkor megszerezhessék, megtarthassák és kiaknázhassák a kezdeményezés adta lehetőségeket. A szárazföldi haderőnek emellett képesnek kell lennie az ellenséget fizikai és szellemi nyomás alatt tartani, pusztítani, valamint megakadályozni az újjászerveződését.

Egyidejűleg végrehajtandó feladatok lehetnek:

- nagy kiterjedésű harci műveletek végrehajtása;
- korlátozott célú, előre nem tervezett feladatok végrehajtása;
- biztonsági erők megsegítése;
- humanitárius műveletek végrehajtása;
- részvétel katasztrófa következményeinek a felszámolásában;
- speciális műveletek végrehajtása.

A hadműveleti elgondolástervezet bemutatja a jövő egységes szárazföldi hadműveleti koncepcióit (Unified Land Operations – ULO) meghatározó stratégiai környezeti tényezőket és az összhaderőnemi alkalmi hadműveletek végrehajtási alapkövetelményeit, ahol az elérendő végállapot az ellenség legyőzése, a biztonság megteremtése, a kialakított helyzeti előnyök megőrzése és a fenntartható véghelyzet elérése.

A jövő stratégiai környezetét meghatározó legfontosabb tényezők az alábbiak: a megnövekedett lendületű emberi kölcsönhatások, ravasz és hozzáértő ellenség, saját, az ellenségen túlmutató képesség megléte, tömegpusztító fegyverek elterjedése, az űrben és az információs térben alkalmazott műveletek kiemelt szerepe és jelentősége, sűrűn lakott városi környezet, a technológiai vívmányok könnyű eljutása és eljuttatása az állami és a nem állami szereplőknek, az átlátható és mindenütt megjelenő média.

³¹ TRADOC Pamphlet 525-3-1, 18. (d)

Az összhaderőnemi alkalmi hadműveletek végrehajtási alapkövetelményei a következők:

- a honi védelem fenntartása mellett regionális fellépés végrehajtása;
- több válaszlépési lehetőség kialakítása a krízishelyzetekre és a krízishelyzetek megoldása;
- az ellenséget pusztító erők és eszközök összefogott manőverei (csapásai), egyidejűleg különböző pozíciókból, minden tartományban (föld, levegő, tenger, űr, információs tér);
- a műveleti vezetés gyakorlása;
- az összhaderőnemi, a többnemzeti, a civil és a katonai szervezetek képességeinek integrálása;
- az ellenséges szervezetek legyőzése;
- a terület ellenőrzése a civil lakosság megóvása mellett;
- a saját erők mozgásszabadságának és cselekvési szabadságának a megőrzése;
- a kezdeményezés lehetőségének megragadása, megtartása és kiaknázása.

A koncepció kihangsúlyozza a szárazföldi erők szerepét mind a hadszíntér kialakításában, mind a biztonsági környezet formálásában. Mivel a Föld lakosságának az urbanizálódása felgyorsult, a jövő konfliktusaiban az ellenséget a városokban is le kell győzni, még akkor is, ha a civil lakosságot használják fel pajzsként. Így az ilyen erők felszámolása pusztán nagy hatótávolságú tűzeszközök használatával nem kivitelezhető. *Mindig szükség lesz a fizikai kontaktusra*, ebben pedig a különleges műveleti erőkön túl a szárazföldi erők fognak kulcsszerepet játszani. Az erők kiképzettsége és állandó képessége a fenti feladatok végrehajtására lehetőséget biztosít az összhaderőnemi parancsnok számára a műveletek széles változatainak alkalmazására. *A koncepció kihangsúlyozza a speciális műveletek végrehajtásának szükségességét és az arra való felkészültséget.* A jövőben gyakrabban fog előfordulni, hogy nagyvárosokban a különleges és a szárazföldi erők együttműködésével lehet csak a műveleti célokat elérni.

Az összhaderőnemi alkalmi hadműveletek sajátosságai:

- minden művelet kiindulópontja a szárazföldi erők;
- a területek feletti ellenőrzés kulcsfontosságú;
- az erő kivetítése egyidejűleg történik a levegőben, a szárazföldön, a tengeren, a világűrben és a kibertérben;
- a szövetségesek meggyőzése az együttes fellépésről;
- az ellenség elrettentése.

A szárazföldi műveletek sajátja a sokrétűség, ami valamennyi műveleti térben kiegészíti az összhaderőnemi erőfeszítéseket. Az összhaderőnemi manőverszabadság kiindulópontja a szárazföld, ahol a szárazföld feletti ellenőrzés képességének megőrzése kulcsfontosságú. A jövő szárazföldi hadereje – az összhaderőnemi műveletek részeként, a rendelkezésre álló alkalmi kötelékekkel – hozzájárul a mozgékonyasághoz, a tüzerőhöz, valamint biztosítja az ellenség legyőzését, megteremti az erőforrások és a népesség feletti ellenőrzés lehetőségét.

Az új koncepció azonban kihívásokat is jelent, hiszen ma nehezen megjósolhatóak a jövő változó feltételei, a szárazföldi haderő szükséges létszáma, a kiképzési felkészültség, a felszerelés minősége stb. Márpedig ezek a feltételek szükségesek ahhoz, hogy a szárazföldi haderő képességekben és eszközrendszerekben felülmúlja az ellenség erejét, képes legyen megszerezni, megtartani és kiaknázni az újításokból eredő előnyeit. Éppen ezért a koncepció kiemelten fontosnak tartja a vezetők felkészítését, az oktatási és kiképzőintézmények folyamatos fejlesztését. A vezetőknek meg kell tanítani az egészséges kockázatvállalást, a folyamatos fejlesztéshez szükséges innovatív gondolkodást és a tapasztalatok feldolgozásának legjobb módszereit.

Az AirLand Battle doktrína elsősorban a szárazföldi erőgenerálás és a harci erők alkalmazásának kérdéseire koncentrált hadműveleti és harcászati szinten. Az új hadműveleti koncepció viszont valamennyi alapkövetelmény teljesítésére fókuszál. Ezek közül is legfontosabb a stratégiai település és megalakítás gyors végrehajtása, a kezdeti hadműveleti helyzet kialakítása az ellenséggel közeli összeköttetésben (ha szükséges, harccal). Az ellenséget pusztító erők és eszközök összefogott manővereit (csapásait) egyidejűleg különböző pozíciókból (álláspontokból) kell végrehajtani minden tartományban (föld, levegő, tenger, űr, információs tér), széttagolt végrehajtás és minden támogatási lehetőség folyamatos biztosítása mellett. A koncepció külön figyel a koalíciós jelleg lehetőségére (partnerek integrálása), a kialakított előnyök megtartására, valamint az ellenség folyamatos pusztítására, kihívások elé állítására.

AZ ÚJ HADERŐNEMI KONCEPCIÓ KAPCSOLATA AZ ÉRVÉNYBEN LÉVŐ DOKTRÍNÁKKAL

A szárazföldi haderőnemi doktrínák (Army Doctrine Publications – ADP) leírják napjaink szárazföldi erejének műveleti tevékenységeit, útmutatást nyújtanak a parancsnok és a beosztottak részére a kiképzés és a műveleti tevékenységek szabályozott végrehajtására. Mindazonáltal a doktrína nem egy olyan leírás, amelyet végletekig követni kell, nem is pótolja a kreatív gondolkodást és a kezdeményezőképeséget.

A koncepciók a jövőre mutatnak iránymutatást, megfogalmazzák az eljövendő kihívások megoldásához szükséges eszközöket, képességeket, a lehetséges eljárásrendeket és a vezetési szükségleteket. A koncepciók biztosítanak alapot a modernizációs folyamatoknak, a szervezeti korszerűsítéseknek, a kiképzési és a felkészítési megújulásnak, s lehetőségeket vetítenek előre a haderőnemi vezetők számára. A koncepció mindenkor szinkronban veszi figyelembe és tesz ajánlásokat a harcmegvívás minden területének és funkciójának³² a fejlesztésére. Összhaderőnemi műveletek tekintetében a szárazföldi erők expedíciós műveleteket hajtanak végre, összhangban az stratégiai szintű elvekkel, amelyeket megtalálhatunk az *Összhaderőnemi Összdimenziós Hozzáférést Biztosító Koncepció* (Joint Operational Access Concept – JOAC) és az *Összhaderőnemi Műveletek Megkezdésének Koncepciója* (Joint Concept for Entry Operations – JCEO) elnevezésű dokumentumokban.

A KONCEPCIÓ ALAPTÉZISEI

Az új koncepció a jövőt illetően az alábbiakból indul ki:

- az Amerikai Egyesült Államok továbbra is professzionális haderővel fog rendelkezni;
- a szárazföldi haderő költségvetése növekedni fog, hogy elegendő erőforrás álljon rendelkezésre a harckészültség, a haderőstruktúra és a modernizáció egyensúlyának fenntartásához;
- a szárazföldi haderőnek lesznek válságkezelési feladatai az amerikai érdekeltségi területeken, de az erők jelenlétével nagy százalékban honi területen számolnak;
- a technológiai fejlődés következtében a haderőnem egyre versenyképesebb lesz;

³² Az amerikai katonai gondolkodás a harc megvívását hét funkciók összetevőre (warfighting functions – WfF) bontja: műveleti vezetés (mission command); csapatmozgások és manőverek (movement and maneuver); felderítés (intelligence); tűztámogatás (fires); logisztikai kiszolgálás (sustainment); alkalmazás (engagement), idetartozik a jogi és a CIMIC/PSYOPS/INFOOPS aspektus is; harctámogatás és haderővédelem (maneuver support and protection).

- a háborúk továbbra is összetettek maradnak, és a körülményeket a bizonytalanság fogja jellemezni;
- azonnali reagálás képessége, illetve a szárazföldi haderőnem minden műveleti szinten várható alkalmazása.

A FEGYVERES HARCOK FOLYTONOSSÁGÁNAK ÉS VÁLTOZÁSÁNAK ELMÉLETE

A háborúk természete nem fog megváltozni, de jellemzőik igen. A technológiai előnyök és a stratégiai iránymutatásokban történő változás, az új koncepció és a biztonsági kihívások igénylik, hogy a szárazföldi erők fejlesztését a jövő feladatainak a végrehajtására készítsék fel. A geopolitikai változásokat eredményező hatalmi versengés és az erőforrásokért folytatott harc hatással lesz a háborúk jövőbeni karakterére. A változások azt eredményezik, hogy az események sokkal gyorsabb lefolyásúak lesznek, mint a múltban, amit a technológiai fejlődésnek, az információ gyors terjedésének és az emberi kölcsönhatás növekvő lendületének köszönhetünk.

Mindemellett a koncepciót megalkotók ugyanúgy gondolkodnak, mint Thuküdidész³³ 2500 éve, miszerint az emberek továbbra is három dolog miatt fognak háborúzni: félelemből, becsületből és érdekből.

Az ellenség hagyományos, nem hagyományos és hibrid stratégiákat alkalmazhat, hogy fenyegetse az Amerikai Egyesült Államok biztonságát és létfontosságú érdekeit. A fenyegetés származhat nemzetállamoktól, nem állami szereplőktől – úgymint nemzeteken átívelő terroristáktól, erőszakos radikalista szervezetektől – és államokon átnyúló bűnözői köröktől. A rivalizálók folytatni fogják az egyes „aszimmetrikus” képességbeli előnyök kialakítását,³⁴ ugyanúgy, mint az elsődleges és a másodlagos technológiák³⁵ alkalmazását. Az ellenség feltételezhetően nem tudja elérni az amerikai haderő olyan erősségeit, mint pl. a precíziós rakétarendszerek, a tűz- és a rakétacsapások koordinációja levegőben, szárazföldön és tengeren. Ellenséges nemzetállam megkísérelhet támadást végrehajtani a kibertéren keresztül. Ellenséges szervezetek kiterjeszthetik tevékenységüket az Amerikai Egyesült Államok kontinentális területén is. Sőt az amerikai katonai vezetés számol annak lehetőségével is, hogy ellenséges szervezetek belülről vagy éppen egy partner haderejébe beépülve hajtanak végre ellenséges tevékenységet.

A hibrid hadviselés a hagyományos és a nem hagyományos hadviselés eszközeinek kombinációival valósul meg. Ilyen eszközök lehetnek: gazdasági befolyásolás és kényszerítés, reguláris katonai erők alkalmazása, különleges műveleti erők bevetése, irreguláris (szeparatista) erők felhasználása, helyi polgári engedetlenség támogatása, információs hadviselés és propaganda folytatása a média minden területén és felületén, diplomáciai befolyás kihasználása az

³³ Thuküdidész (kb. i. e. 460 – i. e. 395) görög történetíró volt, A peloponnészoszi háború című könyv szerzője. Thuküdidészt – Hérodotoszhoz hasonlóan – a tudományos történetírás atyjának is nevezik.

³⁴ Például Oroszország az A2AD képesség kialakításával. Emellett a szélsőséges szervezetek olyan pusztító eszközöket alkalmaznak, amelyek előállítási költsége csak pár száz dollár, de az azok elleni védekezés nagyságrendekkel többé kerül. Az Amerikai Egyesült Államok is felismerte ezt a jelentős anyagi aszimmetriát, aminek következtében olcsóbb és hatékonyabb eljárások megtalálására törekszik. Lásd David G. Perkins tábornok: Big 8 Initiative, Army Operating Concept will build the future Army. March 2016. https://www.army.mil/article/164728/Big_8_initiative__Army_Operating_Concept_will_build_the_future_Army (Letöltés időpontja: 2016. 03. 17.)

³⁵ Másodlagos technológiához tartoznak például a házi készítésű bombák és a meglepőknak.

2. ábra Vázlat a hibrid hadviselés összetevőire

Forrás: Munich Security Report 2015. Munich Security Conference, 2015. február. https://www.securityconference.de/fileadmin/MunichSecurityReport/MunichSecurityReport_2015.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 02. 12.)

előny szerzés és az ellenség diplomáciai ellehetetlenítése céljából, valamint kibertámadások végrehajtása.

A szárazföldi erők alkalmazására a jövőben az alábbi műveleti jellemzők fognak nagy hatást gyakorolni:

- az emberi kölcsönhatások és az események sebességének és nyomatékának felgyorsulása – az információ áramlásának és áramoltatásnak a sebessége az internet világában megnövekedett, az emberi kapcsolatok sebessége, kölcsönhatása, módja megváltozott, a propagandaeszközök és -lehetőségek új képességeket igényelnek;
- a győzelem egyik garanciája a technikai fölény és a technológiai előnyök elérésének lehetősége olyan területeken, mint a precíziós rakéták, a nagy hatótávolságú precíziós tűzfegyverek, légvédelmi eszközök, energiafegyverek, pilóta nélküli eszközök és kiberfegyverek alkalmazása;
- a tömegpusztító fegyverek elterjedése és alkalmazásának lehetősége;
- képességek elterjedése a kibertérben és a világűrben (kiberhadviselés, helymeghatározó műholdak zavarása és pusztítása);
- demográfiai változások okozta válsághelyzetek – az urbanizáció következtében növekszik a nagyvárosok és a megvárosok száma –, vagyis nő a civil lakosság jelenléte mellett végrehajtandó műveletek végrehajtásának a valószínűsége, városokban és komplex földrajzi környezetben erősödni fognak. A lakott területek arányának a növekedése alkalmazásbeli korlát és feladat is egyben.

A TECHNOLÓGIA SZEREPE A JÖVŐ HADERŐFEJLESZTÉSÉBEN

A folyamatosan fejlődő technológiák reményt teremtenek arra, hogy a haderő harcképessége és harci potenciálja növekedni fog. Azzal azonban számolni kell, hogy a technológiák és a vívmányok gyorsan elterjednek, és azok könnyen elérhetőek lesznek az ellenség számára is. A fejlődés egyben magával hozza az ellenük való védelem eszközeinek modernizációját is.

A tudomány által látható jövőbeni fejlődési irányok a következők:

- az emberi megismerés tudománya forradalmasítani fogja a haderő toborzását, képzését, kiképzését, valamint a jövő vezetőinek és katonáinak a fejlődését;
- a fejlődő kommunikációs és információs technológia lehetővé fogja tenni a közös, valós idejű műveleti helyzetkép kialakítását, valamint a felhasználóbarát megoldások elterjedését;
- az új anyagok megjelenése jobb védelmet és könnyebb súlyt eredményez a haditechnikai eszközökben;
- az energiamegtakarítás és a hatékonyabb energiatermelés csökkenteni fogja a stratégiai szállítás kihívásait;
- a nagyobb hatótávolság, a nagyobb pusztítóképeség és a precízebb rakéták lehetőséget teremtenek az erő kivetítésére a levegőben, a földön, a tengereken és a vízfelszín alatt.
- az autonóm és a félautonóm rendszerek műveleti képességei (független és félfüggetlen robotok és fegyverrendszerek) megnövelik a hatásosságot, a védelmet, az erők hatótávolságát, csökkentik a veszteségeket, aminek kiemelt szerepe lehet a város harcban;
- a függőleges felszállási képesség kialakítása a merev szárnyú repülőeszközöknél nagyobb manőverezőképeséget jelenthet, egyben kisebb és olcsóbb infrastruktúrát eredményez.

A SZÁRAZFÖLDI HADERŐNEM HOSSZÚ TÁVÚ FEJLESZTÉSI JAVASLATAI

A ma ismert képességbeli korlátok vagy a lehetséges veszélyek alapján a TRADOC szakértői megfogalmazták az elsődlegesen fejlesztendő vagy javítandó fegyverrendszereket, amelyek elengedhetetlenek a harcoló csapatok számára. Ezek az elsődleges igények a következők:

- kibertámadás és rádiózavarás ellen védett kommunikációs rendszerek;
- alternatív idő- és helymeghatározó rendszer, amely nem műholdak alkalmazásán alapul;
- megnövelt túlélőképességgel rendelkező mobil vezetési pontok rendszere;
- a fejlődő fegyverzetű légi eszközök pusztítására alkalmas rövid hatótávolságú légvédelmi fegyverzet a manőveralegységek számára;
- a korszerű kézi légvédelmi rakéták ellen hatásos védelmi rendszer a repülőeszközök számára;
- drónok elleni védelmi rendszer;
- a tüzérségi lövedékek – nem irányított rakéták, tüzérségi és aknagránát – ellen védelmet nyújtó rendszer;
- olyan felderítő- és csapásmérő rendszer, amely alkalmas 100 km-nél is nagyobb távolságban lévő tüzeszközök felfedésére és azonnali pusztítására;
- mozgékony, nagy páncélvédettséggel ellátott tüzeszközök és harcjárművek, amelyek képesek a harc megvívására korszerű ellenséges kézi páncéltörő rakéták és páncéltörő rakétarendszerek alkalmazása esetén is.

A haderő jövőbeni fejlesztési terveinek a kidolgozásakor nem lehet megkerülni a „Hogyan nyerjük meg a háborút?” és a „Hogyan alkalmazzuk a szárazföldi haderőt?” típusú kérdéseket sem.

A legfontosabb elvek az alábbiak:

1. A szárazföldi haderőt regionálisan kell alkalmazni, hogy biztosított legyen az interoperabilitás, emelkedjen a helyzetértékelés hatékonysága, biztosított legyen az együttes gondolkodás a szövetségesekkel és hatékonyabb legyen az elrettentés. Ebben az esetben a fenyegetettség a harcászati szinten a legjelentősebb.

2. A szárazföldi erőknél lehetővé kell tenniük a globális válaszadást, vagyis biztosítani az összhaderőnemi parancsnok számára a kommunikáció, a felderítés, a hírszerzés, a forgószárnyas légiertő, a rakétavédelem, a logisztikai és a műszaki képességeket. Az expedíciós képességek folyamatos erősítése állandó követelmény, hogy a stratégiai légi és tengeri szállítási képességeinek támogatásával biztosított legyen a gyors reagálás bárhol a világon, ahol az amerikai érdekeket veszélyeztetik. A magas intenzitású műveletek tartós fenntartásához szükséges a logisztikai képességek fejlesztése.

3. Ki kell fejleszteni a hatékony műveleteken átívelő helyzetelemzést, amelynek alapja a hatékony felderítés, a művelettervezési precizitás, ami kiemelten szükséges a jövő konfliktusai során a markáns civil jelenlét miatt (a hadszínterek a városokra helyeződnek át).

4. Összhaderőnemi alkalmi hadműveletek végrehajtása azzal a céllal, hogy a haderőnek egyidejű és hatékony alkalmazásával az ellenséget többszörösen azonos idejű és nem megvalósítható kihívások elé állítsuk.

5. A saját erők számára kedvező biztonsági környezet megteremtése és fenntartása: a mozgásszabadság megteremtése és fenntartása, saját csapatok megóvása, civilek védelme és a szárazföldi erők részeinek biztosítása a többi haderőnem számára.

6. A siker, az elért eredmények megszilárdításának képessége, amihez hatékony válságkezelési képességek szükségesek (például felkészült katonai tanácsadó csoportok). A honi területen jelentkező kihívások kezeléséhez szükséges válságkezelési képességek fejlesztése.

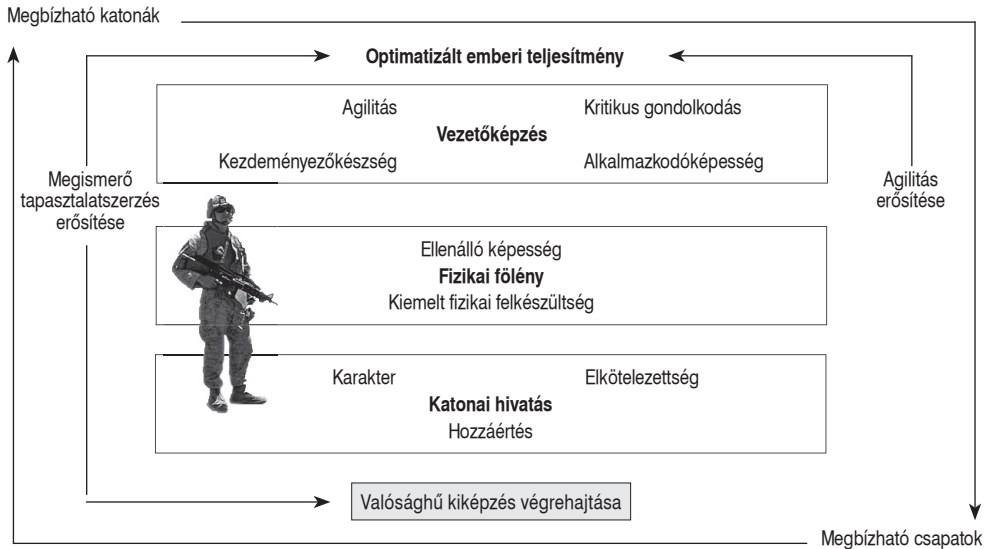
7. Biztosítani kell a szervezeti és a műveleti szinergiát,³⁶ ami a harcoló, a harctámogató és harctámogató-kiszolgáló erők hatékony együttműködését igényli.

8. Kiemelten fontos az innovatív parancsnokok képzése és az emberi teljesítmények optimalizálása.

Az optimalizált emberi teljesítmény kialakításának célja, hogy a környezeti változások okozta bizonytalanságnak – a kiképzettségéből és a felkészültségéből fakadóan – legjobban ellenálló személyi állomány álljon a haderő rendelkezésére. Ez a fajta emberi teljesítmény megteremthető:

- ha a kiképzés a lehető legnagyobb mértékben közeledik a valóságos környezethez és feladatokhoz;
- ha a felkészültség a tapasztalati úton szerzett ismeretekből ered;
- ha a változásokat lekövető intézményrendszer rendelkezésre áll;
- ha a professzionális haderőt a szakértelem, az elkötelezettség és a jellem testesíti meg;
- ha a személyi állomány kiemelkedő fizikai kondícióval rendelkezik, és felkészültsége biztosítja az ellenálló (alkalmazkodó-) képességét bármilyen feladatra, műveleti környezetre, a gyors ütemű változásokra.

³⁶ Szinergia: kölcsönös együttműködés és együtthatás.

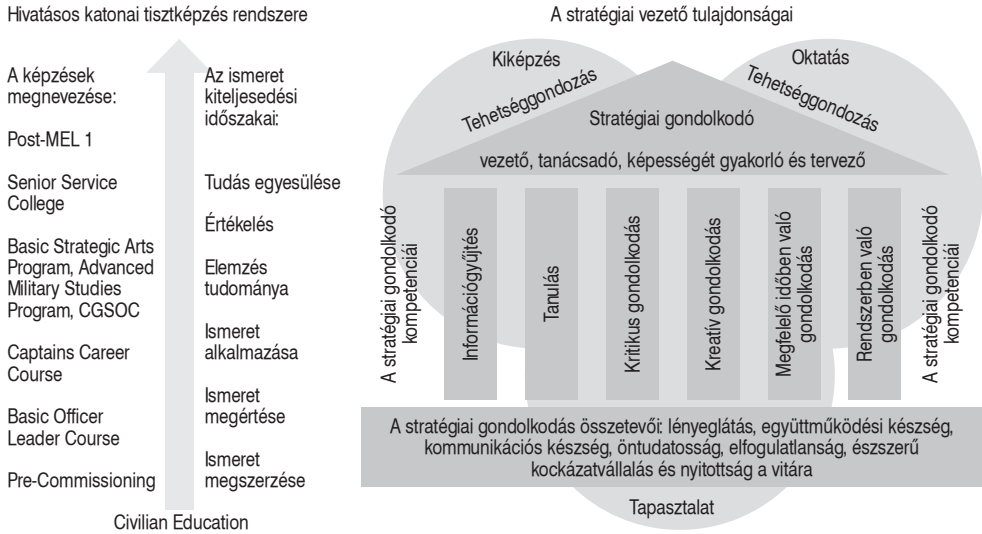
3. ábra Az emberi teljesítmények optimalizálása

Forrás: *The Human Dimension White Paper: A Framework for Optimizing Human Performance*. U.S. Army Combined Arms Center, Oct 2014, 8. [http://usacac.army.mil/sites/default/files/documents/Human%20Dimension%20White%20Paper%20\(Combined%20Arms%20Center%2009%20Oct%2014\).pdf](http://usacac.army.mil/sites/default/files/documents/Human%20Dimension%20White%20Paper%20(Combined%20Arms%20Center%2009%20Oct%2014).pdf) (Letöltés időpontja: 2016. 01. 13.)

A vezetőképzés eredményeként a parancsnokokat a gyorsaság, az újító- és kezdeményezőképeség, az alkalmazkodóképesség és a kritikus gondolkodás képessége jellemzi. Az ismétlődő kiképzést önképzéssel kell kombinálni, szigorú intézményi oktatási követelmények mellett, csapatszintű vezetői továbbképzésekkel az aktuális kihívásokra és műveleti tapasztalatokra vonatkozóan, hogy a szárazföldi haderő képes legyen az egyre összetettebb körülmények között is végrehajtani feladatát. Folyamatosan fejleszteni és növelni kell a haderő állományának intellektuális felkészítését, hogy így előnyökre tegyünk szert a potenciális ellenséggel szemben, ami fejlett kulturális kompetenciákkal és a fejlett megismerési képességgel érhető el. Fontos feladata a vezetők előrelátási képességének a megteremtése, hogy időben felismerjék a lehetőségeket és a veszélyeket, észszerű kockázatokat vállaljanak, fenntartsák és erősítsék az ellenséggel szembeni relatív helyzeti előnyöket.

A 4. ábra a képzési stratégia vázlatos rendszerét mutatja be. A bal oldalon a hivatásos tiszti állomány képzési rendszerének lépcsőfokai és azok egymásra épülése látható, a hallgatói státusztól a vezérezredesi rendfokozatig. A vázlat jobb oldala bemutatja az elérendő stratégiai gondolkodás jellemzőit. A stratégiai gondolkodás megteremtése a képzésből, a kiképzésből és a szolgálati tevékenység során megszerzett tapasztalatokból eredeztethető. A stratégiai gondolkodást a következő képességek teszik lehetővé: lényeglátás, együttműködési készség, kommunikációs készség, öntudatosság, elfogulatlanság, észszerű kockázatvállalás és nyitottság a vitákra. A stratégiai gondolkodásmódra jellemző a szükséges információk meglátása, a tanulásra való hajlandóság, a kritikus gondolkodás, a kreatív gondolkodás, az időgazdálkodás a döntések meghozatalára és a rendszerben való gondolkodás. A stratégiai gondolkodó vezető, tanácsadó, képességét gyakorló és tervezői szerepkörben is tevékenykedni képes személy. A stratégiai gondolkodók megteremtéséhez fontos a tehetség gondozás és a megfelelő képességekkel rendelkező személyek időbeni felismerése a képzésük megszerzése érdekében.

A stratégiai képzés keretrendszere

4. ábra A stratégiai felkészítés rendszere, belső összefüggései

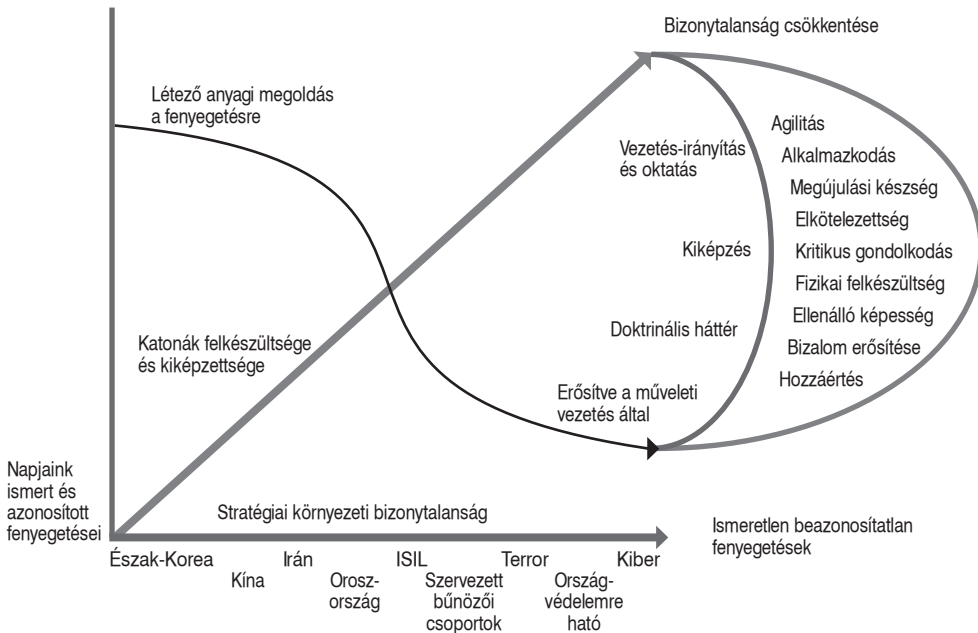
Forrás: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/index.cfm/articles/Strategy-Education/2015/05/18> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 08.)

A vezetőknek bizalmat kell táplálniuk a beosztott parancsnoki állományuk felé. A bizalom kialakítása és erősítése az alegységeken belül és a katonák között is fontos. Ez elérhető a kiképzettség és a felkészítettség egységes színvonalával, a csapatkultúra fejlesztésével. Következésképpen bátorítani kell a parancsnokokat az innovatív és a kezdeményező gondolkodásra.

A vezetőknek és a katonáknak elkötelezetteknek kell lenniük egymás és a professzionális haderőhöz mért etikai elvek iránt. A katonáknak a felkészítettségükből adódóan rugalmasnak kell lenniük a folyamatosan változó, veszélyhelyzetekkel terhelt biztonsági környezetben is, és meg kell őrizniük morális tartásukat.

A bizonytalanságot ellensúlyozó, a műveleti környezeti változásoknak és kihívásoknak ellenálló katona felkészítésének összetevőit szemlélteti az 5. ábra. A ma ismert meghatározhatatlan kockázatú és félreértelmezhető fenyegetésekre és kihívásokra csak reális kiképzéssel lehet felkészülni, amely biztosítja a felkészültséget és az összekovácsoltságot, képessé teszi a katonákat és az alegységeket bármilyen feladat megoldására. Az ábra jól érzékelteti, hogy a feladatok végrehajtásában a kiképzettség szerepe hangsúlyosabb, mint a meglévő technológiai feltételrendszer és fegyverzeti eszközök. A felkészítettséget a szabályzatok ismerete, a hatékony kiképzés, a képzés és a vezetőképzés, valamint a műveleti vezetés alkalmazása biztosítja. A hatékony kiképzéssel az ideális katona gyors, alkalmazkodó, újító, elkötelezett, kritikus gondolkodású, fizikailag edzett, szakmailag felkészített, tudása alapján felhatalmazható, a bizonytalanságnak ellenálló. Ennek elérése érdekében az oktatás, a képzés és a kiképzés folyamatosan megújítandó és fejlesztendő.

A stratégiai bizonytalanság a katonák és a csapatok felkészültségének folyamatos erősítésével csökkenthető (valóságghú kiképzés, optimalizált emberi teljesítmény erősítése, innovatív és alkalmazkodó vezetők képzése)

5. ábra Felkészítés a bizonytalanság elleni védelemre

Forrás: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/index.cfm/articles/Strategy-Education/2015/05/18>
(Letöltés időpontja: 2017. 02. 08.)

ALAPELVEK ÉS ALAPKOMPETENCIÁK³⁷

Végül szólnunk kell azokról az alapelvekről és alapkompenciákról, amelyek megjelennek a szárazföldi haderőnemi doktrínákban, utasításokban és harcszabályzatokban is.

Az alapelvek segítenek a parancsnoknak abban, hogy megtalálja a helyes egyensúlyt az alkalmazott erők mérete és az azok által kifejtendő erőfeszítések vonatkozásában, figyelembe véve az időt, a helyet és az elérendő műveleti célokat. A műveleti tevékenységek során az alapelvek érvényesülése biztosítja az erők számára a kezdeményezés lehetőségének a megragadását, megtartását és kiaknázását. A jövő parancsnokai tekintetbe veszik az elveket, amikor megtervezik, megfogalmazzák, vezetik és irányítják a műveleteket.

Az érvényesítendő alapelvek az alábbiak: kezdeményezés; egyidejűség; mélység (az ellenség mélységébe történő kijutás és mélységi kihatás); rugalmasság; alkalmazkodóképesség; kitarítás; pusztítóképeség; mobilitás; innováció.

Fontos, hogy a fenti alapelvek együttes megvalósítására kell törekedni.

Az alapkompenciák, vagyis a feladat-végrehajtási képességek jelentik a szárazföldi haderő erejét, annak hadászati előnyét, az összhaderőnemi erők alapvető elemét. Az alapkompenciák segítik a parancsnokoknak az alapvetések megfogalmazását, a szükséges

³⁷ ADP 3-0, Unified Land Operations. https://www.army.mil/e2/rv5_downloads/info/references/ADP_3-0_ULO_Oct_2011_APD.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 02. 12.)

haderő megtervezését és a kiképzés megvalósítását. A jövő műveleteinek teljes spektrumában az alábbi alapkompenciák határozzák meg a katonai végállapotok eléréséig folytatott tevékenységet: a biztonsági környezet kialakítása; a hadszíntér kiépítése; a nemzeti erő kivetítése; összhaderőnemi műveletek végrehajtása; válságkezelési műveletek végrehajtása; kiberműveletek végrehajtása; különleges műveletek végrehajtása.

A VALÓSÁGHŰ KIKÉPZÉS FONTOSSÁGA

A koncepciók céljai elérése szavatolja, hogy a szárazföldi haderőnemen felkészült a honi védelem biztosítására, a globális biztonsági környezet javítására, a jövőbeni háborúk megnyerésére az összhaderőnemi erők részeként, a magas készségi szint fenntartására, az erők szükséges és hatékony kivetítésére, amivel hozzájárul a nemzeti biztonsági célok érvényesítéséhez. A szárazföldi haderőnemen megújítását azonban folyamatosan kell végezni a koncepció alapján, tekintettel a jövőben kialakítandó technológiák folyamatos beépítésére, az alkalmazásukra történő felkészítési követelményekre. Mindezt úgy, hogy a folyamatosan fejlődő, rivalizáló hatalmakkal szemben meg kell őrizni a technológia és a felkészültség terén meglévő előnyöket.

A folyamatos modernizációval párhuzamosan elemzéseket kell végezni (DOTMLPF-elemzés),³⁸ amelyek alapot biztosítanak az átgondolt szervezeti korrekcióknak, a kapcsolódó doktrínák pontosításának, a realisztikus kiképzés megújításának, a személyi állomány felkészítésének, a szükséges anyagi javak meghatározásának, a vezetői állomány képzésének és a létesítmények megújításának.

- A valósághoz közelítő kiképzési rendszer kialakítása három fő irányban valósul meg:
- a műveleti feltételekhez minél jobban hasonlító kiképzési környezet kialakítása;
 - a megfelelő kiképzésszervezési és -értékelési rendszer megteremtése (ahol az alegységparancsnokok és a vezetők képesek a műveleti folyamatokat alkalmazni, így erősítve és fenntartva az alegység és az állomány harcképességét);
 - megfelelő kiképzési létesítmények és infrastruktúra kialakításával a kiképzés során törekedni kell a valós műveleti környezetben megjelenő fizikai és mentális stresszfaktorok megjelenítésére, ezzel biztosítva az emelt szintű ellenálló készséget és az alkalmazhatóságot a műveletek teljes spektrumára, és a kiképzés során folyamatosan követni kell a modernizációs és az átalakítási folyamatokat.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

Látható, hogy a koncepció 2014. évi kiadását követően még napjainkban is folyik a tervezőmunka egyes részterületek – például a kiképzés, az oktatási intézmények fejlesztése – kidolgozása tekintetében. A bemutatott folyamat rendkívül összetett; hasonló koncepciókat adtak ki az amerikai haderő többi haderőneme részéről is. Kijelenthető, hogy a haderőnemek szorosan együttműködnek az új koncepciók kidolgozása során, hiszen minden amerikai haderőnemen az összhaderőnemi műveletek fontosságát helyezi előtérbe.

Mivel az Amerikai Egyesült Államok a konfliktusok kezelését a jövőben is szövetségi és partneri rendszerben tervezi megoldani (ez dominánsan megjelenik minden stratégiai

³⁸ Az elemzési területek: doktrína (Doctrine), szervezet (Organization), kiképzés (Training), anyagi javak (Materials), vezetés (Leadership), személyi állomány (Personnel), létesítmények (Facilities).

elgondolásban), ezért azt várja el a szövetségeseitől, hogy integrálható és együttműködésre alkalmas haderőt fejlesszenek a NATO vagy az ad hoc koalíciók keretei között.

Az is látható, hogy a világ sokkal gyorsabban változik, mint a korábbi évtizedekben, köszönhetően az exponenciálisan fejlődő informatikai világnak. Ebből kifolyólag a nemzeti biztonsági stratégiákat és a nemzeti katonai stratégiákat gyakrabban felülvizsgálják, ami kihat a stratégiai fejlesztési tervekre is. Fontos, hogy megismerjük más országok stratégiaalkotási folyamatait, hogy az azokból levonható tapasztalatokat itthon is tudjuk kamatoztatni. Hazánk is hasonló folyamat elé néz, hiszen a közeljövőben a nemzeti biztonsági és a katonai stratégia megújul, valamint pontosítják a Honvédelmi szakpolitikai programot is.

Az amerikai hadművelleti koncepció hasznosítható a Magyar Honvédségben is. Az egyik fontos tanulság lehet az amerikai elméleti felkészítés kitűzött irányainak tanulmányozása és adaptálása, elsősorban a transzatlanti szövetség keretén belül. A parancsnokok és a vezetők képzése a Magyar Honvédségben is kiemelt prioritás, hiszen számunkra is fontos, hogy lépést tartjunk a NATO képzési trendjeivel. Látható, hogy a jelenben és a jövőben is folyamatosan változni fog a művelleti környezet és a technikai feltételrendszer, ehhez folyamatosan igazítani kell az altiszti és a tisztii állomány felkészültségét.

Kétségtelen, hogy kis ország lévén Magyarország elsősorban a szellemi kompatibilitás terén tud megvalósítani egységességet a Szövetség nagyobb országainak katonai potenciáljával. Ez meghatározó, hiszen ahogy az ebből a koncepcióból is jól kivehető, az Amerikai Egyesült Államok a konfliktusokat a szövetségeseivel és a partnereivel közösen kívánja megoldani a jövőben is. Ehhez szükséges a saját képzési anyagaink folyamatos aktualizálása. A képzési követelmények megismerésének lehet több útja, például a hadművelleti tervezés és vezetés tekintetében további részvétel külföldi felkészítő tanfolyamokon olyan országokban, ahol intenzívebb a képzési tematikák aktualizálása (az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia). Másik lehetőség az alegységparancsnokok, illetve a törzsek állományának egyénenkénti kiküldése szövetséges országok alegységeinek gyakorlataira megfigyelőként. Természetesen mindezek a képzésre vonatkozó változások mindig egy kis lemaradásban lesznek az éppen művelleti területen kialakult trendekhez képest, de a megfelelő képzendő célcsoportok kiválasztásával ez orvosolható, például a magasabb beosztásra várók előzetes felkészítésével.

A művelleti környezetben elérendő hatékony többnemzeti együttműködés megvalósítása érdekében el kell érni a felkészültségbeli azonosságot is. Ebből következik, hogy a beosztási követelményeket is közelíteni érdemes a szövetségi rendszer országai között. Itt fontos megemlítenünk – mint ahogyan azt ez a koncepció is előrevetíti –, hogy a jövő konfliktusaiban a művelleti szintek elmosódhatnak. Tehát kiemelt fontosságú, hogy a parancsnokok és a törzsek állománya bizonyos fokig ismerje a különböző szintű tervezési folyamatokat,³⁹ az alegységparancsnoki állomány pedig felkészült legyen az olyan hadművelleti környezetre, ahol az egyik pillanatban még hagyományos harctevékenységet folytatnak, majd később már aszimmetrikus kihívások közepette kell feladataikat végezniük. Ez érzékelhető az Iszlám Állam tevékenységében, mert egyik pillanatban hagyományos értelemben vett harcászati manővereket hajtanak végre páncélozott harcjárművekkel és harckocsikkal, majd egy város-

³⁹ Ezek: a századszintig alkalmazott művelettervezési folyamat (Troop Leading Procedures – TLP), a harcászati szintű művelettervezési folyamat (Military Decision Making Process – MDMP), a NATO-ban alkalmazott hadművelleti szintű művelettervezési folyamat összhaderőnemi műveletek végrehajtására (Comprehensive Operations Planning Directive – COPD) és az USA által alkalmazott művelettervezési folyamat összhaderőnemi műveletek végrehajtására (Joint Operation Planning – JOP, JP 5-0).

harc alkalmával a civileket élő pajzsként használják, valamint aszimmetrikus csapásokkal, például gépjárműves és egyéni öngyilkos merénylők bevetésével blokkolják a velük szemben tevékenykedőket.

Az új szárazföldi hadműveleti koncepció az amerikai haderőt a jövő kihívásaira és konfliktusaira készíti fel. Kizárólag olyan haderő képes ezekre hathatós választ adni, amelynek személyi állománya magas szinten felkészített, és olyan a szervezeti kialakítása, amely rugalmasan tud igazodni a változó biztonsági környezethez, a formájában váltakozó hadviseléshez, a posztmodern háborúk megvívásához. Mindezt olyan technológiai és fegyverzeti eszközökkel, amelyek képesek megvédeni és kiszolgálni a katonát.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ADP 3-0, Unified Land Operations. https://www.army.mil/e2/rv5_downloads/info/references/ADP_3-0_ULO_Oct_2011_APD.pdf
- Capstone Concept for Joint Operations: Joint Force 2020. U.S. Department of Defense, September 2012. http://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/dod/joint/ccjo_jf2020.pdf
- Cavalry Journal, September 1933. https://www.goodreads.com/author/quotes/370054.George_S_Patton_Jr_
- Connell, Mary Ellen – Evans, Ryan: *Russia's „Ambiguous Warfare” and Implications for the U.S. Marine Corps*. Center for Stability and Development Center for Strategic Studies, May 2015. https://www.cna.org/CNA_files/PDF/DOP-2015-U-010447-Final.pdf
- Gross, George M.: *The New Generation of Operational Concepts*. January 2016. <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-new-generation-of-operational-concepts>
- Mező András alezredes: *Az amerikai stratégiaalkotás elméleti kérdései*, 2. Honvédségi Szemle, 2016/3. szám. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/57137/hsz_2016-3..pdf
- Munich Security Report 2015. Munich Security Conference, 2015. február. https://www.securityconference.de/fileadmin/MunichSecurityReport/MunichSecurityReport_2015.pdf
- Operational Environment to 2028: The Strategic Environment for Unified Land Operations. USA TRADOC G2, August 2012. <http://www.docscrewbanks.com/pdf/army-operational-variables>
- Perkins, David G.: *Big 8 Initiative, Army Operating Concept will build the future Army*. March 2016. https://www.army.mil/article/164728/Big_8__initiative__Army_Operating_Concept_will_build_the_future_Army
- Perkins, David G.: *Lecture of Opportunity: The Army Operating Concept*. <https://www.youtube.com/watch?v=cejIOH-yjIE>
- Perkins, David G.: *The Future Army: Win in a complex world*. https://www.youtube.com/watch?v=9nWn2w2_q5k&index=3&list=PLNgD8Zv1yKIf06b6M9Ooo8qsX4HWbDDws
- Porkoláb Imre: *Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?* Hadtudomány, 2015/3–4. szám. http://mht.eu/hadtudomany/2015/3_4/2015_3_4_5.pdf
- Dr. Resperger István ezredes: *Biztonsági kihívások, kockázatok, fenyegetések és ezek hatása Magyarországra 2030-ig*. Felderítő Szemle, 2013/3. szám. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2013-3.pdf>
- Robert Work amerikai védelmi miniszterhelyettes előadása. <https://www.youtube.com/watch?v=wA0epN0L1fc>
- Rumi Zoltán: *A területekhez való hozzáférés, illetve a hozzáférést gátló műveletek*. Honvédségi Szemle, 2015/6. szám. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/54257/hsz_6.pdf

- Singer, Douglas W.: *AirLand Battle Doctrine*. Center for Naval Analyses, Hudson Institute, Professional Paper 463, Sept 1988. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a202888.pdf>
- Somkuti Bálint: *Győzelem vagy vereség?* Hadtudományi Szemle, ZMNE, 2010/2. szám. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2010/2010_2/2010_2_hm_somkuti_balint_1_5.pdf
- Strategic Foresight Analysis 2015 Interim Update to the 2013 Report. <http://www.act.nato.int/images/stories/media/doclibrary/160121sfa.pdf>
- Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense. USA Department of Defense, January 2012. http://archive.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf
- The Global Risk Report 2016, 11th Edition, World Economic Forum. <http://www3.weforum.org/docs/Media/TheGlobalRisksReport2016.pdf>
- The Grand Strategy of the United States. National Defense University Press, Washington, D.C., October 2014. <http://inss.ndu.edu/Portals/68/Documents/Books/grand-strategy-us.pdf>
- The Human Dimension White Paper: A Framework for Optimizing Human Performance. U.S. Army Combined Arms Center, Oct 2014. [http://usacac.army.mil/sites/default/files/documents/Human%20Dimension%20White%20Paper%20\(Combined%20Arms%20Center%2009%20Oct%2014\).pdf](http://usacac.army.mil/sites/default/files/documents/Human%20Dimension%20White%20Paper%20(Combined%20Arms%20Center%2009%20Oct%2014).pdf)
- The National Defense Strategy of the United States (NDS), March 2005. <https://www.hsdl.org/?view&did=452255>
- The Quadrennial Defense Review (QDR) – 2014. USA Department of Defense, March 2014. <http://www.acqnotes.com/Attachments/2014%20Quadrennial%20Defense%20Review.pdf>
- The Shared Perspective of the World in 2030 and Beyond – Security Implications. NATO ACT, 2012. http://www.act.nato.int/images/stories/events/2012/fc_ipr/final_report_ws3.pdf
- The U.S. Army Capstone Concept. TRADOC Pamphlet 525-3-0, December 2012. <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-0.pdf>
- TRADOC Pamphlet 525-3-1 The US ARMY Operating Concept „Win in a complex world” 2020–2040. <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf>
- United States Army Training and Doctrine Command (USA TRADOC). <http://www.tradoc.army.mil/>
- United States Army Training and Doctrine Command: The US Army Operating Concept. <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf>
- USA National Military Strategy. http://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf
- USA National Security Strategy. https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf
- <http://www.acqnotes.com/acqnote/acquisitions/planning-2>
- <http://www.acqnotes.com/acqnote/acquisitions/ppbe-overview>
- <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/ndu/strat-ldr-dm/pt1ch2.html>
- <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/index.cfm/articles/Strategy-Education/2015/05/18>
- https://www.youtube.com/watch?v=_J8dexWKP7k

AJÁNLOTT IRODALOM

- CRAM system: Counter Rocket, Artillery and Mortar system, leírás: <http://www.globalsecurity.org/military/systems/ground/cram.htm>
- CSIS Defense – Industrial Initiatives Group: Future Vertical Lift Conference. <https://www.youtube.com/watch?v=9BAm5G0QDSY>

- General David Perkins előadása, DDE SRC class of 2016 – „Developing Future Strategic Leaders”.
<https://www.youtube.com/watch?v=zgX0Bz0poOo>
- General Perkins reviews The army operating concept. Big 8 from TRADOC’s perspective. <https://www.youtube.com/watch?v=ozcVQ34og7I> <https://www.youtube.com/watch?v=DWjRqaPlpiI>;
<https://www.youtube.com/watch?v=mJ9Yqv7w18Q>
- Kilcullen, David: *Urbanization and the future conflicts*. <https://www.youtube.com/watch?v=MstAwwnxgkM>
- US Air Force Future Operating Concept, September 2015: <http://www.ang.af.mil/shared/media/document/AFD-151207-019.pdf>
- US ARMY TRADOC Conference: MegaCity Army Panel. <https://www.youtube.com/watch?v=DWjRqaPlpiI>
- US MC Operating Concept: How an Expeditionary Force operates in 21st Century. September 2016. <http://www.mccdc.marines.mil/Portals/172/Docs/MCCDC/MOC/Marine%20Corps%20Operating%20Concept%20Sept%202016.pdf?ver=2016-09-28-084156-190>

Nagy László ny. mk. ezredes – Somogyi Tamás:

AZ OROSZ GEOPOLITIKA ÉS A FEGYVERES ERŐK REFORMJA (1.)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az Oroszországi Föderáció geopolitikai helyzetére sajátos kettősség jellemző: egyszerre hordoz magában jelentős lehetőségeket és hatalmas kihívásokat. A szinte korlátlan – és ráadásul ásványi kincsekben gazdag – térségek a hagyományos geopolitikai tanítások szerint gyakorlatilag meghódíthatatlanná, a sok ezer kilométeres szárazföldi határok pedig majdhogynem védhetetlenné teszik. Fentiekhez járul az oroszországi gondolkodásban évszázadok során meggyökeresedett birodalmi attitűd, amelynek egyenes folyománya a fegyveres erők szerepének és jelentőségének magasra (a magyar fogalmakhoz képest igen magasra) értékelése. Ha mindehhez hozzátesszük, hogy Oroszország jelentős befolyással bír a mindenkori európai biztonsági-biztonságpolitikai helyzet alakulására, továbbá hogy Vlagyimir Putyin orosz elnök deklarált célja az ország korábbi nagyhatalmi státusának visszaállítása és fenntartása, akkor érthetővé válik, hogy a szerzők miért választották tanulmányuk témájául az oroszországi fegyveres erők jelenleg is folyó reformját, amely a katonai témák iránt általában érdeklődő magyar olvasóközönség körében is kiemelt érdeklődésre tarthat számot.¹

KULCSSZAVAK: Oroszországi Föderáció, fegyveres erők, haderőreform, geopolitika, Putyin elnök

BEVEZETÉS

A Szovjetunió széthullása 1991 decemberében a hidegháború végét jelző és jelképező eseménysorozat (a berlini fal ledőlése, a német újraegyesítés, a Varsói Szerződés megszűnése) utolsó, befejező és betetőző politikai eseményeként vonult be a történelembe.

A bipoláris világregnd és a tömbjellegű katonai szembenállás felváltása egy új világméretű berendezkedéssel – és nem mellékesen a rendszerváltással együtt bekövetkezett gazdasági megtorpanás – az említett országokban szinte magától értetődően magával hozta a fegyveres erők gyökeres reformját is. Az elhúzódó reformfolyamat az egyes országokban különböző konkrét formákban és módokon ment végbe, de mindenütt két alapvető, egyidejűleg megvalósítandó cél mentén: minden ország deklarálta a „kisebb, de ütőképebb” hadsereg kialakításának elképzelését. Mint a magyar tapasztalatokból tudjuk, a két cél közül az első lényegesen egyszerűbben volt elérhető, noha a folyamat korántsem problémamentesen

¹ Jelen tanulmányban a szerzők szinonimaként használják az Oroszországi Föderáció és az Oroszország fogalmakat, csakúgy, mint az „orosz” és az „oroszországi” jelzőket. Hasonlóan magyarázatra szorul a „fegyveres erők” kifejezés használata: a fegyveres erők tulajdonképpen magukban foglalják a felfegyverzett testületeket és szervezeteket (például a Belügyminisztérium vagy a Rendkívüli Helyzetek Minisztériuma csapatait is), de gyakran a klasszikus „haderő” vagy „hadsereg” (úgy mint szárazföldi csapatok, légi erő, haditengerészet) fogalmát értjük rajta.

ment végbe. Ennél is fájdalmasabb azonban, hogy a második cél elérése nemcsak hosszadalmasnak, költségesnek, hanem – az adott körülmények között – szinte megvalósíthatatlannak bizonyult.

A haderőreform folyamata Oroszországban is hasonló alapelvek keretében zajlott le, ugyanakkor – a miénkhez képest – lényegi sajátosságok is jellemzik. A hadsereg reformján belül jelen tanulmány elsősorban az utóbbi mintegy nyolc év történéseire és az ezek következtében kialakult helyzetre koncentrált, szükség esetén kitekintéssel a korábbi évekre.

AZ OROSZ HADERŐ ÉS A TÁRSADALOM VISZONYA

A fegyveres erők reformja akkor szükséges, ha azok nem tudják megfelelően ellátni legfontosabb feladatukat, a haza védelmét. E hiányosságra rámutathatnak katonai vereségek vagy a megváltozott körülmények (állami, nemzetközi, geopolitikai, gazdasági, technológiai stb.), illetve az új típusú kihívások. Az Oroszországi Föderáció esetében megváltozott a biztonságpolitikai környezet mind országon belül, mind azon kívül. Az évszázados orosz határok visszahúzódtak, hatalmi űr keletkezett, és számos konfliktus robbant ki a korábban Moszkva által uralt régiókban. E konfliktusok közül pedig volt olyan (Csecsenföld), mely elvezetett a frissen megszületett Oroszország fegyveres erőinek katonai vereségéhez, demonstrálva azok hiányosságait és nem megfelelő működésüket.

A téma időszerűségét jelzi Oroszországnak a világpolitikában betöltött szerepe, a nemzetközi folyamatok elmúlt években lezajlott vagy jelenleg is zajló eseményei – Ukrajna, Közel-Kelet stb. – és változásai, a többpólusú világrend kérdése, a megváltozott nemzetközi „erőegyensúly”.

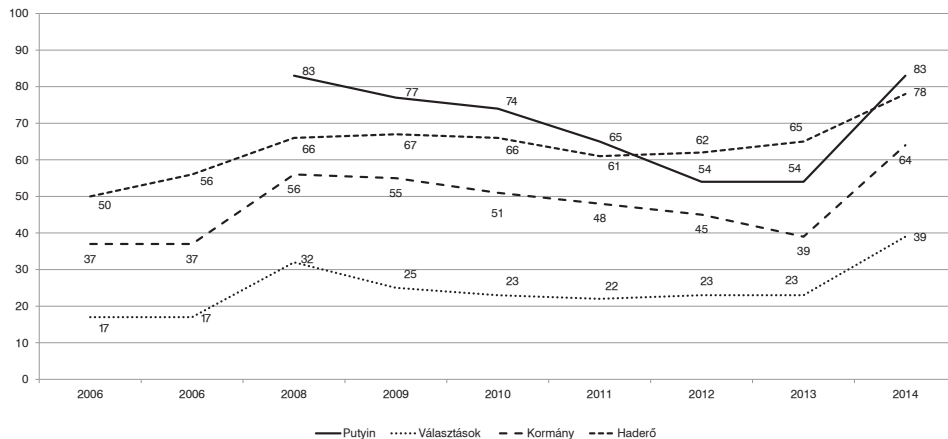
Oroszország az utóbbi évszázadok során csaknem mindig nagyhatalom volt, a nagyhatalmi politikához pedig elengedhetetlenek a megfelelő fegyveres erők. A történelem során a különböző orosz politikai és ideológiai irányzatok – Nyugat-pártiak, szlavofilek, liberálisok, konzervatívok, kommunisták stb. – felfogásában is (gyakran az egyetlen) közös pont volt Oroszország hatalmi értelemben vett nagysága. Történelmén végigvonul a terjeszkedés, a katonai erővel történő hódítás.

A Szovjetunió alatt is kiemelt szerepet élveztek a fegyveres erők, hiszen az uralkodó ideológia szerint állandó konfliktusban álltak a nyugati kapitalizmussal (imperializmussal), ehhez pedig szükség volt egy ütőképes haderőre. Utóbbi fontosságát bizonyítja az az is: az 1980-as évek végén mintegy négy milliő katonát tartottak fegyverben, és még ugyanennyien dolgoztak a védelmi iparban, e komplexum fenntartására pedig a GDP 15–20%-át fordították.² A haderő gyakorlatilag állam volt az államban, amelyhez hatalmas erőforrásokat irányítottak. A Szovjetunió, majd az Oroszországi Föderáció válságával párhuzamosan azonban a fegyveres erők befolyása és presztízse is csökkent. A '90-es évek gazdasági, társadalmi és politikai válságai során az orosz vezetés sokszor a fegyveres erők legalapvetőbb igényeit sem tudta kielégíteni, ami a morális állapot eróziójához vezetett. A felsorolt tényezők csökkentették a fegyveres erők harcképességét, és jelentős mértékben hozzájárultak az első csecsenföldi háború (1994–1996) veszteségeihez és kudarcához.³

² Richard Sakwa: *Russian Politics and Society*. Routledge, New York, 2008. http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/POLITICS%20AND%20GOVERNMENT%20Russian%20Politics%20and%20Society-.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 31.)

³ Raymond C. Finch, III: *Why the Russian Military Failed in Chechnya*, FMSO, 1996. <http://fms.leavenworth.army.mil/documents/yrusfail/yrusfail.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 09. 15.)

Mindezek, valamint az elmúlt évek során számos, a hadseregben megtörtént és napvilágot látott botrány ellenére – ahogy az 1. ábra is mutatja – a Gallup felmérése szerint Oroszországban a fegyveres erők továbbra is komoly bizalmat élveznek a lakosság részéről, sőt egy időben Putyint is megelőzték, akinek pont a katonai erő használatával megvalósított lépések – Ukrajna – után sikerült visszakapaszkodnia.

1. ábra Bizalmi viszonyok Oroszországban

Forrás: www.gallup.com (Letöltés időpontja: 2016. 06. 25.)

A Gallup felmérése mutatja, hogy az adott évben az oroszok hány százaléka bízott az adott intézményben, illetve Vlagyimir Putyinban.

OROSZORSZÁG FŐ BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKAI DOKUMENTUMAI

Az Oroszországi Föderációban számos különböző biztonság- és védelempolitikai dokumentum létezik, amelyek leírják az ország céljait és az ország előtt álló kihívásokat. E dokumentumok (stratégiák, koncepciók és doktrínák) vizsgálata elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük: mi a célja a reformnak, milyen környezetben milyen elvárásoknak kell megfelelniük a fegyveres erőknek.

Nemzeti Biztonsági Stratégia

Az ország legfőbb biztonságpolitikai dokumentuma a *Nemzeti Biztonsági Stratégia* (továbbiakban NBS, 2009 előtt Nemzeti Biztonsági Koncepció, NBK). Napjainkig négy orosz NBK, illetve NBS született: az 1997-es, a 2000-es, a 2009-es és a 2015 utolsó napján aláírt 2016-os. Ha váratlan helyzet nem következik be, e dokumentumok nagyjából egy évtizedre határozzák meg az állam biztonságpolitikai irányvonalát.⁴ Kidolgozásukban fontos részt vállal a biztonság szavatolásáért felelős intézmények vezetőit tömörítő Biztonsági Tanács,

⁴ Nagy László: Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínájáról. Honvédségi Szemle, 2015/3. szám, 134–138. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/50852/hsz_2015-3.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 31.)

amelyet az ország elnöke vezet, és aláírásával ő is fogadja el a kidolgozott stratégiát. A Biztonsági Tanács 2016-ban a következő tizenegy személyből állt (a Tanács titkárán és annak helyettesén kívül): elnök, miniszterelnök, az Alsóház (Oroszországban a Duma) elnöke, a Felsőház (Szövetségi Gyűlés) elnöke, az Elnöki Hivatal vezetője, a védelmi miniszter, a belügyminiszter, a külügyminiszter, valamint a Nemzeti Gárda, a hírszerzés (SZVR) és a Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB⁵) igazgatói.⁶ Ők segítik elő, hogy a stratégia széles, számos tényezőt figyelembe vevő egyeztetés eredményeként születhessen meg.

A legújabb, 2016-os NBS (is) átfogóan értelmezi a biztonság fogalmát, meghatározza a külső fenyegetéseket és a külpolitikai célokat, emellett taglalja az országon belüli állapotokat és kihívásokat.⁷

Az NBS az Amerikai Egyesült Államok és a NATO tevékenységét (például a szervezet bővítése és Oroszország „bekerítése”) kiemelt veszélyként értékeli.

Ágazati stratégiák és a Katonai Doktrína

Az átfogó NBS-ből származtatják a *Katonai Doktrínát* (továbbiakban KD), amelyből ugyancsak négy készült: 1993-ban, 2000-ben, 2010-ben és 2014-ben. A KD összefogja a védelempolitika (a fenyegetések azonosítása, a tervezés, a fejlesztés és a szövetségi együttműködés), a katonai stratégia (az ambíciószint, a haderő feladatai) és a védelemgazdaság (a technológia, a kutatás és fejlesztés) ágazatait. Első pontjának értelmében hivatalos irányvonalat határoz meg a fegyveres erők felkészítéséhez és az Oroszországi Föderáció katonai erővel történő védelméhez.⁸

A biztonsági stratégiák és a katonai doktrínák mellett 2003-ban kidolgoztak egy „fehér könyvet” is „*Az Oroszországi Föderáció fegyveres erői fejlesztésének aktuális feladatai*” címmel, illetve 2005-ben egy – nyilvánosságra azóta sem hozott – „*Gyökeres reform*” elnevezésű programcsomagot. A védelemhez további ágazati stratégiák is kapcsolódnak, ilyen a Terrorizmus Elleni Stratégia – továbbiakban TES –, a Haditengerészeti Doktrína vagy az egyre fontosabbá váló Kiberbiztonsági Stratégia.⁹

A 2009-es TES leírta, hogy a terroristák a merényletekről egyre inkább átállnak a területfoglalásra, tevékenységük regionális konfliktusokkal és szeptatizmussal párosul, továbbá túlnyúlik az országok határain. A dokumentum különösen az iszlamista terrorizmust emelte ki Oroszországra fenyegetést jelentő tényezőként. Magát a stratégiát megelőzte a 2006-ban elfogadott *Terrorellhárítási törvény*, mely meghatározza, hogy mi minősül terrorizmusnak, részletesen szabályozza a terrorizmus elleni műveletek lefolytatását és az államigazgatás, valamint a biztonsági és a fegyveres erők közötti hatásköröket. A törvény lehetőséget ad

⁵ Szluzsba Vnyesnyej Razvedki, illetve Fegyvernalnaja Szluzsba Bezopasznosztyi.

⁶ A Nemzeti Gárdát (Rosszjijzkaja Gvargyija néven) 2016-ban hozták létre, hivatalosan a terroristák elleni védekezéstül.

⁷ Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Stratégiája. Oroszul: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/18iXkR8XLAtxeilX7JK3XXy6Y0AsHD5v.pdf>; angolul: <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 31.)

⁸ Az Oroszországi Föderáció Katonai Doktrínája. Angolul: <https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 25.); oroszul: <http://kremlin.ru/supplement/461> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 31.)

⁹ Cyber Security Strategy Documents, NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, Tallinn, Észtország. <https://ccdcoe.org/cyber-security-strategy-documents.html> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 10.)

arra, hogy a terrorizmus elleni harcban *elnöki parancsra* és a törvényhozás utólagos jóváhagyásával külföldön is bevetessék a fegyveres erőket, és akár orosz területről is indíthatnak fegyvereket külföldi célpontok ellen. A 2015 óta tartó szíriai orosz beavatkozás keretében mindkettő megvalósult: a fegyveres erők tagjai jelen vannak Szíriában, és harcolnak Aszad elnök mellett, valamint orosz területről indított robotrepülőgépekkel is végrehajtottak csapásokat szíriai célpontok ellen.

A konkrét kiberbiztonsági stratégia 2016 decemberében jelent meg (az előzőt még „doktrína” néven 2000-ben fogadták el). 2013-ban született egy dokumentum, amely az alapvető szabályokat fekteti le a kormányzat számára a nemzetközi információs biztonság területén, továbbá 2011-ben külön a hadseregnek is készült egy hasonló tervezet. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy napjainkban Oroszország rendkívül aktív kibertevékenységet folytat. A nyugati országok titkosszolgálatainak egybehangzó jelentései szerint ez konkrét információs háborút jelent, melynek célja a nyugati politikai és társadalmi folyamatok, a választások befolyásolása, valamint az Európai Unió és a NATO egységének a bomlasztása.¹⁰

A stratégiák és a doktrínák kialakításához olyan, az oroszok által megtapasztalt konfliktusok szolgáltattak tapasztalatot, mint a két csecsenföldi háború, a grúz–orosz és az ukrainai konfliktus. A 2000-es doktrínában szerepelt, hogy biztonsági okokból megelőző jelleggel, tehát támadólag is alkalmazhatják a haderőt. A 2010-es KD azt is tartalmazza, hogy orosz állampolgárok védelmének érdekében külföldön is bevetetik a fegyveres erőket. A doktrína e pontja azért is fontos, mert a Krím félsziget Oroszországhoz csatolása és a kelet-ukrainai konfliktus után többen is aggodalmukat fejezték ki, hogy Moszkva ennek alapján a Baltikum államaiban – melyek a NATO és az EU tagállamai – az ott élő orosz kisebbségre támaszkodva közvetlen beavatkozás nélkül is képes feszültséget szítani és/vagy újabb konfliktust kirobbantani.

Ezzel kapcsolatban fontos megemlíteni a Geraszimov-doktrínának is nevezett elképzelést. Ez nem egy hivatalos, az állam vezetése által elfogadott dokumentum, hanem a Valerij Geraszimov tábornok, orosz vezérkari főnök 2013-ban megjelent cikkében felvázolt, új generációs vagy hibridnek nevezett hadviselési mód. E hadviselés a katonai erő közvetlen alkalmazása helyett (vagy mellett) az egyéb eszközök – politikai, gazdasági, diplomáciai stb. – együttes alkalmazására épül. Fő szerepet kap a különleges, valamint a félkatonai és a civil irreguláris erők bevetése, az aszimmetrikus, az információs és a lélektani hadviselés, a kritikus infrastruktúra támadása. Bár a Geraszimov-doktrína nem hivatalos, erős jelzésértékkel bír, hogy főleg a Krím félszigeten, de Kelet-Ukrajnában is megvalósulni látszik az alkalmazása: a helyi lakosság és a milíciák bevetése és támogatása, a propaganda szerepe, valamint az ellenséges erők bomlasztására való törekvés. Geraszimov szerint a hagyományos katonai erő csak a konfliktus későbbi fázisában kapcsolódik be, például békefenntartóként jelenik meg egy szakadár területen.¹¹

A Geraszimov-doktrínában foglaltak felbukkannak a 2014-es katonai doktrínában is, amely leírja, hogy a modern hadviselésben a katonai erőt politikai, gazdasági, információs és egyéb nem katonai eszközökkel, valamint a speciális erőkkel és a célzott terület lakosságának a befolyásolásával együttesen kell alkalmazni.

¹⁰ Magyarai Péter: Vészjelzések jönnek az orosz támadások miatt egész Európából. <http://444.hu/2016/11/14/veszjelzesek-jonnek-az-orosz-tamadasok-miatt-egesz-europabol> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 31.)

¹¹ Valery Gerasimov: The Value of Science in Prediction. Military-Industrial Courier, 2013/8. szám, 3. Oroszul: http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 31.)

Már a 2010-es katonai doktrínában sem szerepelt a preventív nukleáris csapás lehetősége, két másik esetet azonban megad az atomfegyverek alkalmazására: ha az országot vagy szövetségeseit nukleáris vagy egyéb tömegpusztító fegyverrel támadják meg, illetve hagyományos fegyverekkel intézett támadás esetén, ha az az orosz államot „létében fenyegeti”.

A 2010-es és a 2014-es doktrína szerint a legnagyobb külső veszély Oroszország biztonságára a NATO katonai ereje, valamint a Szövetség globális szerepvállalása és az orosz határok felé történő terjeszkedése. Ez érthető annak fényében, hogy az elmúlt másfél évtizedben:

- a NATO valóban terjeszkedett az orosz határok felé;
- nyugati (bár közel sem egységes) támogatással függetlenedett Koszovó, amire precedensként tekinthettek az Oroszországtól elszakadni kívánó kisebbségek;
- Oroszország háborúzott a NATO felé közeledő Grúziával;
- az Amerikai Egyesült Államok rakétavédelmi rendszert tervezett Kelet-Európába telepíteni.

További külső veszélyek közé sorolja külföldi erők, konfliktusok jelenlétét az ország szomszédságában, külföldi szolgálatok és szervezetek felforgató tevékenységét Oroszországban, a szeparatizmus, a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek terjedését. E felsorolásban található egy egyértelmű utalás Ukrainára, amikor a dokumentum az ellenséges politikai rezsimek hatalomra juttatásáról szól az Oroszországgal határos államokban.¹²

A stratégiai szintű, a biztonságpolitikával közvetlenül kapcsolatban álló dokumentumok közül célszerű megemlíteni a külpolitikai koncepciókat, amelyekből ez idáig öt jelent meg, mégpedig 1993-ban, 2000-ben, 2008-ban, 2013-ban, a legutóbbi pedig 2016. november 30-án.

OROSZORSZÁG GEOPOLITIKAI HELYZETE

Oroszország a Föld legnagyobb területű országaként két kontinensen is jelen van. Közvetlen földrajzi kapcsolatban áll több regionális (európai, kaukázusi, közép-ázsiai) biztonsági komplexummal, továbbá jelen van a közel-keleti, jelenleg rendkívül konfliktusos régióban is. Határaihoz közel, sőt azokon belül is zajlanak különböző intenzitású konfliktusok: Kelet-Ukrajnában, Afganisztánban, a Kaukázusban. Moszkvának egész egyszerűen sokfelé kell figyelnie. Rövid és hosszú távon három irányból érezheti fenyegetve magát: nyugatról a NATO és az EU,¹³ délről a radikális iszlamizmus, keletről pedig az erősödő Kína miatt.

De ha csak a közvetlen szomszédságában zajló ügyekkel foglalkozik, már az is jelentős nemzetközi elkötelezettséget jelent, amelyet csak tovább növel a Putyin alatt hangsúlyosabbá váló nagyhatalmi politika, melynek legaktuálisabb példája a beavatkozás a Közel-Keleten. Hiába nagy az orosz hadsereg, a hosszú határok miatt nehezen tud számszerű fölénybe kerülni a rá potenciálisan veszélyt jelentő ellenfelekkel szemben (a NATO és Kína). Ha csak egyikükkel is szembekerülne, akkor a másik helyről kellene nagy erőket elvonnia, jelentős területet hagyva így védtelenül.¹⁴ Szakértők egybehangzó véleménye szerint a (stratégiai) nukleáris fegyverek e szempontból nem jelentenek sem védelmet, sem garanciát, mivel bevetésük kölcsönös pusztítást, kölcsönös öngyilkosságot jelentene.

¹² Nagy: i. m.

¹³ A NATO katonai potenciálja jelent fenyegetést, míg az Európai Unió gazdasági teljesítménye és a tagok politikai berendezkedése, tehát a „demokratikus nyugati” modell jelenthet kihívást. (A szerzők megjegyzése.)

¹⁴ Mihail Barabanov (szerk.): Russia's New Army. Centre for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011, 105. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 02. 01.)

Ebből fakadóan szólnak érvek a nagy létszámú fegyveres erő fenntartása és a kötelező sorkatonai szolgálat mellett, utóbbi jelentős, a fegyverhasználatra kiképzett lakossági tartalékot biztosít. Hozzá kell azonban tenni, hogy az oroszországi vezetés nem számol ilyen szintű konfliktussal, továbbá ha elméletben megvalósulna, az nem történhetne azonnal és váratlanul, így Moszkvának is lenne ideje mozgósítani.¹⁵

A történelem során az orosz terjeszkedéseket két fő cél vezérelte: jól védhető, természetes határok elérése és/vagy ütközőzónák kialakítása, valamint a világtengerekre való zavartalan kijutás biztosítása. Keletről a mongol hordák, nyugatról pedig Napóleon és Hitler seregei jutottak el Moszkváig, továbbá az első világháborúban a breszt-litovszki béke után is közel került a német határ az orosz központi területekhez. A határt végül a második világháborús győzelemmel sikerült leginkább kitolni, amikor Moszkva befolyási övezete elért Európa közepéig.

Felemás sikereket értek el a második cél elérésében is. Vannak orosz kikötők, amelyek egész évben használhatóak (Murmanszk, Szevasztopol, Novorosszijszk), ugyanakkor ezek vagy távol esnek a lakott területektől, vagy további szorosok mögé vannak „zárva”, ami békeidőben nem jelent problémát, konfliktus esetén azonban annál inkább.¹⁶

Az Oroszországot körbevevő, amerikai és vele szövetséges országok és bázisok elhelyezkedésének fényében érthető, hogy Moszkva – figyelembe véve az ország geopolitikai helyzetét – miért tekinti deklaráltan is fenyegetésnek a NATO-t és az Amerikai Egyesült Államokat. Mint ahogyan a térképek is mutatják, a Szövetség és az Amerikai Egyesült Államok – közel-keleti és csendes-óceáni szövetségeseivel és katonai bázisaival – valóban körbeveszi Oroszországot. Ez a „bekerítés” egyébként megfelel Halford Mackinder geopolitikai elméletének. Mackinder a nagyrészt Oroszország által uralt területet nevezte el Kulcsövezetnek (Pivot area), majd később Magterületnek (Heartland), ahol a világ erőforrásainak jelentős része található.¹⁷ Aki e területeket kormányozza, az a hatalmas erőforrások birtokában szárazföldön terjeszkedhet mind nyugat, mind kelet felé, veszélyeztetve az Eurázsia által képezett Világszigetet és ezáltal az egész világot.¹⁸

2. ábra A világ Mackinder 1919-es felosztása szerint

Forrás: <http://www.matud.iif.hu/2011/11/10.htm>
(Letöltés időpontja: 2016. 08. 20.)

¹⁵ Bagi József: Az Oroszországi Föderáció katonapolitikájának változásai. Felderítő Szemle, 2008/3. szám, 106–115. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2008-3.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 01.)

¹⁶ The Russian Quest for Warm Water Ports. <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/warm-water-port.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 20.)

¹⁷ A Magterület, ahogy a 2. ábrán is látható, Kelet-Közép-Európától és a mai kb. norvég–svéd határtól Belső-Kínáig és Szibéria keleti pereméig, valamint Oroszország északi partjaitól egészen Perzsiáig és Indiáig terjed. Jelentős része sokáig megközelíthetetlen volt az ember számára, de a vasút, majd később a légi közlekedés fejlődése megnyitotta.

¹⁸ Szilágyi István: Geopolitika. Publikon Kiadó, Pécs, 2013.

A második világháborút követően a szovjet befolyási övezet Európa középeig terjedt, és közel fél évszázadig a Magterületet uraló Szovjetunió és a szintén szuperhatalom Amerikai Egyesült Államok szembenállása határozta meg a nemzetközi politikai folyamatokat. A fentiek alapján tehát Oroszország joggal érezheti magát bekerítve és fenyegetettnek, valamint az Amerikai Egyesült Államoknak és a Nyugatnak is van alapja arra, hogy aggodalommal kísérjen bármilyen aktív orosz külpolitikai tevékenységet.

A HADERŐREFORM

Az örökség, a problémák, valamint a stratégiai dokumentumokban megfogalmazott tényezők alapján összefoglalható, hogy a jelenlegi orosz haderőreformhoz külső és belső okok is vezettek.

Külső okok a NATO terjeszkedése, a korábban tervezett amerikai rakétavédelmi pajzs, az új típusú kihívások megjelenése, a háborúk megváltozása, valamint a Közel-Keleten és Közép-Ázsiában kialakult konfliktusgócok, melyek hatásai túlnyúlnak a határokon.

Belső okok voltak a haderő torz személyzeti struktúrája, a tisztikar alulfizetettsége és társadalmi megbecsülésének hiánya, a megfelelően képzett emberek megtartásának nehézsége és az, hogy a felszerelés nagy része elavultnak számított. Összegezve: a legfőbb belső ok az volt, hogy a fegyveres erők állapota nem felelt meg a jövőbeni biztonsági kihívásoknak.

Ennek megfelelően a reformok céljai a következők:¹⁹

- a fegyveres erők struktúrájának – szervezeti, személyzeti stb. – átalakítása és hatékonyabbá tétele;
- a fegyveres erők ellátása modern haditechnikával;
- a védelmi ipar modernizálása és hatékonyabbá tétele;
- a katonák szociális hátterének rendezése, növelve a pálya presztízsét és vonzerejét.

2008-ra a Vlagyimir Putyin által létrehozott, központosított politikai rendszer megszárdult, és már évek óta tartott a gazdasági fellendülés. Így a politikai akarat és az anyagi források is megvoltak a reformhoz, bár a gazdasági világválság éppen 2008 őszén robbant ki.

Anatolij Szergyukov, az Oroszországi Föderáció első kinevezett civil védelmi minisztere 2008-ban jelentette be a hadsereg elhúzódo reformjának újabb fordulóját, az Oroszországi Fegyveres Erők hosszú távú reformját, amelynek célja egy „új arculatú hadsereg” kialakítása.²⁰ A változások érintették a fegyveres erők összes haderőnemét és elemét: a méretet, a struktúrát, a költségvetést, a kiképzést, a hadiipart stb. Ekkor, de jelenleg is az Oroszországi Föderáció a világ egyik legnagyobb nukleáris arzenáljával és negyedik legnagyobb fegyveres erejével rendelkezik.²¹

Szergyukovot 2007 februárjában nevezték ki védelmi miniszternek. A beszámolók szerint az általa gyorsan végrehajtott személyi változások a minisztériumban „sokkot és félelmet okoztak”. Több magas rangú vezetőt leváltott a minisztériumban és a vezérkarban is, helyükre pedig reformpárti vezetőket nevezett ki, és 30%-os létszámcsökkentést tervezett a hivatalban. A hadműveleti tervezés helyett a szervezeti és a költségvetési

¹⁹ Dr. Szenes Zoltán védelempolitikai előadása. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2015.

²⁰ Barabanov: i. m. 20.

²¹ Russia Military Strength. www.glopalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=russia (Letöltés időpontja: 2016. 07. 08.)

kérdésekre koncentrált. Számos átvilágítást kezdeményezett, több korrupciós ügy is napvilágot látott, ami nem tette őt népszerűvé a katonák között.²²

A sokáig komoly autonómiát élvező fegyveres erők és a hadiipar részéről természetesen nem maradt el a reformokkal szembeni kritika. Magas rangú aktív és nyugállományú tisztek, volt védelmi miniszterek, politikusok szólaltak fel a változtatások ellen. Fájó pontnak bizonyult a létszámcsökkenés, különösen azért, mert a tisztekre is kiterjedt, nem kímélve a legmagasabb rendfokozatúakat sem. Továbbá nagy visszhangot váltott ki a külföldi fegyverbeszerzés is, amely rávilágított az orosz hadiipar problémáira (és a korrupcióra is). Ám a fegyveres erők állapotát és a reformok szükségességét is mutatja, hogy a legfelsőbb politikai vezetés – akkor Dmitrij Medvegyev elnök és Vlagyimir Putyin miniszterelnök –, valamint Nyikolaj Makarov vezérkari főnök kiálltak a tervek mellett.

Szergyukov 2012 novemberéig volt védelmi miniszter, amikor pénzügyi visszaélések miatt Vlagyimir Putyin menesztette hivatalából – a vezérkari főnökkel egy időben. Helyére Szergej Sojgu hadseregtábornok került, aki előtte 20 évig vezette a katasztrófavédelemért felelős Rendkívüli Helyzetek Minisztériumát, Makarovot pedig Valerij Geraszimov váltotta. Mindketten a reformok korrekcióját és az esetleges túlkapasok visszafordítását ígérték. Gesztusokat kaptak a reformokat ellenzők, visszahívtak elküldött embereket, a strukturális reformok nagy részét azonban a miniszter nem fordította vissza.

A haderő létszámának alakulása

Az oroszországi vezetés úgy döntött, hogy a több ellenféllel vívott nagy háború valószínűsége alacsony, ezért a fegyveres erőknek más típusú és méretű konfliktusokban való részvételre kell készen állnia: helyi konfliktusokra az ország határvidékén és a posztsovjjet térségben („közel-külföld”).²³ Ennek értelmében fel kell hagyni a régi, nagy volumenű mobilizációs rendszerrel, kisebb, de professzionálisabb haderőre van szükség.

Az elmúlt évek során több elemzés, cikk, tanulmány is egymillió fő körül adta meg az Oroszországi Fegyveres Erők létszámát. 2013-ban az Oroszországi Számvevőszék szerint 766 ezer katona szolgált a fegyveres erőknél. A 2016-os Military Balance szerint a fegyveres erők létszáma 798 ezer fő volt, az alábbi szerint:²⁴

- szárazföldi erők: 240 ezer fő;
- haditengerészet: 148 ezer fő;
- légi- és űrvédelmi erők: 145 ezer fő;
- stratégiai elrettentő erők: 80 ezer fő;
- légideszanterők: 34 ezer fő;
- különleges műveleti erők: 1 ezer fő;
- támogató erők: 150 ezer fő.

A felsoroltakon kívül közel félmillióan szolgáltak az ország védelmében esetleg szerepet vállaló különböző egységeknél, például határőrség, belügyi egységek. Az országban kétféle olyan tartalékos található, akik az elmúlt öt évben szolgáltak valamelyik haderőnemenél.

A védelmi minisztérium alá tartozó egyenruhások és civilek maximális számát elnöki rendelet szabályozza, amely többször változott az évek során:

²² Ruslan Pukhov: Serdyukov cleans up the Arbat. Moscow Defence Brief, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, 2008/1. szám, 7–10.

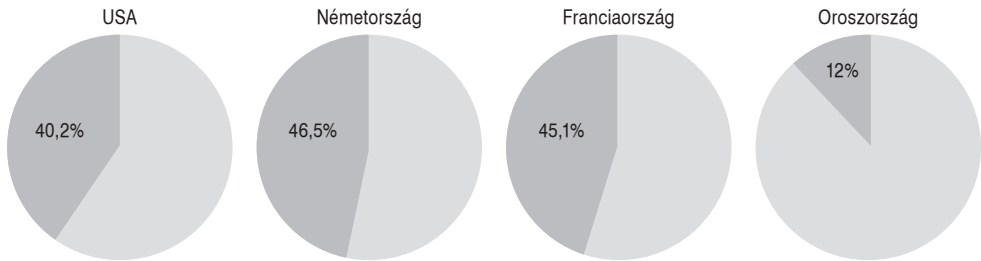
²³ Bagi: i. m.

²⁴ The Military Balance 2016. International Institute for Strategic Studies, 2016, 189–202.

- 2005-ben Putyin 2 020 500 fős létszámot adott meg, ebből 1 134 800 fő volt egyenruhás;
- 2008-ban, a reformok elindulása idején a Medvegyev elnök által kiadott rendelet 1 884 829 főről szólt, ebből egymillió fő volt egyenruhás.

A védelmi minisztérium 2017 elejére ígéri a közel 100%-os szint elérését, amelyet a szerződéses katonák számának növelésével terveznek teljesíteni.

A szovjet örökségnél meg kell említeni az alakulatok feltöltöttségének és a tisztek arányának a problémáját. Gyakori volt az olyan alakulatok megléte, melyek sokszor csak a szükségtelen tiszti beosztások fenntartását szolgálták. 2008-ban az Oroszországi Fegyveres Erők létszámának közel harmada tábournoki vagy tiszti rendfokozatban szolgált, miközben rendkívül alacsony volt az altisztek aránya, akik konkrétan a terepen is felelnek a sorállományúakért, és kapocsként szolgálnak köztük és a tisztek között. A modern haderőkben az altisztek az állománynak mintegy a felét teszik ki, míg az oroszországinál még az ötödét sem.²⁵ Ezért a reformok egyik fő célja ennek a torz aránynak a megváltoztatása, az altisztek számának növelése és kiképzésük javítása.

3. ábra Az altisztek aránya az amerikai, a német, a francia és az orosz fegyveres erőknél

Forrás: *Russia Military Personnel*, 2016. <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/personnel.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 20.)

Ahogy az alábbi táblázat is mutatja, a létszámcsökkenés legnagyobb arányban a főtiszteket érinti a 2008-as tervek szerint, míg a legalacsonyabb rendfokozatú tisztek – hadnagyok és főhadnagyk – számát még növelnék is.

1. táblázat: Tisztek és tábournokok létszámának változása Szergyukov tervei szerint

Kategória	2008 (fő)	2012 (fő)	Változás (%)
Tábournok	1 107	886	-20
Ezredes	25 665	9 114	-65
Alezredes	88 687	15 000	-83
Őrnagy	99 550	25 000	-75
Százados	90 000	40 000	-56
Hadnagy, főhadnagy	50 000	60 000	+20

Forrás: Dr. Szenes Zoltán védelempolitikai előadása. *Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2015*

²⁵ Globalsecurity 2016.

A haderő strukturális változásai

A létszám mellett azonban több más, a fegyveres erőket alkotó elem száma is csökkent, illetve csökken. Az orosz és előtte a szovjet fegyveres erők egyik legfőbb szervezeti alapja a katonai körzet. A hidegháború végén tizenhat katonai körzet volt a Szovjetunióban. Oroszországban 1998-ban már csak nyolc volt, később a szám hatra csökkent. Egy körzetben minden haderőnem külön parancsnoksággal rendelkezett, bár azok a körzet parancsnoka alá voltak rendelve. A hadműveleti vezetés azonban rendszerint a haderőnemi parancsnokok kezében volt. Ez a többszintű, párhuzamos vezetési lánc rendkívül megnövelte az időt, amíg a legfelsőbb szinten kiadott parancs eljutott a legalsó, a végrehajtó szintig.

2010-ben ismét átszervezték a katonai körzeteket, így lett a hatból négy. Az új katonai körzetek már úgynevezett egyesített stratégiai parancsnokságok (összhaderőnemi parancsnokságok), tehát a katonai körzet parancsnoka gyakorolja a hadműveleti vezérést a területéhez tartozó szárazföldi, légi és haditengerészeti erők felett.²⁶ Ez a struktúra megkönnyíti a nagyobb hadműveletek irányítását, és segíti a különböző haderőnemek együttműködésének koordinálását.

Parancsnoki struktúra a reform előtt	Parancsnoki struktúra a reform után
Katonai körzet↓	↓Katonai körzet
Hadsereg↓	↓Hadtest (esetleg Hadsereg)
Hadosztály↓	↓Dandár
Ezred↓	
Zászlóalj↓	↓Zászlóalj

A Fekete-tengeri Flotta és a 4. Légierő- és Légvédelmi Parancsnokság (továbbiakban LPK) a Déli Körzethez, a 2. LPK a Középső Körzethez, a 3. LPK és a Csendes-óceáni Flotta pedig a Keleti Körzethez tartozik. Kivételt képez az Északi Flotta, amely 2014-ben kikerült a Nyugati Körzet parancsnoksága alól és az új Arktiszi Egyesített Stratégiai Parancsnokság alá került, amelynek hatásköre a Barents- és a Norvég-tengerekre, valamint azok oroszországi partszakaszaira terjed ki. A döntést indokolhatja, hogy a legerősebb flottaként hozzájuk tartozik a haditengerészet atommeghajtású hajóinak kétharmada, továbbá ezen a térségen át vezet egy hosszú, de nyílt út az Atlanti-óceánra és a világtengerekre.

A nukleáris stratégiai erők (a hadászati rakétacsapatok) nem tartoznak a katonai körzetek parancsnokságához, azok továbbra is közvetlenül a fegyveres erők vezérkara alá vannak rendelve. A szállító légierő és a légideszantcsapatok sem kerültek a körzetekhez, bár utóbbiak néhány egysége ideiglenesen igen. A szállítókapacitás központi kézben tartása illeszkedik ahhoz a koncepcióhoz, hogy szükség esetén az erőket az ország egyik végéből a másikba tudják légi úton, gyorsan átcsoportosítani.

A Hadászati (vagy Stratégiai) Rakétacsapatok a fegyveres erők azon ága, mely a földi indítású interkontinentális ballisztikus rakétákat (ICBM²⁷) kezeli. Ezenfelül a Haditengerészet és a Légi- és Űrvédelmi Erők is rendelkeznek nukleáris fegyverekkel. A nukleáris arzenál korszerűsítése tehát egyszerre érint több haderőnemet is.

²⁶ Barabanov: i. m. 26–27.

²⁷ Intercontinental Ballistic Missile.

4. ábra Oroszország katonai körzetei

Forrás: Az eredeti térképet – <https://www.stratfor.com/image/russias-military-districts> (Letöltés időpontja: 2016. 08. 20.) – átszerkesztette Somogyi Tamás

Bár a 2014-es katonai doktrínában kevés említést kapnak, a nukleáris erők fejlesztése Sojgu miniszter és Geraszimov vezérkari főnök kijelentései szerint kiemelt prioritásnak számít. A nukleáris arzenál ugyanis öregszik, jelentékeny része még a szovjet időkből származik. A tervek szerint ezeket egy évtizeden belül vonnák ki, és helyettük újakat állítanak hadrendbe, bár pl. az ICBM-ek modernizációja már a '90-es évek végén elkezdődött. Cél a fegyverek – adott esetben a hordozóeszközök – hatékonyságának a javítása, hogy képesek legyenek áttörni a rakétavédelmi rendszereken. A haditengerészetnél jelenleg a fő ütőerőt képviselő Delta-osztályú tengeralattjárókat cserélik Borej-osztályúakra, melyekből az első 2013-ban állt hadrendbe. További 11 ilyen hajó hadrendbe állítását tervezik még, de addig is korszerűsítik a Delta-osztályúak rakétáit. A légierőnél jelenleg modernizálják a Tu–95MSz és a Tu–160 stratégiai bombázókat. A tervek szerint a Tu–160 2030-ig marad szolgálatban, amikor az annak bázisán fejlesztett újabb generációs PAK–DA²⁸ (szintén Tupoljev) fogja kiváltani.

Megjegyzendő, hogy az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia is hosszú távú programban kívánják fejleszteni saját nukleáris erejüket, a tervezett kiadásai – több mint 1000 milliárd dollár a következő 30 év során – mellett Oroszország lehetőségei eltörpülnek.²⁹ (Folytatás a 2017/4. számban)

²⁸ Perspektivnij aviacionnij kompleksz dalnyej aviicii – a hadászati légierő perspektivikus légi komplexuma, vagyis hadászati bombázó-repülőgép.

²⁹ Anthony Rinna: Nuclear weapons, financing and Russia's armed forces reform. British-American Security Information Council. <http://www.basicint.org/blogs/2015/02/nuclear-weapons-financing-and-russias-armed-forces-reform> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 15.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az Oroszországi Föderáció Katonai Doktrínája. Angolul: <https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf>; oroszul: <http://kremlin.ru/supplement/461>
- Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Stratégiája. Oroszul: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/18iXkR8XLAtxeilX7JK3XXy6Y0AsHD5v.pdf>; angolul: <http://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf>
- Bagi József: *Az Oroszországi Föderáció katonapolitikájának változásai*. Felderítő Szemle, 2008/3. szám. <http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2008-3.pdf>
- Barabanov, Mikhail (szerk.): *Russia's New Army*. Centre for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow, 2011. http://www.cast.ru/files/book/NewArmy_sm.pdf
- Cyber Security Strategy Documents, NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, Tallinn, Észtország. <https://ccdcoe.org/cyber-security-strategy-documents.html>
- Finch, Raymond C., III. *Why the Russian Military Failed in Chechnya*. FMSO, 1996. <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/yrusfail/yrusfail.htm>
- Gerasimov, Valery: *The Value of Science in Prediction*. Military-Industrial Courier, 2013/8. szám, 3. Oroszul: http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf
- Magyari Péter: *Vészjelzések jönnek az orosz támadások miatt egész Európából*. <http://444.hu/2016/11/14/veszjelzések-jonnek-az-orosz-tamadasok-miatt-egesz-europabol>
- Nagy László: *Az Oroszországi Föderáció katonai doktrínájáról*. Honvédségi Szemle, 2015/3. szám. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/50852/hsz_2015-3.pdf
- Pukhov, Ruslan: *Serdjukov cleans up the Arbat*. Moscow Defence Brief, Centre for Analysis of Strategies and Technologies, 2008/1. szám.
- Rinna, Anthony: *Nuclear Weapons, financing and Russia's armed forces reform*. British-American Security Information Council. <http://www.basicint.org/blogs/2015/02/nuclear-weapons-financing-and-russias-armed-forces-reform>
- Russia Military Personnel, 2016. <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/personnel.htm>
- Russia Military Strength. www.glopalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=russia
- Sakwa, Richard: *Russian Politics and Society*. Routledge, New York, 2008. http://www.untag-smd.ac.id/files/Perpustakaan_Digital_2/POLITICS%20AND%20GOVERNMENT%20Russian%20Politics%20and%20Society-.pdf
- Dr. Szenes Zoltán védelempolitikai előadása. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2015.
- Szilágyi István: *Geopolitika*. Publikon Kiadó, Pécs, 2013.
- The Military Balance 2016. International Institute for Strategic Studies, 2016.
- The Russian Quest for Warm Water Ports. <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/warm-water-port.htm>
- <http://www.matud.iif.hu/2011/11/10.htm>
- <http://www.stratfor.com/image/russias-military-districts>
- www.gallup.com

AJÁNLOTT IRODALOM

Az Oroszországi Föderáció Alkotmánya. <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm>

Az Oroszországi Föderáció Tengeri Doktrínája. <http://static.kremlin.ru/media/events/files/ru/uAFi5nvux2twaqjftS5yrIZUVTJan77L.pdf>

Gressel, Gustav: *Russia's Quiet Military Revolution, and What it Means for Europe*. European Council on Foreign Relations http://www.ecfr.eu/page/-/Russias_Quiet_Military_Revolution.pdf

Négyesi Áron: *Az orosz haderőreformok eredményei a haderő-szervezet és a személyi állományok tekintetében*. Biztonságpolitika, 2013. 06. 04. <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok-2013/negyesi-aron-az-orosz-haderoreformok-eredmenyei-a-hadero-szervezet-es-a-szemelyi-allomany-tekinteteben-2013-junius-4>

Russian Defence Policy. <https://russiandefpolicy.blog/2013/10/31/766055/>

Szárnyaszegett sas – avagy Oroszország nagyhatalmisága és a védelmi reformok V. http://katpol.blog.hu/2014/03/19/szarnyaszegett_sas_avagy_oroszorszag_nagyhatalmisaga_es_a_vedelmi_reformok_v

Prantner Zoltán:

AZ ISZLÁM ÁLLAM NŐI ELLENFELEI IRAKBAN ÉS SZÍRIÁBAN

ÖSSZEFOGLALÓ: A kurd nők a történelem során számos alkalommal támogatták a háttérből a férfiak küzdelmét. Az Iszlám Állam 2014-es látványos térnyerését követően azonban jelentősen gyarapodott közöttük azoknak a száma is, akik fegyverrel a kézben szálltak szembe a terroristákkal. A tanulmány kitér arra, hogy mi motiválta ezeket az önkénteseket a döntésükben, és ez milyen kritikát váltott ki a konzervatív férfiak részéről. Részletesen elemzi emellett jelentőségüket a propagandában és a harctéren, valamint az összefoglalásban megfogalmazza a kurd területeken kibontakozott autonómiával és az emancipációs folyamatok jövőjével kapcsolatos kérdéseit.

KULCSSZAVAK: Iszlám Állam, pesmerga, Szindzsári Nők Védelmi Egysége, Kobani, Nők Védelmi Egységei, jazidi, terrorizmus

BEVEZETÉS

Reális becslések szerint az Iszlám Állam külföldi önkéntesei között a nők csekély számban képviseltetik magukat, de például a 2014-ben tapasztalt növekedés eredményeként arányuk az év végére elérte a 10%-ot.¹ A terroristákhoz való csatlakozásukkal kapcsolatban felmerülő számtalan kérdés mellett ugyanakkor akaratlanul is a figyelem középpontjába kerülnek azok a muszlim nők, akik életük kockáztatásával szállnak szembe a fundamentalistákkal.

Nagy publicisztikai visszhangot váltott ki ezzel kapcsolatban Mariam al-Maszúri őrnagy, az Egyesült Arab Emírségek első vadászpilótája, aki F-16 Fighting Falcon típusú gépével 2014-ben több légicsapást intézett repülőszázada élén a terrorszervezet szíriai állásaira.² Ugyancsak közismertségre tett szert a 39 éves Vahída Muhammad, közismertebb nevén Umm Hanádi, aki egy törzsi milícia részeként mintegy 70 férfi élén vívta folyamatos harcát a terroristák ellen Irakban.³

¹ Rafia Zakaria: Women and Islamic Militancy. Dissent, Winter 2015. <https://www.dissentmagazine.org/article/why-women-choose-isis-islamic-militancy> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 26.)

² Az őrnagyot a harctéren nyújtott teljesítményéért a dubai uralkodó kitüntette, valamint később elnyerte az ENSZ magas rangú elismerését „a sztereotípiák és a terrorizmus ellen a levegőből folytatott küzdelem” elismeréseként. UAE fighter pilot awarded at UN. The National, October 15, 2015. <http://www.thenational.ae/uae/uae-fighter-pilot-awarded-at-un> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 26.)

³ Umm Hanádi elmondása szerint 2004 óta folyamatos harcban áll a terroristákkal, akik bosszúból megölték az édesapját, három testvérét és mindkét férjét, ellene pedig hat alkalommal hajtottak végre sikertelen merényletkísérletet. A hölgy a Facebook-oldalára feltöltött fényképeinek tanúsága szerint szó szerint beváltotta az ígéretét, amikor szeretteinek elvesztése felett érzett fájdalmában levágott fejük kifőzésével és testük megégetésével fenyegette meg a dzsihádistákat. Ben Wedeman: The Iraqi housewife who „cooked the heads” of ISIS fighters. CNN, September 29, 2016. <http://edition.cnn.com/2016/09/28/middleeast/iraq-housewife-fights-isis/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 26.)

Számtalan beszámoló látott napvilágot az Iszlám Állam-ellenes fegyveres erők más női harcosairól, akik sokszor önálló alakulatokba szervezve, nemegyszer a férfiakat megsegényítő bátorsággal és eltökéltséggel szálltak szembe az általuk vélekedik megvetett és gyűlölt dzsihadistákkal. A tanulmány ennek megfelelően kitér a női harcosok hagyományos szerepére a kurd tradíciókban, illetve annak átalakulására, a harcéri megjelenésükkel kapcsolatos kritikai észrevételekre és jelentőségükre a propagandában. Emellett az írás bemutatja a különféle női alakulatokat, a harcosok kiképzését, valamint alkalmazásukat a fronton.

A NŐI PESMERGÁK A KURD TRADÍCIÓKBAN

A női pesmergáknak hosszú időre visszatekintő nimbusza van a kurdok körében. A hagyományok szerint már a kurd származású Szaladin szultán oldalán is számos nő harcolt, amikor szembeszállt a keresztiesekkel. A történeti kutatások kimutatták azt is, hogy az előkelő kurd Zand-dinasztia asszonyai már az 1700-as években bizonyíthatóan férjeik oldalán küzdöttek a hódító afgánok ellen.⁴ A modern generáció tagjai különösen a „Zini Sakok”-ra (Hegyek asszonyai) a legbüszkébbek. Az iraki biztonsági erők ellen harcoló gerillák nevei között nagy megbecsülésnek örvend például Kuska Halima (Halima nővér), a pesmergák egyik parancsnoka az 1970-es években, az 1974-ben kivégzett hallgató, Lajlá Kászim, továbbá az iraki államfő, Dzsálál Talabáni felesége, Hero Ibrahim Ahmad. Ők számos női sorstársukhoz hasonlóan még Szaddám Huszein rendszere alatt váltak a kurd mozgalom hívévé.⁵

Irakban sokuk gyerekként szemtanúja volt annak, ahogy a kormányerők megszegyenyítették, megkínózták vagy brutálisan megölték családtagjukat, életben maradt rokonaikat pedig elűzték eredeti lakóhelyükről. Fiatalon emiatt előbb úgynevezett tanzimná váltak, akik titokban ruhákkal, élelemmel és lőszerrel látták el a hegyekben bujkáló harcosokat, valamint információkat gyűjtöttek az iraki alakulatok erejéről és pozíciójáról, később maguk is csatlakoztak a fegyveresekhez, miután a Kurdisztáni Hazafias Unió 1996-ban meghirdette a női önkéntesek toborzását. Küzdelmüket nehezítette, hogy a 2000-es évek elejétől a kormányerők mellett meg kellett küzdeniük az olyan iszlamista szervezetekkel is, mint például az Anszár al-Iszlám, amely 2001-ben tűnt fel Észak-Kurdisztánban.⁶

Számuk különösen 2014-től, az Iszlám Állam látványos térnyerésétől gyarapodott gyorsan. Sokukat már eleve a pesmerga erökhöz korábban csatlakozott atyjuk vagy testvéreik példája és a patriotizmus inspirált. Másokat az északnyugat-iraki Szindzsár körzetben lezajlott tragikus események motiváltak, amikor az Iszlám Állam tömegmészárlást rendezett az ott élő vallási és etnikai kisebbségek között. Újságíróknak tett nyilatkozatok alapján a több ezer legyilkolt és tömegsírbá temetett férfi és idős nő, valamint az elhurcolt, bántalmazott és megerőszkolt fiatal lányok és gyerekek miatt érzett harag több száz kurd nőt készítetett arra, hogy fegyvert ragadjon, megvédje magát és bosszút álljon a történekeért, valamint

⁴ Michael G. Lortz: *Willing to Face Death: A History of Kurdish Military Forces – the Peshmerga – from the Ottoman Empire to Present-Day Iraq*. The Florida State University, College of Social Sciences, 2005, 3. (Letöltés időpontja: 2016. 11. 26.)

⁵ Tanya Goudsouzian: *Hero Ibrahim Ahmad: The original female Peshmerga*. Al-Jazeera, October 29, 2015. <http://www.aljazeera.com/programmes/women-make-change/2015/10/hero-ibrahim-ahmad-original-female-peshmerga-151027111035570.html> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 26.)

⁶ Simon Valentine: *Meet the Kurdish Female Warrior Who Battles ISIS*. The Daily Signal, May 18, 2016. <http://dailysignal.com/2016/05/18/meet-the-kurdish-female-warrior-who-battles-isis/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 26.)

kiszabadítsa a terroristák fogságában lévő túszoikat. Soraikhoz számos önkéntes csatlakozott a szomszédos Törökországból és Szíriából.⁷

Az Iszlám Állam hívei iránt érzett megvetés és a női mártírok halála által kiváltott dühérzet mellett ugyanakkor van egy másik, nem kevésbé jelentős ok a kurd nők számára a csatlakozásra. Különösen a tizenéves, illetve húszas évei elején álló, elmaradottabb régiókból származó szíriai hajadonokat az avított tradíciók elleni lázadás, míg a „friss” házasságok a családon belüli erőszak ugyanúgy, ha nem jobban motiválta a belépésre, mint a terroristákkal szemben táplált gyűlölet. Ezek a fiatal lányok gyakran egy előre elrendezett kényszerházasság miatt menekülnek a frontra konzervatív családjuk elől, ahol a Kurdisztáni Munkáspárt (PKK⁸) 1999-ben bebörtönzött vezetője, Abdullah Öcalan által meghirdetett marxista–leninista ideológiáért harcolnak, amely a szabad Kurdisztán megteremtése mellett a nők elnyomásának végét és egy, a nemek egyenlőségén alapuló társadalmat vizionál. Legvégül a patriarchális alapú kurd családmódel elleni tiltakozás mellett sokakat motivált a csatlakozásra a szíriai és iraki központi hatalom korábbi diszkriminációs politikája a kurd közösségekkel szemben.⁹

A NŐKRŐL ALKOTOTT TRADICIONÁLIS KÉP ÁTALAKULÁSA

A nők harctéri bevetése alapjaiban kérdőjelezte meg az Iszlám Állam nőkről alkotott képét és a társadalomban betöltött szerepüket. A „kalifátuson” belül a nőkre gyakorlatilag csak a családanya és a jó feleség szerepe hárul a 2015 februárjában nyilvánosságra hozott tízezer szavas manifesztum alapján.¹⁰ Ennek értelmében a férfiak által dominált környezetben csak másodrendű állampolgárok lehetnek, akiknek legfőbb feladata a szülés és az új dzsihádistá generáció kinevelése. A fundamentalisták elgondolása szerint a nyilvánosság előtt csak lefátyolozva, férfi kísérő társaságában mutakozhatnak. A közélettől és a tanulástól elzárva, otthonukban kellene leélniük életük nagy részét, hogy még véletlenül se nyerjen bizonyosságot férfiakat meghaladó intellektuális képességük.¹¹

A kurd női harcosok azonban pont ennek az extrém felfogásnak az élő ellentétét testesítik meg. A dzsihádisták által mélyen megvetett emancipációt képviselik, ahogy fedetlen arccal, bátran és eltökélten harcolnak a férfiak oldalán, vagy ahogyan demonstratívan és szabadon dohányoznak, ami a kalifátus egész területén büntetendő cselekménynek számít. A küzdelemhez önkéntesen csatlakoznak, ami esetükben szabad akaratot feltételez. Emellett mindannyian fegyvert foghatnak a kezükbe, amire az Iszlám Állam területén kizárólag

⁷ Norma Costello: Women fighters putting fear of death into ISIS in Iraq. The Times of India, April 11, 2016. <http://timesofindia.indiatimes.com/world/middle-east/Women-fighters-putting-fear-of-death-into-ISIS-in-Iraq/articleshow/51773620.cms> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

⁸ Partiya Karkerên Kurdistan.

⁹ Rahila Gupta: Military fatigues and floral scarves. New Internationalist Magazine, May 01, 2016. <https://newint.org/features/2016/05/01/rojawa-women-syria/> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 04.)

¹⁰ „Az Iszlám Állam asszonyai” címmel eredetileg arab nyelven megjelent manifesztum angol fordítása itt tekinthető meg: <https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/women-of-the-islamic-state3.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

¹¹ Lizzie Dearden: ‘Isis are afraid of girls’: Kurdish female fighters believe they have an unexpected advantage fighting in Syria. An all-women faction of the YPG is fighting Isis to re-take territory in north-eastern Syria. Independent, December 09, 2015. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-are-afraid-of-girls-kurdish-female-fighters-believe-they-have-an-unexpected-advantage-fighting-a6766776.html> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

a csak nőkből álló al-Hanszá elnevezésű vallási rendőrség tagjainak van joguk, míg a többi nő még gépjárművet sem vezethet.¹²

Az Iszlám Állam harcosai nem csak azért kerültek a fegyveres összecsapásokat a nőkkel, mert alacsonyabb rendűnek tartották őket. Az ok egyesek szerint inkább a meggyőződésükből fakadó félelem volt. Hitük szerint ugyanis nem kerülhet a paradicsomba az a harcos, aki egy nő keze által esik el az ütközetben, ami feleslegessé teszi minden addigi erőfeszítését a túlvilági jutalom elnyerésére. Ezt nyomatékosította a terrrorszervezet vezetésének azon utasítása is, amelynek értelmében halála helyszínén temetetlenül ott kellett hagyni annak a harcosnak a holttestét, akivel bizonyíthatóan egy nő végzett.¹³

Mások szerint viszont a nők eltökéltsége hat rájuk riasztóan. A női harcosoknak szilárd meggyőződése, hogy a terroristák szexuális tárgyként tekintenek rájuk, ami tovább növeli az irántuk érzett gyűlöletet az ellenük vívott küzdelemben. Az a tény pedig, hogy számukra a fogság nem jelenthet alternatívát, arra sarkallta őket, hogy képesnek bizonyuljanak a végletekig ellenállni.¹⁴

Legvégül fontos hangsúlyoznunk, hogy a női harcosok markáns ellentétét képezik azoknak a túlélőknek, akiket a terroristák korábban megerőszakoltak és meggyaláztak, és emiatt megaláztatásnak és mellőzöttségnek vannak kitéve saját családjuk és közösségük részéről, amely szégyenforrásként tekint rájuk. A kiszolgáltatottak megbecsülésében ugyanis nem kizárólag a pusztán szexuális ösztönök kielését kell látnunk, hanem eszközt is, amelyet az ókortól kezdve alkalmaznak a célpontnak tartott közösség alapvető identitásának lerombolására. Különösen utóbbi miatt fontos a katonanők képének megjelenése és elterjedése a köztudatban, ami a felmerülő kétségek eloszlatása mellett megkönnyítheti az addig megbélyegzett áldozatok ismételt integrálását a társadalomba.¹⁵

A NŐK HARCTÉRI JELENLÉTÉVEL KAPCSOLATOS KRITIKÁK

Különösen az elmaradottabb dél-iraki régiókban élő törzsi vezetők kulturális tradícióikra hivatkozva kifogásolták a nők megjelenését a frontzónában.¹⁶ A kurdisztáni Pesmerga Ügyek Minisztériuma emiatt például eleinte rendkívül vonakodott éles összecsapásban bevetni őket. Szinte kizárólag csak a propagandában szerepeltették a nőket, a harcmezőn megjelent

¹² How the Islamic State uses women to control women. SYRIA: direct, March 25, 2015. <http://syriadirect.org/news/how-the-islamic-state-uses-women-to-control-women/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

¹³ Rahila Gupta: i. m.; Syria Kurd fighters out for revenge against jihadist. November 10, 2016. Middle East Online, <http://www.middle-east-online.com/english/?id=79734> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

¹⁴ Gareth Platt: A Kurdish Female Fighter's War Story: „I Don't Know How Many I've Killed in Kobani – I Don't See Isis as Human”. International Business Times, October 23, 2014. <http://www.ibtimes.co.uk/kurdish-female-fighters-war-story-i-dont-know-how-many-ive-killed-kobani-i-dont-see-1471412> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

¹⁵ Meredith Tax: When Women Fight ISIS. The New York Times, August 18, 2016. http://www.nytimes.com/2016/08/18/opinion/when-women-fight-isis.html?_r=0 (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

¹⁶ Fiona Keating: 3,000 strong increase in Iraqi women joining the fight against Isis. International Business Times, August 23, 2016. <http://www.ibtimes.co.uk/3000-strong-increase-iraqi-women-joining-fight-against-isis-1577668> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

egységeiket pedig feletteseik rendre visszaparancsolták szálláshelyükre azzal a megjegyzéssel, hogy elegendő férfi áll rendelkezése az Iszlám Állam elleni harchoz.¹⁷

Más férfiak arról számoltak be Szíriában, hogy nyugtalanította és zavarta őket az összpontosításban, ha egy nőkből álló egység küzdött az oldalukon.¹⁸ A korábbi egyenlőtlen nemi szerepekből adódóan ugyanis egyfelől tartottak attól, hogy női bajtársaik vélhetően kevésbé bírnak ellenállni a rájuk nehezedő nyomásnak, és esetleg meghátrálhatnak. Amikor viszont ennek pont az ellenkezője következett be, vagyis a nők sikereket értek el, akkor azzal a férfiakat kimondatlanul is arra ösztönözték, hogy a biztonsági kockázatokat figyelmen kívül hagyva igyekezzenek túlszárnyalni a nők eredményeit.

De tekintsünk el a nemek potenciális harcéri versengésétől, hogy ki ölt meg több terrorista, vagy ki foglalt el nagyobb területet, és vegyünk egy másik, mondhatni hétköznapi példát a frontzónában: a sebesülést. Gondoljunk csak bele, hogy milyen önfeláldozásra képesek a férfiak, hogy sebesült bajtársaikat mihamarabb ellássák. A mesterlövészek például pont ebből a megfontolásból kiindulva első lövéseikkel kimondottan ellenfeleik megsebzésére és nem azonnali likvidálására törekednek, abban bízva, hogy a lehető legtöbb ellenséges célpontot semlegesíthetik, amikor azok megpróbálják kimenekíteni a sérülteket a tűzvonalból.

A gondolatmenetet folytatva most képzeljük el, hogy nem férfi, hanem egy nő kap találatot. A férfi harcosokban, akiknél tudat alatt általában ott van a készlet a gyengék, az elesettek és a nők védelmezésére, vajon mire lennének képesek egy sérült nő megmentése érdekében? Valljuk be, az esetek jelentős részében bármire. Minden racionális megfontolásra fittyet hányva, ösztönösen cselekedve próbálnának valamit tenni az érdekükben, még akkor is, ha a kapott sérülés jellegéből adódóan az áldozatnak gyakorlatilag nincs semmi esélye a túlélésre. Azzal pedig, hogy spontán reagálnak, olyan veszélyeknek teszik ki a maguk és társaik testi épségét, amelyek a veszteségek további szükségtelen növekedését eredményezhetik.

A NŐI HARCOSOK JELENTŐSÉGE A PROPAGANDÁBAN

A női harcosok jelenléte mindezekén túl az Iszlám Állam másik érzékeny pontjára, a propagandára jelentett komoly fenyegetést. A terrorszervezet százakat lött agyon vagy fejezett le eddig jól megkonstruált forgatókönyv alapján, kimért mozdulatokkal, hogy egyfelől folyamatosan ott tudjon lenni a nemzetközi közvélemény figyelmének középpontjában, másrészt ezzel keltsen rettegést túlerőben lévő, modernebb felszereléssel ellátott ellenfeleiben. El kell ismerni, ezen a téren komoly sikereket tudott elkönyvelni, különösen a 2014-es hadműveletek során, amikor az iraki fegyveres erők több tízezer tagja dezertált vagy menekült fejvesztve azt követően, hogy feletteseik hátrahagyták őket. Hatalmas régiók kerültek így a terroristák ellenőrzése alá, akik egyre eredményesebben tudtak szembeszállni ellenfeleikkel a zsákmányolt harci felszerelésekkel.

Az Iszlám Államnak a harci morál rombolására tett kísérletei eredményességét azonban érezhetően befolyásolta a nőkből álló első alakulatok látványos felállítása. Elég csak belegondolnunk abba, hogy ez milyen hatással volt azokra, akik korábban megfutamodtak.

¹⁷ Vager Saadullah – Kevin Knodell: The Kurds Won't Let Their Women Soldiers Anywhere Near the Front Line. But lady Pesh want to fight. War is Boring, September 09, 2014. <https://warisboring.com/the-kurds-wont-let-their-women-soldiers-anywhere-near-the-front-line-76abb2603eb9#.ae7qfd2o5> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

¹⁸ Kurdish women warriors battle in Syria. Al-Arabiya, April 21, 2013. <http://english.alarabiya.net/en/perspective/2013/04/21/Kurdish-women-warriors-battle-in-Syria-.html> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

Egy nem feltétlenül a nemek egyenlőségén alapuló muzulmán társadalomban, ahol a férfi a család legfőbb védelmezője, komoly visszhangot váltott ki, hogy míg a kiképzett férfiak meghátráltak, addig a kurd nők nemcsak önként vállalták a katonai szolgálatot, de férfiak módjára helyt is tudtak állni. Felszították ezzel az Iszlám Állam-ellenes erők táborában a harci szellemet, sőt bizonyos tekintetben versenyhelyzetet is teremtettek a szabad megfogalmazásban „nehogy már egy nő különben harcoljon, mint egy igazi férfi” elve alapján.

Mindezeknek köszönhetően a nők jelenléte egyre komolyabb kihívássá nőtte ki magát az Iszlám Állam számára a közvélemény tudatának befolyásolásában. Az elesettekről szóló tudósításokkal egyrészt a világ közvéleményének érzelmeire kívántak hatni, amikor globális szinten tették emberközelivé és könnyen átérezhetővé a harcosok erőfeszítéseit, valamint az elvesztésük miatt érzett fájdalmat.

A nyugati világ közvéleményének tudatos befolyásolására tett kísérlet egyértelműen tetten érhető Asia Ramadan Antar halálhírének 2016. szeptemberi bejelentésében. A 22 éves harcos sorstársaihoz hasonlóan korábban több ütközetben is részt vett Észak-Szíriában. Elesett bajtársaival ellentétben az ő halála viszont messze nagyobb nyilvánosságot kapott, mivel megjelenése hasonlított az amerikai színésznőre, Angelina Jolie-éra.¹⁹ Egy másik nagy visszhangot kiváltott eset a 19 éves Ceylan Ozalphoz fűződik. A kurd lány, akit Kobani ostroma alatt körülvettek a terroristák, állítólag utolsó golyójával inkább öngyilkosságot követett el, mint hogy a terroristák fogságába essen.²⁰

Másrészt a felfegyverzett lányokról készített felvételek, illetve az egyes harcosoknak adott beszédes, nemegyszer pátoszos felhangú elnevezések és jellemzések kiváló lehetőséget biztosítottak a mítoszteremtésre.²¹ Jó példának tekinthető ebben a vonatkozásban a 19 éves Akina Akin is, akit a riporter úgy írt le, mint „öt láb magas dinamó, aki harcban edződött a kétvényi küzdelem során”.²²

Olyan történetek születtek nők eltökélt küzdelméről és férfiakat megszegyenítő eredményeiről, amelyeket racionálisan végiggondolva mindenki könnyen beláthatta, hogy azoknak vajmi csekély közük van a valósághoz. De nem is ez volt a lényege. Bizonyosságot adott a kételkedőknek, erőt a fáradtaknak, és további ellenállásra buzdította az elcsüggedteket. Csupa olyan dolgot, ami hiábavalóvá tette az Iszlám Állam addigi próbálkozásait az ellenség harci moráljának megtörésére. Éles küzdelem bontakozott ki emiatt a propaganda területén is, ahol az ellenfelek kölcsönösen és bizonyíthatóan alkalmazták a megtévesztés eszközeit saját eredményeik felnagyítására, illetve riválsaik jelentőségének csökkentésére. Kiválóan példázta ezt a Rehana néven elhíresült kurd lány esete, aki a személye köré szőtt legenda szerint egymaga több mint száz ellenséges dzsihádistával vészelt.²³

¹⁹ Maryse Godden: Poster Girl Killed Fighting ISIS. Beautiful female fighter dubbed the Angelina Jolie of Kurdistan dies while battling ISIS in Syria. The Sun, September 07, 2016. <https://www.thesun.co.uk/news/1743401/beautiful-female-fighter-dubbed-the-angelina-jolie-of-kurdistan-dies-while-battling-isis-in-syria/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

²⁰ Kurdish female fighter „killed herself” to avoid being ISIS hostage. Al-Arabiya, October 05, 2014. <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/10/05/Kurdish-female-fighter-killed-herself-to-avoid-being-ISIS-hostage.html> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

²¹ A számtalan elnevezés és jelző között érdemes megemlíteni az „oroszlánokat”, a „dzsinneket” vagy az „Ócelan angyalait”, ami erősen emlékeztet az öt évadot megért, világhírű „Charlie angyalai” című amerikai filmsorozatra.

²² Holly Williams: The young women taking aim at ISIS. CBS News, September 29, 2014. <http://www.cbsnews.com/news/kurdish-female-teen-fighters-on-front-line-against-isis-in-syria/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

²³ Craig Silverman: The „Truth” Behind The Female Soldier Fighting ISIS. Digg, November 17, 2014. <http://digg.com/2014/the-truth-behind-the-kurdish-female-soldier-fighting-isis> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 21.)

KURD NŐI ALAKULATOK

Szíriában az iszlamista csoportokon kívül gyakorlatilag a szemben álló felek mindegyike rendelkezik nőkből álló fegyveres egységgel. A kormányerőkön belül például a konfliktus 2011-es kirobbanását követően először jelentek meg kizárólag nőkből álló kommandós alakulatok Bassár el-Aszad elnök rendeletére. Az önkéntesek csatlakozásukkor tízéves szolgálati viszonyra kötöttek szerződést, majd jelentős részük mesterlövész-kiképzést kapott, mielőtt bevetették volna őket a Damaszkusz környéki harcokban a Szíriai Köztársasági Gárda alárendeltségében. Számuk 2015 márciusában már mintegy 800 fő volt.²⁴ Példájukat hamarosan követte egyik legfőbb ellenfelük, a Szabad Szír Hadsereg is.²⁵

Az önkéntesek számának emelkedése azt eredményezte, hogy a nők idővel a kurd erőkön belül is önálló fegyveres alakulatot alkothattak saját előljárók parancsnoksága alatt. Ezeknek az egységeknek a száma, rendeltetése és bevetése azonban komoly eltéréseket mutatott abban a tekintetben, hogy hol jöttek létre.

Irakban 2015. január 5-én alakult meg a Szindzsári Nők Védelmi Egységei a Szindzsári Ellenállási Egységek alárendeltségében, az Iszlám Állam terroristái által hevesen támadott jazidi közösség védelmére. A milícia, amely 2015. október 26-án Szindzsári Nők Védelmi Egységére változtatta elnevezését, ideológiájában osztja Abdullah Ócalannak a nők emancipációról és az önvédelemhez való jogokról hangoztatott elképzelését. A demokratikus konföderalizmus híve, valamint távlati célja autonóm kanton létrehozása a jazidi közösség számára az iraki Kurdisztán régióján belül.²⁶ 2015 októberében több, addig függetlenül harcoló jazidi alakulathoz hasonlóan csatlakozott a Szindzsári Szövetséghez, majd az egyesített parancsnokság irányítása alatt részt vett a 2015. novemberi szindzsári offenzívában.²⁷ Egy évvel később az Irán által támogatott Síita Népi Mozgósított Erők alárendeltségében ismét bekapcsolódott a Moszul visszafoglalására indított offenzívába és a Szindzsár körzetében zajló harcokba, hogy „kiszabadítsa asszonyaikat és bosszút álljon értük” a terroristákon.²⁸

Az alakulat szíriai megfelelője Nők Védelmi Egységei elnevezéssel 2012-ben jött létre a baloldali Népi Védelmi Egységek dandárjaként, miután a kurd koalíciók gyakorlatilag magukhoz ragadták a többségében általuk lakott észak-szíriai Kobani kanton feletti ellenőrzést, és azt Rojava néven autonóm tartománnyá nyilvánították. Az alakulat nagysága az időközben eltelt hónapok során rohamosan emelkedett. 2016 őszére már körülbelül 15 ezer főre gyarapodott a Nők Védelmi Egységei, illetve a Népi Védelmi Erők kötelékében szol-

²⁴ Sammy Ketz: Syrian army turns to women on Damascus front lines. AFP, March 27, 2015. <https://www.yahoo.com/news/syrian-army-turns-women-damascus-front-lines-201914883.html?ref=gs> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 21.)

²⁵ Syria's female rebel soldiers. Reuters, October 03, 2013. <http://www.reuters.com/news/picture/syrias-female-rebel-soldiers?articleId=USRTX13RP2> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 21.)

²⁶ YPJ-Sinjar founding meeting held. Diha, January 07, 2015. <http://www.diclehaber.com/en/news/content/view/438654> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.); YPJ Shengal changes its name to YJÊ. ANF News, October 26, 2015. <http://anfenglish.com/women/ypj-shengal-changes-its-name-to-yje> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

²⁷ Shingal: KurdInnen starten mit vereinten Kräften Großoffensive gegen IS. Kurdische Nachrichten, November 12, 2015. <http://kurdischenachrichten.com/2015/11/shingal-kurdinnen-starten-mit-vereinten-kräften-grossoffensive-gegen-is/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

²⁸ Russ Read: Female Fighters Launch Operation Against ISIS To „Avenge” Sex Slaves. The Daily Caller, November 13, 2016. <http://dailycaller.com/2016/11/13/female-fighters-launch-operation-against-isis-to-avenge-sex-slaves/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

gáló nők létszáma.²⁹ A nőket és férfiakat egyaránt magába tömörítő Népi Védelmi Erőkkel együtt szoroson együttműködik a PKK katonai szárnyával, valamint része az arab, az asszír, az örmény, a kurd és a türkmén milíciák alkotta Szíriai Demokratikus Erőknek, amely az Iszlám Állam és a többi iszlamista csoport elleni harcra alakult a szíriai ellenzéken belül.

Példájakon felbuzdulva a szíriai keresztény közösség nőtagjai is saját zászlóaljat állítottak fel Két Folyó Közötti Női Véderők elnevezéssel al-Haszaka kormányzóság keresztény közösségének védelmére. Az egység mintegy 50 fős állománya a szíriai–iraki határ mellett elterülő al-Kahtanije városban esett át a katonai kiképzésen 2015 augusztusában, és a Szíriai Demokratikus Erők részeként tevékeny szerepet játszott a még 2013-ban az Iszlám Állam megszállása alá került al-Hol település sikeres visszafoglalásában 2015 novemberében.³⁰

Az említett alakulatok mellett érdemes még szót ejteni azokról a gombamód elszaporodó egységekről, amelyek adott település védelmére jöttek létre az etnikai és a vallási kisebbségek nőtagjaiból. Ezeknek a túlnyomó többségében 100 fős létszámot meg nem haladó félkatonai alakulatoknak a legfőbb célja általában korlátozott, és csak az általuk lakott, illetve ellenőrzött régiók megóvására szorítkozik, ebből kifolyólag offenzív hadműveletekben csak kivételes esetben vesznek részt.³¹ Egyik ilyen említésre méltó egység a kizárólag 17–37 év közötti jazidi nőkből megalakított „Napsugár Hölgyek” zászlóalja. Önkénteseinek többsége korábban szemtanúja volt annak, ahogy rokonát meggyilkolták vagy elhurcolták a terroristák a jazidi genocídium során, esetleg ő maga is rövidebb-hosszabb időt töltött az Iszlám Állam fogságában, átélve annak minden lehetséges borzalmát. Az alakulat a hírek ellenére még nem vett részt összecsapásban és nem szolgált a fronton. A kötelék tagjai ugyanakkor a megtapasztalt negatív élményeik alapján végletekig motiváltak a megmaradt jazidi közösség megóvására, amihez a kurd pesmergáktól kaptak intenzív katonai felkészítést.³²

A fegyveres szolgálatot ellátó női egységek mellett említésre méltóak azok a milíciák, amelyek a háttérbázis megteremtésével és működtetésével segítették az Iszlám Állam elleni küzdelmet. Irakban például 2016 augusztusában több mint háromezerre becsülték azoknak a nem kurd, síita vallású nőknek a számát, akik különféle médiacsatornák működtetésével, a morál növelésével, vagy az ellátás szervezésével járultak hozzá a közös háborús erőfeszítésekhez.³³

²⁹ A terrorizmust kutató és elemző konzorcium (Terrorism Research and Analysis Consortium) adatai szerint már 2014 őszén a szíriai kurd fegyveres erők mintegy 35%-át 18–40 év közötti nők alkották. Kurdish Women Turning Kobani into a Living „Hell” for Islamic State. Telesurtv.net, October 14, 2014. <http://www.telesurtv.net/english/news/Kurdish-Women-Turning-Kobani-into-a-Living-Hell-for-Islamic-State-20141014-0072.html> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 28.); Newsha Tavakolian: On the frontlines with the Kurdish female fighters beating back ISIS, Öcalan’s Angels. Huck Magazine, October 17, 2016. <http://www.huckmagazine.com/perspectives/reportage-2/kurdish-female-fighters/> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 03.)

³⁰ Mairead McArdle: Christian Female Battalion Formed to Fight ISIS in Syria. CNSNews.com, December 21, 2015. <http://www.cnsnews.com/news/article/mairiad-mcardle/christian-female-battalion-formed-fight-against-isis-syria> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

³¹ Sebastian Backhaus: Striking Portraits Of The Female Army Fighting ISIS. Refinery29, February 04, 2016. <http://www.refinery29.com/2016/02/102120/christian-women-fighting-isis-syria#slide> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

³² Janine Di Giovanni: How Yazidi Women Are Fighting Back Against ISIS. Vogue, October 26, 2016. <http://www.vogue.com/13495865/sun-ladies-yazidi-women-isis-genocide-sexual-enslavement/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

³³ Fiona Keating: i. m.

A NŐI HARCOSOK KIKÉPZÉSE

Az iraki kurd fegyveres erőkön belül gyakorlatilag nincs különbség a férfiak és a nők felkészítése között. A női katonák a két hónapos alap- és az egy hónapos speciális kiképzés alatt ugyanúgy megtanulják karbantartani és kezelni a számukra elérhető összes fegyverfajtát a rohamfegyverektől kezdve egészen az aknavetőig. A külföldi fegyveres erők kiképzőtiszteinek útmutatása alapján többen begyakorolták az ellenséges támadás kivédésére kidolgozott protokollt, az elsősegélynyújtást és az újjáélesztést, valamint sebesült társaik harctérről való kimentésének technikáját. Emellett instruktoraik afganisztáni tapasztalataik alapján felkészítették őket arra is, hogy miként tudnak hatástalanítani útszéli bombát mindössze egy üvegpalackkal.³⁴

Az eddigi tapasztalatok alapján a nők különösen eredményesnek bizonyultak a Dragunov mesterlövészfegyver kezelésében, tekintettel arra, hogy közülük sokan rendelkeznek a célpont befogásához és semlegesítéséhez elengedhetetlenül szükséges nyugodtsággal és türelemmel.³⁵ 2015 szeptemberétől a Szíriában harcoló külföldi önkéntesek számára speciális, egy hónapos intenzív felkészítést nyújtanak, amely a fegyverek használata és karbantartása, illetve a különféle harceljárások elsajátítása mellett nagy hangsúlyt fektet a nyelv, valamint az alapvető ideológiai, politikai és történelmi ismeretek elsajátítására is.³⁶

A női harcosoknak szemernyi kétségük sincs további sorsukkal kapcsolatban, ha a terroristák fogságába esnének. Számos példa bizonyította már, hogy az egyenruha ellenére az elfogott női katonákat brutálisan megkínózták és megerőszakolták, majd ezt követően sokszor látványos külsőségek közepette lefejezték. Az alapkiképzésen emiatt a kiképzők minden újoncba belesulykolják, hogy utolsó golyójukat tartsák meg maguknak a tárban arra az esetre, ha már nem látnak más kiutat maguk számára.³⁷ Kiképzésük, majd pedig szolgálatuk alatt a férfiatól elszeparálva kell élniük az összecsapások közötti szünetekben, és szigorúan tilos számukra bármilyen romantikus kapcsolat folytatása, amelynek megszegéséért letartóztatják a „vétekeseket”. Utóbbi előírás ugyanakkor nem jelenti azt, hogy akadályokat gördítenének a férfi és a nő közötti házasság létrejötté el. A hivatalos házastársi kapcsolat ára ellenben a nőre nézve az, hogy a boldogító igen után gyakorlatilag le kell szerelnie, és el kell hagynia egységét, ami komoly visszatartó erőt képez egy olyan fiatal nő számára, aki korábban gyakorlatilag mindent feladott elveit és meggyőződéséért, új párja rokonságát pedig nem, vagy csak felszínesen ismeri.

NŐI FEGYVERESEK ALKALMAZÁSA A HARCTÉREN

Az iraki kurd pesmergák a női fegyvereseket főleg ellenőrző pontokra, valamint külképviseletek és kormányzati létesítmények védelmére rendelik ki, és ritkán vezényelik őket a

³⁴ Elizabeth McLaughlin: Women at War: Meet the Female Peshmerga Fighters Taking on ISIS. ABC News, May 16, 2016. <http://abcnews.go.com/International/women-war-meet-female-peshmerga-fighters-taking-isis/story?id=39142160> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

³⁵ Gareth Platt: i. m.

³⁶ Canadian fighter joining Kurdish female units to combat ISIS northern Syria. Ara News, April 06, 2016. <http://aranews.net/2016/04/canadian-fighter-joining-kurdish-female-units-combat-isis-northern-syria/> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 29.)

³⁷ Sam Webb: The angels of death: ISIS savages fear Kurd women fighters more than any other foe. Mirror, August 19, 2015. <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/angels-death-isis-savages-fear-6275913> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 12.)

Moszul környéki frontvonalra, a szíriai kurd erők parancsnoksága azonban bizonyíthatóan jóval többször küldte harcba női harcosait az Iszlám Állam ellen, ahol nem kértek, de nem is adtak kegyelmet ellenfeleiknek még akkor sem, ha azok már letették a fegyvert.³⁸

A harctéren a nők a férfiakhoz hasonlóan a hagyományos hadviselés mellett gyakran alkalmazták a beszívárgás taktikáját hírszerzésre, ellenséges pozíciók megsemmisítésére, illetve megfigyelték a készleteik kiegészítésére. Nem számított emiatt rendkívüli esetnek, amikor négy kurd női harcos észrevétlenül behatolt az Iszlám Állam egyik állásába, ahol megölték az ott lévő terroristákat, majd az ott talált felszerelésekkel együtt sértetlenül visszatértek a baráti vonalak mögé.³⁹

A harcok során megfigyelhető volt ugyanakkor az is, hogy több nő hajtott végre öngyilkosságot. Egyeseket tettük elkövetésekor a fogságba esés elkerülésének szándéka motivált. Mások inkább a bajtársakért való önfeláldozás miatt cselekedtek így. Tettük abból az egyéni meggyőződésből fakadt, hogy készek voltak akár saját életüket is habozás nélkül feláldozni, ha ezzel esélyt láttak sorstársaik megóvására egy olyan ellenségtől, amely nyíltan népirtásra törekedett.

Ezek az önfeláldozó megnyilvánulások ugyanakkor nem váltak bevett gyakorlattá a kurd fegyveres erők taktikájában, és teljesen az elkövetők személyes elhatározásán alapultak. Míg ugyanis meg nem erősített híresztelések szerint a terroristák Rakkában külön öngyilkosoztatgot állítottak fel a női vallási rendőrség tagjaiból robbantásos merényletek elkövetésére,⁴⁰ addig a terrorszervezet ellen harcoló nőket nem bízták meg ilyen jellegű küldetés végrehajtásával, és nem kaptak erre jóváhagyást sem, sőt. Elhatározásukat gyakran az utolsó pillanatig titkolták nemcsak feletteseik, hanem bajtársaik előtt is.⁴¹

ÖSSZEFOGLALÓ

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a kurd női pesmerga harcosok elvitathatatlan érdekeket szereztek maguknak az Iszlám Állam elleni küzdelemben. Emellett nem lehet eleget hangsúlyozni, hogy ezek a nők élő cáfolatát testesítik meg a terrorszervezet ideológiájának,

³⁸ A terroristák iránt érzett gyűlöletet jól példázza az az eset, amikor Kobani ostroma során a nők 15 hadifoglyot ejtettek egy heves összecsapást követően. Amikor tudták velük, hogy ki fogják végezni őket, akkor a foglyok sírva könyörögtek, hogy legalább egy férfi ölje meg őket, különben nem jutnak be a mennybe. A nőket azonban cseppet sem hatották meg ezzel: vonalban felsorakoztatták őket a fallal szemben, majd egymás után agyonlőtték őket. Newsha Tavakolian: i. m.

³⁹ Gareth Platt: i. m.

⁴⁰ A női öngyilkos merénylők bevetése a korábban taglalt fundamentalista normák alapján meglepőnek tűnik a terroristák esetében. Minden bizonnyal hatással lehetett az Iszlám Államra ebben például a részét képező Boko Haram által alkalmazott gyakorlat, amellyel korábban már többször hajtott végre hasonló jellegű támadásokat. A módszer átvételében ugyanakkor a jóval több potenciális áldozattal kecsegtető merényletek mellett nagyobb szerepet játszhatott a terrorszervezet térszerzése, valamint a besorozott kiskorúak számának lecsökkenése. Véleményünk szerint ugyanis több más egyértelmű jel mellett a „kalifátus” hanyatlása fedezhető fel abban is, amikor alapvető ideológiai meggyőződésén felülemelkedve hajlandó volt az alárendelt nőket kvázi „harcosként” alkalmazni, és önfeláldozásukért cserébe felkínálni számukra mindazokat az előnyöket (például biztos hely a paradicsomban a kalifátus védelmében „elesett” mártíroknak, vagy ígéret a hátramaradt család gondoskodására és anyagi támogatására), amelyek addig csak a férfiakat illették meg. Tom Wyke: Desperate ISIS forms new female suicide squad to carry out bombings because the terror group is running out of children for use in the attacks. Daily Mail, October 26, 2015. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3290323/Desperate-ISIS-forms-new-female-suicide-squad-carry-bombings-terror-group-running-children-use-attacks.html> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁴¹ Gareth Platt: i. m.

amely a női nem alárendelésén és jogfosztásán alapul. Ezek a nők a férfiakkhoz hasonlóan képesnek bizonyultak megvédeni magukat és helytállni a fronton. Ebből következően a női harcosok közreműködése a terroristák elleni harcban látványosan hiteltelenítette a fundamentalistáknak a női nem semmibevételére vonatkozó extrém meggyőződését. Fontos emellett megjegyeznünk azt is, hogy megjelenésük a kurd fegyveres erőkhöz belül alapvető változásnak tekinthető, mivel maga az a tény, hogy a férfiak oldalán egyenlő félként küzdhetnek, az csak több évszázados tabuk ledöntésének és alapvető kulturális normák megváltozásának eredményeként következhetett be.

Kérdés ugyanakkor, hogy mi valósulhat meg kitűzött céljaikból, ha sikerült bosszút állniuk? Az Iszlám Állam bukása után milyen belpolitikai helyzet alakul ki, és az mennyiben lesz alkalmas a meghirdetett emancipáció kiteljesítésére? A bagdadi kormány a győzelem után mennyiben tartja majd tiszteletben a kurd autonómiát, és mennyire tekinti majd aggályosnak a többségi muszlim társadalomra nézve a kurd közösségen belül kibontakozó feminista folyamatot?

Szíriában – megítélésünk szerint – még ennél is aggasztóbb helyzet. Anélkül, hogy borúlátó prognosztizálásba bocsátkoznánk, mindössze az aktuálpolitikai eseményekre utalva szeretnénk megjegyezni, hogy a szír régiókban élő kurd közösségeknek autonóm törekvéseik miatt az Iszlám Állam mellett egyszerre kell megküzdeniük a különböző felkelőcsoportokkal, valamint a török reguláris fegyveres erők alakulataival, amelyek a szíriai polgárháborúba nyíltan beavatkozva 2016. augusztus 24-től a terroristák mellett folyamatos nyomás alatt tartják a kurd erőket is. A „kalifátus” bukása után emiatt esetükben valószínűsíthető, hogy előbb vagy utóbb ők lesznek a szíriai fegyveres konfliktus első számú célpontjai. Ez emellett, hogy szinte bizonyosan a függetlenségi törekvések és az emancipációs folyamatok kudarcát fogja eredményezni, további kényes kérdéseket fog felvetni.

Mi a garancia például arra, hogy az Iszlám Állam vereségét követően az iraki pesmergák nem sietnek a szíriai kurd közösség segítségére? Elég talán ezzel kapcsolatban csak Kobani ostromára utalunk, amikor tucatnyi kurd önkéntes érkezett a határokon túlról, hogy szorongatott szíriai bajtársaik mellett harcoljanak. Ha pedig ez az eset megismétlődik, akkor rendkívül komoly külpolitikai problémákat fog felvetni a bagdadi kormány számára. Az esélyek latolgatása, a lehetséges forgatókönyvek felvázolása, illetve a korábban felmerült kérdések megválaszolása azonban már egy másik, a kurdkérdéssel kapcsolatos értekezés kiindulópontját képezhetné.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Backhaus, Sebastian: *Striking Portraits Of The Female Army Fighting ISIS*. Refinery29, February 04, 2016. <http://www.refinery29.com/2016/02/102120/christian-women-fighting-isis-syria#slide>
- Canadian fighter joining Kurdish female units to combat ISIS northern Syria. Ara News, April 06, 2016. <http://aranews.net/2016/04/canadian-fighter-joining-kurdish-female-units-combat-isis-northern-syria/>
- Costello, Norma: *Women fighters putting fear of death into ISIS in Iraq*. The Times of India, April 11, 2016. <http://timesofindia.indiatimes.com/world/middle-east/Women-fighters-putting-fear-of-death-into-ISIS-in-Iraq/articleshow/51773620.cms>
- Dearden, Lizzie: „*ISIS are afraid of girls*”: *Kurdish female fighters believe they have an unexpected advantage fighting in Syria. An all-women faction of the YPG is fighting Isis to re-take territory in north-eastern Syria*. Independent, December 09, 2015. <http://www.independent.co.uk/>

- news/world/middle-east/isis-are-afraid-of-girls-kurdish-female-fighters-believe-they-have-an-unexpected-advantage-fighting-a6766776.html
- Giovanni, Janine Di: *How Yazidi Women Are Fighting Back Against ISIS*. Vogue, October 26, 2016. <http://www.vogue.com/13495865/sun-ladies-yazidi-women-isis-genocide-sexual-enslavement/>
- Godden, Maryse: *Poster Girl Killed Fighting ISIS. Beautiful female fighter dubbed the Angelina Jolie of Kurdistan dies while battling ISIS in Syria*. The Sun, September 07, 2016. <https://www.thesun.co.uk/news/1743401/beautiful-female-fighter-dubbed-the-angelina-jolie-of-kurdistan-dies-while-battling-isis-in-syria/>
- Goudsouzian, Tanya: *Hero Ibrahim Ahmad: The original female Peshmerga*. Al-Jazeera, October 29, 2015. <http://www.aljazeera.com/programmes/women-make-change/2015/10/hero-ibrahim-ahmad-original-female-peshmerga-151027111035570.html>
- Gupta, Rahila: *Military fatigues and floral scarves*. New Internationalist Magazine, May 01, 2016. <https://newint.org/features/2016/05/01/rojava-women-syria/>
- How the Islamic State uses women to control women. SYRIA: direct, March 25, 2015. <http://syriadirect.org/news/how-the-islamic-state-uses-women-to-control-women/>
- Keating, Fiona: *3,000 strong increase in Iraqi women joining the fight against Isis*. International Business Times, August 23, 2016. <http://www.ibtimes.co.uk/3000-strong-increase-iraqi-women-joining-fight-against-isis-1577668>
- Ketz, Sammy: *Syrian army turns to women on Damascus front lines*. AFP, March 27, 2015. <https://www.yahoo.com/news/syrian-army-turns-women-damascus-front-lines-201914883.html?ref=gs>
- Kurdish female fighter „killed herself” to avoid being ISIS hostage. Al-Arabiya, October 05, 2014. <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2014/10/05/Kurdish-female-fighter-killed-herself-to-avoid-being-ISIS-hostage.html>
- Kurdish Women Turning Kobani into a Living „Hell” for Islamic State. TelesurTV.net, October 14, 2014. <http://www.telesurTV.net/english/news/Kurdish-Women-Turning-Kobani-into-a-Living-Hell-for-Islamic-State-20141014-0072.html>
- Kurdish women warriors battle in Syria. Al-Arabiya, April 21, 2013. <http://english.alarabiya.net/en/perspective/2013/04/21/Kurdish-women-warriors-battle-in-Syria-.html>
- Lortz, Michael G.: *Willing to Face Death: A History of Kurdish Military Forces – the Peshmerga – from the Ottoman Empire to Present-Day Iraq*. The Florida State University, College of Social Sciences, 2005.
- McArdle, Mairead: *Christian Female Battalion Formed to Fight ISIS in Syria*. CNSNews.com, December 21, 2015. <http://www.cnsnews.com/news/article/maired-mcardle/christian-female-battalion-formed-fight-against-isis-syria>
- McLaughlin, Elizabeth: *Women at War: Meet the Female Peshmerga Fighters Taking on ISIS*. ABC News, May 16, 2016. <http://abcnews.go.com/International/women-war-meet-female-peshmerga-fighters-taking-isis/story?id=39142160>
- Platt, Gareth: *A Kurdish Female Fighter’s War Story: „I Don’t Know How Many I’ve Killed in Kobani – I Don’t See Isis as Human”*. International Business Times, October 23, 2014. <http://www.ibtimes.co.uk/kurdish-female-fighters-war-story-i-dont-know-how-many-ive-killed-kobani-i-dont-see-1471412>
- Read, Russ: *Female Fighters Launch Operation Against ISIS To „Avenge” Sex Slaves*. The Daily Caller, November 13, 2016. <http://dailycaller.com/2016/11/13/female-fighters-launch-operation-against-isis-to-avenge-sex-slaves/>
- Saadullah, Vager – Knodell, Kevin: *The Kurds Won’t Let Their Women Soldiers Anywhere Near the Front Line. But lady Pesh want to fight*. War is Boring, September 09, 2014. <https://warisboring.com/the-kurds-wont-let-their-women-soldiers-anywhere-near-the-front-line-76abb2603eb9#.ae7qfd2o5>

- Shingal: KurdInnen starten mit vereinten Kräften Großoffensive gegen IS. Kurdische Nachrichten, November 12, 2015. <http://kurdischenachrichten.com/2015/11/shingal-kurdinnen-starten-mit-vereinten-kraeften-grossoffensive-gegen-is/>
- Silverman, Craig: *The „Truth” Behind The Female Soldier Fighting ISIS*. Digg, November 17, 2014. <http://digg.com/2014/the-truth-behind-the-kurdish-female-soldier-fighting-isis>
- Syria's female rebel soldiers. Reuters, October 03, 2013. <http://www.reuters.com/news/picture/syrias-female-rebel-soldiers?articleId=USRTX13RP2>
- Syria Kurd fighters out for revenge against jihadist. Middle East Online, November 10, 2016. <http://www.middle-east-online.com/english/?id=79734>
- Tavakolian, Newsha: *On the frontlines with the Kurdish female fighters beating back ISIS, Öcalan's Angels*. Huck Magazine, October 17, 2016. <http://www.huckmagazine.com/perspectives/report-age-2/kurdish-female-fighters/>
- Tax, Meredith: *When Women Fight ISIS*. The New York Times, August 18, 2016. http://www.nytimes.com/2016/08/18/opinion/when-women-fight-isis.html?_r=0
- UAE fighter pilot awarded at UN. The National, October 15, 2015. <http://www.thenational.ae/uae/uae-fighter-pilot-awarded-at-un>
- Valentine, Simon: *Meet the Kurdish Female Warrior Who Battles ISIS*. The Daily Signal, May 18, 2016. <http://dailysignal.com/2016/05/18/meet-the-kurdish-female-warrior-who-battles-isis/>
- Webb, Sam: *The angels of death: ISIS savages fear Kurd women fighters more than any other foe*. Mirror, August 19, 2015. <http://www.mirror.co.uk/news/world-news/angels-death-isis-savages-fear-6275913>
- Wedeman, Ben: *The Iraqi housewife who „cooked the heads” of ISIS fighters*. CNN, September 29, 2016. <http://edition.cnn.com/2016/09/28/middleeast/iraq-housewife-fights-isis/>
- Williams, Holly: *The young women taking aim at ISIS*. CBS News, September 29, 2014. <http://www.cbsnews.com/news/kurdish-female-teen-fighters-on-front-line-against-isis-in-syria/>
- Wyke, Tom: *Desperate ISIS forms new female suicide squad to carry out bombings because the terror group is running out of children for use in the attacks*. Daily Mail, October 26, 2015. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3290323/Desperate-ISIS-forms-new-female-suicide-squad-carry-bombings-terror-group-running-children-use-attacks.html>
- YPJ Shengal changes its name to YJÊ. ANF News, October 26, 2015. <http://anfenglish.com/women/ypj-shengal-changes-its-name-to-yje>
- YPJ-Sinjar founding meeting held. Diha, January 07, 2015. <http://www.diclehaber.com/en/news/content/view/438654>
- Zakaria, Rafia: *Women and Islamic Militancy. Dissent*, Winter 2015. <https://www.dissentmagazine.org/article/why-women-choose-isis-islamic-militancy>
- <https://www.quilliamfoundation.org/wp/wp-content/uploads/publications/free/women-of-the-islamic-state3.pdf>

Pákozdi Nóra:

ALGÉRIA GEOPOLITIKAI JELENTŐSÉGE AZ ARAB TAVASZ ELŐTT ÉS UTÁN

ÖSSZEFOGLALÓ: A 2011-ben lánggra kapott, közel-keleti és észak-afrikai arab tavasznak nevezett felkeléshullám nemzetközileg is számottevő súlyú politikai, gazdasági és társadalmi változásokat indított meg. Algéria jelentőségét stratégiai földrajzi elhelyezkedése mellett politikai és társadalmi viszonyai adták, amelyek a függetlenedés után a régió megosztottságát és legfőbb kérdéseinek magját – a szekuláris vezetés és az iszlámközpontú irányítási és társadalmi rendszer összeférhetlenségét – is tükrözték, így a régió biztonságának és geostratégiai jelentőségének szempontjából központi szerepe volt – és van a mai napig. Algéria továbbá elsődleges fontosságú az arab tavasz által generált, azóta is több, nehezen kezelhető fenyegetéssel párosuló, határokon átnyúló destruktív hatások megfékezésében. Az elemzés célja az észak-afrikai régió legnagyobb állama, Algéria geo- és külpolitikájának a bemutatása, különös tekintettel annak az utóbbi években tapasztalható változásaira, az ország stratégiai céljainak a jelenlegi kihívásokra adott válaszaira.

KULCSSZAVAK: arab tavasz, Algéria, Marokkó, Magreb, Észak-Afrika, Nyugat-Szahara, migráció

ALGÉRIA KÜLPOLITIKAI ÚTKERESÉSE AZ ÖNÁLLÓSODÁSTÓL AZ ARAB TAVASZIG

Algéria 1962-ben – Afrika több államának dekolonizációs hullámával összhangban – nyerte el függetlenségét. Az önállósodási folyamatban körvonalazódó külpolitika leginkább azon az arab nacionalizmuson alapult, amely a régióban viszonylagos stabil külpolitikai kapcsolatrendszerre adott lehetőséget. A tradicionális hagyományokhoz való visszatérés egyben jelentette a gyarmattartó emlékezetétől való elszakadást és a régiós kapcsolatok megszilárdítására való törekvés kifejeződését is. Ezt a törekvést erősíti meg továbbá, hogy az ország rövidesen belépett az Arab Ligába (1962. augusztus) és az Afrikai Unióba (1963. május), valamint a – ma már csak látensszervezetként operáló – Arab Magreb Uniónak is alapító tagja lett. Algéria hangos hirdetője volt a „be nem avatkozás” és a dekolonizáció eszméinek, nemzetközi szinten is a nemzetek szuverenitásának fontossága mellett érvelt.¹

A belpolitikai harcok² felhívták a figyelmet arra a társadalmi igényre, hogy a szekuláris vezetési stílus összhangot képezzen a közéletben megélt iszlám kulturális hatásokkal, és semmiképpen se próbáljon túlsúlyba kerülni a gyarmati felszabadulás után önálló identitást

¹ Anouar Boukhars: Algerian Foreign Policy in the Context of the Arab Spring. <http://carnegiendowment.org/2013/01/14/algerian-foreign-policy-in-context-of-arab-spring-pub-50613> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

² Komoly töréspont jelent meg a függetlenedést követően a szekulárisabb vezetési stílust követő és az integrált iszlám államigazgatást elnyomó Nemzeti Felszabadítási Front (Front de la libération nationale – FLN) párt és a társadalom jelentős részének támogatását élvező Iszlám Üdvfront (Front islamique du salut – FIS) párt követői között. Többek között ez a szakadék is hozzájárult Algéria belpolitikai kríziséhez az arab tavasz során.

kiérdemlő országban. Regionális összefüggésben érdemes kitérni arra a tényre is, miszerint az iszlám többségű társadalom integrista mozgalmakat követő tagjai – a FIS, a GIA³ és a GSPC⁴ iszlamista szervezetek kötelékében – jelentős arányban támogatták közvetetten és közvetlenül is Afganisztánban a szovjetek ellen harcolókat.⁵ Rachid Zouine vezérőrnagy adatai szerint nagyjából 2800 algériai harcolt az afgánok oldalán, akik hazatérve biztos bázist jelentettek a radikális iszlám terjesztéséhez, ezzel is destabilizálva az amúgy is nehézségekkel küzdő ország biztonsági struktúráját.⁶ A társadalmi megosztottság ezáltal igen fontos geo- és külpolitikai párhuzamot is mutat, a belső feszültségek miatt kiszoruló, radikálisabb iszlamista tanokat képviselő tömegek a régió közeli forrongó mozgalmaihoz csatlakozva határokon átívelő biztonsági kockázatot jelentenek.

A közigazgatási rendszer továbbra is idomult a francia befolyás során megtapasztalt, megfelelően működő szekuláris irányítási modellekhez, az államvezetés maradt a gazdasági érdekek és a vallási háttér elkülönítésénél, sőt az ipar és a mezőgazdaság államosítása is fokozatosan megtörtént.⁷ Hozzá kell tennünk azonban, hogy a szekuláris kormányzás többek között azért hanyatlott és azért nem tudta kiszolgálni a társadalom igényeit megfelelő mértékben, mert az 1984-ben beköszöntött olajválság miatt a gazdaság gyengülni kezdett, az ország pénzügyi helyzete a belső feszültségek növekedésével párhuzamosan romlott.⁸ Algéria gazdasági potenciáljának tekintetében tehát ismét érzékelhető a mély geopolitikai kapcsolódás, hisz az olajpiaci válság természeti adottságaiból és kereskedelmi viszonyaiból adódóan determinálta bel- és külpolitikai erejének erőzóját.

Az 1990-es évek polgárháborús viszonyai nem tettek jót a formálódó regionális kapcsolatrendszernek, valamint több nemzetközi konfliktus is gátat szabott a virágzó külpolitikai egyeztetéseknek. Az 1995. novemberi elnökválasztást az ellenzék bojkottálta. A következő években, 1999-ig az iszlám fundamentalisták jelentettek komoly humanitárius veszélyt, akik Algéria vidéki régióiban hajtottak végre támadásokat, a gazdaság pedig nem teljesítette be a szekuláris vezetési stílushoz fűzött reményeket. A GIA lázadó magja 2-3 ezer főből állt, míg a FIS tagsága négyezer főt számlált. Algéria „fekete évtizedében” körülbelül 200 ezren vesztették életüket.⁹

A régió szomszédos államai is harcoltak a stabilitásért. Nyugat-Szahara hovatartozását vitatva Marokkó konfliktusban állt elsősorban Mauritániával, de 1975-től Algériával is, aminek eredményeképpen a Nyugat-Szahara függetlenségéért harcoló Polisario Front menedéket és biztos bázist kereső harcosai mellett az elüldözöttek áradatával is kellett számolni az algériai határhoz közeli régiókban.¹⁰ A magas munkanélküliség és korrupció mellett egyéb

³ Groupe Islamique Armé – Iszlám Fegyveres Csoport.

⁴ Groupe salafiste pour la prédication et le combat – Imádság és Harc Szalafita Csoport.

⁵ Meredith Turshen: Militarism and Islamism in Algeria. Journal of Asian and African Studies special issue on Africa and Globalization: Critical perspectives, 2004. 1. <http://www.meredethurshen.com/www/pdf/Militarism&%20Islamism%20%20Algeria%20JAAS%202004.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁶ Col. Rachid Zouine: Islamism and terrorism in Algeria. Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2002, 2–3. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404562.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁷ J. Nagy László: Új állam születik: Algéria, 1962. Külügyi Szemle, 2014. ősz. <http://kki.gov.hu/download/f/2e/d0000/Nagy.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁸ Ray Takeyh: Islamism in Algeria: A struggle between hope and agony. <http://www.cfr.org/world/islamism-algeria-struggle-between-hope-agony/p7335> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

⁹ Ladányi Éva – Kobolka István: Algériai terrorszervezetek. In: Kiss Álmos Péter (szerk.): Afrikai terrorista és szakadárszervezetek. HM Zrínyi Nonprofit Kft., 2015, 132.

¹⁰ Besenyő János: Western Sahara. Publikon Kiadó, Pécs. <http://mek.oszk.hu/12900/12953/12953.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

belső hiányosságok is nehezítették az észak-afrikai régió egyensúlyozását. Líbia és Tunézia szintén belpolitikai zavarokkal küzdött, Mali egy polgárháborún és puccson volt túl, Nigéria pedig a radikalizáció ellen és a polgárháborús viszonyok felszámolásáért küzdött.

Mint az ország, ahol régóta „hagyománya van” a terrrorszervezeteknek és a törzsi-etnikai-vallási konfliktusoknak (pl. tuaregek), Algéria a régió stabilitásának kulcselemként Európa szemében sokat veszített jó hírből. Ennek ellensúlyozására Abdelaziz Bouteflika szakpolitikai egyeztetésekbe kezdett a NATO-val és az Amerikai Egyesült Államokkal, és 2000-ben részese lett a NATO Mediterrán Párbeszédének.¹¹

A 2001. szeptember 11-i támadásokat követően amerikai kezdeményezéssel próbálták a radikalizáció helyi ágát valamelyest visszafogni. 2005-ben az Amerikai Egyesült Államok vezetésével megindult a Transzsaharai Terrorizmus Elleni Kezdeményezés (Trans-Saharan Counterterrorism Initiative – TSCTI) Algéria, Csád, Mali, Marokkó, Mauritánia, Niger, Nigéria, Szenegál és Tunézia részvételével.¹² A nemzetközi geopolitikai viszonyok azonban drámai változásokon mentek keresztül. Az amerikai terrortámadásokat követően a régió megítélése mélypontra zuhant.

A regionális együttműködés kihívásait figyelembe véve, az ország talpra állítása szempontjából a lassuló gazdaság több szálon is nyitott az előnyösebbnek tűnő nyugati integráció felé. A 2000-es évek elején jelentősen emelkedő kőolaj- és földgázárak hozzájárultak a nemzetgazdaság fejlődéséhez, valamint mindkét fél számára kedvező infrastruktúra-fejlesztések kaptak lendületet. Ilyen volt például a Dél-Európa energiafüggőségének diverzifikálása érdekében felmerült Algéria–Tunézia–Olaszország-gázvezeték, a Szardínián és Korzikán át vezető Algéria–Olaszország-gázvezeték franciaországi leágazással, valamint a Medgas gázvezeték (Algéria–Spanyolország–Franciaország, onnan szétágazással tovább) felépítése.¹³ A rekordösszegű szénhidrogén-bevételek hozzájárultak a gazdaság fejlődéséhez,¹⁴ valamint az országot évtizedek óta uraló katonai elit hatalmának a megszilárdításához. Algéria 2004-től kezdődően szinte teljes egészében modernizálta hadseregét, leginkább orosz gyártmányú eszközökkel.¹⁵

AZ ARAB TAVASZ UTÁN

A 2011-es eseményláncolat kezdetén valószínűsíthető volt, hogy a belpolitikai gondokkal – például korrupcióval, szűkülő szabadságjogokkal, hibás és megkérdőjelezhetően legitim államvezetéssel – küzdő Algéria szintén áldozatul fog esni a radikalizmussal is összefü-

¹¹ NATO: Mediterranean Dialogue. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

¹² Olivier J. Walther – Denis Retaillé: Sahara or Sahel? The Fuzzy Geography of Terrorism in West Africa. CEPS Working Papers No. 2010-35. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803996 (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

¹³ Az Európai Parlament és a Tanács 1364/2006/EK határozata (2006. szeptember 6.) a transzeurópai energiahálózatokra vonatkozó iránymutatások megállapításáról és a 96/391/EK és az 1229/2003/EK határozat hatályon kívül helyezéséről. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006D1364-20130701&from=HU> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 27.)

¹⁴ Latifa Lemtaouch – Kai Jun Yang – Rui Rui Xu: Economic growth and CO2 emissions nexus in Algeria: A co-integration analysis of the environmental Kuznets curve. International Journal of Economics, Commerce and Research (IJEER), Vol. 4, Issue 4, Dec 2014, goo.gl/DMd1Ta (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

¹⁵ Algeria – Military Spending. <http://www.globalsecurity.org/military/world/algeria/budget.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

zöldő, több államban is polgárháborús viszonyokat előidéző arab tavasznak. Bár az ország tényleg felkeléshullámot szenvedett el, a jól kiképzett, jól felszerelt és megfelelően irányított rendfenntartói erők képesek voltak a régió államainál mérsékeltebb szinten visszafogni a társadalmi megmozdulásokat. Azok – bár igen frekvenciáltak voltak az elkövetkező hónapokban – így megmaradtak a főként lokális, sporadikusan felmerülő megmozdulások szintjén.¹⁶

Az arab tavasz kontextusában Algéria külpolitikai és geostratégiai szemléletváltásra kényszerült.¹⁷ Az addig leginkább gazdasági alapon működő kapcsolati hálót felülvizsgálva az ország a nemzetközi véráramlásban egyre fogékonyabb lett a humanitárius válságok együttes kezelésére,¹⁸ bár egy újabb líbiai intervenció ellen az „államok szuverenitásának védelmében” továbbra is kiáll.¹⁹ Gyakorlati szemszögből azonban jóval komolyabb szempont lehet, hogy nemzetközi beavatkozás esetén a menekültek kiáramlása és a szomszéd országban zajló katonai intervenció rövid időn belül közvetlenül érintené Algéria jelenleg is nehezen védhető és sok kihívással szembesülő biztonsági szintjét.

Afrika egyik legjelentősebb gazdasági és geostratégiai potenciállal rendelkező államként (tengeri partvonal, stratégiai átkelők az EU felé, kereskedelmi gócpontok az ország északnyugati és északi területein) az arab tavasz folyamatának mérséklődésével az észak-afrikai régió elsődleges fontosságú állama lett. A régió menekültáradatának méretére tekintettel az európai területek számára kulcsfontosságú volt Algéria stabilitásának a megőrzése, csakúgy, mint az egyre zsúfoltabbá váló menekülttáborok (pl. Tindouf) ellátása. A helyzetet természetesen nem könnyítette, hogy az ország és a régió még nem állt talpra a megpróbáltatásokból, és hogy az arab tavasz – mint ahogy azt a jelenlegi folyamatokat tekintve is láthatjuk – nem egy egzakt időszak problémája volt, hanem jelentős mértékben visszavetette a hosszú távú rendezést is. A belpolitikai nehézségek, az etnikai és a politikai konfliktusok máig nagy odafigyelést és dinamikus reagálást követelnek meg az ország vezetése és a nemzetközi közösség részéről.

Bár Abdelaziz Bouteflika algériai elnök nemzeti és nemzetközi szinten is kiemelt figyelmet szentelt a terrorszervezetek tevékenységének korlátozására, az országban még mindig nagy problémát jelent a GIA működése, valamint a migrációs hullámmal és Líbiából átáramló radikális egyének nehézkes szűrése. A radikalizáció magas szintjére tekintettel az országban továbbra is fokozott fenyegetést jelentenek a terrorszervezetek, amelyek tekintetében nem véletlen, hogy a jószomszédi viszonyok kialakításának kedvező lehetőségei ellenére Algéria kapcsolatai Marokkóval és Líbiával elhidegülnek, nemzetközi katonai beavatkozásban nem vállal szerepet, de az algériai vezetés támogatja a nemzetközi diplomáciai párbeszéd elősegítését.²⁰

Az elhidegülés háttérében persze több tényező is áll,²¹ de a régió stabilitása szempontjából elengedhetetlen, hogy figyelembe vegyük a líbiai instabilitás esetleges határokon átnyúló erejét. Gyakorlati példa a határok átjárhatóságára, hogy az al-Kaidához kapcsolható radikálisok 2013-ban egy In Amenas-i gyárkomplexum támadásában Líbiából származó fegyvereket

¹⁶ Yahia H. Zoubir: Algeria After the Arab Spring. <https://www.foreignaffairs.com/articles/algeria/2016-02-09/algeria-after-arab-spring> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

¹⁷ Anouar Boukhars: i. m.

¹⁸ Ilyenre ugyan már volt példa: 2000-ben Eritrea és Etiópia között vállalt közvetítő szerepet, a békeszerződést a felek Algírban írták alá. http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/ER%20ET_001212_AgreementEritreaEthiopia.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 27.)

¹⁹ Anouar Boukhars: i. m.

²⁰ Kamal Qsiyer: Dynamics of the Maghreb's Geopolitics in 2014. <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/01/201512713642692743.html> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

²¹ Például az Algéria–Mauritánia–Tunézia külpolitikai tengely és a Marokkó–Líbia közeledés összeférhetlensége.

vetettek be.²² A rendfenntartás érdekében Algéria a Líbiával közös határait vezényelt 75 fős preventív erővel védekezik a radikális egyének beszivárgása ellen. A vezényelt állomány felkészültsége és eszközkészlete már több alkalommal sikeresnek bizonyult a mandátum tekintetében, 2014 decemberében például képesek voltak likvidálni a Jund al-Khilafa Észak-Algériában működő terrorszervezet központi sejtjét, amely korábban az Iszlám Államnak fogadott hűséget és kapcsolatot tartott fent annak Líbiában tevékenykedő egységeivel.²³ Ez már csak azért is központi kérdés az algériai biztonság szempontjából, mert a 2011. októberi líbiai események – és Kadhafí bukása – után az al-Kaida az Iszlám Magreb földjén (AQIM²⁴) terrorszervezet vezetője, Ayman al-Zawahiri felszólította a szervezet támogatóit, hogy az algériai vezetést megdöntve alakítsanak a radikális ideológiának megfelelő iszlám rezsimet az országban. 2011-ben az AQIM kiemelt foglyok (magas rangú tisztviselők, pl. Illizi tartomány vezetője) megölésével is fenyegette Algériát, miután az ország bilaterális megegyezést kötött Malival, hogy közösen lépjenek fel a terrorszervezet helyi egységei ellen.²⁵

A Nyugat-Szahara és Marokkó közötti szuverenitásvita következtében a marokkóiak által felépített, „*berm*”-ként is emlegetett védőfal²⁶ mentén máig érzékelhetően nagy a feszültség az algériai és a mauritániai erők, valamint a marokkói igazgatás egységei között, továbbá a fent említett szerteágazó radikalizmus is biztonságosnak tekinthető bázisokat épít ki a nehezen ellenőrizhető területen.²⁷ A *berm* elsődleges átkelési pontja az algériai Tindouf város közelében van, ahol a nyugat-szaharai választások megszervezésére létrehozott ENSZ-misszió (MINURSO²⁸) parancsnoki központja is található.²⁹ Tindouf biztos bázisként szolgál a Nyugat-Szahara önállóságáért harcoló Polisario Front harcosainak is, akik algériai támogatás mellett több alkalommal hajtottak végre támadásokat marokkói erők ellen. A fegyveres összecsapások már 1979 óta zajlanak, számuk és intenzitásuk hullámzó, de a betörések Marokkóba állandóak.³⁰ Az Algéria és Marokkó közötti 1600 km-es határszakaszon már több alkalommal vezettek be korlátozásokat. 1994-ben az algériai vezetés döntött az újbóli

²² David Gauthier-Villars: Algeria Attack Shows Reach of Militants. The Wall Street Journal, <http://www.wsj.com/articles/SB10001424127887324624404578255503958509588> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 05.)

²³ Yahia H. Zoubir: i. m.

²⁴ Al-Kaida in the Islamic Maghreb.

²⁵ EGF MENA Briefing: North Africa after the Arab Spring - Political Outlook for Morocco, Algeria, Tunisia, Libya and Egypt. 5. http://gpf-europe.com/upload/iblock/47f/egf_maghreb_security_f_stability_briefing_may_2012.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

²⁶ Nyugat-Szahara 1976-ig spanyol fennhatóság alatt álló terület volt. A spanyolok kivonulása után – egy 1975 novemberében aláírt megállapodás alapján – a területet Marokkó és Mauritánia osztotta fel egymás között. Majd a marokkói támadás után nyugat-szaharaiak ezrei menekültek Nyugat-Algériába, ahol a mai napig menekülttáborokban élnek, főként Tindouf városa mellett. 1979-ben Mauritánia lemondott területeiről. A védőfalat marokkói mérnökök építették 1980–1987 között Nyugat-Szahara kettészelése érdekében, elválasztva ezzel Marokkó és a Polisario Front által ellenőrzött Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság területét. Besenyő János: Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában. Katonai Logisztika, 13. évfolyam, 1. szám, 2004. 208–223. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00049/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2004_1_208-223.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

²⁷ Besenyő János: A nyugat-szaharai menekültkérdés és az algériai menekülttáborok. Afrika Tanulmányok, 2010. IV. évfolyam, 3. szám, 74–85. http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/906_1.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

²⁸ Mission des Nations Unies pour l'organisation d'un référendum au Sahara occidental.

²⁹ Mitch Swenson: The world's longest minefield isn't where you think it is. The Week. <http://theweek.com/articles/534866/worlds-longest-minefield-isnt-where-think> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁰ Besenyő János: Gerillaháború Nyugat-Szaharában: Polisario vs. Marokkó és Mauritánia. Hadtudomány (online), 25. szám 48–58. real.mtak.hu/24617/7/6_BESENYO_JANOS.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

lezárás mellett, miután Marokkó visszavonta az algériaiak vízumát a marokkói Atlas Asni Hotelben történt terrortámadás után.³¹ Konfliktusuk a Magrebi Arab Unió (AMU) jelenlegi működésére is kihat, mert 1994 óta nem sikerült közös megbeszélést tartaniuk, részben az Algéria és Marokkó közötti feszültség miatt. Algéria a Polisario támogatásával nemcsak a marokkói regionális hatalom ellensúlyozására törekszik, hanem kiáll korábbi ideológiája mellett, a felszabadítási mozgalom mellett állva a Kelet-timori Demokratikus Köztársaság függetlenedési útjához hasonló önállósodási mozgalom támogatását vehetjük észre.^{32,33}

A határ lezárásával jelentős számú marokkói–algériai családot választottak el egymástól, akik egészen 2004-ig különváltak éltek. Marokkónak érdeke lenne megnyitni a határt a gazdaságilag jobb helyzetben lévő Algériával szemben.³⁴ Részben ez az ok vezetett ahhoz is, hogy VI. Mohammed marokkói király 2004-ben újra engedélyezte algériaiaknak, hogy látogassák az országot. Algéria elnöke, Abdelaziz Bouteflika viszonzta a következő évben a lépést, de nem nyitotta meg a határt sem Marokkó, sem az Amerikai Egyesült Államok, sem az Európai Unió kérésére. Bár bizonyos szintű közeledés megfigyelhető a két ország között, az algériaiak kiutasítása nyomot hagyott a marokkói és az algériai köztudatban is.³⁵

Az Európa felé tartó fegyver- és emberkereskedelem egyik tranzitországaként Algériának az arab tavasz folyamataiból kifolyólag szembe kellett nézni ezen útvonalak frekvenciát igénybevételével, az ezeken folyó szervezett bűnözés problémájának a súlyosbodásával.³⁶ Geopolitikai helyzete ezért az utóbbi években fokozottan megköveteli a szigorított határelőőrzéseket és a szervezett bűnözői csoportok elleni fellépést. Marokkó több alkalommal megvádolta Algériát benzin- és kábítószer-csempészettel, majd 2014. július 14-én Mohamed Haszád marokkói belügyminiszter felszólította a döntéshozókat egy szögesdrót kerítés felállítására Marokkó és Algéria között.³⁷ 2015. május 26-án a marokkói miniszterelnök, Abdelilah Benkirán bejelentette egy 140 km hosszú határfal felépítését, amely így csak részben fedi majd az 550 km hosszan elnyúló közös marokkói–algériai határt. Fontos felismerni, hogy a szituáció gazdasági szempontból egyik fél számára sem előnyös, hisz az exportlehetőségek csökkenése és a közvetlen tranzit visszafogása a belső piacok kínálatának bizonyos fokú csökkenésével járhat.³⁸

A két ország összetűzésekkel terhelt kapcsolatában a gazdasági tényezőt más aspektusokkal is alátámaszthatjuk. Ugyanis Marokkó nem nézi jó szemmel azt, hogy Algéria fejleszteni

³¹ U.S. Department of State: Patterns of global terrorism, 1994. Department of State Publication. http://fas.org/irp/threat/terror_94/middleeast.html#Morocco (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³² Anouar Boukhars: i. m.

³³ Kelet-Timor egy 1999-ben megtartott népszavazás után, 2002-ben nyerte el függetlenségét Indonéziától. <http://www.infoplease.com/country/east-timor.html?page=2> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

³⁴ Djamilia Ould Khettab: Algeria turns „deaf ear” to border dispute. Aljazeera. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/algeria-turns-deaf-ear-border-dispute-2014925121752206960.html> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁵ The Economist: Open that border. <http://www.economist.com/node/16219845> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁶ George M. Bob-Milliar – Gloria K. Bob-Milliar: The Politics of Trans-Saharan Transit Migration in the Maghreb: Ghanaian Migrants in Libya, c. 1980–2012. African Review of Economics and Finance, Vol. 5, No.1, 62. December 2013. [http://www.african-review.com/Vol.%205%20\(1\)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf](http://www.african-review.com/Vol.%205%20(1)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf) (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

³⁷ The Moroccan Times: Morocco building a fence on the border with Algeria. <http://moroccantimes.com/2014/07/6297/morocco-building-fence-border-algeria> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

³⁸ Mora Tebas – Juan Alberto: África fronteras: muros frente amenazas. Instituto Espanol de Estudios Estratégicos. 6–7. <http://www.ieee.es/contenido/noticias/2016/01/DIEEEA01-2016.html> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

szeretné gazdasági kapcsolatait Nyugat-Szaharával, és azt igyekszik megakadályozni. Ez azonban nemzetközi szinten akár jogi konfliktusokat is eredményezhet, és ilyen helyzetből a marokkói vezetés jöhet ki vesztesen.^{39,40}

Algéria számára szinte elengedhetetlen az export további differenciálása. Az ország GDP-jének ugyanis a külföldi becslések alapján körülbelül 60%-át adják a szénhidrogénekből származó bevételek,⁴¹ így egy áramlat kiesésével vagy az olajárak csökkenése esetén jelentős mértékben ki vannak téve a gazdasági recesszió fenyegetésének. Az olajárrobbanás során Algéria képes volt pénzügyi tartalékokat felhalmozni (körülbelül 200 milliárd dollárnyit), amelyek hozzájárultak az infrastruktúra és a társadalmi szolgáltatások szintjének emeléséhez.⁴² Az utóbbi évek költségei miatt azonban becslések szerint ennek már csak a fele áll a kormány rendelkezésére, így 2015 decemberében a vezetés pénzügyi megszorításokat irányzott elő, és azok már 2016 elejétől érvénybe is léptek.⁴³ A gazdasági felfutás biztonsági érdek is, hisz a megszorítások rövid időn belül társadalmi elégedetlenséget és kérdéses biztonsági szintet eredményezhetnek az országban.

A MIGRÁCIÓ HATÁSA ALGÉRIÁRA

Az arab tavasz fellángolásai és a mai napig tartó régióbeli instabilitás eddig nem tapasztalható migrációs áradattal szembesítette az algériai vezetést. A korábban karavánútvonalakként szereplő kereskedelmi csomópontláncolatot ma kiemelten érinti az Európa felé irányuló emberáradat.

A nyugat-afrikai migránsok első gyűjtőhelye Ouagadougou városa Burkina Fasóban, ahonnan Gao (Mali), majd a nigéri Agadez, Dirkou, Madama és Tumo városok érintésével érkeznek meg a líbiai Al Wigh városba, ahonnan Gathrun, Murzuk, Um Al-Aranib, Sabha, Gharyan és Tarhouna települések érintésével jutnak el Tripolibá, illetve más líbiai kikötőkbe. Gaóból egy másik útvonalon, a mali Kidal és Tessalit, valamint az algériai Bordj Mokhtar, illetve a mali Agadez, Arlit és Assamaka, majd az algériai Tinzaouaten, Guezzam és Tamanrasset városokon keresztül is érkeznek migránsok Líbiába.⁴⁴

A nagyobb gyülekező- és kiindulási helyeken egész iparág települt rá az észak felé tartó migránsokra, akiknek egy része szintén munkát vállal ezeken a helyeken, hogy a továbbju-

³⁹ ORSAM: Changing Geopolitics of Western Sahara after the Arab Spring and Morocco. Center for Middle-Eastern Strategic Studies. <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4555?s=orsam%7Cenglish> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴⁰ Mark H. Hayes: Algerian gas to Europe: The transmitted pipeline and early Spanish gas import projects. James A. Baker III. Institute for Public Policy Energy Forum, Geopolitics Of Gas Working Paper Series, Working Paper #27, 14. <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/91495/algerian-gas-to-europe-the-transmed-pipeline-and-early-spanish-gas-import-projects.pdf?sequence=1> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴¹ Trading Economics: Algeria GDP Annual Growth Rate, 2001–2016. <http://www.tradingeconomics.com/algeria/gdp-growth-annual> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴² Yahia H. Zoubir: i. m.

⁴³ Lazhar Sahbani – Arnaud Chastel: Contribution of the Finance Law for 2016: the main legal and tax developments. PricewaterhouseCoopers Algeria. <http://www.pwc.co.za/en/assets/invitation-assets/article-main-developments.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴⁴ Besenyő János: Security Preconditions: Understanding Migratory Routes. Journal of security and sustainability issues, 2016 September, Volume 6, Number 1. http://www.academia.edu/28930438/Security_preconditions_Understanding_migratory_routes (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)

táshoz szükséges pénzüsszeget megszerezze, vagy a viteldíját ledolgozza.⁴⁵ Ez azt jelenti, hogy a migránsok egy része hónapokra, de akár több évre is letelepedik, mielőtt folytatná útját Európa felé. Az algériai Tamanrasset városában 1966-ban alig háromezren éltek, és csak 10%-uk származott szubszaharai országokból, míg 1990-ben már 65 ezer lakosa volt, akiknek az 50%-a származott szubszaharai országokból.⁴⁶

A biztonsági helyzet romlása a Magreb régió külpolitikai formációinak („koalícióinak”) változását is eredményezte. 2014-ben egy új blokk kezdett kiépülni, amely kizárta a politikai dialógusból Algériát és Marokkót is. Mauritánia Malival, Burkina Fasóval, Nigerrel és Csáddal együtt indította meg a „Szahel Kvintett” elnevezésű együttműködést, amelynek céljai között elsősorban az országokban egyre nagyobb problémát jelentő radikalizáció és a dzsihádiszmus elleni közös fellépés szerepel, de ugyancsak figyelmet szentelnek a szervezett bűnözői körök elleni szerepvállalásnak is. Ugyanakkor a földrajzilag meghatározó kapcsolat Algéria és Tunézia között megromolni látszik, mivel Marokkó Tunézia számára az utóbbi időben kecsesgetőbb partnernek bizonyult, mint a szomszédos Algéria. Mind gazdasági tekintetben, mind politikai együttműködésben észrevehető, hogy Marokkó Tunézia felé szeretné nyitni érdekeltségi szféráját.⁴⁷

KÖVETKEZTETÉSEK

Algéria geopolitikai helyzetéből adódóan függetlenedése óta különleges pozíciót tölt be az európai és az afrikai régió stabilitása tekintetében. A mérsékelt szekularizációra törekvő vezetés és az iszlám társadalmi normák kettőssége máig belpolitikai nehézségekhez vezet, az arab tavasz mérföldköve után a biztonság korábbi szintre történő visszaállítása még nehézségekbe ütközik.

Algéria stratégiai helyzete a kereskedelmi útvonalak szempontjából kiemelkedő, a korábban karavánutakként működő csomóponthálózat összeköti a szubszaharai Afrika délebbi területeit Európával. Mára a kereskedelem minősége és mértéke is számottevő változáson ment keresztül (globalizáció, online tranzakciók megjelenése), de az útvonalak továbbra is használatban vannak. Az észak-afrikai belső feszültségek és a közép-afrikai instabilitás eredményeképpen a szervezett bűnözői csoportok gyakorta indítanak szállítmányokat a nehezen ellenőrizhető terület folyosóin keresztül, valamint a térség (Nigéria, Csád, Nyugat-Szahara, Líbia) katonai jellegű konfliktusainak eredményeképpen a migrációs útvonalakon is frekvenciát az áthaladás. Algéria számára tehát biztonsági kockázattal jár földrajzi elhelyezkedése, amit a régió legmagasabb katonai kiadásaival igyekszik kezelni.

Külpolitikai irányultságát alapvetően az államok szuverenitásának támogatása határozza meg. A líbiai és a mali konfliktus olyan magas kockázatú határokon átívelő biztonsági fenyegetésekkel szembesítette a vezetést, hogy a be nem avatkozás doktrínája fokozatosan átalakult, így a Líbiával foglalkozó nemzetközi politikai dialógusban már résztvevőként támogatja a nemzetközi közösséget. A Maliban zajló eseményeket illetően a radikális egységek átszivárgására továbbra is kihívásként tekint, a Boko Haram, valamint az

⁴⁵ George M. Bob-Milliar – Gloria K. Bob-Milliar: The Politics of Trans-Saharan Transit Migration in the Maghreb: Ghanaian Migrants in Libya, c. 1980–2012, 63. [http://www.african-review.com/Vol.%205%20\(1\)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf](http://www.african-review.com/Vol.%205%20(1)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf) (Letöltés időpontja: 2016. 12. 06.)

⁴⁶ Besenyő János: Security Preconditions: Understanding Migratory Routes. I. m.

⁴⁷ Kamal Qsiyer: i. m.

Iszlám Államnak és az al-Kaidának hűséget fogadott egyéb terrorszervezetek tevékenysége Algéria déli területein hosszan elhúzódó biztonsági kockázatot rejthet magában.

Értékelésem szerint Marokkó és Algéria rögös útja az együttműködés felé továbbra sem kecsegtet sok reménnyel, a megoldatlan nyugat-szaharai konfliktusban nemcsak az önállóságért küzdő Polisario Front támogatásának kérdése, hanem a két ország gazdaságát is erősen befolyásoló, Algéria és Európa közötti Mediterrán olajvezeték is összeütközési pont.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Algeria – Military Spending. <http://www.globalsecurity.org/military/world/algeria/budget.htm>
- Az Európai Parlament és a Tanács 1364/2006/EK határozata (2006. szeptember 6.) a transzeurópai energiahálózatokra vonatkozó iránymutatások megállapításáról és a 96/391/EK és az 1229/2003/EK határozat hatályon kívül helyezéséről. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006D1364-20130701&from=HU>
- Besenyő János: *A nyugat-szaharai menekültkérdés és az algériai menekülttáborok*. Afrika Tanulmányok, 2010. IV. évfolyam, 3. szám. http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/906_1.pdf
- Besenyő János: *Gerillaháború Nyugat-Szaharában: Polisario vs. Marokkó és Mauritánia*. Hadtudomány (online), 25. szám. real.mtak.hu/24617/7/6_BESENYO_JANOS.pdf
- Besenyő János: *Magyar logisztikusként az ENSZ nyugat-szaharai missziójában*. Katonai Logisztika, 13. évfolyam, 1. szám, 2004.. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00049/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2004_1_208-223.pdf
- Besenyő János: *Security Preconditions: Understanding Migratory Routes*. Journal of security and sustainability issues, 2016 September, Volume 6, Number 1. http://www.academia.edu/28930438/Security_preconditions_Understanding_migratory_routes
- Besenyő János: *Western Sahara*. Publikon Kiadó, Pécs. <http://mek.oszk.hu/12900/12953/12953.pdf>
- Bob-Milliar, George M. – Bob-Milliar, Gloria K.: *The Politics of Trans-Saharan Transit Migration in the Maghreb: Ghanaian Migrants in Libya, c. 1980–2012*. African Review of Economics and Finance, Vol. 5, No.1, 62. December 2013. [http://www.african-review.com/Vol.%205%20\(1\)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf](http://www.african-review.com/Vol.%205%20(1)/Bob_Milliar%20and%20Bob_Milliar.pdf)
- Boukhars, Anouar: *Algerian Foreign Policy in the Context of the Arab Spring*. <http://carnegeendowment.org/2013/01/14/algerian-foreign-policy-in-context-of-arab-spring-pub-50613>
- EGF MENA Briefing: *North Africa after the Arab Spring - Political Outlook for Morocco, Algeria, Tunisia, Libya and Egypt*. http://gpf-europe.com/upload/iblock/47f/egf_maghreb_security_f_stability_briefing_may_2012.pdf
- Gauthier-Villars, David: *Algeria Attack Shows Reach of Militants*. The Wall Street Journal. <http://www.wsj.com/articles/SB10001424127887324624404578255503958509588>
- Hayes, Mark H.: *Algerian gas to Europe: The transmitted pipeline and early Spanish gas import projects*. James A. Baker III. Institute for Public Policy Energy Forum, Geopolitics Of Gas Working Paper Series, Working Paper #27. <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/91495/algerian-gas-to-europe-the-transmed-pipeline-and-early-spanish-gas-import-projects.pdf?sequence=1>
- J. Nagy László: *Új állam születik: Algéria, 1962*. Külügyi Szemle, 2014. ősz. <http://kki.gov.hu/download/f/2e/d0000/Nagy.pdf>
- Khettab, Djamilia Ould: *Algeria turns „deaf ear” to border dispute*. Aljazeera. <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/09/algeria-turns-deaf-ear-border-dispute-2014925121752206960.html>
- Ladányi Éva – Kobilka István: *Algériai terrorszervezetek*. In: Kiss Álmos Péter (szerk.): *Afrikai terrorista és szakadárszervezetek*. HM Zrínyi Nonprofit Kft., 2015.

- Lemtaouch, Latifa – Yang, Kai Jun – Xu, Rui Rui: *Economic growth and CO2 emissions nexus in Algeria: A co-integration analysis of the environmental Kuznets curve*. International Journal of Economics, Commerce and Research (IJEER), Vol. 4, Issue 4, Dec 2014. goo.gl/DMd1Ta
- NATO: Mediterranean Dialogue. http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_60021.htm
- ORSAM: Changing Geopolitics of Western Sahara after the Arab Spring and Morocco. Center for Middle-Eastern Strategic Studies. <http://www.orsam.org.tr/index.php/Content/Analiz/4555?s=orsam%7Cenglish>
- Qsiyer, Kamal: *Dynamics of the Maghreb's Geopolitics in 2014*. <http://studies.aljazeera.net/en/reports/2015/01/201512713642692743.html>
- Sahbani, Lazhar – Chastel, Arnaud: *Contribution of the Finance Law for 2016: the main legal and tax developments*. PricewaterhouseCoopers Algeria. <http://www.pwc.co.za/en/assets/invitation-assets/article-main-developments.pdf>
- Swenson, Mitch: *The world's longest minefield isn't where you think it is*. The Week. <http://theweek.com/articles/534866/worlds-longest-minefield-isnt-where-think>
- Takeyh, Ray: *Islamism in Algeria: A struggle between hope and agony*. <http://www.cfr.org/world/islamism-algeria-struggle-between-hope-agony/p7335>
- Tebas, Mora – Alberto, Juan: *África fronteras: muros frente amenazas. Instituto Espanol de Estudios Estratégicos*. <http://www.ieee.es/contenido/noticias/2016/01/DIEEEA01-2016.html>
- The Economist: Open that border. <http://www.economist.com/node/16219845>
- The Moroccan Times: Morocco building a fence on the border with Algeria. <http://moroccantimes.com/2014/07/6297/morocco-building-fence-border-algeria>
- Trading Economics: Algeria GDP Annual Growth Rate, 2001–2016. <http://www.tradingeconomics.com/algeria/gdp-growth-annual>
- Turshen, Meredith: *Militarism and Islamism in Algeria*. Journal of Asian and African Studies special issue on Africa and Globalization: Critical perspectives, 2004. 1. <http://www.meredethturshen.com/www/pdf/Militarism&%20Islamism%20%20Algeria%20JAS%202004.pdf>
- U.S. Department of State: Patterns of global terrorism, 1994. Department of State Publication. http://fas.org/irp/threat/terror_94/middleeast.html#Morocco
- Walther, Olivier J. – Retaillé, Denis: *Sahara or Sahel? The Fuzzy Geography of Terrorism in West Africa*. CEPS Working Papers No. 2010-35. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803996
- Zoubir, Yahia H.: *Algeria After the Arab Spring*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/algeria/2016-02-09/algeria-after-arab-spring>
- Col. Zouine, Rachid: *Islamism and terrorism in Algeria*. Strategy Research Project, U.S. Army War College, 2002, 2–3. <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404562.pdf>
- <http://www.infoplease.com/country/east-timor.html?pageno=2> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 28.)
http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/ER%20ET_001212_AgreementEritreaEthiopia.pdf

Szilágyi Zsolt alezredes:

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÉPESSÉGEI IDEIGLENES BIZTONSÁGI FOLYAMZÁR TELEPÍTÉSE ESETÉN

ÖSSZEFOGLALÓ: Magyarország geostratégiai elhelyezkedése miatt számos határfolyóval rendelkezik, köztük van Európa második leghosszabb folyója, a 10 országon keresztülhaladó Duna, amely a régió legjelentősebb tranzitforgalmat lebonyolító vízi útja. Hazánk az Európai Unió és a schengeni térség déli államaként felelős az Európai Unióba vízi úton érkező személyforgalom és vízi járművek ellenőrzéséért. A 2015-ben megjelent tömeges migráció szárazföldi útvonalainak lezárása – az ideiglenes biztonsági határzár kiépítése és fejlesztése – következtében fennállhat annak a veszélye, hogy a magyar államhatár illegális átlépésének iránya átvédődhet vízi útjainkra, jellegéből adódóan elsősorban a Dunára. Ebből következően szükség lehet a Magyar Honvédség bevonására is a folyami határőrizet rendszerébe. A szerző személyes tapasztalatai és kutatómunkája alapján bemutatja a már meglévő határvédelmi rendszert és azokat a katonai képességeket, amelyek elrendelés esetén bevonhatóak a folyamrendészeti, folyamzárási feladatokba.

KULCSSZAVAK: EU Duna Stratégia, Dunai Egyeztető Fórum, Folyami Határőrizeti Rendszer, migrációs válság, illegális migráció, ideiglenes biztonsági határzár, folyamzár, hadihajó

BEVEZETŐ

A Duna Európa második leghosszabb folyója (2850 km), és mindig fontos szerepet játszott a régió életében. Az Európai Tanács felkérésére az Európai Bizottság 2010-ben a Duna-régió országaival¹ közösen – az új kihívások hatékonyabb kezelése érdekében – stratégiát dolgozott ki, amelyet 2011-ben a soros magyar elnökség² alatt fogadtak el, ezzel ez a makroregionális fejlesztési stratégia a második ilyen lett az EU történetében a balti-tengeri régió fejlesztési stratégiája után.

Az *EU Duna Régió Stratégia (DRS)* a régiót érintő kihívásokra a hatékonyabb válaszadás és az eredményesebb cselekvés érdekében egy négy pillérré – Duna-régió összekapcsolása, közlekedés, energia, turizmus és kultúra; környezetvédelem; jólét növelése; régió megerősítése – épülő akciótervet dolgozott ki. A dunai régió megerősítésének egyik kiemelt területe a PA 11 elnevezésű program, amelynek célja a szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés, az állampolgárok biztonságának növelése, a rendészeti szervek közötti információcsere, a határigazgatás támogatása és a migráció kezelése.³

¹ Ausztria, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Horvátország, Magyarország, Moldova, Montenegró, Németország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna.

² A Duna Régió Stratégia Pozsonyban megrendezett 5. éves fóruma során Joó István miniszteri biztos 2016. november 4-én ismét átvette a Stratégia soros elnökségét Szlovákiától.

³ <http://dunaregiostrategia.kormany.hu/pa-11> (Letöltés időpontja: 2017. 01. 26.)

A terület fontos, magyar vonatkozású projektje a 2013. július 1. és 2015. június 30. között megvalósult Dunai Folyami Fórum (DARIF⁴) struktúrájának a létrehozása. A magyar irányítású projekt elsődleges célja, hogy térben és időben hatékonyabban hangolhassa össze a nemzeti és a nemzetközi rendvédelmi szervek és más hatóságok tevékenységét, továbbá technikai háttérrel biztosítson a közös rendészeti fellépésre, támogatva a vízi, a határ- és az idegenrendészeti ellenőrzések végrehajtását, beleértve a csempészet, az emberkereskedelem és az illegális migráció megakadályozását.

A Dunai Folyami Fórum struktúrájának kialakításában magyar részről a rendőrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatósága, a folyami információs szolgáltatásokat működtető Rádiós Segélyhívó és Infokommunikációs Országos Egyesület, valamint a Fórum működtetéséhez csatlakozó Duna-régió országaiból delegált vízi és határrendészeti, bünyügyi, vám és hajózási, valamint folyami információs szakterületen együttműködő szervek vezetői, összekötő tisztviselői és szakértői vesznek részt.

Mivel a 2015 második felében megjelent tömeges bevándorlás kezdetéig a határőrizeti feladatok kezelésére a rendvédelmi szervek is elegendőek voltak, a Fórum tevékenységében a Magyar Honvédség nem vett részt, de ezt a jelenlegi helyzet miatt célszerű lenne felülvizsgálni és egy összekötő személy⁵ kijelölésével koordinálni a katonai képességek esetleges bevonását.

FOLYAMI HATÁRŐRIZETI RENDSZER

A „*Folyami határőrizeti rendszer fejlesztése Mohácson*” elnevezésű projektet az Országos Rendőr-főkapitányság valósította meg a Külső Határok Alap 2013. évi allokációjának terhére.⁶

A Mohácsi Vízi Határátkelőhely⁷ felelős az Európai Unióba vízi úton érkező személyforgalom és vízi járművek ellenőrzéséért, ezen belül a rendőrség feladata a határátkelőhely és az államhatár között húzódó 16 km-es Duna-szakasz illegális bevándorlás szempontjából történő ellenőrzése.

A beruházás során telepített technikai rendszer alkalmazásával a vízi határátkelőhely és a határvonal közötti dunai folyamszakasz 24 órás elektronikus megfigyelés alá került. Felépült egy-egy 40,5 m magas folyóparti megfigyelőtorony a Duna jobb és bal partján, közvetlenül a folyóparton. A megfigyelőtornyokra hőkamerát, radart, nappali kamerát, lézeres távolságmérőt és mikrohullámú kommunikációs eszközöket telepítettek, amelyek a Mohácsi Vízi Határátkelőhelyen lévő központtal kommunikálnak. A modern eszközök együttes működésének köszönhetően az is érzékelhető, ha ember úszik a vízben. Ebből adódóan tiltott határátlépés bekövetkezése esetén a rendszer évszaktól, napszaktól és időjárás viszonyoktól függetlenül képes hiteles, azonnali riasztást adni a kezelőszemélyzet számára, amely alapján megfelelő intézkedések vezethetők be.

⁴ Danube River Forum.

⁵ Szakmai kompetencia alapján célszerűen az MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred állományából.

⁶ <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/europai-tamogatások/belugyi-alapok/folyami-hatarorizeti-rendszer-fejlesztese-mohacson> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 07.)

⁷ Duna, 1449-es számú folyamkilométer.

A TÖMEGES BEVÁNDORLÁS OKOZTA VÁLSÁGHELYZET

Napjainkban az illegális bevándorlás kezelése az egyik legnagyobb kihívás, amellyel az Európai Uniónak, Magyarországnak, a rendőrségnek és a Magyar Honvédségnek szembe kell néznie. A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet (migrációs válsághelyzet) fogalmát Magyarországon a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény 2015. évi módosítása vezette be. 2015. szeptember 15-én a kormány Bács-Kiskun és Csongrád megyére hirdette ki a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetet, és azt három nap múlva Baranya, Somogy, Zala és Vas megyére is kiterjesztette. 2016. szeptember 5-én a kormány 2017. március 8-ig, majd 2017 márciusában 2017. szeptember 7-éig meghosszabbította az egész ország területére érvényes válsághelyzetet.

A válsághelyzet kihirdetését megelőzően a korszerű határőrizeti rendszer kiépítésével megoldottá vált a dunai határvonal, határszakasz folyamatos, 24 órás felügyelete, az államhatár átlépésére vonatkozó szabályok betartásának folyamatos ellenőrzése, illetve a Schengeni Határellenőrzési Kódexben a határellenőrzéssel szemben támasztott követelmények maximális érvényesülése.

A jövőben – ha a szárazföldi útvonalak lezárása következtében vízi úton történő illegális migráció fokozódására kerülne sor – a 2015. szeptember 21-én elfogadott 2015. évi CXLII. törvény szerint tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben a Magyar Honvédség is közreműködhet az államhatár őrzésében, az államhatár rendjét közvetlenül veszélyeztető konfliktushelyzet és a tömeges méretű migráció kezeléséhez szükséges intézkedések végrehajtásában, valamint az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekmények elhárításában.

A 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről⁸ 36–37. szakaszai a Honvédség feladatairól az alábbiak szerint rendelkeznek:

36. § (1) A Honvédség fegyverhasználati joggal látja el a következő feladatokat:

a) a Magyarország függetlenségének, területének, légtérének, lakosságának és anyagi javainak külső támadással szembeni fegyveres védelme...

h) a menedékjogról szóló törvény szerinti tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején közreműködés az államhatár őrzésében, az államhatár rendjét közvetlenül veszélyeztető konfliktushelyzet és a tömeges méretű migráció kezeléséhez szükséges intézkedések végrehajtásában, valamint az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekmények elhárításában...

37. § (1) A Honvédség felhasználása esetén meg kell határozni annak célját, időtartamát, a kirendelt erők feladatait, létszámát és eszközeit, fegyverzetét, továbbá földrajzilag körülírt területét. A kirendelt erők a Honvédség állományába tartozó kijelölt parancsnok vezetésével hajtják végre a feladatot.

(1a) A 36. § (1) bekezdés h) pontja szerinti közreműködés során a Honvédség a Rendőrség feladat- és hatáskörét nem vonhatja el...

E jogszabály tette lehetővé a Magyar Honvédség bevonását az ideiglenes biztonsági határzár (IBH) – illetve szükség esetén az ideiglenes biztonsági folyamzár (IBF) – építésével, majd később annak ellenőrzésével, fenntartásával, szükség esetén javításával kapcsolatban. Mindez magával vonja a feladatra kijelölt állomány kiképzését és felkészítését annak

⁸ https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100113.TV (Letöltés időpontja: 2017. 03. 07.)

érdekében, hogy törvényi felhatalmazás esetén megkezdhesse az együttműködést a rendőrség szakállományával.

IDEIGLENES BIZTONSÁGI FOLYAMZÁR

Az IBF rendeltetése, hogy dinamikus és statikus elemek alkalmazásával a 2015-ben kiépített⁹ IBH részeként megakadályozza az államhatár vízi úton történő illegális átlépését. Az IBF dinamikus elemei a Magyar Honvédség állományába tartozó különböző gépi hajtású úszóegységek (hadihajók), statikus elemei pedig a fizikai akadályt jelentő telepített folyamzárak.

A folyamzár lehet részleges vagy teljes. *Részleges folyamzár* esetén ki kell jelölni a hajóforgalom elől elzárt területet, az érkező hajók időbeni figyelmeztetése mellett szabályozni kell számukra az elhaladást a zárasi terület közelében. *Teljes folyamzár* esetén alsó és felső folyamórság létrehozásával biztosítani kell a hajóforgalom teljes korlátozását; a közeledő hajók időben történő értesítését, szükség esetén visszafordítását. A torlódások elkerülése érdekében fontos a közeledő hajók részére várakozóhelyek ajánlása az adott folyamszakasz közelében. A folyamzárasi tevékenység zavartalan és biztonságos végrehajtása érdekében az együttműködést meg kell szervezni a rendőrséggel (vízi rendészeti erőkkel), meg kell határozni a zárások szabályozását, valamint az adott folyamszakasz használatára vonatkozó szabályokat.

Írásom további részében azokat a meglévő képességeket mutatom be, amelyek elrendelés esetén bevonhatók az IBF-feladatokba.

A FOLYAMZÁR DINAMIKUS ELEMEI – HAJÓK

A schengeni Duna-régióban a tagországok közül csak a Magyar Honvédség rendelkezik folyami hadihajós képességgel az MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred (MH 1. HTHE) állományában. Magyarország jelenlegi haderejének folyami egységei a következők: Neštín-osztályú aknamentesítő hajó, AN-2 típusú aknásznászád (tűzszerészjárőr-hajó), parancsnoki motoros, valamint roham- és gumicsónak.

A hadihajók kialakításuk, technikai felszereltségük függvényében az IBF-feladat vonatkozásában a számukra kijelölt folyamszakaszon végrehajthatnak:

- járőrtevékenységet;
- hajózási és folyamzár-telepítési szempontból felderítési feladatokat (gázlóviszonyok, mederviszonyok, vízállás, időjárás, megközelítési útvonalak, lehetséges telepítési helyek, kikötési helyek, partviszonyok stb.);
- szükség esetén mentési feladatok vízi biztosítását;
- búvárok részére merülési hely biztosítását.

A folyami aknamentesítő hajó kivételével a kisebb hajók közúton szállíthatóak, így alkalmazási lehetőségük nem korlátozódik a Dunára.

⁹ A kormány 1401/2015. (VI. 17.) Korm. határozata a rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről. Magyar Közlöny, 2015. 83. szám, 2015. június 17.

Az MS–25 típusú folyami aknamentesítő hajó

Magyarország jelenlegi haderejének legütőképesebb, legsokoldalúbb és leghatékonyabb folyami hadihajója a francia licenc alapján az egykori Jugoszláviában gyártott, korábban Neštin-, ma R–ML/MP-osztályú, MS–25 típusú folyami aknamentesítő hajó.

A hajó rendelkezik mindazon navigációs technikával, amely lehetővé teszi az éjszakai, illetve rossz látási viszonyok között történő hadihajós szakfeladatok végrehajtását. Rendszeresített fedélzeti műszereivel alkalmas a kijelölt folyamszakasz műszaki felderítésére, háromdimenziós fényképek segítségével a mederfenék feltérképezésére és a globális helymeghatározó rendszer segítségével az átkelő- és folyamzárási, illetve egyéb, hadműveleti szempontból lényeges helyek koordinátáinak a meghatározására.

MS–25 típusú folyami aknamentesítő hajó

Forrás: MH Összhad-erőnemi Parancsnokság (Fényképes adattár, Székesfehérvár, 2010. MS–25 fejezet)

Ezeken a hadihajókon korszerű víztisztító berendezés is van, mely a folyó vizéből jó minőségű ivóvizet állít elő, legyen szó mechanikailag szennyezett vagy ABV-anyagokkal szennyezett vízről. A ZENON típusú berendezésből a tisztított víz a partra is továbbítható, igény szerinti további felhasználásra alkalmas.

A hajó deszantképessége (30 fő) alkalmassá teszi manővererők, búvárok és/vagy műszaki felderítők kijuttatására szükséges felszereléseikkel együtt a célterület közelébe.

Esetünkben, az IBF-feladatokhoz kapcsolódó járőrözés során jól kihasználható a beépített, napjainkban is a világ egyik legmodernebb berendezésének számító FURUNO FR 8062 hajózási radar „céltárgyriasztás” funkciója, amely a kezelő részére hangot és képen is látható figyelmeztetést ad, ha az előre kijelölt zónában valamilyen úszó tárgy megjelenik. Ezáltal felderíthetők a folyamzárási területre illetéktelenül belépő hajók.

1. táblázat Az MS–25 típusú aknamentesítő hajó egyes műszaki adatai

Hosszúság	26,94 m
Szélesség	6,48 m
Oldalmagasság	2,7 m

Maximális merülés teljes rakománnyal, illetve ZENON berendezéssel kiegészítve	1,2 m 1,4 m
Hatótávolság	1500 km
Maximális sebesség hegymenetben	24 km/h
Maximális sebesség völgymenetben	33 km/h
Deszantképesség	30 fő
Személyzet	17 fő
Fedélzeti daru teherbírása	500 kg

Forrás: *Sebestyén Tibor: Az MS-25 típusú aknamentesítő hajó. Haditechnika, 2004/2. szám*

Az AN-2 típusú folyami tűzszerészjárőr-hajó

A hajó alaprendeltetése, hogy biztosítsa a belvízi hajóutak aknafelderítését, aknamentesítését és akadálymentesítését. Az erőátviteli berendezéseknek köszönhetően a mozgékony, gyors és kis merülésű úszótesttel képes járőrtevékenység és folyamrendészeti feladatok végrehajtására a kijelölt folyamszakaszokon, kisebb alegységek (12 fő) deszantolására.

A modernizáció során beépített navigációs berendezések (radar, mélységmérő) lehetővé teszik alkalmazását éjszakai, illetve rossz látási viszonyok között is.

2. táblázat *Az AN-2 típusú folyami tűzszerészjárőr-hajó egyes műszaki adatai*

Teljes hosszúság	13,4 m
Szélesség	3,8 m
Legnagyobb magasság	2,6 m
Merülési mélység	0,6 m
Deszantképesség	12 fő
Maximális sebesség hegymenetben	30 km/h
Maximális sebesség völgymenetben	45 km/h

Forrás: *MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Fényképes adattár, Székesfehérvár, 2010.*

Antares 7,10 típusú parancsnoki motorcsónak

A parancsnoki motorcsónaknak – a legújabb vízi jármű a honvédség eszközparkjában – alapvető feladata a parancsnoki állomány szállítása, valamint a szakfeladatok végrehajtása során az aknamentesítési tevékenység biztosítása, folyamzárási és folyamrendészeti feladatok ellátása. A francia gyártmányú jármű képes gyors és kis helyigényű manőverek végrehajtására, a beépített navigációs eszközök segítségével pontos helymeghatározásra, vízmélység mérésére.

3. táblázat: Az Antares 7,10 típusú parancsnoki motorcsónak egyes műszaki adatai

Teljes hossz	7 m
Szélesség	2,76 m
Merülés	0,75 m
Maximális befogadóképesség	7 fő
Legnagyobb sebesség	50 km/h

Forrás: MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Fényképes adattár, Székesfehérvár, 2010.

A Magyar Honvédség rohamcsónakja

Rendeltetése élőerő és anyagok szállítása, erőszakos átkelési, felderítési, járőrözési, mentési, továbbá műszaki és folyamzárasi munkák végzése, kiszolgálása. A nagy teljesítményű csónakmotor révén kiválóan alkalmas gyors és kis sugarú manőverek végrehajtására, valamint az alumínium csónaktesténél fogva alkalmas bármely folyamszakaszon a partmegtűzések végrehajtására, manővererők partra juttatására.

Feladat-végrehajtás rohamcsónakkal

Forrás: A szerző felvétele

4. táblázat A rohamcsónak egyes műszaki adatai

Hossza	6 m
Szélessége	1,5 m
Magassága	0,6 m
Szállítható személyek száma	2 + 6 fő
Max. sebessége hegymenetben	9 km/h
Max. sebessége völgymentben	14 km/h

Forrás: MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Fényképes adattár, Székesfehérvár, 2010.

Könnyű deszantátkelő készlet (KD–84)

A rohamcsónak mellett a KD–84 is alkalmas egy- és többtagú, többtestű vízi járművek használatával élőerő és anyagok szállítására, biztosítási, mentési, műszaki munkák végzésére és kiszolgálására.

5. táblázat A KD–84 egyes műszaki adatai

Hossza	5,02 m
Szélessége	1,32 m
Magassága	0,64 m
Teherbírása	1000 kg
Szállítható személyek száma	10 fő
Sebessége 2–4 személlyel	35–40 km/h
5-6 személlyel	25–30 km/h
7–10 személlyel	14–20 km/h

Forrás: MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Fényképes adattár, Székesfehérvár, 2010.

A FOLYAMZÁR STATIKUS ELEMEI – TELEPÍTETT FOLYAMZÁRAK

A folyamzár a hajóforgalmat meggátló, az ellenség manővereit lassító, harcrendjét megbontó műszaki létesítmény hajózható folyókon, természetes és mesterséges vízi utakon, így jellegénél fogva esetünkben alkalmas a vízi úton történő illegális határátlépés megakadályozására is.

A folyamzár jellemzője, hogy szabályozható, ellenőrizhető és átjárható, vagyis segíti a saját erők tevékenységét, harcbiztonságát, és hatékony védelmet nyújt az ellenség folyami – vízi – manővereivel szemben.

A folyamzár az ellenség erőire gyakorolt hatás szerint *aktív* és *passzív* elemekből áll.

Az aktív elemek rendeltetése az ellenséges folyami erők és eszközök harcképtelenné tétele, megsemmisítése. Közéjük tartozik a robbanózár (irányított, megfigyelt), az aknazár (önműködő, megfigyelt), a zárótűz (tüzérségi, irányított), a sodorakna-örs, az aknatutaj és a ködfüggöny.

A passzív elemek rendeltetése az ellenséges folyami erők és eszközök behajózásának (áthajózásának) a megzavarása, késleltetése, meggátlása, távol tartása, saját egységeink riasztása. Passzív elem lehet a hajók elleni védőzár, a fenéktorlasz, az úszótorlasz, nehéztorlasz, riasztótorlasz és kábeltorlasz.

Az illegális migráció jellege miatt – a szemben álló fél fegyvertelen – az IBF esetében a passzív elemek telepítését kell elsődlegesen számításba venni.

Mindezeket alapján az IBF:

- legyen nehezen leküzdhető;
- biztosítsa a saját erők és érdekek védelmét, tevékenységét, manővereit;
- csatlakozzon a természetes akadályokhoz;
- legyen ellenálló a szélsőséges időjárás, a vízmozgások és a folyami hordalékok hatásaival szemben.

Az IBF-et olyan helyre kell telepíteni, ahol az illegális határátlépés kísérlete a legvalószínűbb, ahonnan az adott folyamszakasz és a part a legjobban megfigyelhető. Figyelembe kell venni a nehezen hajózható helyek akadályjellegét. Az összes körülmény figyelembevételével

kell megállapítani a legalkalmasabb folyamszakaszt a zár telepítésére úgy, hogy illeszkedjen a meglévő Folyami Határőrizeti Rendszerbe.

Az IBF zárelemeinek telepítését rendszeresített hadihajós és műszaki haditechnikai eszközökkel – pl. rohamcsónak, KD–84, PMP hídcomp, utászladik –, különféle úszóművekkel vagy szükségesszükszerekkel végezhetjük a zárterv alapján, a rendelkezésünkre álló eszközök célszerű kiválasztásával.

A FOLYAMZÁR TELEPÍTÉSE

A folyamzár telepítése a hajó- és a vízi forgalomra keresztben történik. A legkedvezőtlenebb viszonyok között is törekedni kell arra, hogy megközelítően merőleges karaktert alakítsunk ki. A nemzetközi kereskedelmi hajózás érdekében a folyamzárnak biztosítania kell az átjárhatóságot és szükség esetén az átjáró biztonságos zárhatóságát.

A folyamzár létesítésével kapcsolatos műszaki munkálatok az általános hadihajós szakfeladatok keretébe tartozó cselekmények. Ha elegendő idő áll rendelkezésre – ami IBF telepítése esetén biztosított –, akkor a feladatok végrehajtásának sorrendje mindig a következő: terepszemle, előkészítő munkálatok, bevezető munkálatok és zártelepítés. E feladatokat a telepítést vezető parancsnoknak minden esetben végre kell hajtania, hajtatnia.

A *tereszemle* kiterjed a hidrográfiai viszonyokra, a domborzatra, a terep védő- és álcázóképességére, a manőverutakra, a természetes akadályokra, a hidrotechnikai építmények jellegére, a felhasználható munkaerőre, az anyag- és eszközállomány minőségére és mennyiségére.

Az *előkészítő munkálatok* során végre kell hajtani a horgonyvonalak kijelölését; a folyami figyelőhely kijelölését; az úszó egységeink bázishelyének felderítését; a megközelítési útvonalaink kijelölését; a zár anyagainak előkészítését, felmálházását és a telepítésre kijelölt állomány felkészítését.

A vízi biztosító-részleg menetben

Forrás: A szerző felvétele

A *bevezető munkálatokat* a létrehozandó zár helyén, annak közvetlen telepítését megelőzően kell elvégezni. Idetartoznak elsősorban mindazon mérések végrehajtása és az adatok megszerzése, melyek a részlettervek elkészítéséhez szükségesek. Bevezető munkálatként el kell végezni a telepítendő elemek fajtáinak és számának meghatározását; elfoglalt helyének kijelölését, tér- és távközeinek kiszámítását; a folyamzár sorainak és vonalainak szelvényezését (kihasználva a folyami aknamentesítő hajó háromdimenziós mederfenék-felderítő képességét); a telepítési feladatok módjait és sorrendjének megállapítását; a zárszolgálat megszervezését.

A zár telepítése két munkafázisra osztható: parti és vízi munkálatok. A parti munkálatok a zártelepítő parancsnok által jóváhagyott munkatervek szerint, a részlegvezetők vezetése alatt álló kis alegységek összehangolt tevékenysége folytán történnek, amely során a meghatározott műveleti sorrendben végrehajtják:

- a zár elemeinek előkészítését, csoportosítását, parti telepítését;
- a parti kitűzéseket;
- az elhelyezési körletek berendezését;
- a szükséges álcázási feladatokat.

A vízi munkálatok során a hajó/csónak parancsnokának vezetése alatt álló személyzet összehangolt tevékenysége folytán történik:

- a zár vízben telepítendő elemeinek behajóztatása;
- az indulási manőver, a horgonyvonalra állás és a lehorgonyzás;
- hátraereszkedés a zár vonalára, vízmérés, a kereszttszelvény adatainak ellenőrzése;
- a zárelem vízszintre történő eresztése;
- a zárelem fektetése;
- a horgonyfelszedés, manőver, parthoz állás, újabb zárelem fektetésének végrehajtása;
- a közreműködés egyéb vízfelszíni és parti zárelemek létesítésében;
- a bóják, kitűzőjelek, egyéb felszerelések összegyűjtése, partra vitele;
- a telepítés végrehajtásának vízi ellenőrzése;
- a feladatok végrehajtásának jelentése;
- a bázisfoglalás;
- a szolgálati helyek elfoglalása és a zárszolgálat ellátása.

A ZÁRSZOLGÁLAT

A zárszolgálat szervezésének legfőbb célja a már telepített folyamzárendszer műszaki működőképességének minden körülmények között történő biztosítása.

A zárszolgálat főbb feladatai:

- az adott folyamszakasz hézagmentes figyelése;
- a zár kiszolgálása, karbantartása;
- révkalauz (átjárókomendáns) szolgálat biztosítása és együttműködés a kijelölt erőkkel.

A zárszolgálat áll a zárüyeletesből, a folyamzár elé 1-2 km-re települt folyami figyellőőrsből, a zár kiszolgálására és karbantartására, ellenőrzésére, a zár nyitására, zárására, a révkalauz-szolgálat ellátására, átvezetések végrehajtására felállított vízi biztosító részlegről és a folyamzár bázisán települő általános őrzés-védelmi feladatokat ellátó biztonsági őrségből. A zárszolgálat felállítása során természetesen figyelembe kell venni a helyi viszonyokat, a már a térségben települt katonai és rendvédelmi erők elhelyezkedését és az általuk kialakított szolgálati rendet.

ÖSSZEGRÉS

A leírtakból megállapítható, hogy a Magyar Honvédség rendelkezik mindazon hadihajós és műszaki képességekkel, amelyekkel szükség esetén a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet során a vízi utakra áttevődő illegális határátlépések megakadályozására hatékonyan együtt tud működni a rendőrséggel (a vízi rendészettel), kiegészítve a már meglévő Folyami Határőrizeti Rendszert.

Az MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred Hadihajós Alosztálya az elmúlt időszakban különböző vízi rendezvények biztosítási feladatai során több alkalommal zökkenőmentesen és eredményesen együttműködött a Dunai Vízirendészeti Rendőrkapitányság kijelölt erőivel. Hajóink rendelkeznek zárláncú, védett híradó-összeköttetést biztosító rádióberendezésekkel.

A hajókon már meglévő felderítőképesség (radar, mélységmérő) szükség esetén kiegészíthető a Magyar Honvédségnél már rendszerben lévő HX-IDS-MS-307-M típusú katonai kivitelű monokuláris kézi hőkamerával és különböző éjjellátó készülékekkel (M961 éjszakai figyelőtávcső, Orion 80B II éjszakai figyelőtávcső, AN/PVS-14 személyi éjjellátó készülék), amelyek lehetővé teszik az éjszakai műveletek során nagy távolságú célpontok megfigyelését, a radarképernyőn megjelenő jelzések beazonosítását, a vízi manővererők hatékony alkalmazását.

A hajók mobil platformokként segíthetik, kiegészíthetik a kiépített folyóparti megfigyelőtornyok által biztosított adatokat, ezáltal elősegítve a rendőrség munkáját. A feladat elrendelése esetén a felkészített, feltöltött hajóink 24 órán belül képesek kiérkezni a kijelölt dunai folyamszakaszra és megkezdeni a feladatot. A kisebb hajók (AN-2, parancsnoki motorcsónak) közúton szállíthatóak, így szükség esetén a Dunáról átcsoportosíthatóak. A korábbi években kiképzési feladatként több alkalommal hajtottunk végre hajószállítást a Balatonra és a Tiszára.

Ha az illegális határátlépés olyan tömeges mértékűvé válna, hogy már manővererőkkel, hajókkal nem lenne kezelhető, akkor a kijelölt helyeken az IBF statikus elemeinek telepítésével részlegesen vagy teljesen meggátolható a hajóforgalom. Ebben az esetben figyelembe kell venni, hogy egy passzív folyamzár telepítése és fenntartása egyrészt jelentős humán-, anyagi és pénzügyi forrásokat igényel, másrészt a Duna esetében a legális hajóforgalmat a nemzetközi egyezményeknek megfelelően biztosítani kell. Ezért alkalmazása esetén érvényesülnie kell a „3SZ” – *Szükség esetén, Szükséges mértékben, Szükséges ideig* – elvének.

Ha a passzív folyamzár telepítésének első három szakaszát – terepszemle, előkészítő munkálatok, bevezető munkálatok – már előzetesen végrehajtottuk, vagyis kijelöltük a zár helyét és meghatároztuk a típusát, a telepítéshez szükséges anyagok, eszközök pedig már készletezve vannak, a végrehajtó állományt is kijelölték és felkészítették, továbbá kialakították az együttműködés rendszerét a rendőrséggel, akkor a folyamzár a béke megindulási körletből történő indulás esetén is rövid időn, akár 48 órán belül telepíthető. Ez az idő a telepítés körzetébe történő előzetes előrevonással jelentősen csökkenthető.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0700080.tv

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100113.TV

2015. évi CXLII. törvény egyes törvények Magyarország államhatárának hatékonyabb védelmével és a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=A1500142.TV>

„A Dunai Folyami Fórum struktúrájának létrehozása” – DARIF. <http://bmprojektek.kormany.hu/a-dunai-folyami-forum-strukturajanak-letrehozasa-darif>

A kormány 1401/2015. (VI. 17.) Korm. határozata a rendkívüli bevándorlási nyomás kezelése érdekében szükséges egyes intézkedésekről. Magyar Közlöny 2015, 83. szám, 2015. június 17.

Duna Régió Stratégia. <http://dunaregiostrategia.kormany.hu>

Folyami határőrizeti rendszer fejlesztése Mohácson. <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/hatarrendeszet/folyami-hatarorizeti-rendszer-fejlesztese>; <http://www.police.hu/a-rendorsegrol/europai-tamogatasok/belugyi-alapok/folyami-hatarorizeti-rendszer-fejlesztese-mohacson>

MH Összhaderőnemi Parancsnokság, Fényképes adattár, Székesfehérvár, 2010.

Sebestyén Tibor: *Az MS–25 típusú aknamentesítő hajó I. rész.* Haditechnika, 38. évf. 2. sz., 2004.

Sebestyén Tibor: *Az MS–25 típusú aknamentesítő hajó II. rész.* Haditechnika, 38. évf. 4. sz., 2004.

AJÁNLOTT IRODALOM

Dr. Balogh Tamás: *Összefoglaló a „Dunai Véderő” c. Magyar projektjavaslatról.* Budapest, 2010. augusztus.

Dr. Balogh Tamás – Dr. Csonkaréti Károly – Danyikó László – Dr. Daruka Norbert – Dr. Kaiser Ferenc – Dr. Krámlí Mihály: *Hajózni szükséges! A magyar hadihajózás története.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.

Dr. Balogh Tamás – Hajdú Gábor: *„Dunai véderő” – projektjavaslat az Európai Duna Stratégiához, prezentáció a Honvédelmi Miniszter számára.* Budapest, 2010. február.

Daruka Norbert – Sebestyén Tibor: *Hadihajós alegység alkalmazási lehetőségei vízi átkelés biztosításánál.* Haditechnika, 44. évf. 4. sz., 2010.

Daruka Norbert: *A NESTIN MS–25 új feladatai.* Műszaki Katonai Közlöny 2009. évi 1–4. összevont kiadás. ZMNE 502/2010.

Hhj/1 Szakutasítás az AM típusú hajók elektroaknász berendezéseinek kezelésére.

Hhj/3 Ideiglenes Aknász Utasítás a Folyami Flottilla számára.

Hhj/52 Szakutasítás az AM típusú hajók fedélzeti és navigációs berendezéseinek kezelésére, karbantartására.

Pintér Imre alez.: *Hadihajós alegységek alkalmazásának és szakfeladatok végrehajtásának lehetőségei a Tiszán és hajózható mellékfolyóin.* Budapest, Magyar Honvédség Honvéd Folyami Flottilla, 1992.

Radarzár a Dunán. <http://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsaru-magazin/radarzar-a-dunan>

Szabó Sándor: *Speciális műszaki technikai eszközök és felszerelések alkalmazási lehetőségei a katasztrófavédelemben.* Hadtudomány 2009. elektronikus szám. http://mhtt.eu/hadtudomany/2009/2009_elektronikus/2009_e_5.pdf

Szilágyi Zsolt alez.: *Hadihajós szakutasítás.* Kidolgozás alatt, Magyar Honvédség 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Ezred.

Szöllős Béla: *Könnyűfolyamzáró alosztály egy alkalmazási lehetősége, eszközei, módjai vízi akadály műszaki biztosítása során.* ZMNE-dolgozat, 1998.

Novák Attila százados – Sótér Andrea alezredes – Rázsó Zsófia hadnagy – Juhász Zsolt alezredes:

HARC AZ ELHÍZÁS ELLEN: A HONVÉD TESTALKATI PROGRAM

Morfológia és metodika

ÖSSZEFOGLALÓ: Az elhízás mára már egy világméretű járványnak tekinthető, mely mind a civil populációban, mind pedig a hadseregben jelen van. Előrejelzések szerint 2030-ra az európai lakosság 80%-a lesz túlsúlyos, mely epidemiológiai trend azonnali intervenciót sürget a szakemberek számára. Az elhízás és a túlsúly meghatározására a testtömegindex alkalmazták világszerte, a testsír arányának pontos meghatározására további eljárások is rendelkezésre állnak (MRI, CT, UH, DEXA, BIA). Az elhízás gyógyíthatatlan, recidiváló, krónikus betegség, és a legnagyobb veszélye a szövődmények kialakulásán túl, hogy jelentősen rontja a fizikai teljesítményt, mely a szolgálatképesség egyik alapfeltétele a hadseregben. A kornak és nemnek megfelelő paramétereken (testsúly, testtömegindex, testsír %) túl a katonák számára 2015-től lehetőség van a Honvéd Testalkati Programban való részvételre, melyet munkahelyi egészségfejlesztés keretében biztosít az MH Egészségügyi Központ prevencióval foglalkozó szakállománya. A testsúly-rehabilitációs program nemzetközi gyakorlatok tanulmányozása után került kialakításra, melynek keretében testösszetétel-elemző készülékek kerültek minden alakulathoz. A Honvéd Testalkati Program célja a honvédek támogatása a testalkati követelményeknek való megfelelésben, az egyéni, objektív testösszetételi eredmények alapján a komplex életmódváltás támogatásában.

KULCSSZAVAK: elhízás, katonás megjelenés, prevenció, testsúly-rehabilitáció, Honvéd Testalkati Program

EPIDEMIOLÓGIAI KÖRKÉP: „GLOBESITY” – A VILÁGMÉRETŰ JÁRVÁNY

Az epidemiológiai korszakváltás következtében a fejlett országokban a születéskor várható élettartam folyamatosan emelkedik, a fertőző megbetegedések helyett a krónikus nem fertőző megbetegedések kerültek a megbetegedési és halálozási statisztikák élére (Caballero 2007). A keringési betegségek a halandóság 35–55%-át okozzák, a daganatos halálozás súlya is jelentősen növekedik, melynek háttérben legtöbbször a nem megfelelő életmód áll: a dohányzás, a magas zsír- és szénhidrát-tartalmú táplálkozás és a mozgáshiány. A fizikai inaktivitás és a magas kalóriatartalmú ételek túlfogyasztása miatt világszerte emelkedik az elhízottak száma, míg 1980-ban 857 millióra becsülték számukat, 2013-ra a szám elérte a 2,1 milliárdot, vagyis ma már többen szenvednek a világon elhízásban, mint alultápláltságban (Gakidou 2013).

A közepesen fejlett és az iparilag fejlett országok egyik legnagyobb népegészségügyi jelentőséggel is bíró problémája az elhízás és az abból fakadó megbetegedések, ezért 1997-ben

az Egészségügyi Világszervezet (WHO) az elhízást hivatalosan világvjárvánnyá nyilvánította. Az elhízás és a szövődményeként kialakuló betegségek költségei nemcsak az egészségügyi ellátás területén, hanem számos szinten jelentkeznek, direkt, indirekt, szociális kiadások formájában, továbbá a személyes kiadások (gyógyszerfogyasztás, munkából való távollét) és az életminőségbeli változások szintjén is. Ebből fakadóan, az előrejelzések szerint a kövérség egészségügyi következményei és társadalmi költségei országok gazdaságait rendíthetik meg. Becslések szerint a társuló, szövődményeként kialakuló betegségekkel együtt az egészségügyi kiadás 15–18%-áért az elhízás a felelős, ezért 2013-ban az Egészségügyi Világszervezet célul tűzte ki 2025-re az elhízás terjedésének megállítását (World Health Assembly 2013).

Előrejelzésük szerint 2030-ra az európai lakosság 80%-a lesz túlsúlyos, melyben a magyar lakosság jelentős része is érintett. Egy nemzetközi tanulmány szerint 2010-ben a túlsúly és az elhízás megközelítőleg 3,4 millió halálesetet okozott világszerte, és a járvány gyors terjedésének következtében már globális egészségügyi kihívássá vált, ezt fejezi ki az angol szóösszetételből alkotott *globesity* kifejezés. A közép-európai országok között Magyarország vezet a rangsort, a 20 év feletti férfiak 65,6%-a, míg a nők 54,8%-a túlsúlyos vagy elhízott. Európában a magyar férfiaknál a máltai (74%) a görög (71,4%) az angol (66,6%) férfiak túlsúlyosabbak és elhízottabbak, míg a magyar nőket az izlandi (60,9%), a máltai és az angol nők (57,8%) előzik meg ebben az anyagcsere-betegségben. Az elhízás elleni küzdelem népegészségügyi krízisét jelzi, hogy a hazai túlsúlyos felnőtt lakosság mellett a 20 év alatti fiúk 30,2%-a, a lányok 54,8%-a a túlsúlyos és elhízott kategóriába esik, ami a magasabb életkorra előre jelezheti a betegség súlyosbodását.

Az idézett tanulmányok mindegyike az összehangolt és hosszú távú egészségpolitikai döntésekre helyezi a hangsúlyt azzal a prioritással, hogy a kormányoknak a jelenleginél jóval többet kell tenniük annak érdekében, hogy az egészségtelen táplálkozás marketingjét korlátozzák és az egészséges ételeket elérhetővé tegyék a népesség számára.

A téma további tárgyalásához és egységes értelmezéséhez szükségesnek látjuk a túlsúly és az elhízás medikai meghatározását, valamint az ebből adódó egészségi állapotot veszélyeztető folyamat kialakulásának ismertetését. Tanulmányukban a szerzők a különböző testösszetételt vizsgáló eljárásokat, majd végül a honvédségben bevezetett testsúly-rehabilitációs programot mutatják be.

A TÚLSÚLY ÉS AZ ELHÍZÁS MEDIKAI MEGHATÁROZÁSA

Az optimális testtömeg megállapításánál világszerte a testtömegindex-értéket (angolul Body Mass Index, röviden és a továbbiakban BMI) veszik alapul, amely a kilogrammban kifejezett testtömeg és a méterben mért testmagasság négyzetének hányadosa. Az Egészségügyi Világszervezet által 1997-ben megállapított és 2000-ben publikált definíciója alapján számított testtömegindex-értékek osztályozását (WHO 2000) az 1. táblázat tartalmazza.

A WHO kategorizálása szerint normális testsúlynál a BMI 18,5–24,9 kg/m², túlsúly esetén 25–30 kg/m² közé esik, és elhízásról beszélünk, ha a BMI meghaladja a 30 kg/m²-t. Egyes szervezetek némileg módosították a WHO definícióit, a sebészeti szakirodalom további kategóriákra bontja a III. fokú elhízást, amelyek pontos értékei a mai napig is vitatottak. Mivel az ázsiai népesség körében a fehér bőrűekhez viszonyítva már alacsonyabb BMI-értéknél is jelentkeznek egészségre káros következmények, ezért néhány ország átértelmezte az elhízás definícióját. A Japánban használt meghatározás szerint 25 kg/m² feletti BMI-érték számít elhízásnak, míg Kínában a 28 kg/m² feletti jelenti ugyanezt.

1. táblázat *A soványság, a túlsúly és az elhízás nemzetközi osztályozása a BMI alapján*

Osztályozás	BMI (kg/m ²)	
	Fő kategóriák	Kiegészítő kategóriák
Sovány	<18,50	<18,50
Súlyos fokú	<16,00	<16,00
Közepes fokú	16,00–16,99	16,00–16,99
Mérsékelt fokú	17,00–18,49	17,00–18,49
Normál tartomány	18,50–24,99	18,50–22,99 23,00–24,99
Túlsúly	≥25,00	≥25,00
Túlsúly	25,00–29,99	25,00–27,49 27,50–29,99
Elhízás	≥30,00	≥30,00
Elhízás I.	30,00–34,99	30,00–32,49 32,50–34,99
Elhízás II.	35,00–39,99	35,00–37,49 37,50–39,99
Elhízás III.	≥40,00	≥40,00

Forrás: *A szerzők saját szerkesztése a WHO BMI Classification alapján.*

Az elhízás mint betegség diagnózisának medikai kategorizálása az Egészségügyi Világszervezet által jóváhagyott és nemzetközileg egységesen használt betegségek nemzetközi osztályozása alapján történik. Forrása a WHO által összeállított és gondozott ICD (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems) – ennek magyar nyelvre lefordított és a hazai viszonyokra adaptált változata a BNO. Az ICD jelenleg érvényben lévő változata a 10. revízió – vagyis az ICD-10, erre támaszkodik a BNO-10 is a 42/1995. (XI. 14.) NM-rendeletnek megfelelően. A túlsúly és az elhízás mint endokrin, táplálkozási és anyagcsere-betegség a IV. főcsoportban, ezen belül az E65–E68 kódok alatt szerepel, a betegség kialakulásának, megjelenésének körülményeitől függően. A besorolás szerint pl. az E65 a helyi zsírlerakódás, az E66 az elhízás, az E66.0 a kalóriatöbblet miatti elhízás. Az orvosi diagnózis BNO-kódos megállapításánál világszerte szintén a BMI-értékeket veszik alapul.

Az elhízás a szervezet raktározott zsírszövetének lassú, akár több évtizeden keresztül tartó felszaporodásával jellemezhető krónikus recidiváló betegség, mely orvosi szempontból az egyik legnehezebben kezelhető kórisme. A zsírszövet kóros felszaporodását elsődlegesen a túlzott energiabevitel okozhatja. A helytelen táplálkozási szokásból kialakuló egészségi problémát a genetikai és a pszichés háttér is erősíti. Ritkább esetben hormonális betegségek hatására is kialakulhat az elhízás. Ezt szekunder típusúnak, míg az előbbi primer obezitásnak (a test zsírtartalmának kóros mértékű növekedése) nevezzük. Az elhízás formáját tekintve két típust különböztetünk meg, melyben a derék-csipő körfogat méréséből képzett arányszám segít meghatározni az elhízás típusát. Az arányszám alkalmas arra, hogy az egészségi kockázat mértékére támpontot adjon, az egyik legjobb indikátora a különféle betegségek, többek között a szívbetegségek (pl. infarktus) kockázatának.

A kutatások alapján a csipő-derék arányszám (nőknél a 0,7, férfiaknál a 0,9) normál testtömeg mellett szoros összefüggésben áll az általános egészségi állapottal. A 0,7 arány-

számú nők szervezetében optimális az ösztrogén hormonszintje, és kevésbé hajlamosak a cukorbetegségekre, a szív- és érrendszeri megbetegedésekre és a petefészekrákra (Natural anti-obesity agents 2014). Hasonlóképpen, a férfiaknál a 0,9 csípő-derék arány az általános egészség, nemzőképesség, valamint a here- és prosztatatarák kialakulásának alacsonyabb kockázatát jelzi.

Más kutatások szerint a csípő-derék arány helyett a csípő kerülete jobban jelzi a szív- és érrendszeri betegségek kockázatát, a testben felhalmozódott zsír eloszlását és a felnőttkori cukorbetegség kialakulásának kockázatát (WHO 2008).

A kutatások szerint a csípő-derék arány idősebb embereknél a halandóságot jobban előrejelzi, mint a csípő kerülete vagy a testtömegindex. Amennyiben az elhízást nem az általánosan használt testtömegindexszel, hanem a csípő-derék aránnyal határozzák meg, akkor világszerte háromszorosára emelkedne azoknak a száma, akiknél a normálisnál magasabb a szív- és érrendszeri betegségek kockázata. Az elhízás másik mérőszáma a zsírnak a testtömeg százalékában kifejezett aránya (body fat percentage). A három mérőszám közül azonban egyedül a csípő-derék arány veszi figyelembe a test felépítését és az ebből levonható következtetéseket (1. „alma” és „körte” alakúak). Ezért lehetséges két nőnél, hogy a csípő-derék arányuk azonos, míg a testtömegindexük eltér, illetve azonos testtömegindex esetén is jelentős eltérés lehet a csípő-derék arányban.

Az elhízás egyik esetében a csípőtájékra, combokra, vagyis az alsó testfélre koncentrálódik a zsírszöveti többlet, ezt ginoid (nőies), közismerten körte típusú elhízásnak nevezük. Itt a felhalmozott zsír inkább szubkután – azaz bőr alatt elhelyezkedő – jellegű, míg a másikonál a viscerális elhelyezkedés – vagyis zsigeri, a hastájékon, felső testfélben elterülő zsír a jellemző. Ez utóbbit android (férfias), más néven alma típusú elhízásnak nevezük.

A testtömeg növekedésével a felhalmozódott zsírszövet oxigénben dús, tápanyagban gazdag vért igényel. Ezt a többletigényt nagyobb mennyiségű vér tudja kielégíteni. A nagyobb mennyiségű vér nagyobb terhet ró az artériákra, ezáltal az érfalra, tehát nő a vérnyomás. A túlsúly miatt – több más ok mellett, illetve egymást erősítve – kialakulhat egy olyan állapot, amikor a vérben lévő inzulin már nem elegendő a vércukor csökkentéséhez, illetve a sejtek felszínén keletkező inzulinreceptor gyengén tud kapcsolódni az inzulinhoz. Ezt nevezük inzulinrezisztenciának, ami a 2-es típusú cukorbetegség előfutára. Ebben az állapotban, ha az egyén nem változtat a táplálkozási és mozgási szokásain (alacsonyabb kalóriabevitel mellett fokozott fizikai aktivitás), az állapot tartóssá válik, és elkerülhetetlen a diabetes mellitus, azaz a cukorbetegség kialakulása. Az energia-egyensúly eltolódása akkor is bekövetkezhet, ha egyébként egészségesnek mondott ételismiszerből fogyasztunk az egyéni energiaszükségletnél többet. Amennyiben sem a mennyiséget, sem a táplálék minőségét nem választjuk meg tudatosan pl. a táplálékunk sok telített zsírt, koleszterint tartalmaz, az további szövődményként kedvezőtlen vérzsírösszetételt, diszlipidémiát okozhat. Ez az állapot felgyorsíthatja az érlemezésedezéshez vezető folyamatokat. A szív saját vérellátását a koszorús erek biztosítják. Ha ezeket az ereket is érinti a zsíros, majd elmeszesedő plakkok kialakulása, azaz az érlemezésedezés, akkor annak a hatása már végzetes is lehet. Az idő múlásával az erek keresztmetszetének csökkenése miatt a szív nem kap elegendő oxigénben dús vért. Ha valamilyen oknál fogva megnő a szív oxigénigénye – fizikai, emocionális terhelés hatására –, ebben az állapotban akár akut szívizomelhalás (infarktus) is kialakulhat. Amennyiben az elmeszesedés az agyi ereket érinti, akkor szélütést (stroke) okozhat. Mindezek az egészségügyi szövődmények a zsigeri dominanciájú elhízásnál fokozottabban jelentkezhetnek, vagyis a has tájéki elhízás önmagában is jelentős kockázati tényező a szív- és érrendszeri betegségek kialakulásában. A hastájéki elhízás legegyszerűbben a háskörfogot mérésével

becsülhető meg, melynek normál értéktartományi határai férfiaknál a 102 cm, a nőknél 88 cm, életkori tekintet nélkül.

A hasi típusú elhízás a kor előre haladtával egyre nagyobb népességet érint Magyarországon is. Az ideálisnál nagyobb testsúly nagyobb terhet ró a mozgató szervrendszerre is. A helyváltoztatás nagyobb energiabefektetéssel jár, olykor az ízületekre is károsan ható erők lépnek fel. Ez károsíthatja az ízületi felszíneket borító porcokat, különösen a teherviselő (térd, csípő) területeken. Az állandósult ízületi gyulladás annyira károsíthatja az érintet területet, hogy visszafordíthatatlan ízületi kopáshoz, azaz artrózishoz vezethet, ami további fizikai inaktivitást eredményez, így „ördögi kört” alkotva. Számos daganat kialakulása is összefüggésben állhat az elhízással, vagyis mint rizikófaktor megjelenik például a vastagbél vagy a vese daganatos megbetegedésénél.

Az elhízásnak az egészségi szövődményeken túl számos gazdasági következménye lehet nemcsak egyéni, hanem társadalmi szinten is. Az elhízás következtében emelkedik a morbiditás és a mortalitás, csökken az elhízottak produktivitása és funkcionalitása. Növekednek az egészségi állapot romlása miatt a kiadások, amelyek hatványozottan főleg idősebb életkorban jelentkeznek. Az elhízással kapcsolatban szociális és gazdasági diszkrimináció is megfigyelhető, amibe beleértendő a munkahelyi hátrányos megkülönböztetés, illetve diszkrimináció, a szociális aktivitás csökkenése, illetve a képzésekben történő részvételi aktivitás mérséklődése is.

A TESTALKATOT MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

Az emberek testalkatuk, testfelépítésük szerinti besorolását, az úgynevezett szomatotípusát különböző tipológiák alapján teszik meg. Ezek közül Sheldoné a legismertebb, ahol a rendszerbe sorolás a testméretek, a csiralemezekből kifejlődő szervrendszerek súlyozása alapján történik (Fodor 2005). A három szélsőséges testalkati forma az endomorf, a mezomorf, valamint az ektomorf. Az elsónél a belső csiralemezből (endoderma) kifejlődő szervek dominanciája figyelhető meg. Ide a hízásra hajlamosabb, tömzsi emberek tartoznak, rövidebb végtagokkal, viszonylag alacsony testmagassággal. A középső kategóriába sorolhatóknál a középső csiralemezből (mezoderma) kifejlődött szervek súlyozottabbak. Ebbe a kategóriába az atletikus, széles vállú, izmos emberek tartoznak, hosszabb izmos végtagokkal. A harmadik csoportba tartozóknál a külső csiralemezből (ektoderma) kifejlődő szervek dominanciája figyelhető meg, a magas, vékony, nyúlánk, hosszú végtagokkal rendelkező emberek tartoznak ide. Az egyes tényezők arányát egytől hétig jegyzik. Vagyis ha valaki szélsőségesen mezomorf, akkor 1-7-1 számokkal írható le.

Amennyiben az ideális testsúlyunkat és kondicionális állapotunkat akarjuk elérni, illetve megtartani, a testalkati sajátosságokat figyelembe véve kell kialakítani a táplálkozási és sportolási szokásainkat. A testösszetétel meghatározó tényezők közül az egyik legfontosabb az életkor. Több tanulmány rámutat arra, hogy az életkor előrehaladtával az izomtömeg csökken és a zsírtömeg nő, még akkor is, ha a testsúly nem változik (Bray 1976). A testösszetétel vonatkozásában a nemek közötti különbség is kimutatható, a nőknél a testzsír százalékos aránya magasabb, mint a férfiaknál. (Frisancho 1984).

A TESTÖSSZETÉTEL MÉRÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

Annak ellenére, hogy világszerte – a korábban részletezett kategorizálás alapján – a testtömegindex (BMI) értéke meghatározó az elhízás megállapítására, a testtömeg és test-

magasság alapján a nemzetközileg használt matematikai képlettel számolt BMI-érték nem alkalmas annak kiszűrésére, hogy az emelkedett BMI-érték mögött az egyén magas izom- vagy zsírtömege áll, ezért magas izomtömeggel rendelkező egyének esetén nem valós értékelést adhat a túlsúly és az elhízás megítélésében. A test összetételére tehát kizárólag a BMI-érték kiszámításával nem lehet következtetni. A testösszetétel meghatározására több mérési lehetőség is van, melyekkel becsülni lehet a testet alkotó anyagok, szövetek mennyiségét és az egymáshoz viszonyított arányait. Az elhízás szempontjából a frakciók közül a zsírtömeg meghatározása a leglényegesebb.

Az elterjedten használt testösszetétel-mérési lehetőségek egyrészt a radiológiai diagnosztikai képalkotó berendezésekkel végzett vizsgálatok (MRI, CT, DEXA – dual energy X-ray absorptiometry), illetve az ultrahangvizsgálat (UH), másrészt az ellenállásmérésen alapuló bioelectronic impedance analysis (BIA) testösszetétel-becslések.

Az MRI (magnetic resonance imaging) mágneses rezonanciamérésen alapuló képalkotás, nem invazív, direkt, az emberi test adott régióinak testösszetételi vizsgálatára is alkalmas, költséges testösszetételt becselő módszer. Mérési elve, hogy a külső mágneses térben az atommagok beállnak a mágneses térerőnek megfelelően. Ha rádióhullámot bocsátunk a szövetekre, az atommagok energiát nyelnek el belőle, és megváltoztatják a mágneses térbeli orientációjukat. A rádióhullámok megszűntekor ezek az aktivált atommagok rádióhullámokat bocsátanak ki (Ballinger 1994).

A komputertomográfia (CT), számítógép vezérelte képalkotás röntgenfelvételek sorozatai alapján a zsír-, izom-, csonttömeg becslésére, nem invazív, az emberi test adott régióinak testösszetételi vizsgálatára is alkalmas módszer. A CT alkalmazásakor az emberi test különböző régióinak röntgenfelvételeit metszetek vagy síkpáasztázások sorozatában veszik fel, tulajdonképpen a számítógépes és rétegvizsgálati technikát egyesítve térbeli képet nyerve a vizsgált régióról. Számítógépes adatfeldolgozással lehetőség van a zsír-, izom-, csont- és zsírgömb meg meghatározására. Költséges, és potenciális sugárzásveszély áll fenn (Cantatore 2011).

A DEXA (dual-photon absorptiometry, kettős foton abszorpciometria) a csontok ásványianyag-tartalmából a csonttömeg, illetve a zsíros és zsírmentes (lágyszövetek) frakció mennyiségének meghatározására alkalmas módszer. Nem invazív (a testbe vágás vagy szúrás általi behatolással nem jár – a szerk.), az emberi test adott régióinak testösszetételi vizsgálatára is alkalmas módszer. A test egyik oldalán belépő röntgensugárnak a test másik oldalán kilépő intenzitása a test vastagsága, sűrűsége és kémiai összetételének megfelelően alakul. A két sugár attenuációjának (csillapodásának – a szerk.) arányából a csontok ásványianyag-tartalmát, illetve a zsíros testtömeget (testtömeg ismeretében ebből a sovány testtömeget) lehet becsülni. A kettős energiasugárzás következtében, ahol csont is található, akkor a csont ásványianyag-tartalma és a csont fölötti lágyszövet mennyisége, ha a sugarak csak lágyszövetekre irányítják, akkor a zsíros és zsírmentes frakció aránya becsülhető. Hátránya, hogy költséges, és potenciális sugárzásveszély is éri a beteget a vizsgálat során (NHANES 2007).

Bioelektromos ellenállásmérésen alapuló testösszetétel-becslés (BIA) nem invazív eljárás, amelynek során a zsíros testtömeget, sovány testtömeget, ösvíz-tartalmat – ezen belül az intra- és extracelluláris víztér-fogatot – tudjuk megbecsülni. A vizsgálat azon a fizikai összefüggésen alapul, hogy az emberi test ellenállása arányos relatív víztartalmával, hosszával és keresztmetszetével. Ezért a körülbelül 10–20% víztartalmú zsírszövet ellenállása lényegesen nagyobb, mint a 70–75%-os zsírmentes szöveté. A vizsgálat során a szervezet bioelektromos ellenállását mérik – 800 μ A, 50 kHz, illetve multifrekvenciás mérés esetén

5, 50 és 100 kHz, mely frekvenciák egymás utáni használatával az extra- és intracelluláris víztér becsülhető – a vétagokra helyezett elektródok között. A test ellenállásának mérésével a 2 frakció aránya becsülhető meg. A testmagasság és a testtömeg ismeretében a nemre és korra megadott regressziós egyenletekkel számolva becsülik meg a testösszetevőket. A viszonylag alacsony költségű vizsgálati módszernek van – nem számottevő – hátránya is. A test ellenállását befolyásolja a hidratáltsági állapot, a testhőmérséklet, a napszak, valamint a mérés alatti pozíció is. Ezért rendkívül fontos, hogy a mérések előtt és alatt szigorúan betartsuk a mérési protokollt (pl. testmozgás, étkezés, tisztálkodás után meghatározott időt szükséges a vizsgálat elvégzésével várni, a méréseket azonos napszakban végezni stb.) (Das B.I.A. 2007).

A PROGRAM HELYE A HADSEREG PREVENTÍV TEVÉKENYSÉGÉBEN

A Magyar Honvédség mint az ország egyik legnagyobb munkáltatója kiemelten kezeli a személyi állomány egészségvédelmét, egészségének és hadrafoghatóságának hosszú távon történő fenntartását a foglalkozás-egészségügyi, az alkalmasságvizsgálati és a csapategészségügyi alapellátó intézményeinek működtetése által. A preventív medicina bázisintézményeként a Magyar Honvédség Egészségügyi Központjának alapfeladatai között szerepel a katonák egészségi, fizikai és pszichés állapotának megőrzése és fejlesztése.

A hadseregben az állomány egészségi állapotáról megbízható adatok az alkalmasságvizsgálat során elvégzett mérésekből, az életkorhoz kötötten végzett egészségügyi szűrővizsgálati adatbázisból és a betegforgalmi adatokból nyerhetők. Míg az alkalmasságvizsgálat során a szerződéses állományba jelentkezők, a külszolgálat céljából vizsgálaton megjelentek adatai, valamint előléptetés és beiskolázás céljából vizsgáltak eredményei listázhatóak, addig az egészségügyi szűrővizsgálati adatbázisban az állomány ezen csoportokon kívüli – nagyobb – részének epidemiológiai adatai kerülnek detektálásra.

A Magyar Honvédség állománya a szigorú alkalmassági követelmények következtében kedvezőbb adatokkal rendelkezik az országos átlagnál, azonban a testsúlygyarapodás tendenciája a katonák körében is tetten érhető. A 2015 augusztusától hatályos, a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról szóló 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet értelmében a katona testsúlya (és testzsírértéke) egy bizonyos szint felett nem tekinthető már „magánügynek”. A katonai identitáshoz tartozó jó kiállás és a fizikai erőt, magas fokú állóképességet sugárzó megjelenés a határértékek feletti testsúly és testzsír százalék esetében – nagy valószínűséggel – nem tud érvényesülni, veszélyeztetheti a fizikai alkalmasságot, az egészségügyi alkalmasságot és ezzel a hadrafoghatóságot is. Az új elemként – egyelőre – ajánlásként bevezetett Honvéd Testalkati Program lehetőséget ad és komplex szakmai támogatást nyújt a testsúly-rehabilitációs kihívásokkal szembenező katonáknak, hogy egyrészt megfeleljenek a testalkati követelményeknek, másrészt a sikeres testsúlycsökkenés eredményképp teljesíteni tudják a kötelező éves fizikai állapotfelmérést is.

A rendeletben rögzített testalkati mutatóknak való megfelelés bevezetését egyrészt az indokolta, hogy az elhízás – ami a civil populációban is járványszerű méreteket ölt – egy szint felett jelentősen megnehezíti a fizikai állapotvizsgálat sikeres teljesítését, akadályozhatja a szolgálatképességi állapot fenntartását, valamint a szövődményei (magasvérnyomás-, cukorbetegség) következtében jelentős egészségügyi terhet ró az egyénre és a munkáltatóra (pl. betegszabadságból adódó helyettesítések és kifizetések) egyaránt. Másrészt jogos elvárás a honvédek katonás, fess megjelenése, ami szimbolikus jelentőséggel bír és nem csupán szubjektív esztétikai megítélés kérdése.

Az elhízás – mint krónikus nem fertőző megbetegedés – a szövetséges államokban is problémát jelent, így a HTP bevezetését megelőzte a témában elérhető, ún. jó gyakorlatok tanulmányozása. A HTP az amerikai hadseregben használt „Army Body Composition Program” (AR 600-9) alapján lett kidolgozva és alkalmazva a magyar haderőben, melynek eredményeképpen ez a szaktevékenység a munkahelyi egészségfejlesztés keretében valósul meg 2015 áprilisától, ahogyan a német haderőben is. A gyakorlatban az alkalmasságvizsgálati és a csapatorvosi vizsgálat, vagy az éves fizikai állapot felmérése keretében végzi el a mérést az egészségügyi és/vagy kiképzési szakállomány, és a mért testtömeg- és testösszetételi adatok alapján ajánlást felhívja a katona figyelmét a Programban való részvétel indokoltságára.

A téma aktualitását adja az a tény is, hogy az elmúlt években a misszióra jelentkező állomány körében az egészségi szempontból alkalmatlan minősítések 20–25%-ának hátterében az életmóddal és táplálkozással összefüggő vagy befolyásolható ok volt (pl. elhízás, magas vérnyomás). A HTP fő célkitűzése azonban – ha ez szövegszerűen nem is tűnik ki az ajánlás megfogalmazásából – az egészségi állapot hosszú távú megőrzése. Az öregségi nyugdíjkorhatár előtti, 25 év szolgálat utáni korengedményes nyugdíj 2011. évi megszüntetésével, az aktív szolgálati idő kiterjesztésével előre jelezhető, hogy pár év múlva a 65 éves felső korhatárhoz közelítő állomány jelentős részének már olyan egészségi, pszichikai és fizikai kihívásokkal kell szembenéznie, melyek a napi munkavégzésüket, szolgálatképességüket is akadályozhatják az egyéni szinten megjelenő betegségteher mellett (Sótér 2013). A korhatár előtti öregségi nyugdíj megszűnése óta a szolgálati idő folyamatosan – korosztályonként sávosan – emelkedik, és ezzel együtt növekszik a magasabb életkori korcsoportok létszáma is. A hadseregben szolgálók átlagéletkora – a néhány éves stagnálás után – emelkedő tendenciát mutat, és – ha nem emelkedik jelentősen a frissen végzett honvédtisztek száma – öregedő korfát lehet előrejelezni a hivatásos állományú katonák körében. Az idősebb életkorú katonák speciális egészségügyi ellátási (pl. kardiológiai, reumatológiai, szemészeti stb.) igényén túl a hadsereg humán erőforrás-gazdálkodása is új kihívásokkal néz szembe, a magasabb életkorú katonák honi és külföldi hadművelleti bevetetősége, a fizikai és pszichés terhelhetősége ugyanis – az élettani folyamatok hatására – az életkor előrehaladtával csökken. Az egyén bevetetősége, szolgálatra való alkalmassága felértékelődik, melynek egyik kulcsa a folyamatosan, évtizedeken át fenntartott jó egészségi, fizikai és pszichikai állapot.

Hasonló célkitűzésű program a szövetséges államok több haderejében is megtalálható, eltérő strukturális és infrastrukturális szolgáltatási környezetben, meghatározva a különböző szolgálati ágak (személyügy, kiképzés, egészségügy, logisztika) és vezetői felelősségi körök feladatait. Ebből is következik, hogy a túlsúlyos katona testsúly-rehabilitációs programjának támogatása nem csupán egy katonai szervezet vagy csak az egészségügyi szolgálat belügyének tekintett, hanem a hadsereg több szintjén és szolgálati ágán is megjelenő feladat. A hazai hadseregbeli jogszabály ezzel szemben egy, a központi egészségfejlesztésért felelős szerv hatáskörébe utalja a feladat koordinálását, további együttműködő szakágak és felelősségi körök megállapítása nélkül, ami egyrészt látszólag nagy végrehajtási szabadságot adhat a néhány fős szakállománynak, másrészt – a probléma komplexitásából adódóan – nyilvánvalóan behatárolja a hadseregbeli elhízás elleni küzdelem hatásosságát és eredményességét. Kérdés, hogy a program bevezetését szorgalmazó kiképzési szolgálat milyen további megfontolások alapján tette meg javaslatát, azon túl, hogy a személyi állomány kiképzési és az éves fizikai állapotfelmérési eredményei (ill. a felmentés miatt távol maradók, alternatív terhelést végzők száma) alapján nyilvánvalóan szükség volt a HTP bevezetésére. A program szakmai bázisát adó további, alakulatszintű végrehajtókat, együttműködőket, a szervezeti hierarchiában részt

vevő és felelős szinteket nem nevesítették a jogszabályban. A szükséges személyi és tárgyi infrastrukturális feltételek (alakulati prevenció szakemberek, korszerű és jól felszerelt sportlétesítmények, „cook and chill” konyhatechnológiával felszerelt főzőkonyhák stb.) nem állnak minden alakulathoz rendelkezésre, és mindehhez az anyagi források sem biztosítottak még (pl. étkezésekben a korszerű táplálkozási elvek alapján összeállított étlapok, az ennek megfelelő ételmezési normakeret finanszírozása).

A HONVÉD TESTALKATI PROGRAM BEVEZETÉSE ÉS METODIKÁJA

Ahogy említettük, a HTP az Army Body Composition alapján lett megvalósítva, melyben a testzsír mértékét a nyak-, derék- és nőknél a csípőkörfogathoz mérés alapján becsléssel határozzák meg. A maximálisan megengedett testzsírértékeket korcsoportonként és nemeként elkülönítve a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat A maximálisan megengedett testzsír százalék értékei

Maximálisan megengedett testzsír százalék		
Életkor (év)	Férfi	Nő
17–20	20%	30%
21–27	22%	32%
28–39	24%	34%
40–	26%	36%

Forrás: A szerzők saját szerkesztése a *The Army Body Composition Program Table B-2* alapján.

A Magyar Honvédségben a becslésből adódó pontatlanság elkerülése érdekében a testösszetételi adatok objektív és egységes mérése céljából valamennyi alakulathoz központilag biztosított az OMRON BF 511 típusú műszer.

A készülék bioelektromos ellenállás módszerével méri a testzsír százalékot. A személyes adatok (életkor, nem, megmért testmagasság) betáplálása után az alábbi mérésekre képes: testtömeg (kg) és BMI (kg/m²) értéke, testzsír szövet %-os értéke, testizomszövet %-os értéke, nyugalmi anyagcsere (kcal) értéke és viscerális (zsígerő – a szerk.) zsír értéke.

A műszereket az alakulatok csapatorvosi rendelőiben és a kiképzési szakterületen – katonai testnevelőnél – helyezték el (összesen 76 db), ezzel is biztosítva minden katonának számára az önmérés lehetőségét 2015 őszétől. A digitális műszer használata gyors és egyszerű (a testmagasság, nem és életkor adatainak beállítása után a műszer elvégzi a mérést, az eredmények az értékeléssel együtt a kijelzőről leolvashatóak). Az önmérések egyénileg is elvégezhetőek, de a szakállomány egységes módszertani felkészítést is kapott a műszer használatáról és az eredmények értékeléséről. Az Omron BF 511 testösszetétel-elemző referenciaértékeit táblázatban foglaltuk össze.

3. táblázat A testzsír-százalék nemenkénti értékelése

Nem	Életkor (év)	Alacsony	Normál	Magas	Nagyon magas
Nő	18–39	<21,0%	21,00–32,9%	33,0–38,9%	39,0%
	40–59	<23,0%	23,0–33,9%	34,0–39,0%	40,0%
	60–80	<24,0%	24,0–35,9%	36,0–41,9%	42,0%
Férfi	18–39	<8,0%	8,0–19,9%	20,0–24,9%	25,0%
	40–59	<11,0%	11,0–21,9%	22,0–27,9%	28,0%
	60–80	<13,0%	13,0–24,9%	25,0–29,9%	30,0%

Forrás: A szerzők saját szerkesztése az OMRON BF 511 készülék referenciaértékei alapján.

4. táblázat A viscerális zsír értékelése

A viscerális zsír értékelése	
1–9	Normál
10–14	Magas
15–30	Nagyon magas

Forrás: A szerzők saját szerkesztés az OMRON BF 511 készülék referenciaértékei alapján.

5. táblázat A BMI értékelése

BMI (Testtömegindex)	BMI (A WHO meghatározása alapján)
BMI<18,5	Sovány
18,5<BMI<25	Normál
25<BMI<30	Túlsúlyos
30<BMI	Elhízott

Forrás: A szerzők saját szerkesztés az OMRON BF 511 készülék referenciaértékei alapján.

6. táblázat A vázizomszázalék értékelése

Nem	Életkor (év)	Alacsony	Normál	Magas	Nagyon magas
Nő	18–39	<24,3%	24,3–30,3%	30,4–35,3%	35,40%
	40–59	<24,1%	24,1–30,1%	30,2–35,1%	35,2%
	60–80	<23,9%	23,9–29,9%	30,0–34,9%	35,0%
Férfi	18–39	<33,3%	33,3–39,3%	39,4–44,0%	44,1%
	40–59	<33,1%	33,1–39,1%	39,2–43,8%	43,9%
	60–80	<32,9%	32,9–38,9%	39,0–43,6%	43,7%

Forrás: A szerzők saját szerkesztés az OMRON BF 511 készülék referenciaértékei alapján.

Több alakulat (MH Anyagellátó Raktárbázis, MH 54. Veszprém Radarezred, MH 88. Könnyű Vegyes Zászlóalj és az MH Egészségügyi Központ) már a 2015. évi fizikai pót-felmérés során felmérte az állományát (n=758), mely adatokból – többek között – megállá-

pítható, hogy az állomány 82,1%-a (622 fő) normális, 17,9%-a (136 fő) magas testtömeggel rendelkezett. A magas testtömeggel rendelkezők testsírszázaléka 94,3%-ban extrém magas értéket mutatott, azaz az elhízás kategóriájába esett. A magas testtömeggel rendelkezők (136 fő) esetében 74,4% alacsony, 24,4% normál és csak 1,2% tartozott a magas/nagyon magas izom % kategóriába. A feltételezés, mely szerint a katonák emelkedett (25 feletti) BMI-értéke hátterében a magas izomtömeg áll, ebben a mintában nem igazolódott be. Az eredmények csak a mérésben részt vevő mintára érvényesek, nem reprezentatív a honvédség katona állományára vonatkoztatva. A HTP a szervezeti együttműködések kialakítása után, az alakulatoknál – az MH Egészségmegőrző Program keretében tartott előadások során – az igények és lehetőségek feltérképezésének kezdeti szakaszán túl van. 2015 áprilisától 2016 márciusáig a testsúly-rehabilitációhoz szükséges egyéni életmód-tanácsadás, az „egyéni legjobb megoldás megtalálása” elvének kidolgozása zajlott. A több évtizedes egészségfejlesztési gyakorlattal rendelkező szakemberek előrejelzése szerint az egyéves időtartamú részvétel jó eredménnyel kecsegtethet minden jelentkezőt, aki kellően motivált az életmódja megváltoztatáshoz.

Az MH Egészségügyi Doktrínában megfogalmazott küldetés szerint a „katonai műveletekben az egészségügy feladata a küldetés támogatása az élőerő megőrzésén, az élet megővésén, valamint a maradandó fizikai és mentális károsodások minimalizálásán keresztül”. Ennek megfelelően „egészségügyi szempontból a haderővédelem nem más, mint a harcképesség megőrzése úgy, hogy a harcoló katona egészséges, hadra fogható és alkalmazható legyen, képessége maximumát elérve meghatározott időben és helyszínen”. A katona – mint humán erőforrás – felértékelődött, ma már egy katona nagyobb (harci) képesség potenciállal bír, mint korábban, és egy esetleges (egészségügyi okból történő) repatriálás akár a misszió sikerét is kockáztathatja. Ebből következik, hogy a katonák egészségi állapota, annak magas szinten tartása, a hadrafoghatóság békeidőszakban, a bevetést megelőző (predeployment) időszakban és a bevetés során egyaránt nagy jelentőséggel bír.

A katonának a kiképzés és felkészítés szakában szükséges az optimális egészségi állapotot elérnie, és birtokában lenni azoknak a készségeknek és magatartásformáknak, melyek ezt az állapotot elősegítik és fenntartják. Azonban az egyén egészségi állapotát, illetve az azt befolyásoló magatartási formák összességét a genetikai és demográfiai adottságokon túl számos egyéb tényező alakítja. Azt azonban mindenképpen figyelembe kell venni, hogy az életkor emelkedésével a felnőtt, öregedő szervezetben fiziológiásan bekövetkező változások miatt módosul a testösszetétel: a testtömeg nő, a testtömegindex emelkedik, a testsírszázalék nő, a maximális O₂-felvétel csökken (30 év felett), az állóképességi teljesítmény csökken, mint ahogy ezt a MH állománya körében az alkalmasságvizsgálatok során nagyszámú (n=10 182) mintán elvégzett vizsgálatok is alátámasztották (Juhász 2011). Vagyis az elhízás kezelésében, az objektív mérési eredmények alapján (Omron, BIA, Cardioscan) tervezett egyéni testsúly-rehabilitációs programban – mely 12 hónapig tart (3 havi kontroll testsúly- és testsírmérés) – számos egyéni életviteli szempontot figyelembe kell venni a terápiás terv (táplálkozási és mozgásprogram) összeállításában. A téma további folytatásában a vizsgálati eljárás rendjét (protokoll) és eddigi eredményeinket tervezzük bemutatni.

ÖSSZEFOGLALÁS

Az elmúlt évek szűrővizsgálati adatai alapján megállapítható, hogy a katonák több mint 40%-ának van testsúlyfeleslege, és közülük minden ötödik az elhízott kategóriába tartozik. A katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai, fizikai alkalmasságról és a felülvizsgálati

eljárásról szóló 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet alapján az egészségi alkalmassági vizsgálat során azoknak a honvédeknek, akiknek a testalkati értékei eltérnek a rendeletben meghatározott testalkati mutatóktól, lehetőségük van a Honvéd Testalkati Programban való részvételre. Az Army Regulation 600-9 alapján, a Magyar Honvédségben új képességként bevezetett Honvéd Testalkati Program célkitűzése összhangban áll a NATO-doktrínákban meghatározott egészségügyi haderővédelmi alapelvekkel is. A HTP gyakorlati megvalósulása során az egyéni fizikaiaktivitás-deficitok és táplálkozási problémák kerülnek azonosításra és rangsorolásra, majd az egyén által meghatározott lehetőségek (ráfordítható idő, preferált mozgásforma stb.) alapján konkrét célokat tartalmazó, komplex egészségterv támogatja a résztvevőket életmódjuk megváltoztatásában.

Bizonyos foglalkozások és hivatások szimbolikus jelképe az egészség és az erről alkotott társadalmi öszkép, megítélés. Vitathatatlan, hogy a hadsereg és a haderőt alkotó személyek ebbe a kategóriába tartoznak. A katona-egészségügy alappillérei közül a régi értelemben vett prevenció napjainkban a haderő egészségügyi védelmében csúcsosodik ki. A speciális feladatokra drágán és hosszú időn keresztül kiképzett állomány egészségének fenntartása, a nem harci sérülések kialakulásának megelőzése, a feladatok végrehajtása utáni regeneráció és az úgynevezett szociális visszailleszkedés megkönnyítése nem sorolható a szokványos életmódprogramok keretébe (Svéd 2003).

A honvédelmi tárca, különböző szintű felügyelet alatt álló, egészséggel, egészségüggyel, rekreációval, kondicionálással, rehabilitációval és végleges ellátással foglalkozó szervezetei olyan speciális személyi és infrastrukturális lehetőségekkel rendelkeznek, melyek összehangolása és racionális működtetése kialakíthat egy olyan egészségnevelési kultúrát, mely a fentiekben említett speciális küldetést teljesíteni képes.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 703/2007. (HK 18.) MH HEK pk. intézkedés a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Egészségügyi Doktrína kiadásáról. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2007/18.pdf>
- 10/2015. (VII. 30.) HM rendelet a katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról. 10307. Magyar Közlöny, 111. szám. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1500010.HM
- AR 600-9. The Army Body Composition Program. 28. June 2013. http://www.wood.army.mil/sapper/document_frames/ar600_9.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 05. 04.)
- Ballinger, Ray: *Basics of MRI. 1994–1996*. <http://www.mritutor.org/mritutor/basics.htm> (Letöltés időpontja: 2016. 05. 04.)
- Borkan, G. A. (et al.): *Relationships between computed tomography tissue areas, thicknesses and total body composition*. 1983. Nov-Dec; 10 (6): 537–545.
- Bray, George A.: *The Obese Patient*. West J Med. 1976 Jan; 124 (1): 28, 1976.
- Caballero, B.: *The global epidemic of obesity: An overview*. Epidemiol Rev 29, 1–5, 2007.
- Cantatore, Angela – Müller, Pavel: *Introduction to computed tomography*. Technical University of Denmark, 2011.
- Das B.I.A.-Kompendium 3. Ausgabe 04/2007. <http://premiumorvos.hu/files/biakompendiumemailnew.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 07. 21.)
- „Empátia” Mentálhigiénés Egyesület: Testkép 2014. <http://doksi.hu/get.php?order=DisplayPreview&lid=21380&p=2> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 23.)

- Fodor László: *Nevezetes személyiségtypológiák*. 2005. <http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2005/tel/1.pdf> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 22.)
- Follow up to the Political Declaration of the High-level Meeting of the General Assembly on the Prevention and Control of Non-Communicable Diseases. Geneva, Switzerland, World Health Assembly, 2013. http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA66/A66_R10-en.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 11. 10.)
- Frisancho, A. R.: *New standards of weight and body composition by frame size and height for assessment of nutritional status of adults and the elderly*. Am J Clin Nutr. 1984 Oct; 40 (4): 808-19, 1984.
- Gakidou, Emanuelle (et al.): *Global, regional and national prevalence of overweight and obesity in children and adults during 1980–2013: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2013*. The Lancet, Vol. 384. 766–781. 2014. Aug. 30. [http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(14\)60460-8.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(14)60460-8.pdf) (Letöltés időpontja: 2016. 06. 21.)
- Goudeseune, Scott: *New battlefield: Fighting obesity in the military*. <http://thehill.com/blogs/congress-blog/healthcare/259566-new-battlefield-fighting-obesity-in-the-military> (Letöltés időpontja: 2016. 06. 25.)
- Juhász Zsolt: *A magyar katonák külföldi katonai szolgálatra történő fizikai alkalmasság-vizsgálatának tapasztalatai*. Doktori PhD-értekezés. Budapest, 2011.
- National Health and Nutrition Examination Survey (NHANES) 2007 – Dual Energy X-ray Absorptiometry (DXA) Procedures Manual
- Natural anti-obesity agents. Bulletin of Faculty of Pharmacy, Cairo University Volume 52, Issue 2, December 2014, 269–284. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1110093114000179> (Letöltés időpontja: 2016. 05. 12.)
- OMRON BF511, Széles körű betekintés a testösszetételbe. <http://www.omron-healthcare.com/hu/products/weightmanagement> (Letöltés időpontja: 2016. 11. 14.)
- Sótér Andrea: *Az egészségfejlesztési irányok meghatározása, a Magyar Honvédség személyi állománya időszakos egészségügyi szűrővizsgálati eredményeinek tükrében*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, 2013.
- Svéd László: *A Magyar Honvédség egészségügyi biztosítása elvének és gyakorlatának változásai, sajátosságai, különös tekintettel a haderő átalakításra, a NATO-ba történő integrálásra, a különböző fegyveres konfliktusok, valamint a békefenntartó, béketeremtő és -támogató tevékenységre*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, 2003.
- World Health Organization BMI classification 2000. http://apps.who.int/bmi/index.jsp?introPage=intro_3.html (Letöltés időpontja: 2016. 08. 12.)
- World Health Organization 2008. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44583/1/9789241501491_eng.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 04. 24.)

Völgyi Zoltán:

A SZEMÉLYKÖZI KAPCSOLATOKON ALAPULÓ INFORMÁCIÓS MŰVELETEKET VÉGREHAJTÓ ÁLLOMÁNY KIKÉPZÉSÉNEK PSZICHOLÓGIAI TÁMOGATÁSA

ÖSSZEFOGLALÓ: Az információs műveletek tudati dimenziójához kapcsolódó tevékenységek tervezése, szervezése és irányítása egyre nagyobb hangsúlyt kap a modern hadviselésben. A végrehajtó állomány esetében rendkívül fontos megállapítani azokat a tulajdonságokat, amelyek a személyes hatékonyságon keresztül a feladat-végrehajtás sikerességéhez alapvetően szükségesek. Ezen kompetenciák határozzák meg a személyi állomány kiválasztásának kritériumait és a kiképzés irányvonalait, amik a műveleti területen kivívott hadműveleti előny kialakítását segítik elő. Az ilyen jellegű kiképzések során a pszichológiai szakismeret nélkülözhetetlen, amit az elvégzett katonapszichológiai kutatások és tapasztalatok bizonyítanak. A tanulmány egy olyan pszichológiai felkészítő rendszer elméleti alapjait mutatja be, amely a személyközi kapcsolatokon alapuló információs folyamatokban részt vevő állomány feladat-végrehajtásának hatékonyságát növeli.

KULCSSZAVAK: személyközi kapcsolatokon alapuló információs műveletek, kognitív dimenzió, kompetencia, pszichológiai felkészítés

BEVEZETÉS

„Az információs műveletek azon koordinált tevékenységeket jelentik, amelyek a szemben álló fél információira, távközlési és információs rendszereire gyakorolt hatással képesek támogatni a döntéshozókat politikai és katonai céljaik elérésében úgy, hogy emellett a saját hasonló rendszereiket hatékonyan kihasználják és megóvják.”¹ A legfőbb cél a saját oldalon működő döntéstámogatási rendszer magas szintű kialakítása és fenntartása, valamint az ellenséges oldalon működő ilyen jellegű rendszerek megsemmisítése, megtévesztése. A modern hadviselésben az említett folyamatok hatékony megvalósítása komplex gondolkodást igényel, ami azt jelenti, hogy több szempont szerint kell értelmezni a folyamatokhoz kötődő műveleteket. Ezek alapján a következő három dimenzió megkülönböztetése vált általánossá:

„A *fizikai dimenzióban* folytatott információs tevékenységek a különböző információs infrastruktúrák, infokommunikációs rendszerek elemei elleni ún. »kemény típusú« (»Hard Kill«) támadásokat, illetve azok fizikai védelmét jelentik.

Az *információs dimenzióban* folytatott információs tevékenységek a különböző információs folyamatok (adatszerzés, adatfeldolgozás, kommunikáció stb.) többnyire elektronikus

¹ Haig Zsolt – Kovács László 2008, 64.

úton való »lágý típusú« (»Soft Kill«) támadását jelenti annak érdekében, hogy a célpontokra való közvetlen pusztító, romboló fizikai ráhatás nélkül közvetlenül befolyásoljuk azokat. Másik oldalról ide tartozik a másik fél saját információs folyamatainkra irányuló hasonló támadásának megakadályozása is.

A *tudati dimenzióban* megvalósuló információs tevékenységek közvetlenül az emberi gondolkodást – észlelést, érzékelést, értelmezést, véleményt, vélekedést – veszik célba valós, csúsztatott vagy hamis üzenetekkel, amelyeket többnyire elektronikus és nyomtatott médián keresztül vagy közvetlen beszéd formájában továbbítanak.”²

Az információs folyamatok tudati dimenziójában rendkívül fontos szerepet tölt be az emberi gondolkodás, ami az eszközök fejlesztésén, tesztelésén és működtetésén túl az emberi kapcsolatok útján történő információszerezést is jelenti. A továbbiakban azokat az információs műveleteket mutatom be, melyek a személyközi kapcsolatok felhasználását feltételezik információszerezés céljából. Mivel az emberi információszerezés a hatékonyságot nagymértékben meghatározó pszichológiai kockázatokat rejt magában, ezért a modern hadtudományban e terület tudatos fejlesztésének szükségessége megkérdőjelezhetetlen.

Tanulmányomban elméleti síkon vizsgálom és járom körül az emberi kapcsolatokhoz kötődő információs viselkedések pszichológiai jellemzőit, keresem az összefüggéseket a személyi kompetenciák, valamint az információszerezés és információvédelem hatékony végrehajtása között. Céloom a személyközi kapcsolatokon alapuló információs tevékenységekre irányuló felkészítés növekvő fontosságának bemutatása a modern hadviselésben, valamint az információs műveletek e formájához tartozó felkészítési módszerekre vonatkozó javaslat kidolgozása.

SZEMÉLYKÖZI KAPCSOLATOKON ALAPULÓ INFORMÁCIÓS MŰVELETEK

A személyközi kapcsolatokon alapuló információs műveletek olyan műveletek, melyek esetében az információgyűjtés tervezett és tudatos folyamat, ami meghatározott cél érdekében megvalósított humán tevékenységhez kötődik.

Az információs műveletek és a harcászati, hadműveleti szinten alkalmazott személyközi kapcsolatokon alapuló információs folyamatok közötti összefüggéseket tekintve meghatározó a 2009-ben megjelent NATO Összhaderőnemi Információs Műveleti Doktrína,³ mely „az információs műveletek közé sorolja a lélektani műveletek (Psychological Operations – PSYOPS) mellett a civil-katonai együttműködést (Civil-Military Cooperation – CIMIC) és a kulcsvezetőkkel való kapcsolattartást (Key Leader Engagement – KLE)”⁴ Rózsa Tibor összehasonlítása alapján nyilvánvaló, hogy ezt a struktúrát vette át a Magyar Honvédség is, amit az MH Információs Műveletek Doktrína⁵ fogalmaz meg.⁶ A Magyar Honvédség doktrinális rendszerében a személyközi kapcsolatokon alapuló információs folyamatokhoz kapcsolódó PSYOPS- és CIMIC-tevékenység önálló szabályozottságú elemként szerepel.⁷

² Haig Zsolt 2006, 4.

³ AJP-3.10. Allied Joint Doctrine For Information Operations.

⁴ Rózsa Tibor 2014, 45.

⁵ Ált/57. Információs Műveletek Doktrína 1. kiadás, a Magyar Honvédség kiadványa.

⁶ Rózsa Tibor 2016, 179.

⁷ A PSYOPS-tevékenységet az Ált/46. Lélektani Műveletek Doktrína, a CIMIC-tevékenységet az Ált/26. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Civil-katonai Együttműködési Doktrína szabályozza.

A Magyar Honvédség keretein belül az előzőekben említett két szakterületet szervezeti szinten a Magyar Honvédség Civil-katonai Együtműködési és Lélektani Műveleti Központ (CKELMK) egyesíti, az ilyen irányú tevékenységek irányítása, fejlesztése SZMSZ-ben rögzített feladatuk. A kulcsvezetőkkel való kapcsolattartás esetén már nem ilyen egyértelmű a meghatározottság, hiszen ez a különleges erők, a KNBSZ⁸ és a CKELMK állományának egyaránt feladata lehet műveleti területen. Amikor a személyközi kapcsolatokon alapuló információs műveletekről beszélünk, akkor az eddig említett részterületek mellett meghatározó jelentőségű az úgynevezett HUMINT⁹-képeség, mely a műveleti területen végrehajtott információgyűjtő és -feldolgozó munkát egyaránt tartalmazza. Tanulmányomban a személyközi kapcsolatokon alapuló információs műveletek alatt az előzőekben említettek alapján a PSYOPS-, CIMIC-, HUMINT- és KLE-képességek elemeit értem.

AZ INFORMÁCIÓS MŰVELETEK ÉS A KÜLÖNLEGES MŰVELETEKBEN RÉSZT VEVŐ ÁLLOMÁNY KAPCSOLATA

A továbbiakban a különleges műveletekben részt vevő állományra vonatkozóan a különleges erők elnevezést használom. A személyközi kapcsolatokon alapuló információs műveletek a különleges erők feladataiban is markánsan megjelennek, a Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína megfogalmazásában „Információs műveletek támogatása” címen. A Magyar Honvédség keretein belül működő katonai alakulatok közül a különleges erők feladatait az 2016 januárjában – a 61/2015. (XI. 4.) számú, a Magyar Honvédség különleges műveleti képességének átalakításával kapcsolatos egyes feladatokról szóló HM utasítás értelmében – megalakított (és az év októberétől a magyar ejtőernyős parancsnokról elnevezett) MH 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendeltetésű Ezred látja el. A különleges erők munkáját önálló alakulatok segítik. Ezek többek között az úgynevezett különleges műveletek végrehajtására képes erők, melyek „olyan katonai szervezetek, amelyek speciális képességeiknél, illetve kiképzettségükönél fogva képesek a különleges műveleti feladatok támogatására, vagy azok részfeladatainak végrehajtására (UAV¹⁰-kezelőszemélyzetek, CIMIC-, PSYOP(s)-, SIGINT¹¹-specialisták, HUMINT-csoportok, CBRN¹²-szakemberek). A Magyar Honvédség szervezetében a Magyar Honvédség 5/24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóaljánál található meg részben ezek a feltételek”.¹³

Az információmenedzsmenttel kapcsolatos tevékenységek szervezett formában történő komplex megjelenítése érdekében az AJP 2.7¹⁴ NATO-dokumentumban kidolgozásra került az úgynevezett ISTAR-eljárás, mely „magában foglalja az információgyűjtést, a műveleti és felderítő információk menedzsmentjét, helyzetjelentést, illetve helyzetértékelést biztosít a parancsnok és a törzs részére a hadműveletek vezetése és a célmegjelölő eljárások támogatása érdekében”.¹⁵ A különleges erők szerepe ebben a folyamatban is felértékelődött, mivel „jelentős különbség a hagyományos és a különleges műveleti erők információfelhasználása

⁸ Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat.

⁹ Human Intelligence – emberi erőforrással történő információszerzés.

¹⁰ Pilóta nélküli repülőeszköz.

¹¹ Signals Intelligence – rádióelektronikai felderítés.

¹² Chemical, Biological, Radiological and Nuclear – vegyi, biológiai, radiológiai, nukleáris.

¹³ Forray László 2012, 13.

¹⁴ AJP-2.7 – Allied Joint Doctrine for Reconnaissance and Surveillance dated 7 July 2009.

¹⁵ Balogh Péter 2012, 78.

között; a különleges műveleti erők esetében – az adatok letöltése és felhasználása mellett – kiemelten hangsúlyosan mutatkozik az adatok feltöltésének igénye is”.¹⁶ Ebből következően az ISTAR-alegységek és a különleges erők működése szoros összefüggést mutat.

A SZEMÉLYKÖZI KAPCSOLATOKON ALAPULÓ INFORMÁCIÓS MŰVELETEKHEZ KAPCSOLÓDÓ KOMPETENCIÁK

A személyközi kapcsolatokon alapuló információs műveletek (CIMIC, PSYOPS, KLE, HUMINT) esetében az emberi erőforrás által végzett feladat-végrehajtás jellegzetességei két tevékenységi terület irányából fejtik ki hatásukat:

- a kommunikációs előny növelése, vagyis információszerzés;
- a kommunikációs hátrány csökkentése, vagyis információvédelem.

Mindkét információs terület esetében pozitívumként említhetjük az emberi kapcsolatok alakítását befolyásoló pszichológiai hatásokat, úgymint szimpátia, benyomáskeltés, befolyásolás, előítéletek, melyek a szociálpszichológia tudományának jellegzetes kutatási területeit jelentik. Az információszerző tevékenységek során rendkívül fontos a kapcsolat kialakítása és fenntartása miatt az előbb említett pszichológiai törvényszerűségek tudatos szintre emelése és praktikus hasznosíthatóságuk viselkedési szinten való megjelenítésének képessége. Részleteiben ez a kommunikációs partner viselkedésének elemzését, az ebből eredő következtetések levonását, azok értékelését és információs szempontból történő értékességük meghatározását jelenti.

Az információvédelem szempontjából szintén kiemelt jelentőségű a kommunikációs folyamatok verbális és nem verbális elemeinek tudatos használata annak érdekében, hogy kiküszöbölhető legyen a saját szempontból titkosnak nevezhető stratégiai információk „kifecsegése”, a tárgyalások, megbeszélések során mutatott viselkedéssel összefüggő kommunikációs zavarok beazonosíthatósága. Ugyanis a viselkedési és kommunikációs zavarok detektálása a kommunikációs partnerben olyan következtetési láncolatot indíthat el, mely az információorzák összeillesztésével kulcsinformációk megszerzését teszi lehetővé.

A fent említett tevékenységek tudatos használata és az információmenedzsment pszichológiai fejlesztése és kidolgozása a katonapszichológia fontos részterülete. Ezzel kapcsolatban az első és legfontosabb lépés az információmenedzsmenthez kapcsolódóan elvárt személyi kompetenciák beazonosítása, amire azért van szükség, hogy a felkészítés célirányosan történjen a hatékonyság növelése érdekében.

Az Amerikai Egyesült Államok 2003-ban kifejlesztett egy tréningprogramot a szárazföldi erők különleges erőinek tisztjei számára,¹⁷ ami az általános katonai felkészítésen túl egy magasabb szintű felkészítést is indokoltnak tart, amit a különleges erők tisztjeinek kötelezően el kell végezniük. A különleges rendeltetésű erők esetében 8 kompetenciát azonosítottak be a szerzők:

1. Kultúráközi kommunikáció képessége:
 - a) személyközi kommunikáció,
 - b) nonverbális készségek,
 - c) nyelvismeret,
 - d) hely- és kultúraismeret;

¹⁶ Gulyás Attila 2012, 132.

¹⁷ US Army Special Forces Officer Advanced Education.

2. Problémamegoldó képesség;
3. Modern technológia ismerete;
4. Katonai, harcászati ismeretek;
5. Politikai tudatosság;
6. Összhaderőnemi, össznemzeti, polgári tudatos együttműködés képessége;
7. Huzamosabb ideig saját magára utalva rendkívüli vagy ellenséges környezetben történő feladat-végrehajtás;
8. Képezhetőségi képességek¹⁸

A tréningprogramban az előzőekben megjelölt kompetenciák esetében magyarázatokat találunk a kompetencia fontosságára vonatkozóan, valamint a hagyományos és a különleges műveleteket végrehajtó állomány *összehasonlítását láthatjuk* az adott képesség esetében. A továbbiakban összegezve, a témához illeszkedően mutatja be a dokumentum a program tartalmi elemeit.

A kommunikációs képesség kompetenciátartalma a *különleges erők esetében* a hagyományos feladatokat végző állomány számára meghatározott saját csapatok közötti vertikális és horizontális kommunikáció fogalmát kibővíti a fogadó nemzet sajátosságaival. Az ismeretek vonatkoznak a fogadó nemzet által beszélt nyelvre, a kultúrára, szokásokra, a nem verbális jelzésekkel kapcsolatos ismeretekre egyaránt. A harcászati és katonai ismeretek a hagyományos alakulatokhoz hasonlóak, azonban kiegészülnek a nem konvencionális harcászat elemeivel, valamint olyan PSYOPS- és civil kapcsolatokhoz kötődő képességekkel, melyek a különleges erők tevékenységi körébe beletartoznak.

A különleges erők feladatai megkövetelik, hogy az állomány képes legyen együtt dolgozni más nemzetekkel, katonai és polgári szervezetekkel, valamint a lakossággal. Ezenkívül a nem megszokott vagy ellenséges körülmények között történő racionális működés is elvárásként jelenik meg, a döntések és a mindennapi tevékenységek szintjén egyaránt.¹⁹

A MAGYAR HONVÉDSÉG ALAKULATAINÁL VÉGZETT KUTATÁSOK ÖSSZEGZETT TAPASZTALATAI

A Magyar Honvédség keretein belül a különleges erők kompetenciáinak feltárásával kapcsolatban két kutatás történt. Az első 2006-ban az MH 2. vitéz Bertalan Árpád Különleges Rendeltetésű Ezred jogelődjéhez, a közvetlen műveletekben részt vevő állománynak tekinthető MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóaljhoz kötődik. A kutatás a zászlóalj állományának kompetenciafeltárását és az erre épülő különleges kiválasztás kifejlesztését tűzte ki céljául. A második kutatás 2009–2010-ben zajlott az MH 5. Bocskai István Lövészdandár parancsnokának felkérése alapján, a dandár részét képező MH 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj Támogató Század kompetenciaalapú kiválasztási rendszerének kidolgozására.²⁰ A második kutatásban vizsgált alegység HUMINT-feladatok ellátására specializálódott.

Az MH 34. Bercsényi László Különleges Műveleti Zászlóalj kompetenciáinak feltárása során az információmenedzsmenttel kapcsolatban egy kompetenciát azonosítottak be, ez a

¹⁸ A. M. Beattie 2003, 41.

¹⁹ Uo.

²⁰ A kutatást a PREVIG/89-4/2009. számú kutatási terv alapján az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ Preventív Igazgatóság Egészségfejlesztési Intézet Egészségpszichológiai Osztály végezte el.

kommunikációs képesség, amely az információátadás és -megértés képességét (verbális és nem verbális) jelenti.²¹

A 2009-ben végrehajtott kutatásban az információmenedzsmenttel kapcsolatosan a következő kompetenciákat detektálták:

- *Empátia*: Más személyek aktuális érzéseinek, gondolatainak, viselkedésének felismerése, megértése, előítéletektől mentes tiszteletben tartása és elfogadása.
- *Határozottság és következetesség*: Az a képesség, mely alkalmassá teszi az állományt a rendelkezésre álló információk felhasználásával az optimális döntések²² meghozatalában és azok betartásában, betartatásában.
- *Tárgyalási képesség*: A tárgyalás irányításának, befolyásolásának képessége verbális és nonverbális eszközök tudatos alkalmazásával.
- *Információk rögzítése*: A munkavégzés során szerzett információk emlékezeti megtartása és rögzítése.
- *Kapcsolatteremtés*: Képesség kontaktszemélyekkel kapcsolatok kialakítására és fenntartására.

Az előzőekben bemutatott kompetenciák jó alapot biztosítanak a személyközi kapcsolatokon alapuló információmenedzsmenttel összefüggő pszichológiai alapú fejlesztésekhez, azonban egy szélesebb körű vizsgálat szükségessége megkérdőjelezhetetlen annak érdekében, hogy az összes, a tanulmány elején azonosított képesség (CIMIC, PSYOPS, KLE, HUMINT) végrehajtására kiképzett szakember hatékonysága növelhető legyen a képzések alkalmával. Az első lépés a különböző képességekhez kapcsolódó *általános és speciális kompetenciák* feltárása. Általános kompetencia elnevezéssel azokat a kompetenciákat vezetjük, melyek valamennyi személyközi kapcsolatra épülő információs folyamat szintjén szükségesek, speciális kompetenciák pedig azok, melyek egy-egy szakterülethez (CIMIC, PSYOPS, KLE, HUMINT) kapcsolódnak. Ezek fejlesztése nem minden alegység munkájához szükséges, azonban az egyes *képességekhez* elengedhetetlenül fontos.

A kompetenciák beazonosítása az alegységek feladatainak meghatározásából indul ki, amit dokumentumelemzéssel (SZMSZ, munkaköri leírások, doktrínák, parancsok stb.) és szervezeti interjúk készítésével javasolt végrehajtani. Az így meghatározott feladatokhoz kapcsolódóan szervezeti munkakörelemző kérdőív kialakítása szükséges, melynek segítségével az egyes munkafázisokhoz kapcsolódó elvárt tulajdonságok, kompetenciák beazonosíthatók. Ezenkívül lényeges tulajdonságok tárhatóak fel a bizonyítottan jó feladatvégrehajtó személyek kompetenciáinak azonosítása kapcsán, mely során *kérdőívek*, tesztek és félig strukturált interjúk használata ajánlott. Az így keletkezett kompetenciák szűkítése, feldolgozása, értékelése általában fókuszcsoporthoz tartozó módszerrel történik, ami a szervezetben elismert személyek adatrendszerrel történő munkáját tartalmazza a párhuzamosságok, a hasonlóságok, a csoportosíthatóság megállapításával.

²¹ Tarnóczi Richárd 2007, 82.

²² Szekeres György 2012.

A HONVÉDSÉGNÉL VÉGZETT KUTATÁSOKBÓL LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK

A következő felsorolás a lehetséges kompetenciák két csoportba történő rendezésével a gyakorlati tervezéshez kíván segítséget nyújtani. Természetesen a felsorolás nem teljes körű, a gyakorlati megvalósítás során bővítése várható.

Információra irányuló kompetenciák:

- *figyelemmegtartás*: a begyűjtött információk megjegyzése (asszociációs láncok, kulcsszavak használata);
- *figyelemmegosztás*: több csatornából párhuzamosan érkező zavaró információ követése;
- *információs fegyelem*: a kiadott információk szűrése, titkos információk megtartása a váratlan helyzetekben is;
- *információfeldolgozás*: komplex szemléletmód kialakítása;
- *információtovábbítás*: a feldolgozott információk strukturált és érthető, a döntéselőkészítés folyamatába relevánsan illeszkedő közlése.

Kapcsolatra irányuló kompetenciák:

- *szimpátiakeltés*: empátikus viselkedés kialakítása, érzékenység a kulturális, személyes értékek, normák iránt, verbális és nem verbális eszközök használata;
- *kapcsolatkezelés*: a tárgyalás során a kommunikációs partnerhez fűződő viszony alakítását, a hiteles kommunikációs stílus elsajátítását, ezenkívül a másik irányító szándékának felismerését, korrigálását jelenti;
- *érdekérvényesítés*: a saját érdekeket szem előtt tartó asszertív és céltudatos viselkedés a hatékonyság szem előtt tartásával;
- *közleményközpontúság*: a kommunikációs partner irányítása, a szükséges információk megszerzésének képessége a másik kommunikációjára való csatlakozás útján;
- *reális értékelés*: a másik viselkedésének érzelemmentes detektálása, a saját és a kommunikációs partner érzelmeinek kezelésének képessége.

PSZICHOLÓGIAI FELKÉSZÍTÉS

A jelenleg alkalmazott katonai kiképzés, felkészítés során megvalósul az említett kompetenciák bizonyos jellegű fejlesztése.²³ Azonban a szisztematikus és célirányos felkészítést nagymértékben elősegítené egy tematikus pszichológiai támogatás, aminek alapját a bemutatott vizsgálati eljárással beazonosításra váró kompetenciák adnák. A pszichológiai felkészítést három egymásra épülő felkészítési egységben, különböző oktatási módszerekkel lenne célszerű megvalósítani.²⁴

Ismeretátadás, fogalomtisztázás

A felkészítés első szakasza, ami elkülönül a kompetencia közvetett vagy közvetlen fejlesztésétől. Ebben a fejlesztési egységben általános jellegű, de a témához kötődő információk átadása, fogalmak bevezetése és tisztázása történik meg. Ilyen jellegű tanulási folyamattal

²³ Völgyi Zoltán 2014, 31.

²⁴ Szekeres György 2006.

sajátíthatóak el a kulturális jellegzetességek, az azok különbségéből eredő konfliktushelyzetek előfordulásának megértése, valamint a kommunikációelméleti szabályok, paradigmák és az ezek megvalósíthatóságához nélkülözhetetlen modellek rögzítése, továbbá az információmenedzsment fontosságát előtérbe helyező szemléletmód kialakítása. Lehetséges módszer: frontális oktatás, esetleg e-learning.

Készségfejlesztés

A felkészítés következő szakaszaiban kifejezetten a személy vagy személyek készségeinek fejlesztése történik meg. Ebben a fázisban – az előző egységben elsajátított általános ismeretek gyakorlati hasznosíthatóságát szem előtt tartva – a fejlesztendő területek vonatkozásában két felkészítési esegről beszélhetünk, a közvetett és a közvetlen készségfejlesztésről.

Közvetett készségfejlesztés

A fejlesztés olyan személyiségjegyekre irányul, melyek elősegítik ugyan a hatékony feladatvégrehajtást, azonban nem közvetlenül az adott feladattal, az adott környezettel mutatnak összefüggést, hanem leginkább a személy belső folyamatainak feltérképezését, tudatosítását tűzik ki célként. Ilyen jellegű területnek tekinthető az önismeret fejlesztése, ami az információmenedzsmenttel kapcsolatos folyamatok során meghatározó jellegű személyiségjegyek közül legfőképpen az előítéletekkel, a stresszkezeléssel, a zavar jelenségével és kifejeződésének kommunikációs és fiziológiai jeleivel, az egészséges önértékelés, önbizalom kialakításával, és ezeken kívül egyéb gátló és serkentő tényezők azonosításával, tudatosításával, valamint ezek személyes, hatékonyságalapú változtatásával, kezelésével foglalkozik.

Módszer: kicsoportos önismereti tréning, fókuszcsoport, tesztek, coaching.

Közvetlen készségfejlesztés

A közvetlen vagy viselkedésalapú kompetenciafejlesztés kimondottan az adott feladatra vonatkozóan, az adott környezeti jellegzetességek modellezésével történik meg. Az eredményesség szempontjából szükséges a következő elemek tervszerű alkalmazása a képzés kialakításakor:²⁵

- Feladatok

A kompetenciafelmérés során végzett dokumentumelemzés és interjúk alkalmával nyert információk alapján történik az egyes feladatok megtervezése. A feladatok során rendkívül fontos szempont, hogy a valóságosnak megfelelő összetettségű és az alegység munkavégzésének megfelelő szintű feladatok legyenek kialakítva. A személyközi kapcsolatokon alapuló információmenedzsment szempontjából megkülönböztetett feladatkörök: az információgyűjtés információmorszák alapján; a tárgyalásra történő felkészülés; a tárgyalás; az elemzés; az információtovábbítás.

- Környezeti összetevők

A feladatvégrehajtás szempontjából nagyon fontos a valóságosnak megfelelő környezet és a szerepjátékosok viselkedésének élethű kialakítása. Ennek megvalósításához a valódi élethelyzeteket megközelítő szereplapok és viselkedések modellezése szükséges, valamint a lehetséges problémahelyzetek modellezésére való képesség.

²⁵ Völgyi Zoltán 2011, 45–46.

- Megfigyelési szempontok

A kidolgozott kompetenciákhoz kapcsolódóan megfigyelési szempontok kialakítása szükséges, ami a személyes fejlesztési célok meghatározásában és a kiértékelő csoportos beszélgetés fonalvezetőjeként használható.

- Elvárt viselkedések

Fontos rögzíteni a feladat során releváns, elvárt viselkedésmódokat is, amik a korrekció irányát meghatározzák.

- Végrehajtás

A közvetlen készségfejlesztés végrehajtása két egymásra épülő munkamenetben javasolt. A munkamenetek kialakítását elsősorban a specifikus, személyorientált megközelítés, másodsorban gazdaságossági szempontok vezéreljék. A felkészítésben részt vevő csoportok megalakításánál ugyanis lényeges szempont a fejlesztési területek beazonosítása, ezzel időt, energiát és szakmai kapacitást lehet megtakarítani.

a) Felmérés fázis: az egyéni erősségek és fejlesztendő területek felmérése.

b) Képzés–korrekciós fázis: a megfigyelési szempontok és az elvárt viselkedések rögzítése, valamint az egyéni fejlesztési irányoknak megfelelő kiscsoportos fejlesztések megvalósítása.

A felmérés és a képzés–korrekciós fázis során egyaránt szerepjátékosokat és megfigyelőket különítünk el. Mindkét státus a tanulási folyamat aktív része, hiszen az elvárt viselkedések rögzítését segíti elő. Mindkét fázisban a megfigyelt kompetenciák alapján kidolgozott feladatok lesznek végrehajtva, ennek megfelelően több hasonló típusú feladat kidolgozása szükséges. A felmérés fázis során korrekció nem történik, a fejlesztési irányok a személy képességeinek megfelelően kerülnek kialakításra. Az egyéni fejlesztési tervek alapján történik a csoportalkotás, amit a képzés korrekciós fázis követ. Ekkor a hibák kijavítására és az elvárt viselkedések rögzítésére – elméleti és gyakorlati szinten egyaránt – kerül sor.

Módszer: fejlesztő központ (DC).

KÖVETKEZTETÉSEK

A modern hadviselés során rendkívül fontos szerepet kap az információ megszerzése és megtartása, aminek egyik legmarkánsabban megjelenő befolyásoló kockázati eleme az emberi gondolkodás és viselkedés. A NATO haderőinek közös elhatározása, hogy az információval kapcsolatos hadrendi elemeket egy rendszerbe foglalja. Ennek a folyamatnak egyik legfontosabb részfeladata a megfelelő kiképzési rendszer kialakítása. A kiképzés során elvárt egyik feladat a humán kockázati faktor csökkentése, mely leginkább a személyközi kapcsolatokon alapuló információmenedzsmenttel foglalkozó beosztások esetében befolyásolja a hatékonyságot és a biztonságot. A kiképzési folyamat ezen szegmensében a pszichológiai felkészítés szerepe valószínűsíthetően felértékelődik, aminek következménye a pontosan kidolgozott, pszichológiailag megalapozott felkészítési módszer kialakítása.

A személyközi kapcsolatokon alapuló információmenedzsmenthez kötődő beosztások esetében az első és legfontosabb lépés az elvárt viselkedések megvalósításához szükséges kompetenciák feltárása és azok mérhetőségének kidolgozása. A kompetenciák mérése során a részt vevő katonák esetében meg kell különböztetni a kiinduló állapotot, az elvárt állapotot, valamint az elsőből a másodikba való jutáshoz szükséges fejlesztési lehetőségeket, eszközöket, metodikát. A folyamat javasoltan három szorosan egymásra épülő felkészítési egységből áll, mely a tanulási elemek leghatékonyabb kombinációját tartalmazza. Az *ismeretátadás felkészítési egység* az elméleti megalapozás, a *közvetett és közvetlen készségfejlesztő felkészítési egység* pedig a gyakorlati megvalósítás támogatására szolgál.

A közvetlen készségfejlesztés során két, a tanulási folyamatok hatékonyságát növelő fázist különíthetünk el. Először a fejlesztendő területeket szükséges beazonosítani, ezt követően pedig a specifikus, készségekre irányuló fejlesztések történnek meg. Ez rendkívül idő-, eszköz- és szakemberigényes feladat, azonban a hatékonyság szempontjából megkérdőjelezhetetlen a szükségessége.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 61/2015. (XI. 4.) számú HM utasítás a Magyar Honvédség különleges műveleti képességének átalakításával kapcsolatos egyes feladatokról. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2015/11.pdf>
- A Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ Szervezeti és Működési Szabályzata. Magyar Honvédség kiadványa, 2013. http://webtar.kozadat.hu/webfarm/download/mhckelmk//tev_muk_adat/alaptev/MH-CKELMK-SZMSZ.pdf
- AJP-2.7 – Allied Joint Doctrine for Reconnaissance and Surveillance dated 7 July 2009. <http://standards.globalspec.com/std/10031247/nato-ajp-2-7>
- AJP-3.10 – Allied Joint Doctrine For Information Operations. <https://info.publicintelligence.net/NATO-IO.pdf>
- Ált/26. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Civil-katonai Együttműködési Doktrína. 2. kiadás. Magyar Honvédség kiadványa, 2013.
- Ált/46. Lélektani Műveletek Doktrína 1. kiadás. Magyar Honvédség kiadványa, 2014.
- Ált/49. Magyar Honvédség Különleges Műveleti Doktrína 1. kiadás. Magyar Honvédség kiadványa, 2014.
- Ált/57. Információs Műveletek Doktrína 1. kiadás, a Magyar Honvédség kiadványa.
- Balogh Péter: *A Magyar Honvédség ISTAR (ISR) képességei, a fejlesztés lehetséges irányai, különös tekintettel az elektronikai hadviselésre.* Hadmérnök, 2012. 4. szám.
- Beattie, A. M.: *U.S. Army Special Forces Officer Advanced Education.* Fort Leavenworth, Kansas, 2003.
- Forray László: *A Magyar Honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között.* Hadtudományi Szemle, 2012. 1–2. szám.
- Gulyás Attila: *A nemzeti különleges műveleti erők felderítő támogatása.* Hadmérnök, 2012. 3. szám.
- Haig Zsolt: *Az információbiztonság komplex értelmezése.* Hadmérnök, 2006. (Különszám.) http://hadmernok.hu/kulonszamok/robothadviseles6/haig_rw6.html
- Haig Zsolt – Kovács László: *Fenyegetések a cybertérből.* Nemzet és Biztonság, 2008. 5. szám..Rózsa Tibor: *A befolyásolás művészete.* Hadtudományi Szemle, 2014. 2. szám.
- Rózsa Tibor: *Az információs műveletek vizsgálata, különös tekintettel a befolyásolási képességek alkalmazásának lehetőségeire a Magyar Honvédség feladatrendszerében.* Doktori (PhD-) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2016. http://uni-nke.hu/feltoltes/uni-nke.hu/konyvtar/digitgy/phd/2016/rozsza_tibor.pdf
- Szekeres György: *Katonai vezetői döntések sajátosságai az interkulturális műveleti területen.* Társadalom és Honvédelem, 2012. 1–2. szám.
- Szekeres György: *Pszichológiai tréningek szerepe a szervezetszerű oktatásban és a feladatra történő felkészítésben.* Humán Szemle, 2006. 4. szám.
- Tárnóczi Richárd: *A határainkon túl szolgálatot teljesítő katonai állomány kiválasztási rendszerének kialakítása.* Doktori (PhD-) értekezés, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2007.

Völgyi Zoltán: *A Pszichológiai Támogató Csoportok (PTCS) működése a Magyar Honvédségben.* Honvédervos, 2014. 3–4. szám

Völgyi Zoltán: *A szituáció alapú felkészítés előnyei, tapasztalatai az Afganisztánban szolgáló magyar kontingens esetében.* Honvédervos, 2011. 1–2. szám

AJÁNLOTT IRODALOM:

FM 2-22.3 (FM 34-52) Human Intelligence Collectors Operations. Headquarters Department of the Army, Washington D.C., 2006. <https://fas.org/irp/doddir/army/fm2-22-3.pdf>

A HVK TUDOMÁNYOS SZAKKÖNYVTÁR KÖNYVAJÁNLÓJA

- Niamessyné Manasz Margit: *Villámlik messziről...* (Kossuth Kiadó, 2017, 2500 Ft)
- Bern Andrea: *Wallenberg eltűnése – A magyar történelem rejtélyei sorozat* (Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Zsoldos Attila: *Az Árpád-ház kihalása – A magyar történelem rejtélyei sorozat* (Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Ungváry Krisztián: *Az ostromlott Budapest két titka – A magyar történelem rejtélyei sorozat* (Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Buzás Gergely: *Mátyás. A reneszánsz király – A magyar történelem rejtélyei sorozat* (Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Hermann Róbert: *A Zichy-gyémántok – A magyar történelem rejtélyei sorozat* (Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Hermann Róbert – Kovács László:
- Petőfi halála – A magyar történelem rejtélyei sorozat* (Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Csorba László: *Széchenyi Döblingben – A magyar történelem rejtélyei sorozat* (Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Tom Jackson: *Agyunk titkai. Utazás a koponyán belül* (Kossuth Kiadó, 2017, 3400 Ft)
- Térszabó Júlia: *Húsvét – magyar hagyományok* (Kossuth Kiadó, 2011, 3990 Ft)
- Neil de Grasse Tyson: *Ha felfal egy fekete lyuk* (Kossuth Kiadó, 2017, 3800 Ft)
- Krekó Péter – Juhász Attila: *A mai magyar szélsőjobb* (Noran Libro, 2016, 3400 Ft)
- Tóth József – Dr. Lukács László – Volszky Géza:
- Akna kisenciklopédia* (Tudásmenedzsmentért, Tudás Alapú Technológiá-kért Alapítvány, 2012, 5000 Ft)
- Andaházi Szeghy Viktor: *A magyar királyi honvédség részvétele a Szovjetunió elleni támadásban, 1941. júniustól decemberig* (Belvedere Meridionale, 2016, 3000 Ft)
- Dr. Kubassek János: *A Himalája magyar remetéje* (Panoráma – Medicina Könyvkiadó, 2014, 4980 Ft)
- Brian R. Little: *Én, jómagam és a többiek* (HVG Könyvek, 2017, 3900 Ft)
- John Leary-Joyce: *Gestalt-coaching a gyakorlatban* (HVG Könyvek, 2017, 4500 Ft)
- Ford Martin: *Robotok kora* (HVG Könyvek, 2017, 4900 Ft)
- A business nagykönyve* (HVG Könyvek, 2017, 4500 Ft)
- Elhurcolva. Távol a hazától: szovjet fogságban raboskodott és ott meghalt magyarok adatbázisa és tárgyi emlékeik, 1941–1955* (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2017, 2800 Ft)
- Így éltünk a vas és acél országában* (Kossuth Kiadó, 2017, 1990 Ft)

Erdődi Zsolt Béla ezredes:

A TÁBORI ELHELYEZÉSI ESZKÖZRENDSZER MODERNIZÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző tanulmányában a tábori elhelyezés eszközrendszerével szemben napjainkban támasztott követelményeket, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete Támogató és Beszerzési Ügynökség (NSPA¹) által alkalmazott korszerű eszközrendszereket, továbbá a Magyar Honvédség tábori elhelyezési és kiszolgálóeszközei modernizálásának lehetőségeit, továbbfejlesztése feladatait mutatja be.

KULCSSZAVAK: tábori elhelyezési és kiszolgálási eszközök, logisztika

A TÁBORI ELHELYEZÉSI SZÜKSÉGLETEK FELÉRTÉKELŐDÉSE

A Magyar Honvédség (MH) alapfeladatai feltételezik és megkövetelik a katonai szervezeteknek azt a képességét, hogy azok a kiépített infrastruktúrától távol, a saját eszközeikre és készleteikre alapozva is képesek legyenek erőiket, eszközeiket elhelyezni, ellátni és azok folyamatos működését biztosítani.

Az MH tábori elhelyezési eszközeit még túlnyomórészt a rendszerváltás előtt szereztek be. Az eszközöket mérsékelt éghajlaton történő rövid távú működtetésre fejlesztették ki, így kialakításuk nem biztosítja hosszabb távú, extrém időjárási körülmények közötti alkalmazásukat. Az eszközök műszaki színvonala esetenként 50-60 éves elmaradást mutat a kor és a többi NATO-tagország által alkalmazott technológiák színvonalától. Az eszközök nemcsak elavultak, hanem sok esetben a műszaki állapotuk is kifogásolható. Ezek a hiányosságok különösen akkor érzékelhetők, ha az MH készletei más NATO-nemzetek eszközeivel párhuzamosan jelennek meg.

A tábori elhelyezéshez egységes készlet jelenleg nem áll rendelkezésre. Annak egyes elemei különböző szakterületek eszközeiből ugyan ideiglenesen összeállíthatóak, de ezek csak jelentős polgári szolgáltatások bérelt igénybevételével valósíthatók meg. A tábori pihenetési és munkafeltételek hiányosak. A csapatok tábori elhelyezése csak jelentős korlátokkal és részlegesen biztosítható.

2004-ben az MH hivatásos haderővé alakult át, és ez magasabb követelményeket támaszt a tábori elhelyezési körülményekkel szemben is. A professzionális haderő legfőbb értéke a katona, szolgálatképességének a megőrzése alapvető érdek, ami hosszabb távon csak a 21. századi laktanyai és tábori elhelyezési feltételek megteremtésével biztosítható.

Abraham Maslow amerikai pszichológusnak az 1950-es évek elején kidolgozott szükségletelmélete, illetve a megalkotott Maslow-piramis alapján meghatározhatóak a katona szükségletei is.² Az elhelyezési körülmények (szállás, ételmeztetés, ivóvíz, védelem a rossz időjárás ellen) a katona szükségleti piramisában kiemelt helyet, a legalsó, a fiziológiai szintet foglalják el. A második szinten a biztonsággal kapcsolatos dolgok, pl. a biztos munka,

¹ NATO Support and Procurement Agency.

² Erdődi Zsolt ezredes: Az MH telepítő tábori elhelyezési képességeinek fejlesztési lehetőségei. „Katonai logisztika időszzerű kérdései” szakmai-tudományos konferencia, Közszolgálati Egyetem, 2016. november 29.

jövedelem és megfelelő komfort vannak. A harmadik szinten a szociológiai hovatartozás szükséglete van, amit a katona a csapatban (az alegységében) és a családjában talál meg. A negyedik szinten a végzett munka elismerése iránti szükséglet található, azt jutalmakkal, kitüntetésekkel, megfelelő pozícióval és rendfokozattal lehet kielégíteni. A piramis csúcsán, az ötödik szinten van az önmegvalósítás szükséglete, mert a katona igyekszik a feladatát a lehető legjobban végrehajtani, tudását és hozzáértését bizonyítani.

Az Országgyűlés a 2016. évi CLI. törvénnyel kihirdette a Magyarország Kormánya és a Szövetséges Transzformációs Főparancsnok Parancsnoksága (SACT³), illetve a Szövetséges Erők Európai Legfelsőbb Parancsnoksága (SHAPE⁴) között a befogadó nemzeti támogatásról kötött megállapodást,⁵ mely szintén szükségessé teszi a tábori elhelyezési képességeink fejlesztését.

A határvédelmi feladatok, illetve a Nagyon Magas Készenlétű Összhaderőnemi Erő (VJTf⁶) és az EU-harccsoport felkészítése és alkalmazása szükségessé teszik olyan tábori elhelyezési eszközök beszerzését, melyek az elhelyezési és a munkafeltételeket hosszabb táborozás esetén is a kor színvonalán tudják biztosítani.

A 2002-es prágai csúcsertekezleten a NATO döntött a komplex telepíthető táborkészletek kialakításáról és beszerzéséről, hogy támogassák a NATO-törzsek és a NATO-tagországok gyakorlatainak a végrehajtását. Ezek a készletek mintául szolgálnak számunkra eszközeink megújítására. Az MH Logisztikai Központ (MH LK) 2016-ban megkezdte a tábori eszközrendszer megújítását. Az újonnan beszerzett első eszközöket először a „Safety Fuel 2016” gyakorlaton mutattuk be.

A TÁBORI ELHELYEZÉS FORMÁI ÉS AZ ALKALMAZOTT ESZKÖZÖK

A katonai tábor „a laktanyán kívül, a terepen a csapatok elhelyezésére szolgáló objektum. A táborok lehetnek állandó jellegűek és ideiglenesek”.⁷ A katonai táborokat a tervezett alkalmazás időtartamának megfelelően, általában az alábbiak szerint csoportosíthatjuk:⁸

Forma	Típus	Időtartam
Ideiglenes/mobil	0 Camp ¹ (Skeleton ²) – pl. vezetési gyakorlatok	0–3 hónap
Hagyományos	1 Camp (tier ³ 1) – pl. gyakorlóterek	3–6 hónap
Kiépített	2 Camp (tier 2) – pl. Koszovó, Irak	6 hónap – 2 év
Infrastruktúrára települt	3 Camp (tier 3) – pl. Kabul, Afganisztán	2 év felett

¹ Camp: sátortábor; tábor. ² Skeleton: csontváz, váz, lecsupaszított. ³ Tier: sor, szint.

A teljes mozgathatósággal rendelkező mobil táborkészletek a tier 0 és a tier 1, a részlegesen mozgathatóak pedig a tier 2 és tier 3 típusúak.

³ Headquarters, Supreme Allied Commander Transformation.

⁴ Supreme Headquarters Allied Powers Europe.

⁵ https://net.jogtar.hu/r/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1600151.tv (Letöltés időpontja: 2017. 02. 14.)

⁶ Very High Readiness Joint Task Force.

⁷ Damó László (szerk.): Katonai Lexikon. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985, 534.

⁸ UK HQ Joint Force Logistics, Combat Service Support Planning Handbook, 2–17.

Jellemzők:

- különböző védelmi szintek;
- különböző komfortfokozatok;
- környezetvédelmi szempontok figyelembevételé;
- mobil és telepíthető tábori eszközök egyaránt szükségesek.

Az alkalmazott technikai eszközöknek a katonai feladat és a település időtartamától függően eltérő mobilitási követelményeknek kell megfelelni:

- teljes mozgathatóság – pl. mobil elhelyezés;
- részleges mozgathatóság – pl. tábori település;
- stacioner, épített – pl. tartós, kiépített elhelyezés.

A rövid időtartamú táborok esetében, illetve a település kezdetén a rendszeresített tábori eszközök, ezen belül a mobil eszközök alkalmazása és a sátras elhelyezés dominál. A kitelepülések időtartamának növekedésével a sátrak helyét átveszik a nemzetközi szabvány (ISO⁹) alapján gyártott hűslábas (ISO 20') fémvázas konténerek. A tartós építmények és a konténerek alkalmazása egyre jobb munka- és elhelyezési körülményeket, nagyobb biztonságot nyújt a települő katonai szervezet részére.

Ideiglenes tábori kitelepülés

Ideiglenes tábori kitelepülés esetén csak a legszükségesebb funkciókat (szolgálatok, munkafeltételek, étkezde, mobil WC) és az ehhez szükséges tábori eszközöket telepítik. Az ellátást alapvetően a bázislaktanyából kiszállítással biztosítják, jellemzően nem a teljes személyi állomány kap elhelyezést, de a technikai eszközök és a felszerelések őrzésére hátrahagyott állomány a helyszínen pihen. Közüzemi szolgáltatások csak korlátozottan biztosítottak.

Hagyományos tábori elhelyezés

Ebben az esetben a katonai szervezet az állománytáblában és a hadinormában rendszeresített tábori eszközeit és felszereléseit használja. A tábor kialakítása és üzemeltetése során különböző szakterületek készletei szükségesek.

Az elhelyezés elsősorban sátrakban, illetve konténerekben történik. A helyszínen rendelkezésre álló, előzőleg erre a célra kiépített szolgáltatásokat – például az MH központi gyakorlóterein – vagy egyéb polgári infrastruktúra közműszolgáltatásait veszik igénybe, azt szükséges mértékben kiegészítik katonai tábori eszközökkel, vagy más alternatív közműszolgáltatásokat kell biztosítani.

A személyi állomány ellátása már jellemzően tábori körülmények között, tábori ellátókörzetekben és -pontokon, illetve az ellátásra kijelölt szervezetek útján történik.

A település során törekedni kell a személyi állomány mind teljesebb körű ellátására, a meglévő katonai készletek és képességek felhasználásával. A képességihiányos területeken a gazdaságossági követelményeket is figyelembe véve a szükséges mértékben polgári szolgáltatások is igénybe vehetők.

⁹ International Organization for Standardization.

Kiépített tábori elhelyezés

Kiépített tábori elhelyezés esetén a tábori eszközökön túl tartós infrastruktúra használata, ennek hiányában pedig azok kiépítése válik szükségessé.

A település kezdetén a mobil eszközök, sátras elhelyezés dominál. A településsel egy időben, vagy feladatok időtartama tisztázását követően megkezdődik az állandó tábori elemek megtervezése, kiépítése.

A sátrak helyét mindinkább átveszik a konténerek a pihentetés, a munkahelyek és a szolgáltató létesítmények (fürdő, WC, étkezde stb.) vonatkozásában. A konténerek kialakításánál figyelembe kell venni a telepítés helyének környezeti, biztonsági és klimatikus viszonyait, szükség esetén ki kell egészíteni álcázással, repeszvédelemmel, árnyékolással, hőszigeteléssel és klimatizálással.

Ha a biztonsági környezet lehetővé teszi, akkor a tábor üzemeltetésében a vezető szerepet a polgári szolgáltatások fokozatosan átveszik.

Infrastruktúrára rátelepült tábori elhelyezés

Az infrastruktúrára rátelepült tábori elhelyezés a katonai és a polgári elhelyezési és ellátási kapacitások és eszközök vegyítése, kombinációja. A stacioner polgári objektumok kiegészítése polgári mobil és katonai tábori eszközökkel történik, mely vegyíti az állandó és az ideiglenes szerkezeti kiépítéseket, a katonai és a civil stílusjegyeket. A szűk keresztmetszet jellemzően az adott objektum szállás- és szaniterkapacitása (pl. mosdó, fürdő, WC stb.), illetve a konyhai és az étkeztetési kapacitása. Az ideiglenes biztonsági határzár fenntartása és a „Közös Akarat” feladat ellátása jelenleg szintén ebben a formában valósul meg.

A TÁBORI ESZKÖZÖKKEL, BERENDEZÉSEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

A tábori eszközökkel, berendezésekkel kapcsolatban az alábbi hat általános követelmény fogalmazható meg.

1. Telepíthetőség

A mobil tábori elhelyezési eszközök (rövid idejű működésre tervezett tábor) elemeit a lövészkatonák kiképzést követően szakmai előképzettség nélkül, speciális szerszámok mellőzésével, kézi erővel legyen képes telepíteni és használni. Rövid idő alatt a környezeti tényezőktől – az időjárástól, a feladat jellegétől – függetlenül telepíthető, bontható és málházható legyen. A hosszabb idejű működésre tervezett táborok elemeinek a katonai szállító- és anyagmozgató eszközök alkalmazásával gyorsan telepíthetőnek, egymáshoz csatlakoztathatóknak, bonthatóknak és málházhatóknak kell lenniük.

2. Tartósság

Széles hőmérsékleti tartományban (–25 és +60 fok között) por- és nedvességálló kivitelben legyen képes hosszú idejű használatra. Az eszköz külső burkolata álljon ellen a környezeti hatásoknak – vihar, csapadék, hó, napsugárzás –, és a színe ne változzon. Viseljen el kisebb mértékű, de akár rendszeres dinamikus terhelést, fizikai behatást használatának korlátozása nélkül. A kültéri igénybevételre tervezett eszköz burkolati színezése igazodjon felhasználási környezetéhez. Az alkalmazott eszközök színe lehetőleg legyen egységes (NATO-színkód).

3. Rendszerszerű alkalmazhatóság

Az egyes elemeket úgy kell kialakítani, hogy azok összekapcsolhatóak és rendszerben alkalmazhatóak legyenek. Rendszeren belül bővíthetők, vagy a rendszerből kivéve önállóan működtethetők legyenek (modularitás).

4. Rugalmas felhasználás

Az eszköz legyen alkalmas széles körű – akár a tervezett felhasználástól eltérő – igénybevételeire is (pl. hálózati, aggregátoros vagy akkumulátoros áramellátás, eltérő felhasználás).

5. Szállíthatóság

A hatékony helykihasználás érdekében egymásra rakható, egymáshoz illeszthető és a különböző (vasúti, közúti, édesvízi, tengeri és légi) szállítási alágazatok bevonásával, illetve ezek kombinált alkalmazásával, valamint egységtrakomány-képző (raklap, konténer stb.) eszközökön szállítható legyen.

6. Üzemeltetés

Kialakítása feleljen meg a magyar, az Európai Unió (továbbiakban: EU) és a NATO szabványainak. Üzemeltetése ne igényeljen speciális szakértelmet, eszközöket. Tervezett alkalmazási ideje alatt gondozási igénye mérsékelt legyen. Az üzemeltetéshez csak a piacon általánosan hozzáférhető anyagokat (üzemanyag stb.) használjon.

Az eszközökből képzett készletnek biztosítania kell:¹⁰

- a pihentetést;
- a munkafeltételeket (vezetési, munka- és eligazítóstrak);
- a higiéniai szükségleteket (WC-, mosdó-, fürdőkonténer vagy -sátor);
- a tábori étellemezési ellátást (konyha- és étteremmodul);
- az önálló elektromosáram-ellátást (dízelaggregátor-farm, elektromos elosztók, vezetékrendszer stb.);
- a tábor és a telephely térvilágítását;
- a szennyes ruházat mosását, szárítását;
- a kulturális és jóléti szolgáltatásokat;
- a rendszerek vízellátását és a keletkezett szennyvíz gyűjtését;
- a pihentetési, munka- és kiegészítő berendezéseket;
- a raktározási funkciókat;
- a 24 órás szolgálati funkciókat;
- a táborvédelmet;
- a tábori javítóképességet;
- az önálló táborüzemeltető képességet.

A NATO ÉS AZ EU TAGORSZÁGAIBAN ALKALMAZOTT TÁBORI ELHELYEZÉSI RENDSZEREK

A NATO-t a következő tényezők készítették a telepíthető tábori képesség fejlesztésére:

- a jelenlegi biztonsági környezet a reagálóképességet, a katonai szervezetek telepíthetőségének fejlesztését, ennek érdekében pedig az erők, eszközök és anyagok gyors mozgását követeli meg;

¹⁰ Tóth Erik alezredes: Jelentés a „CL15” gyakorlaton alkalmazott tábori elhelyezési készlet alkalmazásának tapasztalatairól. 2015. 12. 10. Nyt. szám: ÜEF/51-77/2015. MH ÖHP.

- a VJTF várható műveleti területein a befogadó nemzeti támogatás képességei elégtelenek, illetve hiányosak, vagy kevés az idő a telepítésükre;
- kevés tagország rendelkezik önállóan telepíthető, fenntartható és áttelepíthető tábori képességgel;
- korábban a NATO által a közös képességek megteremtésére irányuló kezdeményezések („Smart Defense”)¹¹ ezen a területen hatékonyabb logisztikai megoldásokat eredményezhetnek, emellett emelik az együttműködés és az alkalmazhatóság szintjét is.

A NATO Reagáló Erők (NRF¹²) komplex (mobil) táborkészlet jellemzői:

- fejlett technológiájú, gyorsan telepíthető és áttelepíthető, kompakt, mobil, könnyű és összekapcsolható;
- kollektív védelem bakteriológiai és vegyi harcanyagok ellen;
- légi (C–130) úton, vasúton és tengeren is szállítható;
- 300 fős készlet, kiegészíthető 1200 főig;
- maximum 5 nap alatt telepíthető.

Az NSPA komplex telepíthető (részlegesen mobil) tábori rendszer felépítése:

- tábori munka- és szálláshelyek (sátras/konténeres);
- mobil konyhák, kórházak (Role-1 segélyhelyek);¹³
- tábori bútorzat és kiegészítő felszerelés;
- őrzés-védelmi eszközök;
- közművek (víz és szennyvíz), villamosenergia és környezetvédelmi eszközök;
- műszaki-technikai eszközök.

Kicsi és közepes telepíthető vezetési pont (HQ¹⁴) tábor

A NATO Biztonsági Beruházási Program (NSIP¹⁵) terhére 100 fős (2,2 M EUR), illetve 200 fős (7,5 M EUR), öt napon belül kezdeti ellátási képességet biztosító táborkészlet kialakítása és beszerzése. A „Capable Logistician 2015” (CL15) NATO-gyakorlatra az NSPA Déli Műveleti Központja (SOC¹⁶) az MH rendelkezésére bocsátotta a CP 5A0156 (2003-as beszerzés) 200 fős tábor képességsomag általunk igényelt elemeit.

Nagy telepíthető HQ-tábor

Az NSIP terhére 4×500 fős (140 M EUR) komplex telepíthető táborkészlet kialakítása és beszerzése. 30 napon belül telepíthető, kétéves folyamatos működésre alkalmas, 20 év élettartamra tervezett.

Moduljai:

- vezetésipont-modul (parancsnokság);
- szállásmodul;
- kiszolgáló (támogató) modul.

¹¹ „Smart Defense” – okos védelem, vagyis kevesebért akár többet nyújtani együttműködési programok megteremtésével a NATO-tagállamoknak. NATO chicagói csúcs 2012. május.

¹² NATO Response Force.

¹³ A Role-1 kategóriájú segélyhelyek kisebb alegységek esetében települnek, alkalmasak elsősegély nyújtására, azonnali életmentő beavatkozásra és egészségügyi szortírozásra, emellett kezelik az állomány kisebb betegségeit, sérüléseit. <http://www.nato.int/docu/logi-en/1997/lo-1610.htm> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 15.)

¹⁴ Headquarters.

¹⁵ NATO Security Investment Programme.

¹⁶ Southern Operational Centre – Taranto, Olaszország.

Norvég (telepíthető) alaptábor-koncepció (BCC¹⁷)

2010–2011-ben a Magyar Honvédség Nemzeti Támogató Elem Afganisztán 2. váltásának támogatórészlege vezetőjeként (pkh.) Mazari-Sarifban teljesítettem szolgálatot. Itt ismerkedhettem meg a norvég haderő katonai bázisával, melyet a norvégok az NSPA-val közösen eredetileg 200 fős tábori készletként alakítottak ki, de két további konyhakonténer telepítésével 600 fő kiszolgálására volt képes. Eredetileg kétéves használatra, a stacioner építmények megépítéséig tervezték, de a komplexum több mint nyolc évig üzemelt, ezzel bizonyítva tartósságát és sokoldalú alkalmazhatóságát.

A BCC kapacitása 200 fő (STANAG 4370,¹⁸ AECTP 200¹⁹), van benne 40 készlet ISO 20' típusú konténer és 50 készlet NM240 típusú többcélú sátor, az alábbi rendeltetéssel.

Konténerekben	Sátrakban
Konyha	Szállás
Szaniter (WC, fürdő)	Étkezés
Mosoda (6-6 db ipari mosó- és szárítógép)	Iroda/eligazító
Hulladékégető	Role-1 segélyhely
Hűtő/fagyasztó (gázolaj- és elektromos üzemű)	Szabadidő, sport
Tisztítószer, vegyi anyagok	Kápolna
Energiaellátás (4x500 kVA dízelgenerátor)	Egyes raktárak
Egyes raktárak	

A TÁBORI ELHELYEZÉSI ESZKÖZRENDSZER MODERNIZÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

A NATO-csatlakozásunkat követően az MH tevékenységi köre mind a feladatok jellege és fajtái, mind területi alkalmazás tekintetében számottevően megváltozott. A klasszikus katonai feladatok kiegészültek hazai és nemzetközi szinten is olyan nem háborús feladatok végrehajtásával, melyek hosszabb idejű tábori vagy részben tábori körülmények közötti elhelyezést tesznek szükségessé.

A tábori elhelyezési eszközrendszernek lehetővé kell tennie az alaprendeltetésből és az egyéb feladatokból adódó feladatok kiszolgálását is. Tábori elhelyezést igénylő feladatok az alábbiak lehetnek:

- határvédelem;
- hazai lövészet;
- katasztrófaelhárítás;
- befogadó nemzeti támogatás;
- hazai gyakorlat;
- nemzetközi gyakorlat;
- erők, készletek széttelepítése;

¹⁷ Base Camp Concept.

¹⁸ Standardization Agreement for procedures and system and equipment and components – egységsítési egyezmények.

¹⁹ Allied Environmental Conditions and Test Publication – szövetségi környezetvédelmi feltételek és tesztkiadványok.

- béketámogató műveletek;
- részvétel NATO-feladatokban;
- a migráció kezelése;
- pihentetés;
- magas készenlétű erők fogadása;
- előretolt vezetési pontok;
- a NATO és az EU magas készenlétű erőibe felajánlott szervezetek ellátása.

Az MH-nak egyszerre kell megújítani képességeit *hagyományos mobil tábor eszközök* vonatkozásában és kialakítani olyan *részlegesen mobil telepíthető tábori egységkészleteket*, melyek alkalmasak tartós tábori vagy helyi infrastruktúrára rátelepült elhelyezés biztosítására is. A tervezésnél alapvető cél, hogy az eszközök alkalmasak legyenek mind honi, mind expedíciós alkalmazásra. A készlet olyan eszközöket tartalmazzon, hogy az mind a telepíthetőség, mind a követelmény fenntartása mellett biztosítsa a hosszabb távú – több mint hat hónapos – működtetés, valamint a személyi állománynak a lehetőségekhez mérten kényelmes és komfortos elhelyezés feltételeit.

A tábori elhelyezési eszközrendszer modernizálásának ki kell terjednie:

- *a katonai szervezetek tábori elhelyezési és kiszolgálási eszközei megújítására, illetve új, korszerű mobil tábori elhelyezési eszközök beszerzésére;*
- *központi szinten részlegesen mobil, komplex telepíthető táborrendszer kialakítására;*
- *az MH által huzamosabb ideig használt települési helyeken (pl. határvédelem) kiépített tábori elhelyezés kialakítására.*

A komplex tábori képesség jelenleg nem szerepel a Honvédelmi Szakpolitikai Programban, de egyes moduljai az ott szereplő „*Tábori élelmezési ellátás megteremtése*”, továbbá a „*Tábori területi híradó, informatikai és információvédelmi rendszer*” programokban megjelennek.

2016-ban az MH LK az alkalmazói igényeket, az NSPA és a NATO-országok hadseregei táborkészleteinek jellemzőit, felépítését áttekintve, ebből az NSPA 200 fős táborkészletének a CL15 gyakorlaton történő alkalmazása tapasztalatait felhasználva megkezdte első lépésben egy 300 fős *telepíthető táborkészlet* kialakítását, mely összesen 2000 fős készletre bővíthető. A komplex telepíthető táborkészletben az állomány elhelyezése lakókonténerekben, munkavégzése irodakonténerekben, illetve az új típusú sátrakban történik.

Az előljárási elvárásnak és az alkalmazói követelményeknek történő együttes megfelelés, valamint a meglévő források koncentrálása érdekében az MH LK egy egységes tábori elhelyezési és ellátási alapkészlet kialakítását célozta meg. Az univerzális alapkészlet alap esetben nem tartalmaz speciális eszközöket (konténer-repeszvédelem, víznyerő eszközök, nagy teljesítményű tábori üzemanyagraktár stb.), melyek csak bizonyos körülmények között szükségesek, de ezekkel az eszközökkel a tábor bármikor kiegészíthető. A készletet értéke, csomagolhatósága és szállíthatósága érdekében 20 lábás konténerekben tervezzük tárolni és szállítani. A nagyfokú összetettsége és karbantartási igénye miatt célszerű a készletet egy helyen, javaslatunk szerint központi készletben tárolni.

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság a határvédelmi feladatokban részt vevő személyi állomány kulturált helyszíni tábori elhelyezési ellátása érdekében kezdeményezte *4 db 150 fős konténertábor kiépítését*. A készlet, közlekedési folyosóval ellátott lakó-, iroda-, étkezdő-, szabadidő-, raktár-, egészségügyi, ör-, WC- és mosdókonténereket tartalmaz. A konténerek bútorzattal berendezettek, infrastruktúra-hálózathoz csatlakoztathatók, tűzjelző rendszerrel, tartalék aggregátorral felszereltek. A konténertábor kiépítése a négy helyszínen várhatóan 2017 első negyedében valósul meg.

A rendszerbe beilleszthető, már meglévő tábori technikai eszközök

A készlet kialakításához először számba kellett vennünk azokat a meglévő eszközöket, melyek korszerűsítéssel beilleszthetők a hagyományos mobil vagy részlegesen mobil telepíthető tábori elhelyezési rendszerekbe, illetve meg kellett határoznunk azokat az új eszközbeszerzéseket, melyek megvalósulása lehetőséget ad komplex, moduláris készletcsoportok létrehozására.

A következő eszközök módosításokkal ma is alkalmasak a korszerű tábori ellátás felteteleinek a biztosítására:

- haditechnikai karbantartó konténer;
- 8 tonnás hűtőkonténer Rába H25.206 DAE–008 típusú tj. alvázon vagy önállóan;
- kenyérszállító hűtőkonténer Rába H25.206 DAE–008 típusú alvázon vagy önállóan;
- háromtengelyes katonai terepjáró 8 m³-es vízszállító bázisjármű Rába H25.206. DAE–001 típusú alvázon;
- 500 kg-os hűtőutánfutó;
- általános ellátó/raktárkonténer;
- 25, 50, 100, 300 m³-es elasztikus tartály;
- ÜTG-10-Rába H–25 10 m³-es üzemanyagtöltő és -szállító gépkocsi;
- ÜTG-18-MAN HX 32.440 18 m³-es üzemanyagtöltő és -szállító gépkocsi;
- RHD–30 30 m³-es üzemanyagtartály-konténer;
- LP–250 alacsony nyomású szivattyú;
- HHSZD–90 motoros hajtóanyag-szivattyú;
- tábori belső világításra a tábori világító szerelvény TÁVISZ–03;
- térvilágításra tábori térvilágító felszerelés utánfutón TÁTISZ–4;
- Zenon nagy teljesítményű tábori víztisztító állomás;
- a Páholy–II (óvóhely) feladata: védett pihenési és munkafeltételek biztosítása a benne tartózkodó személyek részére;
- homokfalbástya;
- gyorsletelepítésű drótakadály;
- homokzsák;
- térburkoló elem (méhsejt).

A táborok kialakításához szükséges alapelemek

Sátrak (mobil):

- kis méretű – 63M 5×4, 20 m², NATO 20–50 m², pl. vezetési pont, szállás, szolgálat, segélyhely, egy sátorban alapesetben 4 fő + felszerelés elhelyezése javasolt;
- közepes méretű – 75–150 m², pl. eligazító- és szabadidősátor;
- nagy méretű – 200–300 m², pl. étkezősátor.

Konténer (részlegesen mobil):

- szabvány ISO 668/ICC konténer (6,058×2,438×2,591 m), pl. szállás, munkahely.

A sátorkészletek megújítása

Az MH-ban jelenleg rendszeresített kis méretű sátor típus a 63M egységsátor, mely – tekintettel a rendszeresítés évére – nem tekinthető korszerűnek. Ebből a típusból jelenleg mintegy 13 ezer készlet sátorvázal rendelkezőnk, melyet jó lenne hasznosítani, viszont az

évek során a sátrak ponyvája elhasználódott és elavult, ebből MH-szinten már csak 1600 készlet használható.

Az MH jelenleg rendszeresített közepes méretű sátra a 70/2000M típusú úgynevezett tanácskozsátor. Ez a 63M sátorhoz hasonlóan elavult, és a sátor mérete sem megfelelő, hogy azt az új tábori készlet kialakítása során alkalmazzuk. Az MH összesen már csak öt készlettel rendelkezik, ezért az NSPA-tól az új követelményeknek megfelelő sátrak beszerzését kezdeményeztük.

A NATO-tagországok haderei alapvetően a *fémvázaz (moduláris) pneumatikus sátor típusokat vagy ezek kombinációit* használják. Különböző polgári cégek a NATO-tagországok által támasztott követelményeknek megfelelően folyamatosan fejlesztenek korszerű sátrakat. A moduláris sátorrendszerek nagy előnye, hogy több méretben és egymáshoz csatlakoztatható kivitelben készülnek. Így a felhasználó igénye alapján választható ki a megfelelő sátor, illetve szükség esetén többféle sátor.

Az új típusú *pneumatikus sátrak* 6-7 perc alatt felállíthatóak, 100 km/h erősségű szelet is kibírnak. A talajszőnyeg és a fedőponyva a magas frekvenciás hegesztésnek köszönhetően 100%-ban vízálló. A tömlők a nyomást 48–72 óráig megőrzik. Esetleges repedés esetén lehet javítani fa csapszeggel és hidegragasztással felerősített foltokkal. Használati hőtartománya $-25\text{ }^{\circ}\text{C}$ és $+60\text{ }^{\circ}\text{C}$ között van. Csatlakozószárnyak teszik lehetővé a sátrak egymáshoz csatlakozását. Opcionális kiegészítők: nyomásfigyelős automata elektromos kompresszor; világítás; elektromos csatlakozódoboz; hűtő- és fűtőberendezés; oldalsó csatlakozó válaszfal; plafonháló, meleglevegő-elosztó; napvédő. A pneumatikus sátrak előnye a gyors telepíthetőség, hátránya viszont, hogy javítása, fenntartása tábori körülmények között a kiszolgáló személyzet jelenlétét igényli.

A *fémvázaz sátrak* széles környezeti és klimatikus viszonyok ($-25\text{ }^{\circ}\text{C}$ és $+60\text{ }^{\circ}\text{C}$ közötti extrém meleg, trópusi és kontinentális) között legalább ötéves életciklusban alkalmazhatóak. Újabb típusok víznek, rothadásnak, UV-fénynek ellenállnak, égésekor nem keletkeznek toxikus gázok. Az NSPA sátorkészlete elvisel 52 m/s szelet, 2,0 g/m³ port, homokot és 100 kg/m² hó súlyát. Esőben és jégesőben vízálló 31 mm/perc csapadék esetén egy percen át, illetve 1,9 mm/perc csapadék esetén 12 órán át. A készlet tartalmaz PVC-sátrat és vázat, elektromos világítási rendszert, tartozékokat, tartalék alkatrészeket és javítókészletet, üzembe helyezést és átvételt, dokumentációt és kiképzést. Felállításuk hosszabb időt igényel, viszont kevésbé sérülékenyek. Karbantartási igénye kisebb, és a felállítása nem igényel külön levegőtermelő berendezést és áramot.

Az *MH-ban jelenleg rendszeresített sátrak* alapvető hiányosságai a vászon vízszigetelése, tartóssága, a hőszigetelés elégtelensége és a hozzá jelenleg alkalmazott sátorfűtő olajkályha korszerűtlensége. A hiányosságok javíthatóak belső bélés, sátorpadozat (térburkoló elem) elhelyezésével és új tábori hűtő-fűtő berendezés beszerzésével.

Az MH LK a sátor korszerűsítése érdekében 2016-ban 400 készlet korszerűbb összetételű *kis méretű sátorponyvát* szerzett be, melynek kedvező tulajdonságai a jobb vízáteresztő képesség és szakítószilárdság, valamint a penészedéssel szembeni ellenálló képesség.

A 63M egységsátor régi és új vásznának az összehasonlítása²⁰

Megnevezés	Régi alapanyag	Új alapanyag	Tulajdonsági eltérések
Nyersanyag összetétele	50% pamut és 50% len (háncsrost)	50% pamut és 50% PES	Pamut-len keveréket manapság nem gyártanak, csak külön egyedi kérésre, ami időben és árban sokkal kedvezőtlenebb. Az új anyag esetében a PES-nek köszönhetően az anyag könnyebben szárad, és jobban ellenáll a penészedésnek.
Kötésmód meghatározása	Vitorlavászon	Megerősített vászonkötés (Ripstop ⁴)	A megerősített vászonkötésnek köszönhetően az alapanyag sokkal kevésbé szakad, rongálódik, a mechanikai roncsolódással szemben magasabb az ellenálló képessége.
Területi sűrűség (g/m ²)	295	435	Az új alapanyag vastagabb, ellenállóbb.
Fonalsűrűség db/10 cm	190×2/200	190×2/230×2	A fonalak kikészítése és mennyisége magasabb az új alapanyag esetében.
Szakítóerő 50×200 mm-re (N)	1000/800	2000/1500	Az új alapanyag kétszer erősebb.
Kikészítés	Impregnált, mérettartó	Vízlepergető, penészgátló	Kikészítés szempontjából az új alapanyag baktériumok, gombák által előidézett roncsolásokkal szemben ellenállóbb.
Vízhatlanság (Pa)	2500	5000	Az új alapanyag kétszer erősebb víznyomásnak áll ellen.

⁴ Ripstop: hasadásgátló szövet, a megindult szakadást a négyzetlós lánc- és vetülékfonalak nem engedik továbbszakadni.

A sátrak padlóját térburkoló elemmel tervezzük lefedni.

Az MH meglévő 13 ezer 63M sátor vázkészletére tekintettel a kis méretű sátrak korszerűsítése javasolt.

Közepes és nagy sátorként az NSPA-tól az új követelményeknek megfelelő sátrak beszerzését kezdeményeztük. A sátrak méretei (hasznos hosszúság×szélesség×minimális magasság közepén, méterben):

- közepes sátor – 10,0×11,0×2,8;
- nagy sátor – 28,0×11,0×2,8.

A lehetséges eltérés a megadott értékektől ±5%.

Tábori sátor hűtő-fűtő berendezések beszerzése

A sátorfűtő olajkályha lecserélése érdekében az MH LK 2016-ban beszerzett 25 db tábori sátor hűtő-fűtő berendezést, mely egyenként alkalmas három készlet egybefűzött 63M egységsátor, vagy ebből két készlet egy közepes méretű sátor hűtésére és fűtésére. Az alkalmazhatóság érdekében az MH LK átalakított 63M sátrakat, hogy a berendezéshez beszerzett szigetelt flexibilis csöveken a termelt fűtött vagy hűtött levegő egyenletesen elosztható legyen.

²⁰ A műszaki leírás adatainak összehasonlítását a szerző készítette.

A TÁBORI ELHELYEZÉSI ESZKÖZKÉSZLET FUNKCIONÁLIS KIALAKÍTÁSA

Szolgálat-, munkahely-, szállás- és pihenésfunkció

Tábori körülmények között az alkalmazás várható időtartama nagyban meghatározza az alkalmazott elhelyezési alapeszközök mobilitási és komfortfokozatát. A legnagyobb mobilitást a sátras elhelyezés biztosítja, ugyanakkor ennek kiépített, tartós tábori elhelyezésben történő hosszú távú alkalmazása sem kényelmi, sem gazdaságossági szempontból nem célszerű. A konténerek, sátrak berendezéseit alapvetően tábori szakanyagokkal, új típusú világítással, illetve egyéb berendezési anyagokkal kell ellátni.

A katonai szervezetek részére mobil tábori alapeszközként az egységsátrakat célszerű korszerűsíteni, illetve új fémvázaz vagy pneumatikus sátorkészleteket vásárolni. A katonai táborok nagyobb alapterületet és belmagasságot igénylő tevékenységének – kulturális és jóléti szolgáltatások, étkeztetés, médiasátor, eligazítás, tanácskozás, vendégfogadás – biztosításához a legalkalmasabbak a közepes és a nagy méretű sátrak. A sátrak beszerzéséig ideiglenesen a 90M/2000M sátrak is alkalmazhatóak hűtő-fűtő berendezés telepítésével, de ezeknek az eszközöknek a kiváltása hosszabb távon mindenképp célszerű. A telepíthető (részlegesen mobil) tábori egységkészlet részeként a személyi állomány pihentetéséhez lakókonténerek beszerzése javasolt.

A kis méretű lakósátorban és a lakókonténerben 4–6 fő elhelyezéséhez, munkavégzéséhez szükséges feltételek biztosíthatóak. A 24 órás ór- és ügyeleti szolgálatok, telephely, EÁP-ok munkavégzéséhez szükséges feltételeket irodakonténer, 63M felújított sátrak biztosítják. A konténereket, sátrakat alapvetően tábori szakanyagokkal, új típusú világítással, illetve egyéb berendezési anyagokkal kell ellátni.

A személyi állomány és a technikai eszközök védelmét a tábor őrzése és védelme érdekében felhasználásra tervezett egyéb szakanyagok, mint homokfalbástya, mobil őrtornyok, gyorstelepítésű drótkadály, homokzsákok biztosítják. Az ór- és ügyeleti szolgálatok által használt fegyverzeti anyagok tárolása tárolókonténerben, elkülönítetten történik.

Szociális funkció (fürdő, WC)

A fürdő- és a WC-konténerek biztosítják a személyi állomány tisztálkodásához szükséges megfelelő higiéniai körülményeket. A használat során biztosítani kell a nemek szerinti elkülönítést vagy megbontást, amit jelentős mértékben befolyásol a gyakorlaton részt vevő állomány összetétele. A fürdőkonténerek alapfelszereltségébe tartoznak a 300 literes állóhengeres villanybojlerek, zuhanykabinok, mosdókagylók, szellőztető ventilátorok, borotválkozólámpák és -tükrök, kiépített elektromos rendszer, fűtőtestek. A WC-konténerek alapfelszereltségébe tartoznak az elkülönített WC-kabinok és piszoárok, mosdókagylók, szellőztető ventilátorok, borotválkozólámpák és -tükrök, kiépített elektromos rendszer, fűtőtestek.

Konyhafunkció

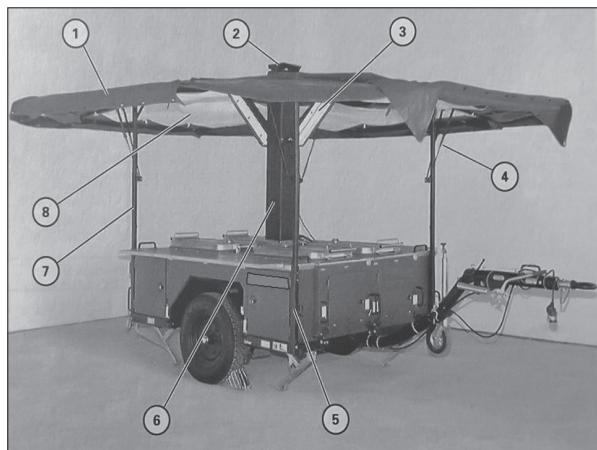
A konyhafunkció kialakítása a békemissziós és a hazai önálló tábori ellátási képesség egyik kulcseleme. Tekintettel az európai uniós és a hazai jogszabályi előírásokra, a kialakítást nagyban befolyásolja, hogy az ételmezési ellátóponton csak ételmezszer-kiosztás vagy

ételkészítés is történik. Az MH-ban a tábori elhelyezés kialakításaival szemben támasztott közegészségügyi követelményeket módszertani útmutató tartalmazza.²¹

Ételkészítő hely üzemeltetéséhez a tábori melegítőkonyha (mozgókonyha, melegítő-, melegen tartó, ételszállító és ételkészítő eszközök, étkezőhely, kézmosó, ivóvíz, hulladékgyűjtés, eldobható étkezéslet) biztosítása szükséges.

Mobil konyha üzemeltetéséhez (ételkészítés) komplett tábori konyhaüzemet kell telepíteni. Ugyanakkor az is meghatározza a kialakítás módját, hogy hagyományos (mobil) vagy kiépített tábori elhelyezésre kerül sor.

A *hagyományos* tábori ételmezési ellátására alkalmas ételmezési ellátópont (konyha) alapját a kis méretű sátor összefűzésével képzett tábori konyhablokk képezi. Az ételkészítés alapeszközeként az új típusú tábori moduláris mozgókonyha került beszerzésre, mely alkalmazásának előnye, hogy ennek főzőberendezései egymástól függetlenül is üzemeltethetők, a nagyobb edényeknek (a 69M MKO 85 literes üstjével szemben 125 literes) köszönhetően 480 fő egytáléltellel történő ellátására képes. A sokfajta modulnak, a modulonként önálló fűtőberendezésnek köszönhetően a különböző ételek egymás mellett, különböző hőfokon egyszerre készíthetők. A konyha további felszerelését nagykonyhai berendezések (hűtőszekrények, ételt melegen tartó pultok/főzőzsámolyok, olajsütők) és ételmezési szakanyagok (edények, vágódeszkák, kések stb.) alkotják.

Tábori moduláris mozgókonyha

1. tetőnyomva, 2. kéményfedél, 3. kéménytartó, 4. gázrugó, 5. tartóoszlop-csatlakozás, 6. kémény, 7. tetősátortartó oszlop, 8. zsiradékfelfogó/megkötő betét

Forrás: *Tábori moduláris mozgókonyha, kép a dokumentációból, 2016.*

Az ételmezési ellátópont vízellátását vezetékes víz hiányában a Rába H25.206. DAE-001 háromtengelyes katonai terepjáró vízszállító gépjármű és az 1000 literes utánfutó biztosítja.

Az ételmezési nyersanyagok tárolása az általános ellátókonténerben (pl. száraz áru), kenyérszállító konténerben (kenyér) és hűtőkonténerekben (hús, hentesáru, tejtermékek, üdítő és ásványvíz), valamint fagyasztóládákban (pl. gyorsfagyasztott termékek) történik. Földesáru, zöldségek és gyümölcsök tárolása kis méretű sátorban történik.

Az étkeztetést lehetővé tevő étkezdét nagy méretű (200–300 m²) sátorban telepítik. Az étkezéshez eldobható műanyag étkezésletet, ivóvíznek pedig ásványvizet használunk. Az étkeзде berendezése tábori székekkel és asztalokkal célszerű.

²¹ Békési Livia (szerk.): *Módszertani útmutató a tábori körülmények és rendezvények közegészségügyi ellenőrzéséről.* MH Közegészségügyi-járványügyi Szolgálat, Budapest, 2008.

A *telepíthető (részlegesen mobil) konténerkonyha* kialakításának előnye, hogy így egy a legmagasabb higiéniai előírásoknak megfelelő és a konyhai technológiai folyamatoknak megfelelően kiállított konyhát kapunk. A nagy méretű élelmiszerraktárak és az étkezde kivételével a teljes konyhát tartalmazza, így nem igényli külön előkészítőket, konyhai eszközök és sátrak telepítését.

A két-, három- és négykonténeres konyha előnyei:

- kevesebb eszközzel egységcsomagként szállítható (2-3-4 db ISO 20' ICC konténer);
- hatékony, könnyebb, klimatizált munkahely, kevesebb személyzettel gyorsabban (4 óra) telepíthető és üzemeltethető;
- saválló lemezborítás, csúszásmentes kemény padlózat;
- integrált víz-, elektromos és szellőzőrendszer a falban;
- kisebb helyet foglal, nem szükségesek kiegészítő hűtőberendezések, konyhai gépek, berendezések, felszerelések stb.;
- STANAG 4133, 4135 szerint kiépített háromfázisú 400 V, 50 Hz elektromos rendszer;
- alacsony fogyasztású led világítás.

Tábori mosoda vagy mosatási szolgáltatás funkció (mosás, szárítás)

A „Közös Akarat” feladat rávilágított arra a hiányosságra, hogy jelenleg nem megoldott a tábori mosodai szolgáltatás. A katonák a határon nagy távolságú (több mint napi 10 km) gyalogos járőrözési feladatot láttak el, ennek során elázott ruházatukat 63M összefűzött kettős sátorban hőlégbefúvó berendezés alkalmazásával szárították, ami elégtelennek bizonyult.

A NATO-országokban, illetve az általunk béketámogató misszióban (MH PRT Afganisztán) alkalmazott megoldás a mosó-szárító konténer telepítése. Mobil tábori mosoda alkalmazásával egy kiképzett személy képes óránként 30 kg ruhát kimosni és megszáritani.

Az eszköz nagy teljesítményű, biztonságos, valamint kifejezetten a hadsereg és a civil szervezetek terepen végrehajtott műveleteihez tervezett berendezés. Jelenleg ilyen eszközökkel még nem rendelkezünk.

Raktározási funkciók (tárolókonténerek)

Tábori körülmények között a tárolókonténerek, ezek hiányában sátrak biztosítják a feladat végrehajtásához szükséges különböző szakanyagok (alegységaktár, élelmezés, ruházat, fegyverzet, üzemanyag, gépjármű, elhelyezés stb.) előírt módon történő tárolásának a feltételeit. Emellett konténereket célszerű felhasználni a fegyver és a lőszer tárolására is.

Tábori üzemanyag-ellátás

A hagyományos tábor üzemanyaggal történő ellátásához elegendő egy egység szintű *tábori hajtóanyag-töltő pont (raktár)* (THTP) telepítése. A THTP-t általában a tábori telephely részeként telepítik, ahol a harc- és gépjárművek töltősoron történő feltöltése biztosított. A táborban telepített hőerőgépek (energiaellátó, konyha, kazán stb.) feltöltését a THTP-ről kirendelt ÜTG-10–Rába H-25 üzemanyag-töltő és -szállító gépkocsival hajtják végre. A THTP-t a tábor ellátásáért felelős katonai szervezet telepíti és üzemelteti. Az energiafarm aggregátorainak üzemanyag-ellátása érdekében célszerű egy RHD-30 típusú 30 m³-es üzemanyag-tartály-konténer telepítése.

A THTP felépítése:

- ÜTG–10–Rába H–25 üzemanyagtöltő és -szállító gépkocsi;
- ÜTG–5,5–375 (Ural–375) üzemanyagtöltő gépkocsi;
- tábori üzemanyag-technikai eszközök tárolására konténer vagy sátor;
- kenőanyagok tárolására konténer vagy sátor (kármentő fóliával, ászokfával).

Nagyobb felhasználású táborokban az alábbiakkal kiegészíthető:

- ÜTG–18–MAN HX 32.440 üzemanyagtöltő és -szállító gépkocsi;
- HHSZD–90 motoros hajtóanyag szivattyú;
- 25–50 m³-es elasztikus tartály.

Egy nagy méretű, 2000 fő feletti vagy repülőtéri tábor kiépítésekor indokolt egy nagy kapacitású *Tábori Üzemanyagraktár* (TÜZAR) telepítése. A TÜZAR az MH Anyagellátó Raktárbázis önálló szervezeti eleme, így nem része a kialakítás alatt lévő telepíthető tábor-készletnek, de ahhoz elemei szükség szerint telepíthetőek.

A TÜZAR műveletének támogatására létrehozott logisztikai egység/alegység (log. z., log. szd.) kötelékében, illetve önállóan tevékenykedő tábori üzemanyagraktár, ~500–1200 m³ tárolókapacitással. A TÜZAR a WARDAM II/MPRE²² típusú mobil csővezeték háborús sérüléseit javító felszerelés elemei (szivattyúállomások, csővezetéklemek, csőszerelvények), valamint hajlékonyfalú üzemanyagtartályok bázisán kialakított tábori üzemanyagraktár.

A tábori üzemanyagraktár

Forrás: WARDAM II/MPRE, a szerző saját felvétele a „Safety Fuel 2016” gyakorlaton.

Jellemzői:

- az ellátási igényekhez rugalmasan illeszthető modulrendszerű kialakítás;
- helyhez kötött energiaforrásoktól független működés (mobilitás);
- könnyű áttelepíthetőség;
- tárolókapacitása 500–1200 m³;
- tömeges hajtóanyag-átvételi és -kiszolgálási képesség.

A TÜZAR az alábbi modulokból épülhet ki:

- 500 m³ szárazföldi hajtóanyag-tároló modul (gázolaj);
- 1200 m³ szárazföldi hajtóanyag-tároló modul (gázolaj) vagy
- 1200 m³ repülőhajtóanyag-tároló modul (repülőpetróleum);

²² WAR DAMage Mobile Pipeline Repair Equipment.

- 25–50 m³ hajtóanyagfeltöltő pont modul;
- kenő- és karbantartóanyag és szaktechnikai eszköz raktármodul;
- minőségbiztosítási modul.

Tábori javítóképesség

A tábori javítóképesség kialakítását a meglévő Haditechnikai Karbantartó Konténer (HKK) készlet alkalmazásával javasolt biztosítani. A konténer a beépített felszerelésekkel, szerszámokkal minden olyan feltételt biztosít, ami az MH állományában rendszeresített, meghatározott típusú haditechnikai eszközök alegység- és egység szintű karbantartásához és technikai kiszolgálásához szükséges.

A konténer autonóm telepített működést biztosít. Rendelkezik saját áramfejlesztővel és ABV szűrő-szellőztető berendezéssel is. A konténer felső sarkaira 1 tonna teherbírású daru telepíthető, amellyel így kisjavítások is végezhetők. Kezelőszemélyzete 4 fő, telepítési ideje 8 óra, –5 és +40 °C hőmérsékleti tartományban üzemeltethető, saját fűtő-hűtő berendezéssel rendelkezik. Telepített műhelysátra bővíthető, egyszerre egymás mögött több jármű is elfér.

Tábori szállító-, anyagmozgató eszközök

Tábori körülmények között a terepen történő konténerszállítás az MH-ban rendszeresített, meglévő konténerrakodó és -szállító eszközökkel biztosított. A konténerek pontos elhelyezése érdekében megfelelő teherbírású daru biztosításával is számolni kell. Az ISO 20'-as konténerek rakodásához, mozgatásához 18 tonna teherbírású emelővillás targoncák szükségesek. Tábori körülmények között a terepen történő konténerszállítás az MH-ban rendszeresített, meglévő konténerrakodó és -szállító tehergépkocsikkal biztosított.

A központi készleten lévő szállítókonténerek mennyisége nem elégséges a komplex tábori képesség anyagainak szállításához, ezért további szállítókonténerek beszerzése indokolt. Emelőgépek és kézi rakodóeszközök közül a kis méretű, kis tömegű anyagok mozgatása, rakodása a rendszeresített eszközökkel (pl. kézitargoncákkal) biztosított.

Az egység rakomány-képzésre pl. EUR-1 síkfa rakodólap, alumíniumkonténer, dróthálós konténer, hajlékony falú konténer és légi paletta, valamint rakományrögzítő eszközök (pántolóeszközök, rögzítőhevederek) használhatóak.

Tábori közműellátás biztosítása

A katonai táborokat célszerű mindenkor olyan helyen kiépíteni, hol rendelkezésre állnak a közművekre történő csatlakozás lehetőségei. Ezt felismerve az MH központi gyakorló- és lőterein a víz- és az áramhálózatot, valamint az ehhez történő csatlakozási lehetőségeket és a föld alatti szennyvíztartályokat kiépítették. A katonai táborokat lehetőség szerint infrastruktúráisan előkészített helyeken telepítik.

Magyarország területén a katonai táborok üzemeltetéséhez szükséges közüzemi bekötéseket, illetve szolgáltatásokat (energia, elektromosrendszer-bekötés, víz, szennyvíz, hulladékgyűjtés és -elszállítás) szolgáltatási szerződés alapján a HM EI Zrt. biztosítja.

Az MH-nak ugyanakkor rendelkeznie kellene olyan képességgel is, amely lehetővé tenné az infrastruktúra-hiányos területeken is a tábori elhelyezési feltételek megteremtését és fenntartását.

Telepíthető tábori közműrendszer felépítése

Az *elektromos rendszer* biztosítja a tábor egyes elemeinek energiafelhasználását egy aggregátorfarm bázisán. A katonai táborok civil elektromos hálózat hiányában állandó, illetve tartalék elektromosenergia-forrásai a mobil nagy teljesítményű dízelmotoros áramfejlesztő aggregátorok. Az elektromos rendszer részei:

- dízelaggregátorok;
- vezérlés;
- főelosztó rendszer;
- tábori vezetékek;
- elosztószekrények;
- térvilágító elemek;
- járdavilágító elemek.

Az MH-ban korábban rendszeresített áramfejlesztők teljesítményük, üzemanyag-fogyasztásuk és jelentős karbantartási igényük miatt már nem felelnek meg a kor követelményeinek, ezért az MH LK 2016-ban beszerzett öt készlet 4 kW-os és két készlet 350 kW-os hálózatpótló aggregátort.

Az elektromosenergia-ellátás tervezése során számításba kell venni a légkondicionáló berendezések (2 kW), bojlerok (12/6 kW), hűtőkonténerek (10 kW), nagykonyhai berendezések, mosogatógépek, illetve egyéb, a tábor üzemeltetéséhez szükséges nagy teljesítményű fogyasztók működtetését is. Az aggregátoroknak bizonyos üzemóra teljesítését követően kötelező karbantartáson kell átesniük. Egy 500 fős tábor csúcsidőszaki elektromosenergia-igényének kielégítéséhez, valamint a tervszerű folyamatos üzemeltetéshez 4 db 350 kW-os aggregátor telepítésére van szükség.

A fosszilis energiahordozók árának növekedése, a katonai szervezetek üzemanyag-függőségének a csökkentése (üzemanyag-szállítmányok támadhatósága, tartalékok csökkentése) miatt a katonai gyakorlatban is megjelent a *környezettudatos energiaellátás*. A napjainkban kifejlesztett intelligens rendszer által vezérelt, hibrid technológiájú energiakomplexumok integráltan alkalmaznak napelemes, szélenergiás és aggregátoros megtáplálást, valamint elektromosenergia-cellákat. A ilyen rendszerek beszerzési költsége jelenleg magas, de a technológiák hatékonysága folyamatosan emelkedik, fajlagos árak csökken, ezért a későbbiekben lehetővé válhat beszerzésük.

A *tábori világítás* keretében a sátrak világítására a TÁVISZ–03, a tábori térvilágításra pedig a TÁTISZ–4 rendszer van rendszeresítve. Rendelkeznek saját villamosenergia előállítására alkalmas berendezéssel, valamint alkalmasak külső elektromos hálózatról történő üzemeltetésre.

A *tábori vízellátást* célszerű vezetékes vízzel megoldani, ennek hiányában – az évezredes katonai tapasztalatoknak megfelelően – a táborot lehetőleg vízpart közelébe kell telepíteni. Magyarország területe felszíni vizekben gazdag, de béketámogató műveleteink egy részét olyan területen (Irak, Afganisztán) folytatjuk, ahol kritikus a víz, különösen az ivóvíz hiánya.

A katonai tábor településének tervezésekor és a telepítés folyamán figyelembe kell venni a felmerülő vízigényt. Egy 500 fős katonai tábor vízfelhasználása – fejenként napi 95–110 literrel számolva – összesen 50 m³. A hadszíntéren biztosítandó ivóvízzel kapcsolatos minőségi és mennyiségi követelményeket a STANAG 2136 előírás tartalmazza.

A vízigény szempontjából két nagy csoportot, ivóvizet és technikai vizet különböztetünk meg. A víz legjellemzőbb felhasználási formái:

- ivás és főzés;
- mosakodás és fürdés;
- takarítás;
- mosatás;
- gépjárműmosás;
- pormentesítés (utak, terek).

Közmű hiányában egy 500 fős tábor napi vízszükségletének szállításához minimálisan 2 db 8000 literes vízszállító gépkocsi, tárolásához 50 m³-es víztároló tartályok szükségesek. Tábori vízvezetékrendszerbe be nem kötött helyeken 1000 literes vízszállító utánfutókat kell telepíteni.

Az MH LK a KEHOP 1.6.0. program részeként nyolc készlet új típusú 1000 literes vízszállító utánfutó beszerzését kezdeményezte, melynek tartálya rozsdamentes, és szigetelése biztosítja, hogy a betöltött víz hőfoka 24 órás tárolás mellett –30 °C külső hőmérséklet esetén se süllyedjen 0 °C alá.

Tábori vízellátó rendszer felépítése:

- víztároló tartály (fix/flexibilis);
- nyomásfokozó és elosztórendszer;
- fertőtlenítőrendszer (ivóvízhálózat üzemeltetése esetén);
- föld feletti (fűthető) ivóvízvezeték;
- vízszállító gépkocsi, utánfutó.

Ha a tábor vízellátó rendszere nem csatlakozhat vezetékes hálózathoz, akkor felszíni vízforrás esetén elég a rendszert ZENON víztisztító állomással kiegészíteni, felszíni vízforrás hiányában víznyerő berendezésre is szükség van.

Nagy mennyiségű (több 10 m³) tisztított víz tárolása merev falú, vagy a katonai gyakorlatban jobban elterjedt flexibilis tartályokban történhet. Kisebb mennyiségű víz tárolása megoldható a vízszállító járművekben és utánfutókban is.

Ha a tábori elhelyezés során vezetékes víz nem áll rendelkezésre, vagy nincs lehetőség rácsatlakozni a közművekre, akkor az ivóvíz használati helyre történő eljuttatásához, a vízellátás minimális szinten történő biztosításához *hidroforkonténert* kell telepíteni. A hidroforkonténer alapvető feladata, hogy az adott helyszínen meglévő vízvételi pontra (pl. fűrt kút) csatlakoztatva önálló „vízműként” (megfelelő vízhozam és hálózati víznyomás) biztosítsa a vízellátás megvalósításának lehetőségét (pl. a fürdető- és WC-konténerek üzemeltetését). Az MH LK 2016-ban három készlet hidroforkonténert (6,0 m³, 3–10 m³/h, 3,0–4,5 bar) szerzett be. Ez a konténer képes a kor színvonalának megfelelő, magas minőségű, művelési területen is használható ivóvíz-minőségű víz tárolására és az ivóvízhálózat megtáplálására.

Vízkezelési technológiát kell alkalmazni, ha megfelelő minőségű vezetékes víz nem áll rendelkezésre. A víz kitermelése történhet felszíni, felszín alatti vizekből vagy összegyűjtött csapadékvízből. Az MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred víztisztító százada részére rendszeresített ZENON a meglévő felszíni víz tisztítására alkalmas. Vízhányos területeken (pl. Afganisztán, Észak-Afrika) polgári vízhálózat hiányában a tábori ellátórendszer *működéséhez szükségessé válhat víznyerő berendezés beszerzése és vízellátó rendszer kiépítése is.*

A *szennyvízkezelés* (konyhai, szociális blokk) szennyvízhálózat hiányában egy 500 fős tábor és napi ürítés esetében minimum 35 m³-es föld feletti szennyvíztárolót (átemelővel) vagy föld alatti tartályt igényel.

A föld feletti (fűthető) szennyvízvezeték részei:

- szennyvíztároló tartály (fix/flexibilis);
- ülepítőtartály (zsírfogó és olajfogó rendszer);
- szivattyú/darálórendszer.

A *hulladékok kezelését* a katonai táborokban is a környezetvédelmi előírások betartásával kell végezni, ezért a tábor kialakításánál figyelembe kell venni a *hulladékok szelektív gyűjtését* a következők szerint:

- kommunális hulladékból (különleges kezelést nem igénylő nem veszélyes hulladék) egy 500 fős táborban napi 5–8 m³ keletkezik (8×1100 literes szemetes konténer);
- szelektív hulladékok (újrahasznosítható műanyag palack, papír, üveg, fémdobozok);
- veszélyes hulladékok (különleges kezelést igénylő veszélyes hulladékok, fajtánként);
- konyhai hulladék (külön gyűjtő);
- használt konyhai zsiradékok (külön gyűjtő).

Környezeti kármegelőző anyagok:

- kármentő fólia;
- olajeresztő tálca;
- kármentő készlet.

Külső szolgáltatótól az alábbi szolgáltatások megrendelése szükséges:

- a keletkezett szennyvíz elszállítása, ártalmatlanítása;
- a vizeshelyiségek takarítása és a takarító-tisztogató szerek biztosítása (takarítószemélyzet részére szállóférőhely nem került számvetésre);
- kommunális hulladék gyűjtése és elszállítása.

A tábori elhelyezési eszközrendszer megújítása

A tábori elhelyezési eszközrendszer megújítása érdekében az MH LK 2016-ban a következő új eszközök felújítását, illetve beszerzését kezdeményezte:

- hidroforkonténerrek;
- WC-konténerrek;
- fürdőkonténerrek;
- sátorfűtő/hűtő berendezések;
- új típusú „deszant tábori ágyak”;
- tábori asztal (felújítása);
- személyi felszerelést tároló ládák;
- lakókonténerrek;
- irodakonténerrek;
- tárolókonténer;
- szaniterblokkal ellátott örkonténer (teljes körű felújítás);
- 20' konténerkeretbe épített szennyvíztartály (teljes körű felújítás);
- sátorvilágító készletek;
- aggregátorok (4 kW);
- aggregátor (350 kW);
- tábori mozgókonyha;
- új típusú vízszállító utánfutó;
- 8 tonnás hűtőkonténer;
- általános ellátó/raktárkonténer;
- új típusú 63M sátorvászson;

- közepes méretű sátorkészlet;
- nagy méretű sátorkészlet;
- 18 tonna teherbírású emelővillás targonca.

A TÁBORI ELHELYEZÉSI ESZKÖZRENDSZER TOVÁBBI FEJLESZTÉSÉVEL KAPCSOLATBAN HÁTRALÉVŐ FELADATOK

A tábori elhelyezési eszközrendszer jövőbeni fejlesztése érdekében az alábbi feladatok végrehajtását tartom célszerűnek:

- a tábori elhelyezési eszközök fejlesztési programjának folytatása;
- a NATO Készenléti Akciótervvel kapcsolatos fejlesztésekbe a telepíthető tábori elhelyezési csomag beillesztése;
- a hiányzó eszközök beszerzéséhez források allokálása;
- a folyamatban lévő beszerzések realizálása;
- a rendszerbe illeszthető tábori elhelyezési és ellátási eszközök korszerűsítése;
- a korszerűtlen eszközök helyett újak beszerzése;
- az újonnan beszerzett eszközök csapatpróbája, rendszeresítése;
- a személyi állomány részére jóléti, szabadidős célú internetszolgáltatás feltételeinek a megteremtése;
- a tábori elhelyezési eszközök rendszerbe illesztése, telepíthető készlet kialakítása;
- a készletcsomag tárolása és karbantartása feltételeinek a megteremtése;
- a működtetéshez szükséges kiképzett alegység létrehozása;
- tábori elhelyezéshez, ellátáshoz és a szövetséges erők fogadásához (RSOM²³) szükséges telepítési feltételek megteremtéséhez a műszaki (infrastructure engineer)²⁴ képességek fejlesztésének vizsgálata;
- a tábori önellátó képesség fokozása, kiegészítése.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2016. évi CLI. törvény a Magyarország Kormánya és a Szövetséges Transzformációs Főparancsnok Parancsnoksága, valamint a Szövetséges Erők Európai Legfelsőbb Parancsnoksága között a NATO műveletek, gyakorlatok, és hasonló katonai tevékenységek végrehajtása során befogadó nemzeti támogatás biztosításáról szóló Megállapodás kihirdetéséről. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a1600151.tv

Békési Livia (szerk.): *Módszertani útmutató a tábori körülmények és rendezvények közegészségügyi ellenőrzéséről*. MH Közegészségügyi-járványügyi Szolgálat, Budapest, 2008.

Camp Supply International Norway. www.csinorway.com/index.php?mod=pages&id=24

Damó László (szerk.): *Katonai lexikon*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1985.

Erdődi Zsolt ezredes: *Az MH telepítő tábori elhelyezési képességeinek fejlesztési lehetőségei*. „Katonai logisztika időszerű kérdései” szakmai-tudományos konferencia, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2016. november 29.

Tóth Erik mk. alezredes: *Jelentés a „CL15” gyakorlaton alkalmazott tábori elhelyezési készlet alkalmazásának tapasztalatairól*. 2015. 12. 10. Nyt. szám: ÜEF/51-77/2015. MH ÖHP.

²³ Reception Staging Onward Movement – az erők fogadása, gyülekeztetése, előrevonása az alkalmazási területre.

²⁴ Infrastruktúra-mérnök (építő-műszaki).

UK HQ Joint Force Logistics, Combat Service Support Planning Handbook, 2–17.
<http://www.nato.int/docu/logi-en/1997/lo-1610.htm>

AJÁNLOTT IRODALOM

1436/2007. (HK 2. 2008.) MH HEK int. módszertani útmutató a tábori körülmények és rendezvények közegészségügyi ellenőrzéséről, Magyar Honvédség Közegészségügyi és Járványügyi Szolgálat kiadványa, Budapest, 2007.

Ált/23 A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata. MH, Budapest, 2007.

Dénes Kálmán mk. őrnagy: *Ideiglenes katonai táborok közműveinek tervezése, különös tekintettel a válságreagáló műveletekre és a környezetvédelemre*. Doktori (PhD-) értekezés, Budapest, ZMNE, 2011.

Roy, René: *Capability Packages (CP's) National Procurement*. OLSP-látogatás, 2015. 11. 25.

Sági János mk. ezredes: *Javaslat tábori képesség működtetéséhez szükséges alegység létrehozására*. 2016. 08. 26, Nyt. szám: 460-87/2016. MH LK

Sági János mk. ezredes: *Jelentés a komplex tábori képesség kialakításáról*. 2016. 06. 27, Nyt. szám: 168-59/2016. MH LK

Tóth Erik mk. őrnagy: *A csapatok tábori elhelyezésének biztosítása*. Diplomamunka, NKE HHTK

Tóth Erik mk. alezredes – Radó Z. Péter mk. őrnagy: *2015 NSPA SOC tábori készlet szemrevételezés tapasztalatai, tájékoztató és bemutató jelentés*. PPT, 2015. 12. 10.

Balla Tibor alezredes:

A MAGYAR KIRÁLYI 41. HONVÉD HADOSZTÁLY A 10. ISONZÓI CSATÁBAN (1917. MÁJUS 12.–JÚNIUS 6.)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az Isonzó folyó mentén zajlottak le a 20. század első világméretű háborújának talán legvéresebb ütközetei. A Júliai-Alpok Krn hegytömbje és az Adriai-tenger közötti, 80 km hosszú frontszakaszon az olaszok 1915 júniusától 1917 szeptemberéig 11 nagyobb csatában próbálták Ausztria–Magyarország csapatainak védelmét áttörni. Az isonzói arcvonal stratégiailag legfontosabb pontjain mindegyik csatában harcoltak magyar katonák, akik a császári és királyi hadsereg, valamint a magyar királyi honvédség alakulataihoz tartoztak. Az isonzói csata a harcba vetett erőket és eszközöket tekintve felülmúlta a korábbi csaták méreteit.

KULCSSZAVAK: 41. honvéd hadosztály, Kostanjevica, kavernák, Boroević vezérezredes

Az olasz támadás fő célja a Karszt-fennsík déli részén található Hermada-magaslat elfoglalása és a további Trieszt felé történő előretörés volt, amelyet az 3. olasz hadsereg 16 hadosztályának kellett megvalósítania. Május 23-án mintegy 40 km szélességben, az Adriai-tengertől Plaváig terjedő szakaszon indult meg az olaszok fő támadása. Előrenyomulásukat 130 repülőgép támogatta. Május 14-én egyetlen rohammal birtokba vették a Kuk hegyet, a Görz és Tolmein között elterülő Bainsizza–Heiligengeist-fennsík déli részén két kilométer szélességben kis tért nyertek, és a Hermada lábáig jutottak. A Monarchia csapatainak június 4-én megindult ellencsapása megállította a támadókat. Mindkét oldalon magas volt a hadifoglyok száma: 27 000 olasz és 24 000 osztrák–magyar katona számára ért véget a háború. A 10. isonzói csata végeztével az olaszok 160 000, a védők pedig 76 000 fős veszteséget könyvelhettek el.¹

A budapesti 41. honvéd hadosztály 1916 decemberében érkezett az orosz hadszíntérről az olasz frontra, ahol az Isonzó-hadsereg tartalékeként a császári és királyi XXIII. hadtest kötelékében kiképezték és felkészítették az Isonzó mentén folytatandó harcokra. 1917. január közepén a császári és királyi VII. hadtest kötelékébe lépett, ahol kiképzését folytatták. 1917. február 15-én az isonzói front déli szakaszán, Kostanjevica környékén harcoló császári és királyi 14. gyaloghadosztályt váltotta fel. Ott folytonos és váltakozó szerencsével járó előtérharcokat folytatott egészen május elejéig.²

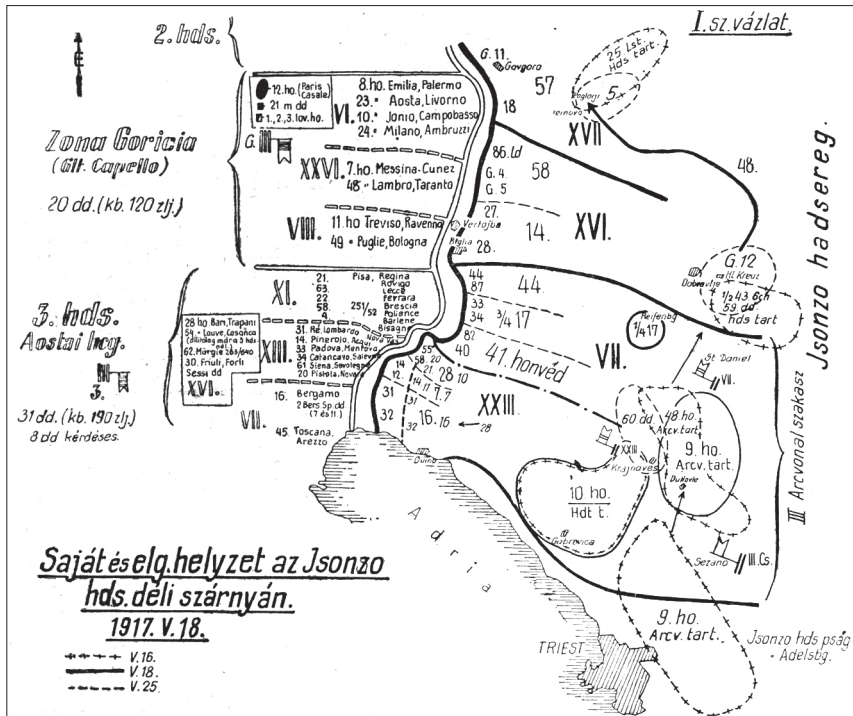
Az 1917. május 12-én kezdődött 10. isonzói csatát három időszakra oszthatjuk:

- 1917. május 12–16-ig az olaszok az egész isonzói arcvonalat hatalmas erejű tüzérségi tűzzel árasztották el. Támadásuk fő iránya a Fajti Hrib magaslat környékén a császári és királyi VII. hadtest északi és a hozzá csatlakozó XVI. hadtest déli szárnya volt.

¹ Vitéz Dorombay József – Reé László (szerk.): A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1940, 364–366.

² Berkó István (szerk.): A magyar királyi honvédség története. 1868–1918. Kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928, 328.

- Május 20. és 28. között a támadások a Karszt-fennsíkron, a VII. hadtest déli szárnya, a 41. honvéd hadosztály és a XXIII. hadtest Hudi Lognál élesen előreugró arcvonala ellen (a császári és királyi 28., később a 10. gyaloghadosztály) irányultak.
- A harmadik időszak, június 4-től 6-ig a XXIII. hadtest kötelékében a Kostanjevica–Versic–Flondar–San Giovanni-vonal elfoglalására irányuló, tervszerű osztrák–magyar ellentámadásokat foglalja magában.

1. vázlat Az 1917. május 18-i helyzet

Forrás: Nyáry Brauner Iván: A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában. Magyar Katonai Szemle, 1934. 7. füzet, 2.

A 10. isonzo-i csatában a 41. honvéd hadosztály a korábbi harctéri tapasztalatokra épült új elvek szerint harcolt, ezredeit már mélységben tagozta, állásrendszere több vonalból állt. A vonalak közötti közbeeső terepet géppuskafélszkekkel és reteszállásokkal erősítették meg, azért, hogy a betört ellenséget a tartalékok minél könnyebben megsemmisíthessék. A 10. isonzo-i csata kezdetén a 41. honvéd hadosztály a császári és királyi 5. hadsereg (1917. május 18-án elnevezését Isonzo-hadseregre változtatták) III. arcvonalszakaszán (amelyet a VII. és XXIII. hadtest alkotott), a VII. hadtest alárendeltségében tartotta Kostanjevica körüli állásait. Északról a VII. hadtest 17. közös gyaloghadosztálya, délről a XXIII. hadtest császári és királyi 28. gyaloghadosztálya volt a szomszédja.³

³ Nyáry Brauner Iván: A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában. Magyar Katonai Szemle (MKSZ), 1934. 7. füzet, 1.

1917. május 10-től az olasz tüzérség napról napra fokozta tevékenységét. Az osztrák–magyar magasabbparancsnokságokat és a tartalékok álláspontjait zavarótűz alatt tartotta, a tüzérség lőtávolságán kívül eső területeket – főként Suta és Preserje községeket – pedig repülőgépekről bombázták. Május 14-én a pergőtűzzé fokozódó olasz tüzérségi tűz dél körül érte el a csúcspontját, a 41. honvéd hadosztály Kostanjevica körüli állásai és drótakadályai ekkorra már mindenütt megrongálódtak. Az olasz gyalogság 12 óraker támadásra indult a hadosztály jobb szárnya, a 23., 24. és 25. védőkörletek ellen. Az olasz támadás teljes kudarcot vallott, mivel 16 órára a végrehajtott magyar ellentámadás következtében, már a korábban az 1. a. vonalba visszahúzódott tábori őrsök is eredeti állásaikat foglalták el. A harc elcsitulása után, a nap hátralévő részében csupán a tüzérségi tűz folytatódott váltakozó hevességgel.

Május 15-én az olaszok a 41. honvéd hadosztály északi szomszédjánál, a 17. közös gyaloghadosztálynál hajtottak végre eredménytelen támadást. A 41. honvéd hadosztály tüzérsége az olasz gyalogság támadáshoz történt gyülekezését még csírájában elfojtotta, így arra azon a szakaszon nem került sor.

Május 15. és 22. között az ellenséges tüzérségi tűz élénksége alábbhagyott, csendesebb időszak következett, csupán május 16-án próbálkoztak az olaszok egy eredménytelen támadással az északi szomszéd 17., valamint a déli szomszéd 28. közös gyaloghadosztálya ellen. A 41. honvéd hadosztály csapatai az előző napokban erősen megrongálódott akadályok és állásrészek kijávitására fordíthatták idejüket, mert az említett időszakban az olasz tüzérség és az aknavető csak a hátsó összeköttetési vonalakra tüzeltek erősebben.⁴

Május 21–22-én az ellenséges tüzérség tevékenysége megélénkült és a járőrtevékenység is egyre fokozódott, majd május 23-án az olasz gyalogság az osztrák–magyar VII. hadtest egész arcvonala támadásba lendült. Az olaszok most teljes erejükkel a 41. honvéd hadosztály ellen fordultak, és mindenáron Kostanjevicán keresztül akartak Vojščica irányában áttörni. A támadást egész éjjel tartó heves aknavető- és tüzérségi tűz vezette be, amely 23-án dél előtt folytatódott. Ennek eredményeként a hadosztály előtti akadályokat dél magasságában már szétlőtték, továbbá az 1. a. és 1. b. vonal nagy részét betemették az ellenséges tüzérségi lövedékek.⁵

Az olasz drótakadályokon már kora reggel széles rohamátjárókat nyitottak. Az első olasz támadóhullámok kilenc óraker indultak meg a hadosztály arcvonala ellen, a tábori őrsök egy részét visszaszorították. Délben az ellenség több sikertelen kísérlet után elérte a 41. honvéd hadosztály főállását,⁶ az olasz gyalogság főként a 25. és 28. védőkörletek ellen tört előre, de ott a védekező honvédsapátok tüzérségi zárótűzében, valamint az elhárító géppuska- és puskatűzben a támadások összeomlottak. Kiseb olasz osztagoknak sikerült ugyan a 27. körlet északi részébe behatolniuk, de azokat a honvédek hamar kiverték onnan. Délután négy óraker az olasz tüzérség tűzhatása elérte a tetőpontját, a lövegtűz néhány magyar kaverna bejáratát felgyújtotta, azok közül néhányat azonnal ki kellett üríteni. A hadosztály Kostanjevicánál húzódó állásait ekkorra már teljesen rommá lőtték. Ebben a helyzetben indult meg az olasz tömegettámadás a 41. honvéd hadosztály egész arcvonala ellen,

⁴ Uo. 2–5.

⁵ Nyáry Brauner Iván őrnagy: A 41. honvéd hadosztály a 10. iszónói csatában. Hadtörténelmi Levéltár (HL), Budapest, Tanulmánygyűjtemény (Tgy.), 583., 3.

⁶ Jungwirth Géza nyá. őrnagy: A m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály rövid története. 1914–1918. XI. 8. HL Tgy. 239/I.

századát az olasz támadás a kavernában érte, amely parancsnokával együtt fogságba esett. Egy másik századparancsnok alakulatát túl korán rendelte az 1.b. vonal megszállására, így a honvédszázad a súlyos veszteségek miatt teljesen harcképtelenné vált.¹⁰

A betörési ponttól délre eső *Rudolf-kavernában* lévő szakasz (a 31/III. zászlóalj 12. honvédszázadának egynegyede) ellenlökést hajtott végre, de az olasz túlerővel szemben visszavonult, majd később csatlakozott a megindult ellentámadáshoz.

A község keleti felén található *Maxim-kavernánál* elhelyezett lőszerraktár 10 órákor kigyulladt, a robbanások 14 óra 30 percig tartottak. Az ellenség északi irányú támadása ezután a *BK 12 kavernát* érte meglepetésszerűen. Az ott lévő honvédek (a 31/III. zászlóalj 12. századának az 1.b. vonalban harcképtelenné vált katonái) az olaszok ellenállás nélkül elfogták. Az attól nyugatra található *Ciszterna kavernában* tartózkodók (a 31/III. zászlóalj 9. századának egynegyede) nem tudtak kitörni, mert annak bejáratán a faburkolat kigyulladt, az ott tartózkodók is hadifogságba kerültek.

Az előzőtől északra fekvő *Hans-kavernában* tartózkodó honvédeknek (a 31/III. zászlóalj 9. századának fele) nehezen bár, de sikerült kitörniük, és egy ellenlökéssel a fogságba esett bajtársaikat kiszabadították. Az ellenséget a Kostanjevica északi peremén futó út mentén visszaszorították, majd a 26. védőszakasz jobb szárnyán megkapaszkodtak, és ottani állásukban ki is tartottak.

Amikor az olasz áttörést a szomszéd védőkörletek is felismerték, rögtön a betörési hely elreteszelésére törekedtek. Például Tamer Sándor főhadnagy a 31/III. zászlóalj 9. századának felével végrehajtott ellentámadása során Kostanjevica északi szegélyét megtisztította, a helység keleti peremén lévő ellenséget géppuskatűzzel lefogta és a 26. védőkörlet északi részének 1.a. vonalát visszafoglalta, majd onnan további ellenséges erők előrejutását megakadályozta. A 27. védőkörlet déli részében Mercz József hadnagy sikeresen tartotta magát katonáival addig, míg a szomszédos zászlóalj körletéből erősítést kapott, és így ellentámadást indíthatott.

Az áttörési hely elreteszelésére Kostanjevicától északra a *Kálmán-futóárokban* a 20. honvéd gyalogezred III. zászlóaljának fél százada, délre a 4. reteszállásban a 32. honvéd gyalogezred II. zászlóaljának tartalék fél százada, a 28. védőkörletbeli kiürített állásrészek legénysége, a 12. honvéd gyalogezred tartalékában lévő II. zászlóalj két százada csoportosult.¹¹

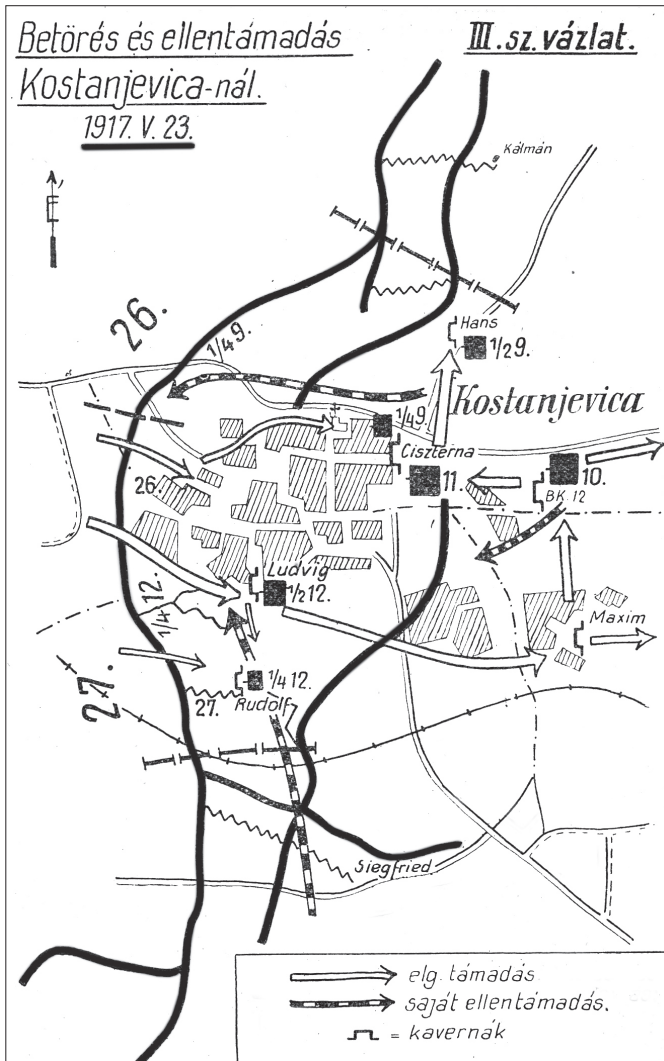
A Kostanjevicától északra és délre az 1.b. vonal mentén, sőt attól keletre is, az állások felgöngyöltése céljából előrehatolt ellenséges osztagok már kemény és géppuskákkal is megerősített védelembe ütköztek. A reteszállás védői több sikeres ellentámadást hajtottak végre, foglyokat ejtettek és az olaszokat Kostanjevica romjaiig szorították vissza. A tüzérség oldalazó tüzével elreteszelte a községbe jutott olaszok útját és zárótüzével megakadályozta nagyobb olasz tartalékok beérkezését.¹²

Az ezredtartalék, a 31. honvéd gyalogezred II. zászlóaljának parancsnoka, nemes Herczegh Géza százados még mielőtt parancsot kapott volna, elhatározta, hogy 18 órákor két gyalog- és egy fél géppuskás századdal ellenlökést hajtott végre. (Az ellentámadáshoz később az ezredparancsnokság még egy századot, majd a dandárparancsnok a hadosztálytartalékból a 31. honvéd gyalogezred I. zászlóalját is rendelkezésre bocsátotta.) A 31. honvéd gyalogezred fél zászlóaljának támadása Szilárd Béla főhadnagy parancsnoksága alatt 19 órákor indult az 1.c. vonalból. A főhadnagy fél zászlóalja az olasz osztagokat visszavetette, Kostanjevica keleti szegélyét birtokba vette, és a parancsnok sebesülésével mit sem törődve tört előre.

¹⁰ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 5–7.

¹¹ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 7–9.

¹² Nyáry Brauner Iván: HL Tgy. 583., 6.

3. vázlat *Betörés és ellentámadás Kostanjevicanál május 23-án*

Forrás: Nyáry Brauner Iván: *A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában. Magyar Katonai Szemle, 1934. 7. füzet, 8.*

A községben elkecsesedett harc folyt, az olaszok a házak között géppuskaállásokat létesítettek, magukat befészkeltek, és ellenlökésekkel próbálták megtartani a drágán szerzett területet. Egyes házcsoportokban még körülzárva is hevesen védekeztek, és csak lépésről lépésre hátráltak. A Szilárd-csoport részei azonban a községen áttörtek, és az I. a. állást visszafoglalták. Közben több fogságba került bajtársukat sikerült kiszabadítani, akiket az olaszok még nem tudtak hátraszállítani, közülük a legtöbben azonnal fegyvert ragadtak, és részt vettek a harcban. A IV. reteszállás csapatai (a II/32. és a II/12. zászlóalj részei) csatlakoztak a Szilárd főhadnagy vezette támadáshoz, és a 28. számú védőkörletet este 21 órára visszafoglalták; azzal az I. a. vonalon keletkezett áttörési hézagot bezárták. A 31. gyalogezred I. zászlóalja, amely az I. c. vonal megerősítésére nyomult előre, az ellenség utolsó ellenállását is megtörte.¹³

¹³ Nyáry Brauner Iván: HL Tgy. 583., 6–7.

Az olaszok heves tüzérségi előkészítéssel és friss tartalékok bevetésével még többször megkísérelték korábbi területi nyereségük visszaszerzését. A II/31. honvéd gyalogzászlóalj és a III/31. zászlóalj részei (Tamer Sándor főhadnagy és Mercz József hadnagy) azonban minden támadást visszavertek, Kostanjevica biztosan az ellenőrzésük alatt maradt. A szomszédok elleni erős ellenséges támadások sem vezettek eredményre.¹⁴ A 41. honvéd hadosztály ezen a napon összesen 17 olasz rohamot vert vissza.¹⁵

Az éjszaka folyamán az I/31. zászlóalj átvette a hadosztály 25–27. számú védőkörleteit, a II/31. zászlóaljat és a III/31. zászlóalj részeit pedig a 2. a. vonal mögé vonták vissza. A császári és királyi VII. hadtestparancsnokság számolt az újabb olasz áttörési kísérettel, ezért a 12. honvéd gyalogezred I. zászlóalját a 41. honvéd hadosztály rendelkezésére bocsátotta, a hadtesttartalékot (a császári és királyi 46. gyalogezred II. és IV. zászlóalja) pedig a Vojsčicától északkeletre eső területre vonta össze.

A Kostanjevicán át tervezett ellenséges áttörés végeredményben az osztrák–magyar XXIII. hadtest északról történő átkarolását célozta, amelyet a 41. honvéd hadosztály hiúsított meg.

Május 24-én az olaszok részben új erővel, ismét Kostanjevicánál akartak áttörést végrehajtani. Az ellenséges tüzérségi tűz egész napon át váltakozó hevességgel folytatódott. Az első gyalogsági támadás 8 óra 20 perckor indult a hadosztály 24–28. számú védőkörletei ellen. A támadó olasz gyalogság zömét állásaiból való kilépés után azonnal összehangolt és megsemmisítő osztrák–magyar tüzérségi tűz kötötte le. A délelőtti folyamán az ellenség többször is megpróbálta a betörést, de azok még a drótakadályok előtt összeomlottak. A tüzérségi zárótűzön túljutott olasz osztagok a honvédek gyilkos kézigránát- és puskatüzében, vagy kézitusában semmisültek meg. 16 óra után az olasz támadások ismét Kostanjevica elérésére és a tőle közvetlenül északra eső arcvonalszakaszra irányultak. A hatásos osztrák–magyar tüzérségi tűz ellenére az olasz gyalogság néhol mégis elérte a drótakadályokat, ott azonban a védők hősiiesen visszaverték őket. Az elszigetelt támadások este 21 óráig tartottak, de az olaszok seholy sem tudtak a védőállásokba behatolni. Ezen a szakaszon az olasz Barlettadandár 137. és 138. gyalogezredei támadtak, mintegy 1000 méter szélességű támadási sávban. Jellemző, hogy minden lépésre 6 támadó olasz katona jutott.¹⁶ Az éjszaka során az előterep megtisztítására kiküldött járőrök több foglyot ejtettek.

Május 25-én már virradatkor megélénkült az olasz tüzérség tüze, amely azonban észrevehetően gyengébb volt, mint az előző napon.¹⁷ Reggel nyolc órakor erősebb olasz járőrök próbálták a hadosztály állásai felé közeledni, de azokat az osztrák–magyar tüzérségi tűz azonnal visszazavarta. Aznap délután 14 órakor a hadosztály egész körletét heves tűz borította be, és 17 órakor a 28–30. védőkörletek ellen az olasz gyalogság támadóhullámai törtek előre. A támadást a 41. hadosztály tüzérségének zárótüze hiúsította meg. Ugyanerre a sorsra jutott a 17 óra 30 perckor a 31–33. védőkörletek ellen megindult támadás is. 18 óra után újabb olasz gyalogsági támadóhullámok törtek elő a hadosztály közepén található 25–30. védőkörletek ellen. Ez a próbálkozás szintén az akadályok előtt omlott össze. 20 óra 20 perckor a 31–33. védőkörletek előtt hiúsult meg egy újabb ellenséges támadás.¹⁸

¹⁴ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 10.

¹⁵ Jungwirth Géza: HL Tgy. 239/I.

¹⁶ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 11.

¹⁷ Jungwirth Géza: HL Tgy. 239/I.

¹⁸ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 12.

A május 26-i olasz támadások az előző napokéhoz képest észrevehetően gyengébbek voltak. Az esti nagyobb rohamok alkalmával már a kifáradt ellenség habozását lehetett megfigyelni. Az olasz gyalogsági támadó hullámok a megindulás után rövidesen felbomlottak, majd amikor a honvédek hatásos tüzébe értek, a katonák visszafutottak kiindulási árkaikba. 13 órától az olasz tüzérség a 23–24. és 26–29. védőkörletekre pergőtüzet zúdított, majd 14 óra 15 perckor több ellenséges gyalogsági hullám indult támadásra. A 25. védőkörletnél a volt tábori őrsök vonaláig, a 27–28. védőkörletnél a drótakadályokig jutottak. Az osztrák–magyar ütegek által lött zárótűz hatása miatt fegyvereiket és felszerelési tárgyaikat eldobálva gyorsan visszamenekültek lövészárkaikba. A rá következő éjszaka nyugodtan telt el. A honvéd csapatok a szétlőtt akadályokat és állásokat a lehetőségekhez képest kijavították.¹⁹

A 41. honvéd hadosztály kiváló helytállását a május 25–26-i küzdelmekben Svetozar Boroević von Bojna vezérezredes,²⁰ az Isonzó-hadsereg parancsnoka egy üdvözlő és a helytállást megköszönő táviratban ismerte el. Annak szövege a következő volt: „A 41. honvéd hadosztálynak tegnapi és mai kiváló teljesítményéért, melyek a 41. honvéd hadosztály egy ritka győzelmi lapját fogják a történelemben képezni, szerencsekívánataimat fejezem ki. A hadosztály parancsnokának²¹ és a bátor csapatoknak legteljesebb elismerésem. Boroević vezérezredes.”²²

1917. május 27-től az olasz tüzérség tüze fokozatosan gyengült és a gyalogsági rohamok is abbamaradtak. Június 6-ig már csak járőrharok és kisebb csatározások folytak. Az ellenség megszállta a még május 23-án a honvédek által önként feladott tábori őrsök vonalát, és ott megkezdte a berendezkedést. A 41. honvéd hadosztályhoz beosztott 28. tüzérdandár július 1-jén kivált a hadosztály kötelékéből, és bevonult saját hadosztályához.²³

Június 11-től a honvédek harccsoportosítását a csata előtti csoportosítás (4 zászlóalj arcvonalban, 4 zászlóalj tartalék, 4 zászlóalj hátrébb pihenőben) váltotta fel.

A 41. honvéd hadosztály február közepe óta folyamatosan az első vonalban harcolt, ezért a 10. isonzó-i csata után, július 29-én a császári és királyi 48. gyaloghadosztály váltotta le az arcvonalban. Mint az isonzó-i III. védőszakasz tartalékát, augusztus 20-ig pihentették.²⁴

A 10. isonzó-i csata során a 41. honvéd hadosztály csapatai 54 olasz tisztet és 1410 katonát ejtettek foglyul, 19 géppuskát, 5 géppisztolyt, sok puskát, sisakot és egyéb felszerelési tárgyat zsákmányoltak. A foglyok 12 különböző gyalogezredhez tartoztak, ez a bizonyítéka annak, hogy a seregtest legalább három-négyszeres túlerővel állt szemben.

A hadosztály gyalogságának a vesztesége május 12. és június 11. között 8 halott, 37 sebesült, 7 beteg és 8 eltűnt tiszt, 360 halott, 1697 sebesült, 688 beteg és 487 eltűnt honvéd

¹⁹ Nyáry Brauner Iván: HL Tgy. 583., 8–9.

²⁰ Svetozar Boroević von Bojna (1856. 12. 13. Umetić – 1920. 05. 23. Klagenfurt) az osztrák–magyar hadsereg legmagasabb katonai rangot elért horvát származású tábornoka (1916. május 1-jétől vezérezredes, 1918. január 31-étől tábornagy), aki 1915. május 22. óta irányította az 5. osztrák–magyar hadsereg olaszok elleni védelmi hadműveleteit az Isonzó folyó mentén. 1917. május 18-tól az Isonzó-hadsereg, majd 1917. augusztus 22-től a világháború végéig a Boroević-hadseregcsoport parancsnoka az olasz hadszíntéren. Neve összeforrott az isonzó-i csatákkal, nem véletlenül kapta a kortársaktól „az Isonzó oroszlánja” nevet. Életrajzát lásd Balla Tibor: A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagszernagyok. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010, 86–88.

²¹ A 41. honvéd hadosztály parancsnoka a 10. isonzó-i csata során simontornyai Schamschula Rudolf (1858–1931) altábornagy volt.

²² Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 13.

²³ Jungwirth Géza HL Tgy. 239/I.

²⁴ Berkó István: i. m. 329.

volt. Az olasz fogságba esettek száma 250-300 főre tehető.²⁵ A kostanjevicai betörést elhárító 31. honvéd gyalogezred különösen nagy veszteségeket szenvedett.

A 10. isonzói csata tanulságait a 41. honvéd hadosztály szempontjából az alábbiakban összegezhetjük:

A május 23-tól május 27-ig tartó harcok során csak hat honvéd zászlóalj jutott szerephez, a többieknek nem nyílt alkalmuk beavatkozásra. Szembetűnő volt a tartalékok parancsnokainak öntevékeny és eredményes működése. Mindez főleg az olaszok május 23-i Kostanjevicánál történt betörésével kapcsolatos események alkalmával volt megfigyelhető.

A hátsó magaslatokon elhelyezett tüzérségi figyelők, továbbá a hadosztálytüzérség is mindig megfelelő időben és kiválóan működött. Mindegyik zászlóaljkerületben tisztai figyelők működtek, akiknek a nyílt árokban lévő álláspontjukat gyakran változtatniuk kellett. Az ő érdemük, hogy a kavernákban elhelyezett honvédeket idejében riasztani tudták.²⁶

Az osztrák–magyar tüzérségi zárótűz a csata idején hézagmentesen feküdt az akadályok előtt. A hadosztály ütegei sokszor olasz tüzérségi tűz alatt álltak, ellenük gázgránátokat is alkalmazott az ellenség. Különösen sok felderítő-álláspont semmisült meg a csata során. Ennek ellenére az ütegeket még rövid időre sem tudták harcon kívül helyezni. A tüzérség elleni olasz repülőbomba-támadások és a repülőgépekről kapott géppuskatűz majdnem hatástalan volt. A császári és királyi tüzérség vesztesége május 12. és június 11. között 2 halott, 2 sebesült, 2 beteg, 3 eltűnt tiszt, valamint 21 halott, 128 sebesült, 17 beteg, 43 eltűnt tüzér volt.

A távbeszélő- és a fényszóró-összeköttetés jól és megbízhatóan működött. A távbeszélőlegénység a vonal fenntartása céljából emberfeletti munkát végzett, szolgálatuk sok áldozatot követelt. A jelentőfutók, akik az iskolázott legénység soraiból kerültek ki, kiválóan látták el feladataikat, azonban tekintélyes veszteségeket szenvedtek.

Az optikai távjelző eszközök a tüzérségi tűzben vagy megsemmisültek, vagy jelzéseiket nem lehetett látni a porban és füstben. A világítórakéták használata még nappal is elengedhetetlen volt.

Az ellenséges ütegek és aknavetőek tervszerű leküzdésével sikerült elérni, hogy az olasz tüzérség csak az első vonalakat lőtte, a hátsó területek csak kevés tüzet kaptak. A Temnica–Birhula-vonalban az egész harc tartama alatt az 5-6 zászlóaljat kitevő hadtesttartalék minden fedezék nélkül, a szabadban táborozhatott. Az élelmiszer-utánpótlás a csata összes napján, éjjel zavartalanul működött.

A saját arcvonal előtt felállított honvéd tábori őrsök, bár részben megsemmisültek, céljuknak megfeleltek, hiszen az ellenséges támadásnak hosszabb ideig ellenálltak és harci zajukkal az első vonalban küzdőket időben riasztották.

Az aknavetőket csekély hordtávolságuk miatt az 1. a. vonal közelében kellett felállítani. Azok csak a gyalogsági támadás megindulásakor kezdték meg a tüzelést. A nagyobb hordtávolságú aknavetők hiányát a honvédek saját bőrükön érezték, hiszen az olasz aknavetők felülmúlták a Monarchia hadseregében rendelkezésre álló ilyen harceszközök teljesítményét.

A rohamjárőrök tökéletesen beváltak. A harc követelményeinek megfeleltek, arra kiválóan fel voltak készülve, azonban sokszor 50 százalékos veszteséget szenvedtek.

A kedvezőtlenül fekvő, rosszul épített kavernák a Kostanjevicában május 23-án folyt harcok során gyászos szerepet játszottak. A szűk és fatámaszokkal ellátott bejáratok célszerűtlennek és tűzveszélyesnek bizonyultak.

²⁵ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 13–14.

²⁶ Nyáry Brauner Iván: HL Tgy 583., 10–11.

Hasznos és célszerű volt az állásharcban, hogy a védőkörletek területi állandóságát fenntartották, határait nem változtatták meg.²⁷

A 10. isonzói csatában a honvédtisztek közül többen érdemelték ki Tiszti Arany Vitézségi Érmel batorságukért.

Draganits Ferenc, a 31. honvéd gyalogezred tartalékos hadnagya 1917. május 24-én az olaszok ismételt tömegtámadásaival szemben hősiiesen kitartott védőkörletében, az állásaiba behatolt ellenséget maroknyi csapat élén erélyes támadással kergette vissza.

Szilárd Béla, a 31. honvéd gyalogezred tartalékos főhadnagya május 23-án Kostonjevicánál századát ellentámadásra vezette, öntevékenyen az elrendelt vonalon túl nyomult előre, és ott elszigetelten, nagy erejű ellenséggel szemben hősiessé elszántsággal kitartott, amíg erősítés nem érkezett.²⁸

A Kostonjevica körüli harcokban hősiessé magatartásukért az altisztek és a legénység soraiból is többen kaptak Arany Vitézségi Érmel: a 31. honvéd gyalogezrednél *Borbély László zászlós*, *Moravcsik László őrmester*, *Schmidt Miklós tizedes*, *Doktor Mihály* és *Németh Bálint szakaszvezetők*, a 32. honvéd gyalogezrednél *Molnár János szakaszvezető*, a 20. honvéd gyalogezrednél pedig *Nagy János zászlós*. A 31. honvéd gyalogezred állományába tartozó *Szedlmayer Károly zászlóst* a harcok során tanúsított batorságáért az I. osztályú Ezüst Vitézségi Érmel tüntették ki.²⁹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyok*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010.
- Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története 1868–1918*. Kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928.
- Vitéz Doromby József–Reé László (szerk.): *A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története*. Reé László Könyvkiadó- és Terjesztővállalat, Budapest, 1940.
- Jungwirth Géza nyá. őrnagy: *A m. kir. 41. honvéd hadosztály rövid története 1914–1918*. XI. 8. Hadtörténelmi Levéltár, Tanulmánygyűjtemény, 239/I.
- Nyáry Brauner Iván őrnagy: *A 41. honvéd hadosztály a 10. isonzói csatában*. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, Tanulmánygyűjtemény, 583.
- Nyáry Brauner Iván: *A 41. honvéd hadosztály a tizedik Isonzo-csatában*. Magyar Katonai Szemle, 7. füzet, 1934.

²⁷ Nyáry Brauner Iván: MKSZ 1934, 14–16.

²⁸ Berkó István: i. m. 384., 386.

²⁹ Doromby–Reé: i. m. 366.

Kranzieritz Károly:

AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA ELSŐ HADSEREGCSOPORTJAI A MAGYAR SZAKIRODALOMBAN, A GALÍCIAI FELVONULÁS IDŐSZAKÁBAN (1914. AUGUSZTUS)

ÖSSZEFOGLALÓ: *A terminológiák is változnak, jelentésük az idő folyamán bővíthet, ahogy szűkülhet is, ami jó esetben folyamatos pontosítással jár együtt. A hadművészet sem számít kivételnek. Az első világháború számos területen hozott újításai mellé kell sorolnunk a katonai szervezeti egységek legmagasabb szintjén bekövetkezett bővülését is. A seregcsoport, hadsereg és a hadseregcsoport szavak jelentése és az ezek mögött feltételezett erők a Nagy Háborúban nem mindig voltak teljesen összhangban a magyar katonai terminológiában.*

KULCSSZAVAK: *hadseregcsoport, Heeresgruppe, hadsereg, Armee, seregcsoport, Armeegruppe, katonai terminológia, seregtest, magasabbegység, Kövess Hermann gyalogsági tábornok, Kummer Henrik gyalogsági tábornok*

Haditevékenység végrehajtására szervezett legnagyobb kötelék a két vagy több hadseregből álló hadseregcsoport volt. A terminológia ilyen formája a második világháborúban alakult ki, és ez tartja magát a mai napig.² A tűzkeresztségen azonban már jóval előbb, az első világháború hadszínterein esett át, ahol még teljesen más jelentéssel bírt.

Ahogy minden új eszköznek, eljárásnak, úgy egy-egy definíciónak is idő kell, mire az általunk kívánt fogalmat pontosan és maradéktalanul le lehet vele írni. A terminológiák is változnak, jelentésük az idő folyamán bővíthet, ahogy szűkülhet is, ami jó esetben folyamatos pontosítással jár együtt. Ez törvényszerű, hiszen a fejlődés menthetetlenül visszahat a terminológiára, jobb esetben fejleszti, rosszabb esetben kivonja a rendszerből, ezzel átadva a múltnak. Ez az evolúciós folyamat eredményezheti, hogy egy-egy terminus technicus pár év vagy évtized leforgása után már nem pontosan ugyanazt jelenti, mint amit megszületésekor. A definíciók tartalmának változása számtalan behatás miatt módosulhat kisebb-nagyobb mértékben. Ilyenek például a külföldről átvett terminológiák. Ezeknek a honosítása az adott birodalom vagy nemzet nyelvére/nyelveire való lefordításukkor megindul, így már ezzel is csorbulhat az eredeti jelentés. Arról nem is beszélve, hogy az adott ország más és más jelentéstartalommal, ún. nemzeti „sajátossággal” tölthette meg.

A hadseregcsoport (az első és második világháborús orosz, illetve szovjet „front”) kifejezést általában a második világháború legmagasabb katonai szervezeti egységeként tartjuk számon. A megállapítás azonban nem teljesen helytálló, hiszen ez a szervezeti egység már

¹ Hadsereg (Armee): hadművelleti feladatok végrehajtására felállított haderőnemi szervezeti kötelék, magasabb rendű seregtestek egységes vezénylet alá helyezésére megszervezett kötelék. Szijj: i. m. 258.

² Hadseregcsoport definíciója a második világháborúban: „rendszerint több hadseregből és különféle megerősítő fegyvernemi és szakmagasabbegységből (egységből) álló hadművelleti-hadászati seregtest egyes államok fegyveres erőinek kötelékében.” Szabó József (főszerk.): Hadtudományi lexikon. A–L. Budapest, 1995, 469.

az első világháborúban a Német Császárság és az Osztrák–Magyar Monarchia haderejében is ismert volt. Sőt gyakran állították is fel egy-egy nagyobb szabású támadó hadművelet végrehajtására. Ilyenek voltak az orosz, illetve a balkáni hadszíntéren Ludwig Friedrich August von Mackensen (1849–1945) tábornagy nevével fémjelzett „hadseregcsoportok”.

A következőekben nem kívánjuk a hadseregcsoport meghatározásának változásait részletesen taglálni. Ellenben választ keresünk arra, hogy az 1914 augusztusában az Osztrák–Magyar Monarchia Galíciába felvonult haderejének kötelékében hogyan találhatunk az osztrák–magyar 1., 3. és 4. hadsereg mellett az arcvonal két szárnyán egy-egy hadseregcsoportot. Bár különös, de még el is lehetne fogadni, hiszen miért is ne lehetne a két szárnyon erősítésképpen hadseregcsoport? A kérdés ott válik érdekessé, amikor a Monarchia eredeti, Oroszország elleni felvonulásának tervét vizsgáljuk. Ebből kiderül ugyanis, hogy az elfogadott tervekkel szemben a jobbszárnyon a balkáni hadszíntérről késve érkező 2. hadsereg helyettesítésére kövessházi Kövess Hermann (1854–1924) gyalogsági tábornok nevével fémjelzett „hadseregcsoportot” találjuk. Furcsa helyzet alakult ki, hiszen a közismert definíció értelmében a hadseregcsoportot kettő vagy több hadsereg alkotja. Ha ehhez ragaszkodunk, akkor azzal szembesülünk, hogy itt egy kisebb szervezeti egység helyettesítésére egy magasabbat szerveztek. Ez azért is megmagyarázhatatlan, mivel a Monarchia ekkor pont a 2. hadsereg távolléte miatt súlyos erőhiánnyal küzdött, így még érthetlenebb, hogy miként kerülhetett egy hadsereg helyére egy hadseregcsoport. A következőekben azt a problémát igyekszünk körbejárni, hogy egy helytelen, pontatlan szóhasználattal, vagy csupán a szakkifejezés egy korai, még nem kiforrott állapotával állunk-e szemben.

A MONARCHIA 1914. AUGUSZTUS 22-IG KELET-GALÍCIÁBA FELVONULTATOTT ERŐI

Az oroszok augusztus 15-én megkezdték támadásukat a Kelet-Poroszországba felvonult német erők ellen. A kialakult helyzetben rejlő veszély miatt az osztrák–magyar hadsereg-főparancsnokság³ a felvonulás maradéktalan befejezése előtt, augusztus 22-én utasította az osztrák–magyar 1. hadsereget a támadás északi irányú megindítására a Bug és a Visztula folyók között.

Itt kell megjegyezni, hogy az osztrák–magyar 1. hadsereg másodikként – az első a Kummer tábornok seregcsoportja volt –, augusztus 19-én elérte a teljes hadműveleti készenléletet. A többi hadsereg ezt később érte el, a 3. hadsereg 26-án, a 4. hadsereg 22-én, míg a 2. hadsereg utolsó szállítmányai 31-én érkeztek a hadszíntérre.⁴ Az Osztrák–Magyar Monarchia Galícia keleti területein a következő erőkkel rendelkezett augusztus második felére:

A Kummer Henrik (1852–1929) gyalogsági tábornok⁵ vezette „seregcsoport”: a cs. és kir. 7. lovashadosztály, a császári királyi⁶ 95. népfelkelő-gyaloghadosztály, a császári királyi 106. népfelkelő-gyaloghadosztály, valamint a m. kir. 100. népfelkelődandár.

³ Hadsereg-főparancsnokság (k. u. k. Armeeoberkommando, AOK): az Osztrák–Magyar Monarchia hadsereget vezetének legmagasabb katonai vezető szerve. (Nevét a korabeli írásmódban kötőjel nélkül egybeírták.) Sziij: i. m. 261.

⁴ Világháború: i. m. 2. köt. 11–13.

⁵ Kummer Henrik gyalogsági tábornok életéről és karrierjéről bővebben lásd Balla 2010: i. m. 206–207.

⁶ A magyar királyi (m. kir., königlich ungarische, k. u.) honvédség ellensúlyaként hozták létre az osztrák ún. örökös tartományából kiegészített, német vezényelti nyelvű császári királyi (kaiserlich-königlich, k. k.) Landwehrt. Pilch Jenő: Ausztria és Magyarország hadserege. Budapest, 1914. 10.; Ravasz: i. m. 21.

Állomány: két és fél Landwehr-gyaloghadosztály, egy lovashadosztály.⁷

Az 1. hadsereg, Viktor Dankl (1854–1941) lovassági tábornok⁸ vezetésével Szeniava–Lancut közötti szakaszon vonult fel a következő erőkkel: I. hadtest (Krakkó), V. hadtest (Pozsony), X. hadtest (Przemysl), cs. és kir. 3. lovashadosztály, cs. és kir. 9. lovashadosztály.

Állomány: 9 gyaloghadosztály, 2 lovashadosztály.⁹

A 4. hadsereg Moritz Freidrich Josef Eugen Auffenberg Freiherr von Komarow (1852–1928) gyalogsági tábornok¹⁰ vezetésével Przemysl–Jaroszlav térségében vonult fel, állományában: II. hadtest (Bécs), XVII. hadtest, VI. hadtest (Leitmeritz), IX. hadtest (Kassa), cs. és kir. 6. lovashadosztály.

Állomány: 9 gyaloghadosztály, 1 lovashadosztály.¹¹

A 3. hadsereg Adolf Rudolf Theodor Ritter von Brudermann (1854–1945) lovassági tábornok¹² vezetése alatt Lemberg–Szanok térségébe vonult fel, kötelékében: XI. hadtest (Lemberg), XIV. hadtest (Innsbruck), cs. és kir. 2. lovashadosztály, cs. és kir. 4. lovashadosztály, m. kir. 11. lovashadosztály – a m. kir. 23. lovasdandár még szállítás alatt a szerb hadszínterről.

Állomány: 8 gyaloghadosztály, két és fél lovashadosztály.¹³

A „Kövess-seregcsoport”, kövessházi Kövess Hermann gyalogsági tábornok¹⁴ felvonulási területe Stanislautól a Stryjig terjedő sáv volt, az alábbi erőkkel: XII. hadtest (Nagyszeben), III. hadtest (Graz), cs. és kir. 11. gyaloghadosztály, cs. és kir. 8. lovashadosztály, m. kir. 5. honvéd lovashadosztály, cs. és kir. 1. lovashadosztály.

Állomány: egy gyalog- és három lovashadosztály – a III. hadtest (Graz) és a XII. hadtest (Nagyszeben), az osztrák–magyar 2. hadsereg területén vonult fel annak beérkezéséig.¹⁵

Az osztrák–magyar 2. hadsereg (hds. pk.: Eduard Josef Arnold Freiherr von Böhm-Ermolli [1856–1941] lovassági tábornok)¹⁶ a Balkánról érkező csapatszállításoknak köszönhetően augusztus 28-ától kezdett felállni az alábbi kötelékekkel: IV. hadtest (Budapest), VII. hadtest (Temesvár), cs. és kir. 43. lövészadosztály, cs. és kir. 35. népfelkelődandár.

HADSEREGCSOPORT VS. HADSEREGCSOPORT: A PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

A felvonulás augusztus 22-ei állapota és a korabeli meghatározás szerint a Monarchia három hadsereggel és két seregcsoporttal rendelkezett. Utóbbiak között az a különbség, hogy míg a Kövess-seregcsoportot a kényszer hozta létre és az osztrák–magyar 2. hadsereg délen lévő

⁷ Rác: i. m. 346. ÖULK: i. m. I. köt. 77.

⁸ Viktor Dankl lovassági tábornok életéről és karrierjéről bővebben lásd Balla 2010: i. m. 110–112.

⁹ Hermann: i. m. 295. ÖULK: i. m. I. köt. 69–70.

¹⁰ Moritz Freidrich Josef Eugen Auffenberg Freiherr von Komarow gyalogsági tábornok életéről és karrierjéről bővebben lásd Balla 2010: i. m. 64–66.

¹¹ Hermann: i. m. 295. Rác: i. m. 346. ÖULK: i. m. I. köt. 75–77.

¹² Adolf Rudolf Theodor Ritter von Brudermann lovassági tábornok életéről és karrierjéről bővebben lásd Balla 2010: i. m. 92–93.

¹³ Hermann: i. m. 295. Rác: i. m. 346. ÖULK: i. m. I. köt. 73–75.

¹⁴ Báró kövessházi Kövess Hermann gyalogsági tábornok életéről és karrierjéről bővebben lásd Balla 2010: i. m. 191–193.

¹⁵ Deseő: i. m. 11.

¹⁶ Eduard Josef Arnold Freiherr von Böhm-Ermolli lovassági tábornok életéről és karrierjéről bővebben lásd Balla 2010: i. m. 88–90.

hadtesteknek beérkezéséig ideiglenes köteléknek számított, addig a Kummer-seregcsoportha,¹⁷ amely Észak-Galíciába, az osztrák–magyar 1. hadseregtől nyugatra, Krakko körül vonult fel, ez nem érvényes.

1. táblázat *Az 1914. augusztus 22-én a Kummer és Kövess tábornokok alárendeltségébe tartozó seregcsoportha*

Galíciai felvonulás (1914. augusztus)	
Kummer-seregcsoportha (Armeegruppe Kummer)	Kövess-seregcsoportha (Armeegruppe Kövess)
cs. kir. 95. népfelkelő-hadosztály cs. kir. 106. népfelkelő-hadosztály m. kir. 100. népfelkelődandár cs. és kir. 7. lovashadosztály	III. hadtest (Graz) XII. hadtest (Nagyszében) cs. és kir. 11. gyaloghadosztály cs. és kir. 43. lövészadosztály cs. és kir. 35. népfelkelő-lövészdandár cs. és kir. 1. lovashadosztály m. kir. 5. honvéd lovashadosztály cs. és kir. 8. lovashadosztály

Forrás: saját szerkesztés

A kérdés adott: az első világháború első időszakában mit is érthettek hadseregcsoportha alatt? Különösen annak fényében, hogy a háború későbbi periódusaiban több alkalommal használták ezt a szervezeti egységet. Ilyen volt Mackensen tábornagy, akit 1915-ben két ízben is hadseregcsoportha vezetésével bíztak meg. Előbb az orosz hadszíntéren induló és Gorlicei áttörés néven elhíresült támadás, majd ugyanezen év szeptemberében Szerbia elleni hadműveletek alkalmával ért el jelentős sikereket hadseregcsoportha élen (2. táblázat).

2. táblázat *A Mackensen tábornagra bízott hadseregcsoportha 1915-ben*

Mackensen-hadseregcsoportha (1915) (Heeresgruppe Mackensen)	
orosz hadszíntér	balkáni hadszíntér
német 11. hadsereg osztrák–magyar 4. hadsereg	német 11. hadsereg osztrák–magyar 3. hadsereg bolgár 1. hadsereg

Forrás: saját szerkesztés

Mi a különbség az 1914. augusztusi felvonulás alkalmával szervezett és Mackensen tábornagy vezette hadseregcsoportha között?

Az 1. és 2. táblázat egyértelműen rámutat arra, hogy a galíciai felvonulás alkalmával és a Mackensen tábornagy 1915-ben vezetett hadseregcsoportha között jelentős erőbeli eltérések mutatkoznak. A Kummer tábornok irányítása alá tartozó kettő és fél népfelkelő-hadosztály és az egy lovashadosztály maximum hadtest szintű erőt képviselhetett, de ezeket a seregetesteket nem szervezték ekkor hadtestbe. A Kövess-seregcsoportha, bár jelentősebb erővel rendelkezett, mint Kummer tábornoké, ennek ellenére szervezetenként a hadsereg szintjét nem érte el. Az osztrák–magyar 2. hadseregből ekkor csupán a cs. és kir. 11. gyalog- és a cs. és kir. 1. lovas-, a m. kir. 5. honvéd, valamint a cs. és kir. 8. lovashadosztály vonult fel.

¹⁷ Szijj: i. m. 397–398. Világháború: i. m. 1. köt. 99., 2. köt. 81–91.

Az 1. táblázatban szereplő III. és XII. hadtest az eredeti hadrend szerint az osztrák–magyar 3. hadsereg alárendeltségébe tartozó seregtest volt. Kövess Hermann gyalogsági tábornok ekkor a XII. hadtest parancsnokaként ténykedett. A fentebbi felsorolás alkalmával eredeti alakulatához soroltuk a III. hadtestet, de a támadó hadműveletek megkezdéséig Kövess tábornok rendelkezhetett felette.¹⁸

Hiába ugyanaz a kifejezés, a leírtakból egyértelműen kiderül, hogy a felvonulás idején a Kummer és Kövess tábornok alá tartozó seregtestek összességére használt elnevezés semmilyen formában nem azonosítható Mackensen tábornagy erőivel.

A „KÖVESS-HADSEREGCSOPORT” ELNEVEZÉS

Jogos kérdésként merül fel, hogy akkor honnan, de főként miért is használhatták hibásan a háború kezdetén ezt a terminológiát, vagy egyáltalán hibásan használták-e? A vizsgálat során az ún. „Kövess-hadseregcsoport” elnevezés eredetét és historiográfiáját tekintjük át.

Levéltári források

Első lépésben az egykori levéltári forrásokat kell megnézni. Itt két csoportot különböztethetünk meg: az első azoknak a hivatalos iratoknak a csoportja, amelyek 1914 augusztusában kelteztek. A másik, a résztvevők által írt visszaemlékezések, melyekből kiderülhet, hogy a katonák között milyen hivatalos elnevezés élt arról a magasabbegységről, amelynek kötelékbe csapattestük tartozott a háború kitörésekor.

Kövess Hermann tábornok parancsnoksága által 1914 augusztusában kiadott iratok jobb első sarkában a seregtest megnevezése helyén a következők találhatóak:

*Armeegruppen GdI. von Kövess*¹⁹

*K.u.K. 2. ArmeegruppenKmdo. GdJ. von KÖVESS*²⁰

*ArmeegruppenKmdo. GdJ. von Kövess*²¹

*Armeegruppenkommando GdI.v.Kövess*²²

*Armeegruppenkmdo.G.d.I. v.Kövess*²³

*KuK. Armeegruppenkommando von Kösvess*²⁴,

*ArmeegruppenkommandoGdI. v.Kosvess*²⁵

*KuK. armeegruppenkommandoDdI v. Kovess*²⁶ és

*K.u.K. Arm.Grp.Kdo.von Koevess*²⁷.

A hadsereg-főparancsnokság 1914. augusztus 11-én kelt távolfelderítésre vonatkozó parancsában is „*Armeegruppe General der Infanterie von Köveß*” szerepel.²⁸

¹⁸ HL II. 225. 3. doboz 551. sz.

¹⁹ HL II. 102. 15. doboz 19–20, 970. sz.

²⁰ HL II. 225. 3. doboz 284. sz.

²¹ HL II. 118. 22. doboz 239, 244. sz., 225. 3. doboz 291. sz.

²² HL II. 102. 15. doboz 51. sz.

²³ HL II. 118. 22. doboz 245. sz.

²⁴ HL II. 225. 3. doboz 551. sz.

²⁵ HL II. 225. 3. doboz 552. sz.

²⁶ HL II. 225. 3. doboz 553. sz.

²⁷ HL II. 225. 3. doboz 554. sz.

²⁸ ÖUTW: i. m. 116., Conrad tábornok parancsát szó szerint idézi: Auffenberg: i. m. 116–117.

A későbbi visszaemlékezések és vizsgálatok között is ezzel a megnevezéssel találkozunk. A m. kir. 5. honvéd lovashadosztály hadrendjébe tartozó Rudnyánszky Ferenc százados, a m. kir. budapesti 1. honvéd huszárezred 5. század alantós tisztje – akkor még főhadnagy –, Szőke Kovács János, a m. kir. pápai 7. honvéd huszárezred főhadnagya és Kassay Farkas László a hadosztály utásztisztje, akik az 1914. augusztus 17-én lezajlott gorodoki lovasrohamról írt visszaemlékezésükben egyértelműen Kövess-hadseregcsoportról írtak.²⁹ Ahogy számos más irat is, ami a hadosztály háború alatti működésével foglalkozik.³⁰ Az 5. lovashadosztály akkori vezérkari főnöke, Than Károly alezredes 1915 elején leadott hivatalos jelentésében is hadseregcsoportként *Armee-Gr.* [Armeegruppe] határozza meg a Kövess tábornok vezette seregtestek összességét.³¹ Az 5. honvéd lovashadosztály távolfelderítésének működését vizsgáló, majd ebből a Monarchia Hadsereg-főparancsnokságának összefoglaló jelentést készítő Rudolf von Kreybig alezredes is hadseregcsoportként – *A.Gr.Kmdos. G.d.I. v. Kövess* – említi.³²

Jevgenyij Szergejevics Tyihockij orosz oldalon mint századparancsnok volt szemtanúja az 1914. augusztus 17-ei hősies huszárhoznak, amelynek történéseit orosz szemszögből a két világháború között rövid könyvecskében örökítette meg. Ebben Tyihockij is a hadseregcsoport elnevezést használta a Kövess Hermann tábornok parancsnoksága alatt álló seregtestek összességére.³³

A levéltári, ún. primer források és a szemtanúk általi visszaemlékezések áttekintését követően egyértelműen kiderül, hogy 1914 augusztusában az osztrák–magyar 2. hadsereg helyén ideiglenesen összeállított és felvonultatott seregtestek összességének elnevezéseként a hadseregcsoport, pontosabban Kövess-hadseregcsoport elnevezést használták.³⁴

²⁹ Rudnyánszky Ferenc [m. kir. 1. budapesti honvéd huszárezred akkor főhadnagy]: A gorodoki lovasroham és a satanovi éj 1914. aug. 17. és 18-án. Szemtanú leírása. Hadtörténeli Levéltár, Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye. 912. számú, Szőke Kovács János [m. kir. 7. pápai honvéd huszárezred főhadnagya]: Az 5. lovashadosztály távolfelderítésben 1914. aug. 15.–17. Hadtörténeli Levéltár, Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye. 1054. számú, Kassay: i. m. 363.

³⁰ Kárpáthy Ákos: A m. kir. 5. honvéd lovas hadosztály szereplése a világháborúban. Hadtörténeli Levéltár, Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye. 216. számú., A budapesti 5. honvéd lovas hadosztály megalakulása és tagozódása kiegészítése. Hadtörténeli Levéltár, Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye. 1700. számú, Az 5. honvéd lovas hadosztály szereplése világháborúban. Hadtörténeli Levéltár, Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye. 1972. számú.

³¹ HL II. 225. 50. doboz 1. sz.

³² HL Tgy. 298. Ezt az összefoglalást 1921. május 17-én kiegészítették báró Than Károly alezredes, az 5. honvéd lovashadosztály vezérkari főnökének 34 db külön lapra – ezeket gemkapocccal erősítették a vonatkozó oldalakhoz – felvezetett gépelt megjegyzésével, valamint számos ceruzás javítással és kiegészítéssel. Rudolf von Kreybig: Tätigkeit der kön. ung. 5. ten LDW.-KAV.-TRP.-DIV. im Raume Satanow–Gorodok vom 12. bis 21. August 1914. HL II. 225. 50. doboz 1.

Rudolf von Kreybig: Lovasság 1914–1933. A lovas harcvonaltaktika. Magyar Katonai Szemle, 1933. évi 3. számának hasábjain megjelent és az általa előbb említett vizsgálati anyagra támaszkodó tanulmányában többször is hadseregcsoportról beszél. 54, 55.

³³ Тихоцкий: i. m. 22.

³⁴ Az első világháborúról 1928 és 1942 között kiadott, a Hadtörténeli Levéltár akkori állományában fellelhető dokumentumokra alapozó tizkötetes munka II. kötete is Kövess hadseregcsoportról ír. Világháború: i. m. 2. köt. 13.

SZAKIRODALMI MEGJELENÉS

A Nagy Háborút követő, elsősorban az egyes csapattestek, gyalog-, huszár-, valamint tüzérezredek és műszaki alakulatok háborús történetét megörökítő munkák többsége – természetesen – foglalkozik az 1914 augusztusában a déli, balkáni, illetve a keleti, galíciai területekre felvonult hadseregekkel és seregtestekkel. A vizsgált monográfiák alapján két elnevezés gyökeresedett meg. Az első a Kövess-csoport,³⁵ a második a Kövess-hadseregcsoport.³⁶ Az tényként kezelhető, hogy a két kifejezés nem használható egymás szinonimájaként.

Az újabb kori kutatások sem tisztázták a kérdést, amint Farkas Márton 1981-ben írt tanulmánya szintén példázza, ebben ugyanis már nem egy, hanem két – „Kövess-seregcsoport” és Kövess-csoport – elnevezéssel találkozunk az olvasó. Az előbb felsorolt elnevezések közül a Kövess-seregcsoportot használja az 1985-ben kiadott *Magyarország hadtörténete* című kétkötetes mű is.³⁷ A későbbi, 2009-cel bezáró munkákban legtöbbször a Kövess-hadseregcsoport, valamint a *Gruppe Kövess*, Kövess-csoport megnevezést használják.³⁸

A 2010-ben megjelent *Magyarország az első világháborúban* című munka törzsszövegében még hadseregcsoport, de a térképen már Kövess-csoport szerepel.³⁹ Az ugyanebben az évben a Georg Reichlin-Meldegg tollából származó, Kövess Hermann életét feldolgozó monográfiában *Armeegruppe Kövess* szerepel.⁴⁰ A rá két esztendőre, 2013-ban M. Christian Ortner jóvoltából megszületett *Die k. u. k. Armee und ihr letzter Krieg* című monográfiában felhasznált korabeli térképen *A.Gr.* jelölés található az osztrák–magyar 2. hadsereg felvonulási területén.⁴¹

A 2014-ben megjelent, *A régi Magyarország utolsó háborúja. 1914–1918*⁴² és a legfrissebb szakirodalomnak számító, 2015-ben kiadott *Magyarország hadtörténete* című sorozat III. kötetében⁴³ a Kövess-seregcsoport megnevezéssel találkozunk. Tehát az adott terminológiában megfigyelhető anomália továbbra sem oldódott meg. Ezt jelzi többek között az is, hogy az utóbb említett könyvsorozat törzsszövegében szereplő seregcsoport megnevezés ellenére

³⁵ Desető: i. m. 11.; Budapesti huszárezred: i. m. 39.; Herczegh Géza (szerk.): A m. kir. veszprémi 31. honvéd gyalogezred, a 31. 46. és 79. honvéd menet zászlóalj, valamint a 31/I. népfőlkelő zászlóalj (sic!) története. Cegléd, 1936. 15–16.; Görgey Miklós (szerk.): A volt m. kir. kassai 5. honvéd huszárezred története 1868–1918. Budapest, 1935. 57.; Doromb József, Reé László (szerk.): A magyar gyalogság. A magyar gyalogos katona története. Budapest, é. n. 169.

³⁶ Auffenberg: i. m. 116.; Budapesti huszárezred: i. m. 22, 39.; Kurtz Géza–Kristófy Géza: A cs. és kir. Albrecht főherceg nevét viselő cs. és kir. 44. gyalogezred és a cs. és kir. 105. gyalogezred története 1914–1918. Budapest, 1928. 83–84.; Aggházy Kamil–Stefán Valér: A világháború 1914–1918. Az országos közművelődési tanács könyvosztálya, Budapest, 1934, 82.; Felszeghy Ferenc (szerk.): A magyar tüzér. A magyar tüzérség története. Budapest, é. n. 124–125., 127., 134.; Ajtay Endre–Péczy László (szerk.): A magyar huszár. Budapest, é. n. 200.; Világháború: i. m. 1. köt. 99., 2. köt. 349–375.; Kassay: i. m. 363.

³⁷ Liptai Ervin (főszerk.): Magyarország hadtörténete. I–II. köt. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1984–1985. 2. köt. 48.

³⁸ Bene: i. m. 41.; Fejes Sándor: Huszárok Pápán. A magyar királyi 7. honvéd huszárezred története a dokumentumok tükrében 1874–1920. Pápa, 2000. 90.; Szijj: i. m. 266., 268.; Balla 2003: i. m. 20.; Rác: i. m. 346.; Lugosi József–Kiss Gábor: Volt egyszer egy huszárezred. A m. kir. zalaegerszegi 6. honvéd huszárezred története. Budapest–Zalaegerszeg, 2009. 20.; Balla 2010: i. m. 192–193.

³⁹ Romsics Ignác (főszerk.): Magyarország első világháborúban. Kossuth Kiadó, Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, 2010. A vonatkozó részt Pollmann Ferenc írta. 60, 62.

⁴⁰ Reichlin-Meldegg, Georg: Des Kaisers Prinz Eugen? Graz, 2010. 96–97.

⁴¹ Ortner: i. m. 38.

⁴² Hajdu–Pollmann: i. m. 96. o.; Ungváry Krisztián munkájában hadseregcsoport. Ungváry Krisztián: Tettesek vagy áldozatok? Feltáratlan fejezetek a XX. század történetéből. Budapest, 2014.

⁴³ Hermann: i. m. 295.

a Monarchia erőinek galíciai felvonulását ábrázoló térképen Kövess tábornok alakulatát csoportként említik.⁴⁴

Az egyértelműen kiderült, hogy a Kövess Hermann tábornok parancsnoksága alatt álló seregtestek egységes szervezeti megnevezése a szakirodalomban igen változatos képet mutat, ami tisztázásra szorul.

HADSEREGCSOPORT VAGY SEREGCSOPORT?

A probléma körüljárása, megfogalmazása után a felvetett kérdésekre igyekszünk válaszokat találni. Ennek első lépéseként egy lexikont kell felütni, amiben kis szerencsével megtalálható az adott terminus technicus definíciója. Jelen esetben a releváns szöveget a 2000-ben megjelent *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs* című munka. A hadseregcsoporthoz a következő információk szerepelnek. A hadseregcsoporthoz mint katonai magasabb szervezeti egység az első világháború előtt sem a központi, sem pedig az antanthatalmak haderőiben nem volt ismert. Az elsőt az orosz haderőben szervezték, de itt frontnak nevezték. Ezt követően rövid időn belül más haderőkben is meghonosodott. Fontos jelezni – és ezt a szócikk is megjelöli –, hogy az első világháborúban szervezett hadseregcsoporthoz eltért attól, amit: a második világháborúban kialakult és máig használatos.⁴⁵

A lexikon szócikke szerint: *A mai értelemben használt hadseregcsoporthoz a Heeresgruppe felelt meg kmsz. [korabeli maghatározás szerint] seregcsoporthoz (ennél magasabb szervezeti köteléket nem alakítottak). Ennek állományába több Arme (A), kmsz. és mai fordításban hadsereg tartozott. Ezen belül szervezték meg az akkor hds-nél kisebb köteléket jelentő Armeegrupp [..]*⁴⁶ A probléma origóját itt kell sejtetni, ugyanis a jelen állapot szerint a német nyelvű katonai terminológiában a mi hadseregcsoporthoz szavunkra két kifejezés is létezett. Az egyértelmű és az 1. és 2. táblázat is megerősíti, hogy a német Heeresgruppe és Armeegruppe szavak nem ugyanazzal a mögöttes jelentéssel bírnak. A magyar szakirodalomban tapasztalható anomália a rossz fordításra, majd az ebből eredeztethető helytelen alkalmazásra vezethető vissza.

Ezt a dilemmát jól mutatja a lexikonnak a *Mackensen, August*-ra vonatkozó szócikke is. Ebben a következő olvasható: *[...] 1915. ápr. 17-től a 11. hds[hadsereg]-et és a Mackensen-seregcsoporthoz vezet. A szócikk folytatásában pedig: „[1915.] Aug. 30-tól a szerb fronton második, 1916. szept. 1-től Ro. [Románia] ellen harmadik hadseregcsoporthoz vezet.”*⁴⁷ Egyértelműen kiderül, hogy a szócikk hadseregcsoporthoz és seregcsoporthoz között nem tesz különbséget, hanem azonos jelentésű szóként alkalmazza. Az utána következő *Mackensen-seregcsoporthoz*⁴⁸ szócikk, valamint az ezt követő, *Mackensen-seregcsoporthoz átvonulása*⁴⁹ is következetesen ugyanazt a kifejezést használja.

A probléma nem elhanyagolható, hiszen nagy különbség van egy több hadsereget és egy néhány hadosztályt – jobb esetben egy-két hadtestet – magában foglaló kötelék között, szükséges ezeknek az éles megkülönböztetése, ami már elnevezésükben is megmutatkozik. Az első világháborúban, mint kiderült, a legmagasabb katonai szervezeti egységet (*Heeresgruppe*)

⁴⁴ Hermann: i. m. 296.

⁴⁵ Szijj: i. m. 261.

⁴⁶ Szijj: i. m. 261.

⁴⁷ Szijj: i. m. 441.

⁴⁸ Szijj: i. m. 442.

⁴⁹ Szijj: i. m. 442–443.

seregcsoportnak, a második legnagyobb köteléket jelentőt (*Armee*) egyértelműen hadseregnek, míg a sorban harmadik *Armeegruppe* szót hadseregcsoportnak fordították, ami nem feltétlenül szerencsés.⁵⁰ Főleg akkor érdekes, amikor egy seregcsoport hadseregekből, míg egy hadseregcsoport seregtestekből áll. A magyar fordítások korhűsége és akkori használata nem vitatható, de az is látszik, hogy már 1914-ben sem takarta az adott szervezeti egység valós felépítését és a kötelékébe tartozó erők nagyságát. Jelen helyzetben a három felsorolt katonai szervezeti egység közül a hadseregcsoport és a seregcsoport terminológiáját kell tisztázni.

Seregcsoport (*Armeegruppe*): Az első világháború előtt és alatt a hadosztályokat és hadtesteket nem magasabbegységnek, hanem seregtesteknek nevezték.⁵¹ Ennek ismeretében a magasabb szervezeti egységbe, azaz hadseregbe nem szervezett, de a hadsereg-főparancsnokságtól nyert parancsait önállóan, saját parancsnoksága irányítása alatt végrehajtó seregtestek összességét seregcsoportnak célszerű nevezni. Annak dacára is, hogy a német nyelvű terminológia, az *Armeegruppe* szó alatt hozza ezt a szervezeti egységet, és tükörfordítása valóban hadseregcsoportot jelent.

Későbbi kutatás tárgyát képezi a seregcsoportok kötelékébe beosztott erők nagyságának vizsgálata. A jelen elemzésben előkerült Kummer- és Kövess-seregcsoport már mutatja (lásd 1. táblázat), hogy nem azonos erővel bírtak ezek a csoportosítások. Ez a különbség óhatatlanul hatott a harc téren való alkalmazhatóságukra is, ami további kérdéseket vet fel ezzel a katonai szervezeti egységgel kapcsolatban.

Hadseregcsoport (*Heeresgruppe*): A német terminológia a *Heeresgruppe* szóval a hadsereg legmagasabb szervezeti egységét jelöli. Ennek a magyar fordításban is meg kell jelennie, ezért nem célszerű a hadseregnél kisebb szervezeti egységet jelentő seregtest szóból csoportot alkotni és a nálánál nagyobb – hadsereg – kötelék fölé helyezni. A hadseregcsoport szó kifejezi, hogy ebben az esetben a legmagasabb katonai kötelékről beszélünk, amely több hadsereget magában foglaló hadműveleti csoportosítást jelent.

Ennek tudatában a Kövess Hermann tábornok vezetésére bízott két hadtestet, két gyaloghadosztályt, valamint három lovashadosztályt és egy gyalogdandárt magában foglaló szervezeti egységet (bővebben lásd. 1. táblázat) seregcsoportnak, míg a Mackensen tábornagy parancsnokolta német 4., osztrák–magyar 3. és bolgár 1. hadsereget (lásd. 2. táblázat) összefogó szervezeti egységet hadseregcsoportnak nevezzük.

Tisztázni szükséges továbbá a lexikon „hadseregcsoport” szócikkének azon félreérthetetlen kijelentését, amely szerint, a seregcsoportot (a lexikonban hadseregcsoportként szerepel) a hadseregen belül szervezték meg.⁵² Ez a megállapítás a Kummer Henrik és Kövess Hermann tábornokok vezette alakulatok vonatkozásában nem helytálló. Kummer tábornok seregcsoportja a mozgósításkor alakult, nem tartozott sem osztrák–magyar, sem német magasabbegységhez, a hadsereg-főparancsnokság által szabott feladatait egészen megszűnéséig,

⁵⁰ Szijj: i. m. 261.

⁵¹ A magasabbegység az első világháborúban a Központi Hatalmak haderőiben csupán másodlagos – elsődleges a seregtest volt – katonai szakkifejezésnek számított az alakulatok strukturális szintjének megjelölésére. Ezzel szemben az orosz haderőben ezt tartották az elsődlegesnek. Szijj: i. m. 443.; Ravasz: i. m. 22.

Hasonló helyzettel találkozhatunk az egység szó esetében is. A központi hatalmak haderőiben másodlagos terminológiai kifejezésként tartották számon – míg az orosz haderőben ez volt az elsődleges. A dandárnál alacsonyabb alakulatok strukturális szintjének meghatározására a csapattest megnevezést használták. Szijj: i. m. 148.

⁵² Szijj: i. m. 261.

1914. szeptember 22-ig önállóan saját seregcsoport-parancsnoksága (a lexikon vonatkozó részében Kummer-hadseregcsoport-parancsnokság szerepel)⁵³ irányítása alatt hajtotta végre.

Kövess tábornok seregcsoportja a már ismert okokból alakult meg. Ahogy Kummer, úgy Kövess seregcsoportja sem tartozott fennállása alatt, 1914. augusztus 8. és 25. között⁵⁴ egyetlen osztrák–magyar vagy német magasabb szervezeti egységhez, a hadsereg-főparancsnokság parancsait önállóan, saját seregcsoport-parancsnokságának irányítása alatt hajtotta végre.⁵⁵ Ebből is kiderül, hogy a lexikon szócikkének megállapítása, miszerint a hadseregeken belül szervezték meg a seregcsoportot, pontatlan.

A fentebb felsorolt munkákban a Kövess Herman tábornok vezette seregcsoporttal kapcsolatban a csoport kifejezés is többször előfordul. Az elnevezés több okból sem szerencsés. Először is a csoportot mint katonai szervezeti egységet szintén megkülönböztették az első világháborúban. Másodszor pedig a csoport, amely nevét az azt vezető parancsnokáról nyerte, önálló magasabbparancsnoksággal nem rendelkezett.⁵⁶ Ezek jelentős különbségek a seregcsoporttal szemben, ami nem engedi meg, hogy a két szót egymás szinonimájaként használjuk. A csoportnak mint katonai szervezeti egységnek a meghatározása, felépítése és alkalmazása későbbi vizsgálatoknak a tárgyát kell hogy képezze, jelen munkában most csak a szükséges mértékben ismertettük.

ÖSSZEGZÉS

A jelen vizsgálat igyekezett tisztázni az 1914 augusztusában a galíciai hadszíntéren tevékenykedő Kövess Hermann tábornok vezette szervezeti egység pontos megnevezését. Ennek érdekében két, a német katonai terminológiából átvett szakkifejezés körüljárására volt szükség. A Heeresgruppe és Armeegruppe szavak a magyar fordításban mondhatni kisebb zavart támasztottak, ami ebben az esetben a két terminológia kiforratlanságának is tulajdonítható. Ezen megállapítás vonatkozik a német nyelvterületre is. Ezért is merülhetett fel a kérdés, hogy az első világháború kezdetén mit is érthettünk a hadseregcsoport és a seregcsoport kifejezés alatt. Ennek áttekintése és vizsgálata közben különösen fontos volt, hogy a kérdéses katonai terminológiák magyar fordítása a mögötte lévő valós katonai csoportosítást, erőt jelölje. Még abban az esetben is, ha ez a német eredeti szó jelentésével nyelvészetiileg nem egyezik.

A fentiek ismeretében az Osztrák–Magyar Monarchia hadereje három legmagasabb szervezeti egységének elnevezését a következőképpen célszerű használni az első világháborúban: Heeresgruppe/hadseregcsoport; Armee/hadsereg; Armeegruppe/seregcsoport. Az említett három hadművelleti csoportosítás önálló magasabbparancsnoksággal rendelkezett, parancsaikat közvetlenül a hadsereg-főparancsnokságtól nyerték.

A kérdés rendezése lényeges volt, hiszen mint azt láthattuk, a szakirodalom szabadon és változatosan bánt ezekkel a terminológiákkal, ahogy ezt a Kövess-seregcsoport esete is jól példázza. Ez a sokszínűség azonban különösen zavaró lehet, ha a kutató vagy a hadtörténet

⁵³ Szijj: i. m. 347.

⁵⁴ ÖULK: i. m. I. köt. 71.

⁵⁵ A Kövess-seregcsoport-parancsnokság a lexikon Katonai vezetés magasabbparancsnokságai szócikkéből (Szijj: i. m. 347.) – az ebben, az első világháborúban felállított Heeresgruppenkommando és Armeegruppenkommando vannak felsorolva – kimaradt, pedig a korabeli dokumentumok ennek létezését, valamint működését egyértelműen bizonyítják. HL II. 225. 3. doboz 284, 291, 551, 552, 553, 554. sz.

⁵⁶ ÖULK: i. m. II. köt. 117, 119.

íránt érdeklődő olvasó a Monarchia haderejének magasabbegységeinek elnevezései között igyekszik logikus összefüggést keresni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A m. kir. budapesti 1. honvédhuszárezred és m. kir. népfelkelő huszárosztály története. 1869–1918.* Stádium sajtó vállalat részvénytársaság, Budapest, 1927.
- A m. kir. debreceni 2-ik honvédhuszárezred története. 1869–1918. Összeállította: Az ezred emlékbizottsága. Hornyánszky Viktor részvénytársaság, Magyar királyi udvari könyvnyomda, Budapest, 1939.
- A világháború. 1914–1918.* 1–2. köt. Szerk. és kiadja a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928–1930.
- Auffenberg-Komarów: *Aus Österreich-Ungarns Teilnahme am Weltkrieg.* Berlin und Wien, 1920.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornagyok.* Argumentum, Budapest, 2010.
- Balla Tibor: *Szarajevó, Doberdó, Trianon. Magyarország I. világháborús képes albuma.* Scolar Kiadó, Budapest, 2003.
- Balla Tibor: *A magyar királyi honvéd lovasság. 1868–1914.* Balassi Kiadó, Budapest, 2000.
- Bene János: *A nyíregyházi huszárok.* MTC Press, Nyíregyháza, 1991.
- Deseő Lajos: *Az 1914–17. évi osztrák–magyar orosz háború.* Könyv- és Lapkiadó, Debrecen, 1925.
- Farkas Márton: *Lemberg. Az Osztrák–Magyar Monarchia hadműveletei 1914 kora őszén Galiciában augusztus 15.–szeptember 25.* Hadtörténelmi Közlemények, 1981. 2. szám 167–207.
- Hajdu Tibor–Pollmann Ferenc: *A régi Magyarország utolsó háborúja. 1914–1918.* Osiris Kiadó, Budapest, 2014.
- Hermann Róbert (szerk.): *Magyarország hadtörténete III. Magyarország a Habsburg Monarchiában. 1718–1919.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2015.
- Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Levéltár II. fondőcsoport
- Kranzieritz Károly: *A pécsi 8. huszárezred a világháború első napjaiban.* In: Berki Gábor–Szelei Ildikó (szerk.): *A hadtudomány és a 21. század 2015. Tanulmánykötet.* Budapest, 2015. 57–70.
- M. Christian Ortner: *Die k.u.k. Armee und ihr letzter Krieg.* Gerold, Wien, 2013.
- Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918. Siebenter Band. Das Kriegsjahr 1914. Unter der Leitung von Edmund Glaise von Horstenau. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Wien, 1930.
- Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914–1918. Siebenter Band. Das Kriegsjahr 1915. Unter der Leitung von Edmund Glaise von Horstenau. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Wien, 1931.
- Pilch Jenő: *A világháború története.* Franklin-Társulat, Budapest, 1927.
- Ravaszh István: *Magyarország és a magyar királyi honvédség. A XX. századi világháborúban. 1914–1945.* Püldo Kiadó, Debrecen, [2003].
- Rácz Árpád (szerk.): *Nagy képes millenniumi hadtörténet. 1000 év a hadak útján.* Rubicon-Könyvek, Budapest, 2008. 336–354. A vonatkozó részt Pollmann Ferenc írta.
- Regele, Oskar: *Gericht über Habsburgs Wehrmacht. Letzte Siege und Untergang unter dem Armeekorps Oberkommando Kaiser Karls I., Generaloberst Arz von Straussenburg.* Wien–München, 1968.
- Schmitz, Martin: *Tapfer, zäh und schlecht geführt. Kriegserfahrungen österreichisch-ungarischer Offiziere mit den russischen Gegnern 1914–1917.* In: *Jenseits des Schützengrabens Der Erste Weltkrieg im Osten: Erfahrung – Wahrnehmung – Kontext.* Bernhard Bachinger – Wolfram Dornik (Hg.). Innsbruck, 2013.

Szijj Jolán (főszerk.), Ravasz István (szerk.): *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs.* Petit Real Könyvkiadó, Budapest, 2000.

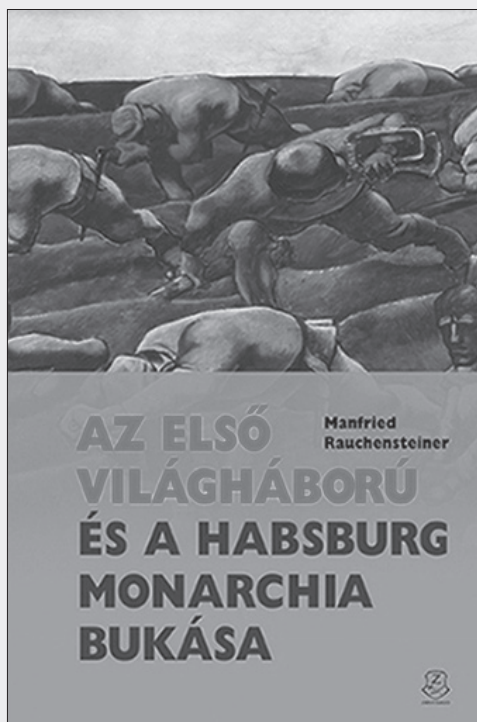
Tempel Ferenc: *Szemelvények Dr. Tempel Ferenc háborús feljegyzéseiből.* Magyar Katonai Közlöny, 18. évf. 1930.

Тихоцкий, Евгений Сцерегеевич: Атака Австро-Венгерской конницы на 2-ю Сводную казачью дивизию под м. Городок 4-17 августа 1914 г. Бѣлградъ, [é. n.].

Kassay Farkas László: *Az 5. honvéd lovashadosztály műszaki tevékenysége a világháborúban.* In: Jacobi Ágost (szerk.): *Magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban 1914–1918.* Budapest, 1938.

A ZRÍNYI KIADÓ ÚJDONSÁGA

Az első világháború kirobbanásának, I. Ferenc József császár ebben játszott szerepének, a soknemzetiségű Monarchia erre adott válaszainak s a közel 600 évig fennálló birodalom széthullásának története máig nem veszített drámaiságából. A kiváló osztrák történész hiánypótló, monumentális műve (952 oldal) az első világháború közép-európai enciklopédiája.

Gondos László:

SZERVEZETI SZINTŰ ÉVFORDULÓK A MAGYAR KATONAI REPÜLÉS TÖRTÉNETÉBEN

ÖSSZEFOGLALÓ: Egy nemzet, intézmény, szervezet vagy éppen katonai alakulat életében nagy jelentőséggel bírnak a jeles évfordulók és ezek különböző rendezvényekkel, megemlékezésekkel való megünneplése. Kétségtelenül ilyenkor nyílik a legjobb lehetőség arra, hogy a társadalom – sőt esetenként a külföld – figyelmét is felhívjuk az „ünneplést” történetére, hagyományaira, jelenkori tevékenységére. A szerző katonai repülésünk azon jeles eseményeit veszi sorra, melyek évfordulói okot adnak a szervezeti szintű ünneplésre. Annál is inkább fontos ezt megtennünk, mivel csakis így egyértelműsíthetjük, hogy mikor, miért és mit ünneplünk. Ráadásul, figyelembe véve a 20. századi magyar történelem és ezen belül a katonai repülés sorsfordító pillanatait, nem minden esetben könnyű rátalálni a pontos dátumokra.

KULCSSZAVAK: önálló magyar haderő, magyar katonai repülés, Magyar Légierő

A kiemelkedő évfordulóknak köszönhetően az adott nép, intézmény vagy alakulat tagjaiban is erősödik, intenzívebbé válik a történelem mélységeiben gyökerező identitástudat. Ezért különösen fontos, hogy az ünneplés alapját jelentő dátumok, melyek értelemszerűen egy-egy kiemelkedő eseményhez fűződnek, egyértelműek és közérthetőek legyenek (pl. március 15., október 23.), vagy ha ez valamilyen okból nem lehetséges, a társadalom egésze által elfogadott konszenzuson alapuljanak (pl. augusztus 20. mint az államalapítás ünnepe).

A Magyar Honvédség 2018-ban ünnepli majd, hogy 170 évvel ezelőtt, 1848-ban vetették meg az önálló magyar haderő alapjait, köszönhetően annak, hogy Kossuth Lajos 1848. május 16-án tette közzé a honvédszászlóalj felállításáról szóló kiáltványt, illetve ezen a napon javasolta az Országos Honvédelmi Bizottmány felállítását is. A magyar légierő az évtized folyamán két hasonló évfordulóról emlékezett meg: 2010-ben a magyar katonai repülés 100. évére, míg 2013-ban az önálló magyar légierő „hivatalos” megszületésének 75. évfordulójára emlékeztünk. (Megjegyzendő: a trianoni békediktátum nem engedélyezte ugyan a repülőgépek használatát, azért a „tiltott időszakban” is létezett a magyar katonai repülés.) Mindkét eseménynek a nagy tömegeket vonzó, hatalmas médiafigyelemmel kísért Kecskeméti Nemzetközi Repülőnap adott lenyűgöző keretet.

Véleményem szerint, a fenti kritériumok alapján a magyar katonai repüléssel kapcsolatosan az alábbi három kérdésre kell választ találnunk:

- Mikortól beszélhetünk magyar katonai repülésről?
- Mikor vette kezdetét az önálló magyar katonai repülés?
- Mikor vált a légierő fegyvernemmé Magyarországon?

A fenti kérdések megnyugtató tisztázásához, ha vázlatosan is, de át kell tekintenünk a magyar katonai repülés történetének idevonatkozó részeit. Meg kell állapítanunk, hogy a felmerülő dátumok közül mely kritériumok és szempontok jelölik ki egyértelműen és mindenki által elfogadható módon a magyar katonai repülés, az önálló magyar katonai repülés, valamint a fegyvernemmé válás „születésnapját”. Az első kérdés tekintetében nem is olyan egyszerű a dolgunk, mint azt képzelnénk, mivel több szempontot is figyelembe kell ven-

nünk a megfelelő dátum kijelölésekor. A második és harmadik kérdés tisztázása, szerencsés módon, lényegesen tisztább feladat.

MIKORTÓL BESZÉLHETÜNK MAGYAR KATONAI REPÜLÉSRŐL?

Ahhoz, hogy ezt a kérdést megválaszolhassuk, a 19–20. század fordulójáig kell visszanyúlunk. Habár az Osztrák–Magyar Monarchia hadvezetése rendszertelen módon korábban is alkalmazott repülőeszközöket (1849,¹ 1866²), csupán egy 1888-ban szervezett bécsi aeronautikai kiállítást követően vette komolyan fontolóra a katonai jellegű repülés intézményi keretek közé szorítását, amihez természetesen az uralkodó, I. Ferenc József támogatására is szükség volt. Miután egy, a Birodalmi Hadügyminisztérium által kijelölt négytagú katonai bizottság végigjárta a német, francia, valamint brit léghajósrészlegeket, 1890-ben a Műszaki és Adminisztratív Katonai Bizottság (Technische und Administrativen Militär-Comité) meghirdette az első, kizárólag katonák számára kiírt tanfolyamot.³ A tanfolyamot a következő évben egy újabb követte, majd 1892 őszén, a porosz és bajor léghajósrészlegek mintájára a bécsi Arzenál területén felállították a császári és királyi Katonai Aeronautikai Intézetet (k. u. k. Militär Aeronautischen Anstalt). Az első ballonrészleg (tulajdonképpen század) 1893. augusztus 20-án kezdte meg működését.⁴

Az eddig leírtak alapján egyértelműen adná magát a lehetőség, hogy 1892-t tekintsük a magyar katonai repülés születési dátumának, ennél azonban jóval bonyolultabb az ügy, mivel a Katonai Aeronautikai Intézet a közös hadsereg (k. u. k. Heer) és nem a Honvédség alárendeltségébe tartozott. Arról nem is beszélve, hogy az 1893-tól felállított alegységek, legyen szó vár- vagy tábori ballonrészlegekről, a tüzérség, azon belül is elsősorban a vár-tüzérség alárendeltségébe tartoztak.⁵ Vagyis, annak ellenére, hogy az itt szolgáló katonák vitathatatlanul levegőben látták el feladatukat,⁶ valójában szó sem volt önálló szervezettel rendelkező katonai repülésről. Jelenleg még arról sem rendelkezünk pontos információkkal, hogy az ekkor felállított alegységeknél szolgált-e magyar származású repülőkatona, és ha igen, akkor vajon mennyien voltak és milyen beosztásokat láttak el?

¹ Mivel a lövegek tüze nem érte el a várost, a Velencét ostromló osztrák hadvezetés úgy döntött, hogy ballonokra rögzített, Franz von Uchatius főhadnagy által szerkesztett „bombákkal” támadja a várost. Az eredménytelen kísérletre 1849. július 15-én került sor. Wolfram Lenotti: Ein Traum vom Fliegen – 200 Jahre Luftfahrt in Österreich. Wien, 1892. 10–16. A továbbiakban Lenotti: Ein Traum.

² Az osztrák hadvezetés a königgrätzi csatavesztést követően Bécs védelmére állította fel a rövid életű Luftschiffergruppét (Léghajóscsoport). A Nordarmee alárendeltségébe tartozó csoport állományát (két tiszt, 60 katona) a 27. gyalogezredből verbuválták össze, tevékenységük azonban csúfos kudarccal zárult, mivel a rendelkezésükre bocsátott 1800 m³ térfogatú ballon egy gyakorlat során elszabadult, és soha többé nem került elő. Lenotti: Ein Traum. 17.

³ A két ballonnal (Budapest és Vater Radetzky) végrehajtott tanfolyamra április 15. és augusztus 5. között került sor. A 8 szerencsés résztvevőt (Anton Schindler százados, Josef Trieb, Herman Hoernes és Johann Sojka főhadnagyok, Joseph Watzek, Franz Eckert és Franz Hinterstoisser hadnagyok, valamint Johann Weinek tartalékos hadnagy) 65 önkéntes közül választották ki. Reinhard Karl Boromäus Desoye: Die k. u. k. Luftfahrtruppe – Die Entstehung, der Aufbau und die Organisation der österreichisch-ungarischen Heeresluftwaffe 1912–1918. Diplomarbeiten Agentur, Hamburg, 1999. A továbbiakban Desoye: Die k. u. k. Luftfahrtruppe.

⁴ Desoye: Die k. u. k. Luftfahrtruppe.

⁵ A ballonrészlegeket, később -századokat csupán 1916. január 1-jén vonták ki a tüzérség állományából, hogy tevékenységüket ettől kezdve a Léghajósrészleg helyét frissiben átvevő császári és királyi Légjárócsapat (k. u. k. Luftfahrtruppe), egyszerűbben szólva az osztrák–magyar légierő keretei között folytassák tovább.

⁶ Ez elsősorban a saját tüzérség tüzének megfigyeléséből és irányításából, valamint felderítésből állt.

A következő jelentős szervezeti átalakításra 1909. október 7-én került sor, amikor a császári és királyi Katonai Aeronautikai Intézet helyét átvette a frissiben megszervezett császári és királyi Léghajósrészleg (Luftschifferabteilung).⁷ A k. u. k. Verkehrstruppenbrigade⁸ alárendeltségébe tartozó részleg bázisát Fischamendben jelölték ki, ahol az uralkodó és Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök támogatásának köszönhetően gyors ütemben zajlott a szükséges balloncsarnokok, raktárak, műhelyek, valamint az iroda- és laktanyaépületek kiépítése. Az újonnan felálló részleg a haderő által ekkoriban megvásárolt első katonai léghajók⁹ és repülőgépek üzemeltetéséért, fejlesztéséért és beszerzéséért, valamint a hajózó- és műszaki állomány kiképzéséért felelt. Vagyis létrejött az első olyan önálló szervezeti egység, amely tényleges katonai repülőszolgálatot látott el.

Am a Léghajósrészleg, akárcsak a helyét 1916. január 1-jén átvevő császári és királyi Légjárócsapat szintén a közös hadsereg részét képezte, és ez így is maradt az első világháború végéig, azaz az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásáig. Vagyis a magyar katonai repülés szervezeti szintű megszületését nincs értelme 1918 novemberére előtt kutatni. Akkor vajon miért 2010-ben került sor az esemény 100. évfordulójára? A válasz egyszerű, az évfordulót nem egy szervezet, hanem egy bizonyos személy története jelöli ki. 1918-ig sok száz magyar származású pilóta, megfigyelőtiszt, szerelő és egyéb földi feladatot ellátó katona szolgált az osztrák–magyar légierő állományában, akik mindvégig hősies bátorsággal és áldozatvállalással hajtották végre feladatukat. Az első világháború folyamán sokan haltak közülük hősi halált vagy szenvedtek el súlyos sebesülést, ezért nem is vitás, hogy katonai repülésünk születésnapját ahhoz a dátumhoz kell kötnünk, amikor az első magyar származású hadi-repülő kézhez vette a pilótaigazolványát. Szerencsés módon pontosan tudjuk, hogy mikor került sor erre az aktusra: nemes petróczi Petróczy István¹⁰ sikeres repülővizsgáját követően, *1910. szeptember 28-án* kapta meg az Osztrák Repülőklub (Österreichischer Aero-Club) által kiállított beceses dokumentumot.

MIKOR VETTE KEZDETÉT AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI REPÜLÉS?

Mivel az önálló Magyar Légierő szervezése szinte a Monarchia felbomlásának pillanatában, azaz 1918 novemberében megkezdődött, a fenti kérdés megválaszolása lényegesen egyszerűbb feladat, mint amilyen az előző volt. A Magyar Repülőcsapat megalakulásáról először egy *1918. november 3-án* kelt jegyzőkönyvből szerezhetünk tudomást. A dokumentum szerint a Hadügyminisztériumban ekkor hozták létre a Légügyi Kormánybiztosságot, mely később 37. Légügyi Osztályként működött tovább Hangay Sándor tartalékos százados parancsnoksága alatt.¹¹ Ez a szervezet fogta össze a frontról hazaérkező tábori pilóták, megfigyelőtisztek, műszaki katonák állományba vételét, valamint az országban fellelhető, esetlegesen beérkező repülőtechnika összeírását. November 9-én állították fel a Magyar Repülőcsapat Parancs-

⁷ Desoye: Die k. u. k. Luftfahrtruppe.

⁸ Az 1902-ben létrehozott k. u. k. Verkehrstruppenbrigadének történő alárendelés logikus lépés volt, hiszen ide tartozott a szintén újdonságnak számító császári és királyi Automobilrészleg (Automobilabteilung) is, mely a katonai gépjárművek üzemeltetéséért felelt.

⁹ Az osztrák–magyar katonai léghajózás története alig pár éves időszakot ölel fel.

¹⁰ Petróczy István (1874–1957) nem csupán magyar, de birodalmi tekintetben is az abszolút elsőkhöz tartozott, hiszen a jeles napon a 10-es sorszámu osztrák pilótaigazolványt vehette át. Révész Tamás: A Légjáró: Petróczy István, az első magyar katonai repülő élete. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 63.

¹¹ HIM. HL. PDF. HŰM. Elnk. Bk. 59/1918.

nokságot,¹² mely december 2-án, legalábbis a nyilvántartás szerint, 1195 fős állomány felett rendelkezett. A tél folyamán végrehajtott átszervezéseknek és fejlesztéseknek köszönhetően 1919. március 21-ig, a Magyarországi Tanácsköztársaság hatalomátvételéig az önálló Magyar Légierő (Repülőcsapat) a következő szervezeti formában működött:

Magyar Repülő Csoport Parancsnokság – Budapest

Magyar Repülő Anyagszertár – Mátyásföld

1. Magyar repülő osztály – Mátyásföld
2. Magyar repülő osztály – Albertfalva
3. Magyar repülő osztály – Győr
4. Magyar repülő osztály – Kaposvár
5. Különleges magyar repülő különítmény – Szombathely
6. Magyar repülő osztály – Szeged
7. Különleges magyar repülő különítmény – Kecskemét
8. Magyar repülő osztály – Békéscsaba
9. Magyar repülő osztály – Debrecen
10. Magyar repülő osztály – Rákos
11. Magyar repülőképző osztály – Szeged

Reményeim szerint a fenti felsorolás azt is jól érzékelteti, hogy milyen számottevő erőről volt szó, amit a magyarországi repülőgépgyárak (Magyar Repülőgépgyár Rt., Magyar Általános Gépgyár, Magyar Lloyd Repülőgép- és Motorgyár Rt., Ganz–Fiat Magyar Repülőgépmotorgyár Rt., valamint a város megszállásáig az aradi Magyar Automobilgyár Rt.) lehetőségeikhez mérten a nyár közepéig korszerűnek számító gépparkkal is el tudtak látni. Azt is ki kell emelnem, hogy a szervezet 1945-ig egy pillanatra sem szűnt meg létezni, a Tanácsköztársaság ideje alatt Vörös Repülőcsapatként, az 1920-as és 1930-as években a már említett rejtett légierő formájában, majd magyar királyi Honvéd Légi Erőkként működött tovább.

Véleményem szerint a fent leírtak tükrében teljesen egyértelmű, hogy az önálló magyar katonai repülés 1918. november 3-án vette kezdetét, azaz 2018-ban ünnepli majd 100. születésnapját, amit minden bizonnyal, kapcsolódva a honvédség fennállásának 170. évfordulójához, számtalan rendezvénnyel és ünnepi eseménnyel tesznek majd emlékeztetéssé.

MIKOR VÁLT A LÉGIERŐ FEGYVERNEMMÉ MAGYARORSZÁGON?

A harmadik kérdésre szintén egyértelmű válasz adható: a légierő *1939. január 1-jén*, a magyar királyi Honvéd Légi Erők¹³ megalakulásával vált Magyarországon is fegyvernemmé. A szervezet felállítását a hazánk fegyverkezési egyenjogúságát elismerő, a kisantant országokkal¹⁴

¹² A parancsnokság munkáját november 15-ig Bogyay Artúr őrnagy (Bogyay 1919 és 1921 között a repülőcsapatok parancsnoka volt, és ezredesi rendfokozatot ért el), majd Petróczy István alezredes irányította. MOL. K26. ME. Res. 9221/1918.; HIM. HL. PDF. HŰM. Eln.1.a.29 601/1918.

¹³ A szervezet irányításával az egykori császári és királyi 42. vadászrepülő-század híres parancsnokát, vitéz Hány László repülő ezredest bízták meg, aki első világháborús fronttapasztalata mellett, a rejtett légierőben betöltött pozícióinak köszönhetően, jelentős rálátással bírt a magyar és az egyetemes katonai repülés ügyére, egyszóval nála alkalmasabb személyt keresve sem találhattak volna a posztra.

¹⁴ A Csehszlovákia, Románia és a Jugoszláv Királyság által alkotott kisantant jogi értelemben 1921. június 7-én jött létre.

1938. augusztus 23-án megkötött bledi egyezmény tette lehetővé.¹⁵ Magyarország természetesen a fenti dátum előtt is rendelkezett repülőerőkkel, ám ezeket a trianoni békeszerződés tiltó rendelkezései miatt, Németországhoz hasonlóan, kénytelen volt titokban tartani, polgári funkciókkal és megnevezésekkel ellátni. Vagyis a pénzügyi és politikai nehézségek ellenére a katonai repülés 1945-ig egy pillanatra sem szűnt meg hazánkban. A szünet ekkor sem nyúlt túl hosszúra, hiszen az 1947. szeptember 16-án aláírt békeszerződés rendelkezéseinek megfelelően létrehozták az első repülőalakulatokat. Ekkor egy kiképző századot, egy repülő futárrajt, tíz repülőtér-gondokságot és egy repülőgép-javító műhelyt állítottak fel. Ezzel egy időben a Honvéd Kossuth Akadémián beindult a tiszt- és tiszthelyettesképzés is.¹⁶

Összefoglalva tehát a leírtakat, a légielő teljes szervezetére érvényes ünnepi évfordulók dátumai a véleményem szerint a következők:

- Az első magyar katonai repülő, Petrőczy István kézhez kapja pilótaigazolványát: 1910. szeptember 28.
- Az önálló magyar katonai repülés kezdete: 1918. november 3.
- A magyar királyi Honvéd Légi Erők létrejötte: 1939. január 1.

Az önálló magyar katonai repülés jövőre 100 éves történetében az említetteken túl természetesen számos más ünnepésre méltó eseményt sorolhatnánk még fel, ám ezek közvetlenül „csak” bizonyos szakágakat (pl. a sugárhajtású vagy a forgószárnyas technika magyarországi megjelenése), repülőtereket (Pápa, Szolnok, Kecskemét) vagy még kisebb szervezeti egységeket (pl. vadász-, felderítő-, szállító-, kiképzőrepülés, légiirányító-, radarfelderítő tevékenység) érintenek, ezért jelen írás, témájából fakadóan, nem foglalkozik velük. Bízom benne, hogy e rövid áttekintés segítséget nyújt a szakembereknek abban, hogy évfordulók tekintetében a jövőben elkerülhetők legyenek az esetleges félreértések.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Desoye, Reinhard Karl Boromäus: *Die k. u. k. Luftfahrtruppe – Die Entstehung, der Aufbau und die Organisation der österreichisch-ungarischen Heeresluftwaffe 1912–1918*. Diplomarbeiten Agentur, Hamburg, 1999.

Györi János: *A magyar katonai repülés kronológiája. 1945–2008*. Zrínyi Kiadó, 2009.

HIM. HL. PDF. HÜM. Elnk. Bk. 59/1918.

Lenotti, Wolfram: *Ein Traum vom Fliegen – 200 Jahre Luftfahrt in Österreich*. Wien, 1892.

MOL. K26. ME. Res. 9221/1918.; HIM. HL. PDF. HÜM. Eln.1.a.29 601/1918.

Pritz Pál: *A kieli találkozó*. Századok, 1974. 3. szám

Révész Tamás: *A Légjáró: Petrőczy István, az első magyar katonai repülő élete*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.

¹⁵ Pritz Pál: *A kieli találkozó*. Századok, 1974. 3. szám, 646–679.

¹⁶ Györi János: *A magyar katonai repülés kronológiája. 1945–2008*. Zrínyi Kiadó, 2009, 13–20.

Lacsny Márton:

A HAZAFIAS ÉS HONVÉDELMI NEVELÉS, AHOGY A KÖZÉPISKOLÁSOK LÁTJÁK (2.)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az írás tárgya egy, alapvetően web-survey online adatfelvételi technikával végrehajtott, feltáró jellegű, empirikus oktatásszociológiai kutatás néhány kiemelt vizsgálati körének problémaorientált áttekintése. A kutatás alapvető célja, hogy a szakemberek megismerjék a hazai középiskolák hallgatóinak, tanárainak és intézményvezetőinek a hazafias és honvédelmi nevelés témakörével összefüggő jelenlegi attitűdjeit (értékelő beállítódásait) és jövőre vonatkozó igényeit, elvárásait. A tanulmány felhívja a figyelmet a vizsgált témakör aktualitására; ismerteti a kutatás főbb kutatási céljait, kiemelt vizsgálati kérdéskörreit, elméleti és empirikus hipotéziseit, tervezett adatforrásait, populációját és vizsgálati almintáit, adatgyűjtési és elemzési-értékelési módszereit, s bemutatja a kutatási eredmények várható felhasználási, illetve hasznosítási lehetőségeit.

KULCSSZAVAK: hazafias és honvédelmi nevelés, kutatás, középiskolák, eredmények, válaszok

DEFINIÁLÁS

Az eredmények elemzése és a személyes tapasztalataim is megerősítettek abban, hogy a hazafias és honvédelmi nevelés fogalmát hazánkban igen heterogén módon értelmezik. A mai közgondolkodásra jellemző, hogy a hazafiságot nem kötik össze a nemzet biztonságának és az ország megvédésének ügyével: „A közel negyvenéves irodalmi alkotásokban, de még a legutóbbi időben megjelent művekben sem tükröződik koherensen e kérdéskör. Azaz nincs szerves kapcsolat a hazaszeretet és a honvédelem, a társadalmi, nemzeti haladás, a hadsereg, a történelmi múlt pozitív hagyományai és az új eredmények, valamint a ma hazafisága, a nemzet biztonsága és honvédelme között”¹ – írja Fürstné Kólyi Erzsébet tanulmányában. Az egyértelműség érdekében megkíséreltem definiálni, mit is értünk hazafias és honvédelmi nevelés alatt. Az általam alkotott meghatározást – mely a tantervek és tananyagok fejlesztésének alapja lehet – a „Hadtudomány és a 21. század” című konferencián ismertettem „A tartalék tartaléka, avagy az iskolai hazafias és honvédelmi nevelés és a honvédelmi előképzés fejlesztésének lehetőségei” című előadásomban, 2016. február 25-én.²

„A hazafias és honvédelmi nevelés tematikája alatt az állam által támogatott oktatási és nevelési módszereket értjük, amelyek magukban foglalják a következő tematika valamely elemét:

- csapatmunka, bajtársiasság, egymás kölcsönös segítése különböző szituációkban
- tábori lét

¹ Fürstné Kólyi Erzsébet: Identitás, biztonság. A hazafiság és a honvédelem a NAT-ban és a helyi tantervekben. Iskolakultúra, 1998/4., 96.

² A konferenciát az NKE Hadtudományi Doktori Iskola és a Doktoranduszok Országos Szövetsége Hadtudományi Oszdtálya rendezte a NKE Hungária körúti campusán, 2016. február 24–25-én.

- közösségi lét
- túlélési technikák – tűzgyújtás, táborépítés, víz- és élelemszerzés
- sport, állóképesség
- elsősegélynyújtás
- állóképesség-fejlesztés, sport
- katasztrófavédelem – alapvető katasztrófavédelmi ismeretek
- tájékozódás, tereptan
- nemzeti hagyományok ismerete, őrzése
- hadtörténelem és a katonai hagyományok ismerete
- katonai alapismeretek
 - alaki foglalkozások
 - egyenruhák, rendfokozatok ismerete
- katonai jellegű sportok gyakorlása
 - lövészet
 - vívás
 - küzdősportok
 - ejtőernyőzés
 - búvárkodás
- technikai ismeretek
 - gépjárművezetés
 - információbiztonság
 - rádiótávközlés
 - modellezés
 - repülés

A felsorolt elemek akkor tartoznak a hazafias és honvédelmi nevelés tematikájába, ha azokat egységes szemlélet mentén összeillesztve, a felelős állampolgárrá válás érdekében az állam támogatja egy vagy több szervezeten keresztül. A hazafias és honvédelmi nevelés célja nem feltétlenül az, hogy a katonai kiképzés elemeit közvetítse az állampolgárok felé, azonban azt mindenképpen tudatosítja a szervezet tagjaiban, hogy az így elsajátított képességek alkalmasak arra, hogy a haza védelme és az egyén saját vagy társai túlélése érdekében használhassa azokat.”³

A definíció igen tág területet fog át. Természetesen a jövőben az alaptanterv kidolgozása, illetőleg az ezzel kapcsolatos szakmai munka során lehet javasolható a témakör további bontására, illetőleg pontosabb definíció kidolgozására. E munka alapja lehet a hazai oktatási rendszerben meglévő hagyomány és felgyülemlett módszertani tapasztalat, amelyet a jelenlegi tantervekhez, pedagógiai módszerekhez és célokhoz kell igazítani.⁴

AZ EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

Írásom első részében (Honvédségi Szemle, 2017/2.) részletesen elemeztem a kutatás módszertanát, jelen cikkben pedig a kérdőívre adott válaszokat, valamint az ún. kemény változók⁵ és a kutatás érdemi kérdései közötti összefüggéseket vizsgálom.

³ A 2. jegyzetben megnevezett konferencián ismertetett definíció.

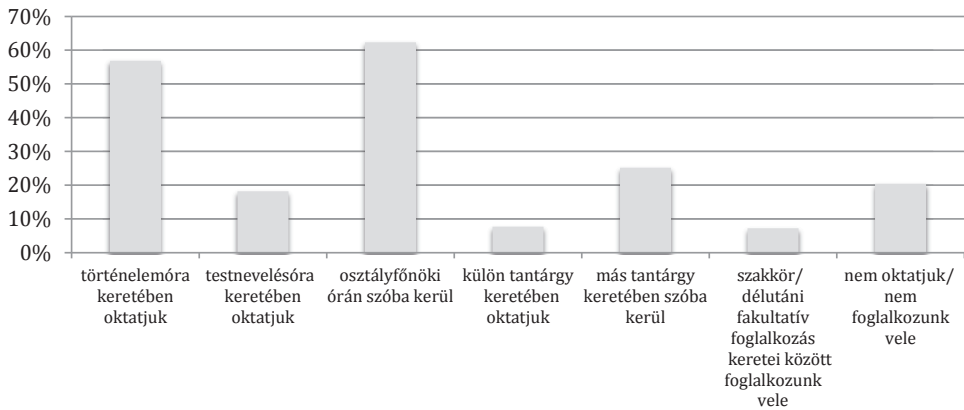
⁴ Lásd H. Varga Katalin: A honvédelmi nevelés a magyar oktatási rendszerben – a nevelési terület céljai, módszerei a kezdetektől napjainkig. Képzés és Gyakorlat, 2015/1–2., 69–84.

⁵ Az iskola földrajzi elhelyezkedésére, illetőleg képzésének jellegére, irányultságára vonatkozó kérdések.

A felmérés elektronikus kérdőívek segítségével készült, középiskolák igazgatói körében. A kérdőív 2015. december 5-étől volt elérhető az interneten, ám az iskolaigazgatók részére a tájékoztatást csak december 15-én küldtem ki az ADAFOR-rendszeren keresztül. A kérdőívre érkezett válaszokat 2016. április 2. napján töltöttem le, így az ezt követően beérkező válaszok már nem részei a felmérésnek. A kérdéses időintervallumban Magyarország 1443 középiskolája közül⁶ összesen 842-ből érkezett válasz. A beérkezett válaszok 100%-a érdemi és értékelhető volt, egy választ sem kellett önellenmondás vagy nyilvánvaló komolytalanság (pl. a válaszadó minden kérdésre minden választ bejelöl, vagy üresen küldi be a kérdőívet) miatt kirekeszteni az elemzésből.

Az egyes válaszok értékelésekor figyelemmel kell lenni arra, hogy a válaszokat középiskolák igazgatói adták a 2016. év elején. Feltételezzük, hogy a válaszadáskor is jelen voltak olyan általános befolyásoló tényezők (a tanárok és a diákok túlterheltsége stb.), amelyekből a válaszadók sem függetleníthették magukat.

Nézzük tehát az érdemi kérdéseket és a belőlük levonható következtetéseket.

1. ábra Milyen keretek között foglalkoznak a hazafias és honvédelmi nevelés tematikájával? (Szerkesztette a szerző)

Az 1. ábra bemutatja, hogy a feleletválasztós kérdésre az egyes iskolákból milyen válaszok érkeztek. Látható, hogy az iskolák túlnyomó többségében történelem- vagy osztályfőnöki óra keretében beszélnek a hazafias és honvédelmi témájú kérdésekről. Ezen belül is az osztályfőnöki óra a legmagasabb arányú, 62%-os. Az osztályfőnöki óra a legalacsonyabb óraszámú óra (jellemzően mindenütt hetente egy óra), amelyen általában az osztályközösséget érintő kérdéseken túl olyan témák kerülnek elő, amelyekre más óra keretei közt nem jut idő, vagy nem részei a tanterveknek. Ebből arra tudunk következtetni, hogy azokon a helyeken, ahol kizárólag ezt a választ jelölték meg (az összes válaszadó 10%-a), az igazgató ebbe a körbe tartozónak véli a hazafias és honvédelmi nevelést.

A második a sorban a történelem, mely tantárgy keretei közt ilyen témákat érintenek. A történelem kerettantervnek része a hazafias nevelés, illetőleg ilyen tematika (hadtörténelem) oktatása, így a válasz nem meglepő, inkább csak az, hogy válaszadóknak csupán 57%-a jelölte meg ezt az opciót. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a történelem tantárgy

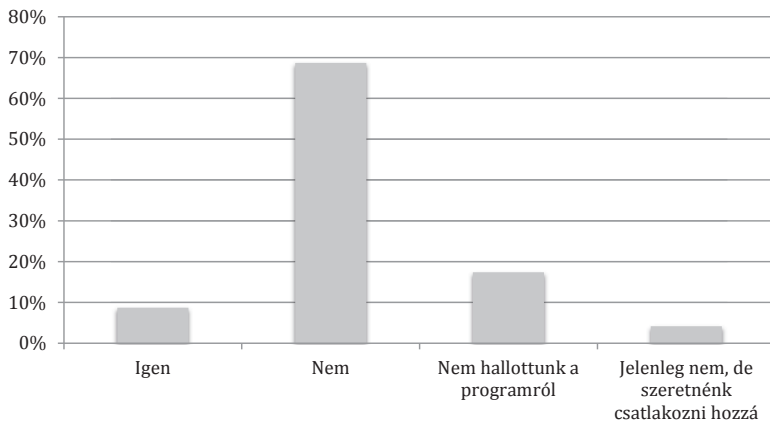
⁶ Forrás: Oktatási Hivatal. Felhívom a figyelmet arra, hogy az intézmények száma nem azonos a feladatellátási helyek számával. Mivel egy intézmény több helyen is folytathat tevékenységet, utóbbiak száma természetesen lényegesen több.

oktatása során a hazafias nevelés elemei rendszeresen szóba kerülhetnek. Mivel olyan tantárgyról beszélünk, amely kötelező érettségi tárgy, és amelynek anyaga igen sok lexikális ismeretet tartalmaz, valószínű, hogy az iskolák jelentős részében nem jut idő ennél bővebb ismeretanyag átadására.

A két „listavezető” foglalkozási keretet követően egy nagyobb ugrás következik: a „más tantárgy keretében szóba kerül”, illetőleg a „testnevelésóra keretében foglalkoznak vele” válasz 25, illetőleg 18%-os gyakorisággal szerepel. Ezek a válaszok azért érdekesek, mert szinte soha nem egyedülként adták meg őket, tehát örvendetes módon az ezeket megjelölő iskolákban legalább két tantárgy keretei közt foglalkoznak a tematikával, a testnevelésóra válasz megjelölése pedig azt bizonyítja, hogy gyakorlati ismereteket is elsajátítanak a diákok.

A további értékek is sok tekintetben érdekesek. A „külön tantárgy” nyilvánvalóan a „katonai alapismereteket” jelöli, ami a KatonaSuli-program eleme, tehát ezeket a válaszokat nyilvánvalóan a programban részt vevő iskolák jelölték meg. A szakkör azért érdekes, mert újabb tematikát olyan foglalkozások bázisán lehet bevinni az iskolába, amelyek szigorú értelemben nem részei a tanterveknek. Ezek a szakkörök, délutáni foglalkozások, délutáni edzések vagy hétvégi foglalkozások, esetleg nyári (vagy nem csak nyári) táborok. Ebben az értelemben tehát fontos azt tudni, hogy mely iskolákban vannak már jelenleg is olyan tanterven kívüli (extrakurrikuláris) foglalkozások, amelyek a honvédelmi nevelés témájához kötődnek. Az ilyen foglalkozások támogatásával lehet olyan programot indítani, amelyben önkéntes a diákok részvétele, ugyanakkor mégis kötődik az iskolához, és ezáltal ellenőrizhető az oktatott tematika és a színvonal is. Lényeges információ, hogy ma mindössze a középiskolák 7%-a kínál ilyen típusú programokat.

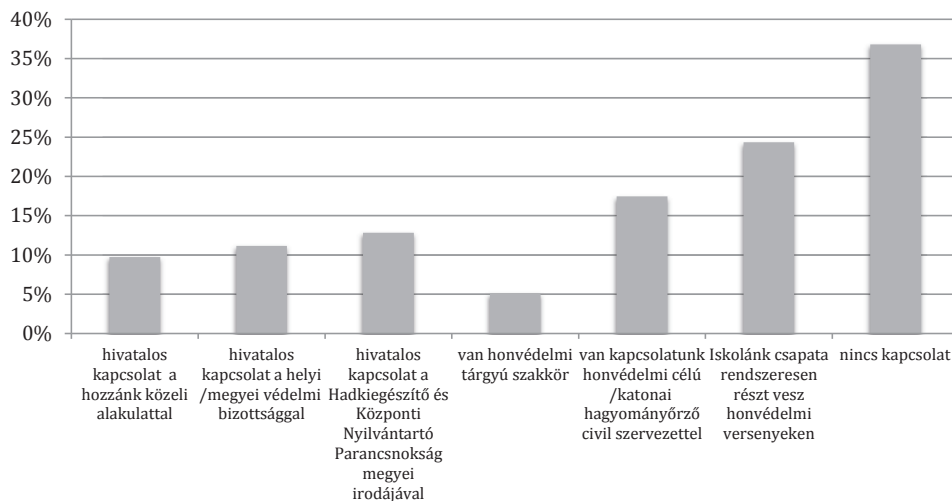
Az eddigieknél többet mond, hogy az iskolák 20%-a azt jelezte vissza, hogy egyáltalán nem foglalkoznak a hazafias és honvédelmi nevelés tematikájával. A jelenlegi állapotokat jól jellemzi a KatonaSuli-programra vonatkozó kérdés.

2. ábra Iskolájuk részt vesz a KatonaSuli-programban? (Szerkesztette a szerző)

A kutatás eredeti célja olyan intézkedések tervezése és javaslatok kidolgozása, amelyekkel elérhető a honvédelem ügyének népszerűsítése és a hazafias és honvédelmi nevelés tematikájának fejlesztése, valamint minél szélesebb körű elterjesztése. Ennek megfelelően az a jelzés, hogy a válaszadók hány százaléka nem foglalkozik a tematikával és nem is hallott a programról, azt jelzi, hogy az eddiginél nagyobb hangsúlyt kell fektetni a kommunikációra. Az eredmény tehát tanulságos, és véleményem szerint használni is kell a program tematiká-

jának⁷ fejlesztése, valamint a kommunikáció terén is. Ennek körében javaslat dolgozható ki a KatonaSuli-program népszerűsítésére, valamint a hazafias és honvédelmi nevelés ügyének hatékony, több minisztériumot is érintő kommunikálására.

3. ábra Milyen kapcsolatuk van a Magyar Honvédséggel?⁸ (Szerkesztette a szerző)

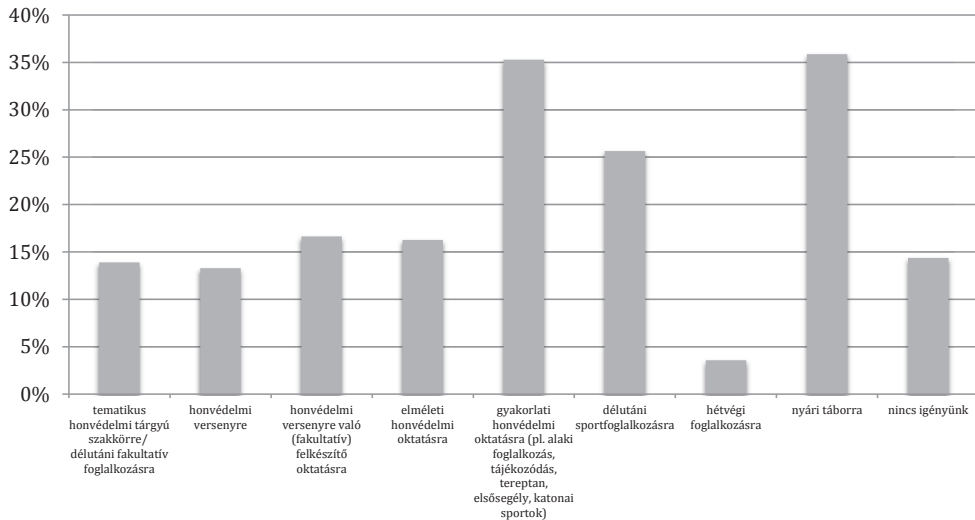
A kérdés az iskola honvédségi kapcsolataira kérdez rá. Arról van tehát szó, hogy amennyiben az alakulatokat vagy a Magyar Honvédség egészét kell ösztönözni arra, hogy bővítsék/bővítse társadalmi kapcsolatait, akkor mely irányok lehetnek a leghatékonyabbak. A válaszokból ismét az tűnik ki, hogy a legnagyobb arányban a „nincs kapcsolat” jelenik meg, ugyanakkor ez „csak” 37%. Ez azt jelenti, hogy a maradék 63%-ot valamilyen úton közvetlenül el lehet érni. Ennek nyomán a feladat kettős: Valahogy el kell érni azt a 37%-ot, amelyeknek jelenleg nincs honvédségi kapcsolata. Azon 63% tekintetében, ahol megvan a kapcsolat, fenn kell tartani, és ha az esetleg laza vagy formális, élővé, aktívvá kell tenni.

A válaszokból az is kitűnik, hogy a honvédelmi versenyek, illetőleg a rajtuk való rendszeres részvétel jelenti a legnagyobb arányú honvédségi kapcsolatot a középiskolák körében. Mivel a honvédelmi versenyek általában rövid ideig tartanak, ezért az iskolának nem nagy tehertertel, a felkészülés viszont általában tanítási időn kívül történik. Ehhez képest a továbblépés iránya lehet, hogy a rendszeres résztvevők körében a honvédség olyan programokat kínál, amelyek célzottan vagy indirekt módon segítik a diákok felkészülését. Ezeket szakkör vagy egyéb délutáni/hétvégi foglalkozás keretei közt lehet felkínálni. Hasonló programot tudnának kínálni azok a civil szervezetek, amelyeknek egyébként is van kapcsolata az iskolákkal.

A következő kérdés azt méri fel, hogy az egyes középiskoláknak milyen típusú foglalkozásokra lenne igényük azok közül, amelyeket a katonák nyújtani tudnak. Ez persze nem jelenti azt, hogy a Magyar Honvédségnek meg is van a képessége minden iskolaszékhelyen ezek biztosítására, azonban a felmérés segítség lehet a fejlesztés irányainak meghatározása során.

⁷ Czank László – H. Varga Katalin: Katonai-honvédelmi nevelés a középiskolákban 2. rész. Képzés és Gyakorlat, 2012/3–4., 167–176.

⁸ A táblázatban felmérés elkészítésének idején hatályos megnevezés szerepel: MH Hadkiegészítő és Központi Nyilvántartó Parancsnokság. Ma: Magyar Honvédség Katonai Igazgatási és Központi Nyilvántartó Parancsnokság.

4. ábra Milyen jellegű (katonák által szervezett) foglalkozásokra lenne igényük? (Szerkesztette a szerző)

A válaszok közül kiemelkedik három válasz, a gyakorlati oktatás, a délutáni sportfoglalkozás és a nyári tábor. Vélhetően ezek azok, amelyekre a középiskolákban a legkisebb a kapacitás. Az iskolaigazgatók zöme valószínűleg azokat a foglalkozási formákat jelölte meg, amelyek a lehető legnagyobb mértékben tehermentesíti a pedagógusokat.

A gyakorlati honvédelmi oktatás a második helyen áll a sorban. A mai magyar iskola-rendszer nem támogatja túl nagy mértékben a gyakorlati jellegű oktatást. Az iskolai foglalkozások túlnyomó része tanteremben tartott tanórákból áll, ahol elméleti tananyag frontális oktatása, illetőleg a tananyag (dolgozat vagy felelés formájában történő) számonkérése folyik.

Természetesen kérdés, hogy kell-e ezen változtatni? Szükséges-e, hogy az iskolában olyan ismereteket szerezzenek a diákok, amelyeket azonnal, a napi gyakorlat során tudnak hasznosítani? A válasz igen, ugyanakkor sokkal nehezebb felelni arra, hogy a kérdéses gyakorlati tudás elsajátítását mely elméleti anyag rovására tegyék meg. Az mindenesetre tisztán látszik, hogy az igazgatók látják annak lehetőségét, hogy a hazafias és honvédelmi nevelés bizonyos gyakorlati elemei a tanórák keretein kívül is megjelenjenek az iskolákban.

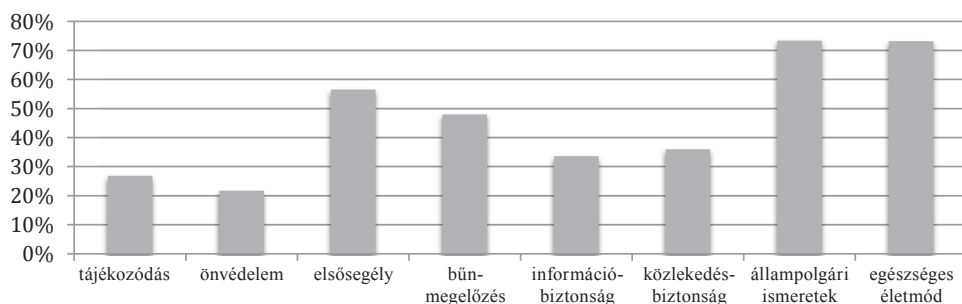
A válaszok közül kiemelném a nyári táborokra való igényt. Egyrészt a nyáron is dolgozó szülőknek is van igényük arra, hogy gyermekeik értelmesen töltsék a vakációt, azonban sok esetben anyagilag nem engedhetik meg maguknak a gyerekek „piaci alapú” táboroztatását. Ezt az igényt az iskolák és a szakminisztérium is felismerték, és számos programot dolgoztak ki ennek kielégítésére. Ilyen a 2010-ben indított Erzsébet Program,⁹ de ezt szolgálja majd az Emberi Erőforrások Minisztériumában előkészületben levő Nemzeti Táboroztatási Koncepció is, amely tematikus táborokat kínál az iskoláskorú gyermekek számára. Másrészt több honvédségi szervezet jelenleg is foglalkozik nyári táborok szervezésével.¹⁰ Tehát már nem a koncepció kidolgozása a feladat, hanem csak a szinergiák megtalálása és kiemelése.

⁹ Az Erzsébet Program bemutatása. <http://www.erzsebetprogram.hu/> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 04.)

¹⁰ Sikeresek voltak a honvédelmi táborok. Honvedelem.hu – <http://www.honvedelem.hu/cikk/57546> (Letöltés időpontja: 2016. 10. 04.)

Érdekes adalék, hogy a legkedveltebb foglalkozástípusra az iskolák 36%-ának van igénye. Ugyanakkor a tanintézetek 14%-a nem tervezi egyetlen forma bevezetését sem. Ez azt jelenti, hogy az iskolák kb. 86%-ának van valamilyen típusú elképzelése arról, hogy milyen foglalkozásokat vezetne be és miben kérné a Magyar Honvédség segítségét.

A következő kérdés arra vonatkozik, hogy a hazafias és honvédelmi nevelés alapkompenciái közül melyek azok, amelyeket az egyes iskolák jelenleg is oktatnak akár a tantervek keretei közt, akár azokon kívüli foglalkozások formájában. Ez azért lényeges, mert ha valamilyen típusú tudás átadását lényegesnek tartják, akkor az olyan alapot jelenthet, amelyre lehet építeni. A hazafias és honvédelmi nevelés ugyanis korántsem arról szól, hogy katonai kiképzést nyújtson vagy katonákat neveljen. Olyan képességekről és tudásról szól, amit minden állampolgárnak el kellene sajátítani valamilyen szinten.

5. ábra Jelenleg milyen tematikát vagy kompetenciát oktatnak iskolájukban az alábbiak közül? (Szerkesztette a szerző)

A kérdésre adott válaszok önmagukban is érdekesek. A lehetséges válaszok szándékosan olyan „hívószavak”, amelyek a médiában rendszeresen megjelennek mint tanítandó tematikák, illetőleg olyan témák, amelyek tudatosítása nem csak az iskolai foglalkozások része kell hogy legyen. Ugyanakkor ezek a hívószavak nem jelentenek önálló tantárgyat, illetőleg nem képezik a tantárgyi törzsanyagok részét. Ezek a válaszok ebben a formában és országos átlagban szemlélve leginkább arra alkalmasak, hogy a kutatás további irányainak kijelöléséhez segítséget nyújtsanak. Minden ilyen hívószó esetében fel lehet ugyanis tenni a kérdést, hogy az igazgatók mit értenek alatta és milyen tematikát oktatnak ezekkel a címszavakkal.

Még érdekesebb a kérdés, ha mélyebb összefüggéseket nézünk. A válaszadók közt pl. 79 olyan iskola van, ahol – a kérdőívek kérdéseire adott válaszok alapján – tanítanak állampolgári ismereteket, ugyanakkor nem foglalkoznak a hazafias és honvédelmi nevelés tematikájával. Az ilyen esetekben felmerül a kérdés: Vajon állampolgári ismeretek címszó alatt mit oktatnak ezekben az iskolákban? Vajon az igazgatók tisztában vannak-e azzal, hogy a fenti kompetenciák mind részei a hazafias és honvédelmi nevelés tematikájának?

Az összesített válaszokból látható, hogy a válaszadók egy részének nem egyértelmű a hazafias és honvédelmi nevelés fogalma. Egy kellő mélységben kidolgozott definíció valószínűleg közelebb vinne a megoldáshoz, azonban a jelenség fő oka valószínűleg az, hogy a sorkötelezettség felfüggesztésével meglazult a társadalom és a hadsereg közötti direkt, széles körű kapcsolatrendszer. A felmérés egyik nem titkolt célja éppen ennek feltárása volt, elősegítő a szükséges intézkedések meghozatalát.

ÖSSZEFOGLALÁS

A felmérés eredményéről általánosságban elmondható: igazolta azt a feltételezést, hogy a magyarországi középiskolák és a honvédség kapcsolata igen heterogén. Kevés olyan középiskola van, amelyeknek folyamatos és élő kapcsolata van a haderő valamely szervezetével. Ezek főleg azok az iskolák, amelyek részt vesznek a KatonaSuli-programban. Az iskolák túlnyomó többségében az igazgató felismeri a hazafias és honvédelmi nevelés fontosságát és jelentőségét, azonban nincs teljesen tisztában azzal, hogy mit és hogyan kellene tennie az ügy előmozdítása érdekében. Ennek megfelelően ezeknek az iskoláknak a honvédséggel való kapcsolata esetleges, de fejleszthető. Vannak olyan tanintézetek, ahol az igazgató és a tantestület kevésbé partner a honvédséggel való együttműködésben. Összességében a felmérés eredménye sok tekintetben segít a beavatkozási pontok meghatározásában.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Az Erzsébet Program bemutatása. <http://www.erzsebetprogram.hu/>

Czank László – H. Varga, Katalin: *Katonai-honvédelmi nevelés a középiskolákban 2. rész.* Képzés és Gyakorlat, 2012/3–4.

Fürstné Kólyi Erzsébet: *Identitás, biztonság. A hazafiság és a honvédelem a NAT-ban és a helyi tantervekben.* Iskolakultúra, 1998/4.

H. Varga Katalin: *A honvédelmi nevelés a magyar oktatási rendszerben – a nevelési terület céljai, módszerei a kezdetektől napjainkig.* Képzés és Gyakorlat, 2015/1–2.

Lacsny Márton: *A tartalék tartaléka, avagy az iskolai hazafias és honvédelmi nevelés és a honvédelmi előképzés fejlesztésének lehetőségei.* In: Hadtudomány és a XXI. század című konferencia-kiadványa. A Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016.

Sikeresek voltak a honvédelmi táborok. <http://www.honvedelem.hu/cikk/57546>

AJÁNLOTT IRODALOM:

Lacsny Márton: *Honvédelmi Kötelék – ígéretes kezdeményezés a civil honvédelmi képesség fejlesztésének érdekében.* Honvédségi Szemle, 2016/1.

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

NEMZETKÖZI KATONAI ÉS HADITECHNIKAI SZEMLE

NAGY-BRITANNIÁNAK NÖVELNIE KELLENE VÉDELMI KIADÁSAIT

Theresa May brit miniszterelnök a 2017. január végi washingtoni látogatásán azt a következtetést vont le, hogy Donald Trump, az új amerikai elnök „100%-ban a NATO mögött áll”, és kevesli az európai NATO-országok anyagi hozzájárulását a Szövetség erejének fenntartásához, illetve növeléséhez.¹ Nagy-Britannia kormánya szerint az ország jelenleg tartja magát a NATO-ajánláshoz, és a GDP 2%-át költi védelmi célokra, de az IISS² brit kutatóintézet számításai szerint 2016-ban csak a GDP 1,98%-át, az elvártnál kevesebbet fordított védelemre. Az európai tagállamok közül csak Észtország és Görögország érte el a 2%-ot. A briteknél tapasztalt elmaradás oka, hogy a gazdaság a vártnál gyorsabban nőtt, a kiadások viszont a tervek szerint valósultak meg. A különbség mintegy 380 millió font. A védelmi minisztérium szerint az IISS számítása hibás, mert a font árfolyamának az ingadozásait rosszul vette figyelembe, ráadásul a NATO 2016. júliusi statisztikai kimutatása is a GDP 2,21%-ában adja meg a brit védelmi kiadásokat. Brit szakértők szerint igaza van Trump elnöknek, amikor felveti a költségvetési egyensúlytalanságot.

A BRIT VÉDELMI MINISZTERIUM TAGADJA, HOGY AZ ÖSSZES TÁMADÓ TENGERALATTJÁRÓ ÜZEMKÉPTELEN

A brit védelmi minisztérium szerint nem igaz az a sajtóban elterjedt hír, hogy a támadó tengeralattjárók teljes flottája üzemképtelen.³ Egy minisztériumi forrás szerint ez az állítás kategorikusan nem igaz, mert vannak hadra fogható támadó tengeralattjárók is. A hét tengeralattjáróból öt – köztük egy új típusú – meghibásodást követő javítás alatt van, illetve karbantartásukat végzik. Egyes források szerint a már átadott három, egyenként 1,2 milliárd fontért megépített Astute-osztályú tengeralattjáró mindegyike technikai problémákkal küzd. Egy vizsgálat során szakértők kiderítették, hogy a brit tengeralattjárók olyan zajosak, hogy azokat az orosz tengeralattjárók már 100 mérföldről meghallhatják. A haditengerészet szóvivője szerint Nagy-Britannia flottája világszínvonalú és képes megvédeni az ország érdekeit bárhol a világon. Az első Astute-osztályú tengeralattjáró 2014-ben állt szolgálatba, összesen hét ilyen osztályú hajó építését tervezik. Hossza 97 m, vízkiszorítása 7400 tonna, maximális sebessége 30 csomó. Vízi célpontok ellen Spearfish torpedókat, szárazföldi célok ellen pedig Tomahawk robotrepülőgépeket alkalmazhat.⁴

¹ <http://www.telegraph.co.uk/opinion/2017/02/15/britain-should-listen-donald-trump-spend-defence/> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

² International Institute for Strategic Studies.

³ <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/10/britains-entire-fleet-attack-submarines-action/> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

⁴ <http://www.royalnavy.mod.uk/the-equipment/submarines/fleet-submarines/astute-class> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.)

TÁVIRÁNYÍTOTT MOTORCSÓNAK A HUTIK ÚJ FEGYVERE

Január 30-án huti lázadók megtámadták a jemeni partok közelében a Vörös-tengeren járőröző szaúd-arábiai Al-Madinah fregattot. Az első jelentések szerint három motorcsónak közeledett a fregatt felé, melynek legénysége fedélzeti fegyverekkel igyekezett megakadályozni a közeledésüket, de az egyik a hajónak csapódott, majd robbanás következett be. A támadás következtében a hajó személyzetéből ketten meghaltak és hárman megsebesültek. Irán szerint a támadást irányított rakétával követték el.⁵ A térségben állomásozó amerikai 5. Flotta parancsnoka, Kevin Donagan altengernagy szerint – az előzetes feltételezéssel ellentétben – a motorcsónakot nem öngyilkos merénylő vezette, hanem az távirányítású volt, robbanóanyaggal megtöltve.⁶ Ez új helyzetet teremt a térségben, mert a fenyegetettség nagyobb területet érint, ráadásul jelzi, hogy a hutik külföldi segítséget is kapnak. Azt nem lehet tudni, hogy a motorcsónak iráni eredetű-e, de Iránnak mindenképpen köze van hozzá. Az altengernagy elmondása szerint korábban több Jemen felé tartó hajón az ENSZ illetékesei – a BT tiltó határozata ellenére – fegyvereket, többek között iráni eredetűeket is találtak. A huti felkelők katonai képességeinek erősödésével a jemeni polgárháború hatása a partoktól távolabb is érződhet, növelve a térség veszélyeztetettségi zónáját.

UKRÁN HARCKOCSI-ELHÁRÍTÓ ROBOTJÁRMŰ

Az Abu-Dzabiban február 19–23. között megrendezett IDEX 2017 haditechnikai kiállításon 1235 kiállító vett részt. Egy válogatás⁷ szerint az öt legérdekesebb (legmeglepőbb) jármű közé került az ukrán SzpecTehnoEkszpport vállalat távirányított Fantom típusú harckocsi-elhárító járműve, amelyet először 2016-ban Kijevben mutattak be egy hadiipari kiállításon. A gyártó szerint a járművet annak fegyverzete – egy Barrier elnevezésű páncéltörő rendszer négy rakétával, valamint egy 12,7 mm-es géppuska – alkalmassá teszi erősen és gyengén páncélozott, 100–5000 m távolságon lévő célok elleni harcra.⁸ A páncéltörő rendszer helyett a stabilizált forgó platformon egyéb fegyverzet is elhelyezhető. Más felszereléssel és fegyverzettel a Fantom alkalmassá tehető például lövészalagységek tűztámogatására, felderítésre, megfigyelésre, sebesültek kimenekítésére, utánpótlás szállítására. A hatkerekű, összkerék-hajtású, független kerékfelfüggesztésű jármű maximális sebessége 38 km/h, de a hibrid meghajtás egy bevetésen egyelőre csak 20 km megtételét teszi lehetővé. Irányítása kódolt rádiójelekkel vagy optikai kábelen keresztül történik. Ez utóbbi hossza 5000 m. A jármű kezelője az azon elhelyezett elektrooptikai berendezések által szolgáltatott információk alapján végzi az irányítást.⁹

⁵ <http://www.breitbart.com/national-security/2017/01/31/houthi-rebels-attack-saudi-frigate-off-coast-yemen/> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.)

⁶ <http://www.defensenews.com/articles/new-houthi-weapon-emerges-a-drone-boat> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

⁷ <http://defence-blog.com/army/top-5-idex2017.html> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.)

⁸ <http://www.defensenews.com/articles/ukraine-company-debuts-tank-busting-unmanned-ground-vehicle> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

⁹ <http://www.defence24.com/512535,polish-los-and-ukrainian-fantom-unmanned-systems-showcased-in-the-vicinity-of-kiev> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.)

NAGY-BRITANNIA TIZENÉVESEK SZÁMÁRA KIBERBIZTONSÁGI TANFOLYAMOKAT SZERVEZ

A brit kormány azt tervezi, hogy 2017. szeptembertől 14–18 éves fiatalok részére kiberbiztonsági tanfolyamokat indít, hogy erősítse az ország védelmét a kibertámadásokkal szemben.¹⁰ A program finanszírozására a kormány 20 millió fontot szán. Reményei szerint 2021-ig közel hatezer fiatal végzi el a tanfolyamot, és közülük sokan kiberbiztonsági területen építenek karriert. A brit parlament illetékes bizottsága szerint a brit rádióelektronikai hírszerzéssel foglalkozó szervezet (GCHQ¹¹) 2015-ben havonta 200 kibertámadással foglalkozott, az előző évinek a duplájával. A szakemberhiány miatt az ország nem képes megfelelő hatékonysággal blokkolni a kibertámadásokat, illetve reagálni azokra.

AZ OROSZ BALKAN GRÁNÁTVETŐ 2017 VÉGÉIG HADRENDBE ÁLLHAT

Az IDEX 2017 haditechnikai kiállításon az orosz Tyehmas konszern vezetője bejelentette, hogy az új fejlesztésű Balkan gránátvető csapatpróbáját 2017-ben elvégzik, és ha az a várakozásoknak megfelelően vizsgázik, akkor várhatóan még az év vége előtt rendszeresítik.¹² Az AGSz–40¹³ típusú 40 mm-es állványos automata gránátvető a Tyehmas és a Kalasnyikov konszernnek közös fejlesztése, a Tyehmas 2016-ban készült fel a fegyver sorozatgyártására. A gyártó szerint a fegyver a kategóriájában minden hazai és külföldi eszköznél hatékonyabb. A jelenleg használt, 1995-ben rendszeresített AGSz–17 Plamja típusú 30 mm-es automata gránátvető lőtávolsága 1700 m, az új eszköze pedig 2500 m, és repeszhatása is nőtt 50%-kal. A Balkan gránátvető tömege 32 kg, a 20 darab hüvely nélküli lőszeret tartalmazó tár 14 kg. Elméleti tűzgyorsasága 400 lövés percenként. A háromlábú állványra helyezett fegyver célzását 2,7-szeres nagyságú optikai célzókészülék vagy éjjellátó eszköz segíti.¹⁴

FINNORSZÁG ÉS ÉSZTORSZÁG DÉL-KOREAI TARACKOKAT VÁSÁROL

A finn védelmi minisztérium februárban bejelentette, hogy 146 millió euró értékben 48 darab 155 mm-es K9 típusú önjáró tarackot vásárol a dél-koreai haderőtől.¹⁵ Az összeg tartalmazza a finn kezelőállomány kiképzésének, bizonyos tartalék alkatrészeknek és a tarackok karbantartásának a költségeit is. A szerződés lehetővé teszi további K9 tarackok beszerzését is. Dél-Koreával a tárgyalások 2016 júliusában kezdődtek, majd év vége felé finn katonák megkezdték a tarack gyakorlati tesztelését is. A védelmi minisztérium döntésében – vagyis a K9 kiválasztásában más potenciális jelöltekkel szemben – szerepet játszott az

¹⁰ <http://fifthdomain.com/2017/02/13/uk-offers-teens-cybersecurity-classes-to-fight-attacks/> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

¹¹ Government Communications Headquarters.

¹² <http://www.vpk-news.ru/news/35280> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

¹³ Avtomatyciceszkij granatomjot sztankovij.

¹⁴ http://www.armyrecognition.com/weapons_defence_industry_military_technology_uk/new_ags-40_balkan_40mm_automatic_grenade_launcher_will_enter_in_service_with_russian_army_tass_11311161.html (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.)

¹⁵ <http://www.janes.com/article/67827/finland-buys-k9-howitzers-from-south-korea> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

ár, valamint az, hogy a dél-koreai tarack könnyen és hatékonyan alkalmazható alapvetően sorozott állományú haderőben is. A 48 tarack leszállítása 2017-ben elkezdődik, a sorállomány kiképzési programjában pedig 2019-ben jelenik meg. Az összes tarack leszállítása 2024-ben fejeződik be. Ez egybevág a korábbi finn tervvel, miszerint az új taracknak a kezdeti műveleti képességet 2020-ra, a teljeset pedig 2025-re kell elérnie.

Az észti védelmi minisztérium is dél-koreai K9 típusú tarackok beszerzése mellett döntött,¹⁶ hogy azokkal növelje a szárazföldi erők tűzérési erejét és manőverezőképességét. A tervek legalább 12 tarack beszerzését irányozzák elő 2021-ig. Az észti szárazföldi erők megerősítése iránti igény a három balti ország vezetőinek közös aggodalmát fejezi ki, melyet Oroszország Kelet-Európában folytatott tevékenysége, de leginkább az ukrainai katonai beavatkozása és a Krím félsziget elcsatolása váltott ki. 2017 elején az észti kormány egy ügynökségnél központosította a haderő beszerzéseit, melyeket korábban a haderőnemek külön-külön szerveztek. Az új ügynökség rendelkezésére álló pénzügyi keret 2020-ra eléri az évi 200 millió eurót. A K9 önjáró tarackot 1999-ben rendszeresítették a dél-koreai haderőben. Személyzete 5 fő, tömege 47 tonna, maximális sebessége 66 km/h. Fő fegyverzete egy 155 mm-es (L52) löveg, 48 darab NATO-kompatibilis lőszerrel. Lőtávolsága hagyományos lőszerrel 30 km, rakéta-póthajtásával 40 km. Az automata töltőberendezés percenként hat lövés leadását teszi lehetővé. A toronyban egy 7,62 mm-es golyószórót is elhelyeztek.¹⁷

KÍNA KAMBODZSAI KATONAI LÉTESÍTMÉNY ÉPÍTÉSÉT FINANSZÍROZTA

2017. február 15-én átadták a kambodzsai haderő legújabb karbantartást, javítást és felújítást végző katonai létesítményét. A Phnompen külvárosában található létesítmény megépítését Kína finanszírozta, és azt a 99. tehergépkocsi-zászlóalj üzemelteti.¹⁸ Kína az elmúlt években a kambodzsai haderőnek több alkalommal adományozott szállító járműveket, amelyek karbantartását, javítását, valamint felújítását és korszerűsítését a jövőben ebben a létesítményben fogják elvégezni. A két ország közötti katonai kapcsolatok az elmúlt években folyamatosan erősödnek. Kambodzsza Kínától kapja a legtöbb katonai segílyt, és 2016 elején megtartották az első közös haditengerészeti gyakorlatot is. Ezt követően a kambodzsai haditengerészet kifejezte szándékát két kínai hadihajó jövőbeni megvásárlására. A hajókról egyelőre csak annyi tudható, hogy a kambodzsai fél 140 m hosszú és mintegy 100 fős személyzettel működő, de rakétafegyverzettel is rendelkező hadihajókra gondol, amelyeket „nem háborúra, hanem felségvizeinek a védelmére” kíván beszerezni.¹⁹

¹⁶ <http://www.defensenews.com/articles/estonia-joins-finland-in-howitzer-procurement> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

¹⁷ http://www.military-today.com/artillery/k9_thunder.htm (Letöltés időpontja: 2017. 03. 19.)

¹⁸ <http://www.janes.com/article/67928/china-funds-new-cambodian-military-mro-facility> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

¹⁹ <http://thediplomat.com/2016/02/cambodia-wants-china-warships-navy-commander/> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 19.)

HORVÁTORSZÁG ÉS ALBÁNIA AGGÓDNAK A BALKÁN BIZTONSÁGA MIATT

Két NATO-tagállam, Horvátország és Albánia februárban egy közös levélben arról írtak a NATO főtitkárának, hogy szerintük Szerbia veszélyezteti Koszovó, és ezzel együtt az egész Balkán biztonságát.²⁰ A levél megírását az váltotta ki, hogy Belgrádból olyan vonatszerelvény indult Koszovóba, amelyet szerb nemzeti színekkel festettek le, és a vagonok oldalain több nyelven olyan szöveg szerepelt, mely szerint Koszovó Szerbia része. Pristina Belgrád cselekedetét provokációnak minősítette, és a vonatot nem engedte be Koszovó területére. Stoltenberg NATO-főtitkár a levélre reagálva kijelentette, hogy „a Szövetség továbbra is elkötelezett Koszovó biztonsága és stabilitása iránt”. Az 1998–1999-es koszovói konfliktus befejezését követően a NATO által telepített békefenntartó erő (KFOR) létszáma 55 000 fő volt, a jelenlegi létszám 4500 fő. Koszovó 2008-ban egyoldalúan kinyilvánította függetlenségét, amelyet 2017. február 27-ig az ENSZ 114 tagállama, köztük 23 EU-tag ismert el.²¹

IRÁN ELKEZDI EGY ÚJ HARCKOCSITÍPUS GYÁRTÁSÁT

Az iráni félhivatalos Fars hírügynökség jelentése szerint a hadsereg bemutatott egy hazai gyártású harckocsit, melynek a sorozatgyártása is elkezdődött.²² A Karrar (Csapásmérő) nevet viselő harckocsit felszerelték elektrooptikai célzóberendezéssel és lézeres távolságmérővel, alkalmas álló és mozgó célok megsemmisítésére nappal és éjjel, továbbá irányított rakéták kilövésére és pontos célba juttatására. A Karrar az Iránban licence alapján gyártott szovjet T-72Sz (export változatú) harckocsi jelentősen továbbfejlesztett változata. Az iráni haderő jelenleg 480 T-72Sz és néhány régebbi, T-72M1 változatú harckocsit tart rendszerben, és többségük alkalmas a Karrar szintjére történő korszerűsítésre. A Karrar többek között új tornyot és kiegészítő páncélzatot, új megfigyelő- és célzó-, valamint tűzvezető rendszert kapott. Összességében javult a tűzereje, a védettsége és valószínűleg a mozgékonyága is. Fejlesztésében nyilván az oroszok is részt vettek, számos jellemzője azonos az orosz T-90Sz harckocsival. Szakértők szerint lehetséges, hogy a harckocsi a T-90Sz licence alapján gyártott, annak kissé „butított” változata. Képességei nem érik el a korszerű nyugati és kínai harckocsikéit.²³

²⁰ http://www.spacedaily.com/reports/Croatia_Albania_warn_NATO_on_Balkans_security_threats_999.html (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)

²¹ <http://www.kosovothankyou.com/> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 19.)

²² <http://www.defensenews.com/articles/iran-unveils-domestically-produced-tank-production-line> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 13.)

²³ <http://www.military-today.com/tanks/karrar.htm> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 19.)

KÍNA 2017 NYARÁN BEFEJEZI KATONAI BÁZISA ÉPÍTÉSÉT DZSIBUTIBAN

Műholdfelvételek szerint a Dzsibutiban mintegy 36 hektáron elterülő kínai katonai bázis építése előrehaladott állapotban van.²⁴ Az amerikai haderő afrikai parancsnoksága (USAFRICOM²⁵) szerint a bázis 2017 nyarára elkészülhet.²⁶ Dzsibuti a hajózási útvonalak szempontjából stratégiai fontosságú helyen, a Vörös-tengert az Ádeni-öböllel összekötő tengerszoros déli partján található. Kína az ott kiépített haditengerészeti bázisából hajókkal és helikopterekkel könnyen ellenőrizheti a számára nagyon fontos, az európai piac könnyű és gyors elérhetőségét biztosító tengeri útvonalat. Dzsibuti stratégiai fontosságát több ország is igyekszik kihasználni. Az országban amerikai és francia katonai bázis már évek óta működik. Japán 2011 óta 30 hektárt bérel az ott állomásozó 180 katonája számára, de a kínai jelenlét miatt a bérelendő területnek és az állomány létszámának a növelését tervezi. Egy 2016-ban aláírt biztonsági megállapodás alapján hamarosan Szaúd-Arábia is elkezd egy bázis építését. Oroszország is jelentkezett, hogy szeretne ott bázist létrehozni, de a dzsibuti hatóságok a kérést elutasították.

A PORTSMOUTH KIKÖTŐ HAMAROSAN FOGADHATJA AZ ÚJ BRIT REPÜLŐGÉP-HORDOZÓKAT

A brit védelmi minisztérium márciusi bejelentése szerint a dél-angliai Portsmouth kikötőjében elkészült a móló és a tengerfenék kimélyítése olyan szélességben, hogy két Queen Elizabeth-osztályú hajó is kiköthessen. Ezzel megvalósult a mintegy 100 millió fontos projekt legfontosabb része, amely lehetővé teszi a repülőgép-hordozók számára, hogy az év vége előtt behajózhassanak honi kikötőjükbe. A kikötő használatra alkalmassá tétele után következik a hajók és a kikötő állományának az elméleti és a gyakorlati felkészítése, a tevékenységek begyakorlása, a szükséges berendezések kezelésének az elsajátítása, hogy a hajók kikötése és távozása a kikötőből biztonságosan történhessen. A hajóosztály két egységből áll. A Queen Elizabeth várhatóan 2020-ban éri el a kezdeti műveleti képességet, a Prince of Wales pedig 2023-ban, hacsak a magas költségek miatt – az első hajóra fordított kiadások elérik a 3 milliárd fontot – a program nem húzódik el.²⁷

FELHASZNÁLT IRODALOM

<http://defence-blog.com/army/top-5-idex2017.html>

<http://fifthdomain.com/2017/02/13/uk-offers-teens-cybersecurity-classes-to-fight-attacks/>

<http://thediplomat.com/2016/02/cambodia-wants-china-warships-navy-commander/>

²⁴ <https://www.thesun.co.uk/news/1652050/djibouti-china-builds-first-overseas-military-base-in-djibouti-for-ships-helicopters-and-special-forces-in-bid-to-become-naval-superpower/> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 13.)

²⁵ United States Africa Command.

²⁶ <http://www.janes.com/article/68642/africom-commander-says-china-s-base-in-djibouti-to-be-completed-in-coming-months> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 13.)

²⁷ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4000826/Britain-sail-new-flagship-aircraft-carrier-squadron-Typhoons-disputed-South-China-Sea-strength-aimed-China.html> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 19.)

- http://www.armyrecognition.com/weapons_defence_industry_military_technology_uk/new_ag-40_balkan_40mm_automatic_grenade_launcher_will_enter_in_service_with_russian_army_tass_11311161.html
- <http://www.breitbart.com/national-security/2017/01/31/houthi-rebels-attack-saudi-frigate-off-coast-yemen/>
- <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4000826/Britain-sail-new-flagship-aircraft-carrier-squadron-Typhoons-disputed-South-China-Sea-strength-aimed-China.html>
- <http://www.defence24.com/512535.polish-los-and-ukrainian-fantom-unmanned-systems-showcased-in-the-vicinity-of-kiev>
- <http://www.defensenews.com/articles/estonia-joins-finland-in-howitzer-procurement>
- <http://www.defensenews.com/articles/iran-unveils-domestically-produced-tank-production-line>
- <http://www.defensenews.com/articles/new-houthi-weapon-emerges-a-drone-boat>
- <http://www.defensenews.com/articles/ukraine-company-debuts-tank-busting-unmanned-ground-vehicle>
- <http://www.janes.com/article/67827/finland-buys-k9-howitzers-from-south-korea>
- <http://www.janes.com/article/67928/china-funds-new-cambodian-military-mro-facility>
- <http://www.janes.com/article/68642/africom-commander-says-china-s-base-in-djibouti-to-be-completed-in-coming-months>
- <http://www.kosovothankyou.com/>
- http://www.military-today.com/artillery/k9_thunder.htm
- <http://www.military-today.com/tanks/karrar.htm>
- <http://www.royalnavy.mod.uk/the-equipment/submarines/fleet-submarines/astute-class>
- http://www.spacedaily.com/reports/Croatia_Albania_warn_NATO_on_Balkans_security_threats_999.html
- <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/10/britains-entire-fleet-attack-submarines-action/>
- <http://www.telegraph.co.uk/opinion/2017/02/15/britain-should-listen-donald-trump-spend-defence/>
- <http://www.vpk-news.ru/news/35280> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 20.)
- <https://www.thesun.co.uk/news/1652050/djibouti-china-builds-first-overseas-military-base-in-djibouti-for-ships-helicopters-and-special-forces-in-bid-to-become-naval-superpower/>

ABSTRACT

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Lt. Col. László József Deme: Preparing for the warfare of the future – The new US Army operating concept 3

On 31th October 2014, the U.S. Army Training and Doctrine Command (TRADOC) issued the latest U.S. Army Operating Concept (AOC) titled *Win in a Complex World 2020-2040*. The AOC describes how Land Forces will prevent the escalation of conflicts, shape their security environments, and win wars in joint and multinational environments in order to accomplish campaign objectives and protect US national interests. The AOC identifies the fundamental capabilities of the branch in support of the USA's security strategy, and envisions potential future armed conflicts, the USA's possible adversaries, and directions of the future force development of the US Land Forces.

Keywords: Operating concept, conflicts and challenges, security environment, joint operations, force development directions

Col. (Ret.) László Nagy (Eng) – Tamás Somogyi: The geopolitics and armed forces reforms of Russia (1.) 25

The geopolitical position of the Russian federation is binary: it both entails significant opportunities and immense challenges. Its boundless expanses – rich in mineral resources – make it virtually impossible to conquer while its thousands of kilometres long borders make it almost impossible to defend. In addition, for centuries there has been a deep-rooted imperial attitude in Russian political thinking, which has led to a viewpoint that highly (very highly compared to Hungary) values the role and significance of the armed forces. Also, if taken into consideration that Russia has serious influence on the security policy landscape of Europe and that it is the well-known ambition of Russian President Vladimir Putin to re-establish and maintain Russia's previous status as a superpower, it becomes clear why certain authors have chosen the continuous reform of the Russian armed forces as the topic of their research; a topic which may be also extremely popular among the Hungarian readership.

Keywords: Russian Federation, armed forces, reform of the armed forces, geopolitics, President Putin

INTERNATIONAL ACTIVITES

Zoltán Prantner: The female adversaries of the Islamic State in Iraq and Syria 39

Throughout history, Kurdish women have often supported their men in their fights from the background. However, since the rapid emergence of the Islamic State in 2014, the number of women taking up arms to fight the terrorists has also risen. This paper describes the motivations of these volunteers in their decision and the criticism they face on behalf of conservative men. It analyses in detail their significance in the propaganda and on the battlefield, and also summarizes the arising questions related to the anatomy of Kurdish territories as well as the future of emancipation processes.

Keywords: Islamic State, Peshmerga, Sinjar Women's Protection Units, Kobani, Women's Protection Units, Yazidis, terrorism

Nóra Pákozdi: The geopolitical significance of Algeria before and after the Arab Spring 52

The series of uprisings which started in 2011, labelled the Arab Spring, have set in motion political, economic and social changes that have also had considerable ramifications for the international community. Algeria's importance was determined by its strategic location as well as its social environment that embodies the very essence of the region's greatest question – the contrast between a secular leadership and an Islam-centred political and social system. Therefore, the country has had and continues to have a central role in the security and geostrategic significance of the region. Algeria is also crucial to stopping the destructive international effects of the Arab Spring that result in a threat that is difficult to contain. The aim of the analysis is to present Algeria, the region's biggest country, from the viewpoints of geopolitics and foreign policy with a special emphasis on the changes Algeria has undergone in recent years, as well as the strategic aims the country has set as responses to the present challenges.

Keywords: Arab Spring, Algeria, Morocco, Maghreb, North Africa, Western Sahara, migration

COMMAND TRAINING

- Lt. Col. Zsolt Szilágyi: The river border-barrier deployment capabilities of the Hungarian Defence Forces 62

Due to its geostrategic location, Hungary has several border rivers, including Europe's second longest river, the Danube, which flows through ten countries and is the most important water transit route of the region. As a member of the EU and a southern country of the Schengen Area, Hungary is responsible for the control of persons and vessels entering the EU. As a result of closing the land routes of the mass migration which started in 2015, it is possible that the illegal crossing of the Hungarian borders will shift to our waterways, more precisely to the Danube. Therefore, there might be a need to involve the Hungarian Defence Forces in the protection of Hungary's border rivers. Based on his personal experience and research, the author presents the existing border protection system, and the military capabilities that can contribute to river policing and river barrier construction tasks.

Key words: EU Strategy for the Danube Region, Danube River Forum, border river protection system, migration crisis, illegal migration, temporary border fence, river barrier, warship

- Captain Attila Novák – Lt. Col. Andrea Sótér – 2nd Lt. Zsófia Rázsó – Lt. Col. Zsolt Juhász:
The fight against obesity: The Hungarian Defence Forces Body Composition Program I.
Morphology and Methodology 74

Obesity can be regarded as a worldwide pandemic present both among the civilian population and military personnel. According to the predictions, 80% of Europe's population will be obese by 2030; a trend of such proportions that it demands immediate action on behalf of the experts. The Body Mass Index is used worldwide to identify obesity, and there are other methods as well to identify the exact ratio of body fat (MRI, CT, UH, DEXA, BIA). Obesity is an incurable, recidivating, and chronic condition and its greatest threat – apart from the possible complications – is that it reduces physical performance, which is one of the basic requirements of serving in the armed forces. Taking into consideration the relevant data (weight, BMI, body fat ration), soldiers now have the possibility to participate in the Hungarian Defence Forces Body Composition Program, which is provided by the Department of Health Promotion of the HDF Medical Centre as a form of prevention. As part of the body weight rehabilitation program – that has been established after the analysis of international research – all units have been issued with body mass index measuring instruments. The aim of the Hungarian Defence Forces Body Composition Program is to support Hungarian military personnel in meeting the physical requirements and in a complex lifestyle change based on the individual and objective body analysis results.

Keywords: obesity, military physique, prevention, body weight rehabilitation, Hungarian Defence Forces Body Composition

- Zoltán Völgyi: The psychological training of personnel involved in information operations based on interpersonal relations 87

The organisation, planning, and execution of activities related to the cognitive dimension of information operations is becoming more and more emphasized in modern warfare. It is of paramount importance to identify those individual requirements that are essential for the success of the execution of these operations. These competencies determine the selection criteria and training directives of personnel, thus enhancing the strategic advantage at operational level. According to military psychological research and experience, psychological expertise is crucial to such training activities. This paper presents the theoretical fundamentals of a psychological training system that improves the operational efficiency of the personnel involved in information operations based on interpersonal relations.

Key words: information operations based on interpersonal relations, cognitive dimension, competences, psychological training

LOGISTICS

- Col. Zsolt Béla Erdődi: The possibilities for the modernisation of field lodging systems 98

The author presents the current requirements set towards field lodging systems, the modern systems used by the NATO Support and Procurement Agency (NSPA), as well as the possibilities for the modernisation and improvement of the assets of the Hungarian field lodging and support.

Keywords: field lodging and support assets, logistics

MILITARY HISTORY

- Lt. Col. Tibor Balla: The 41st Royal Hungarian Honvéd Division in the 10th Battle of Isonzo 119

Some of the bloodiest battles of the First World War took place probably along the Isonzo River. In 11 major battles, the Italian troops tried to break through the defence lines of the Austro-Hungarian troops on the 80-kilometer-long frontline between the Krn mountains of the Julian Alps and the Adriatic Sea between June 1915 and September 1917. Hungarian soldiers belonging to the Imperial and Royal Army as well as to the Royal Hungarian Army fought at all the significant points of the frontline. The 10th Isonzo battle from 12th May to 6th June 1917 exceeded the previous battles regarding the size and number of participating forces and assets.

Keywords: 41st Honvéd Division, Kostanjevica, caverns, Field Marshall Boroević

- Károly Kranzieritz: The first Austro-Hungarian army groups in the Hungarian special literature, during the build-up in Galicia (August 1914) 129

Terminologies also change; their meanings may expand with time, or might reduce as well as become more precise. Military art is no exception. One of the many innovations brought about by the First World War is the expansion that happened at the highest levels of military organisations. The meanings of the German words *Armeegruppe*, *Armee*, and *Heeresgruppe* and the forces they denoted in the Great War were not always clearly defined in Hungarian military terminology.

Key words: army group, *Heeresgruppe*, army, *Armee*, *Armeegruppe*, military terminology, military units, army units, Hermann Kövess, General of the Infantry Henrik Kummer

FORUM

- László Gondos: Organisation-level anniversaries in the history of Hungarian military aviation 141

Anniversaries and their celebrations with events and commemorations play an important role in the life of a nation, institution, organisation, or military unit. Indubitably, these are the best times to raise society's – and occasionally other nations' – attention to the history, traditions, and present activity of the celebrated institution. The author lists those important events of the history of Hungary's military aviation that offer reasons for organisational-level celebration. This is all the more important because this is the way to clarify when, why, and what we celebrate. Furthermore, it is not always an easy task to find the exact dates of the major events of the 20th century history of Hungary and more precisely of military aviation.

Keywords: independent Hungarian armed forces, Hungarian military aviation

- Márton Lacsny: Patriotic and national-defence education as seen by secondary schools (2) 146

The study is a problem-oriented overview of some highlighted elements of analysis of fact-finding, empirical, education-sociology research which is planned to be executed with the use of fundamentally web-survey online data collection technique. The basic purpose of the research is to allow experts to learn the current attitudes of students, teachers, and heads of Hungarian secondary schools in connection with patriotic and national-defence education, including demands and expectations relating to the future. The study calls attention to the topicality of the examined issue, presents the main directions, highlighted questions, theoretical and empirical hypotheses, pre-planned data sources, target population, data-collection, and analysis-evaluation methodology of the research, and also its potential use and utilisation.

Keywords: patriotic and national-defence education, research, secondary schools, results, responses

REVIEW

- Col. (Ret.) Eng Csaba Gál: International military and military technology review 154

A summary of the latest news in the international military and military technology press.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

Közlési feltételek a Honvédségi Szemlében

Tájékoztatjuk szerzőinket, hogy a folyóirat lehetőséget biztosít a rovatoknál megnevezett témakörökben, maximum egy szerzői ív terjedelmű (40 000 leütés szóközökkel, a jegyzeteket és az esetleges illusztrációkat beszámítva) tanulmányok, szakcikkek megjelentetésére. A beküldött írásokat *szakmailag lektoráltatjuk*. A szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok – a magyar helyesírás szabályainak megfelelő – stilizálására, korrigálására és tipografizálására. A tervezett megjelenésről igazolást a szerkesztőség csak abban az esetben ad ki, ha a szerkesztőbizottság – a támogató lektori véleményre támaszkodva – a közlés mellett foglal állást. A tanulmány elfogadását követően a folyóirat kiadásában közreműködő HM Zrínyi Kft. a szerzővel *szerződést köt*, mely szabályozza a kiadással és a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket.

Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése, az MTA által meghatározott követelményeknek való megfelelés érdekében a szerzőktől az alábbiakat kérjük:

- A közleményeket elektronikus levél mellékleteként (Microsoft Word DOC- vagy DOCX-formátumban) szíveskedjenek eljuttatni a szerkesztőségnek (kisszoltan@armedia.hu, illetve hsz@hm.gov.hu).
- A küldeményben tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat, beosztásukat (foglalkozásukat), tudományos fokozatukat és elérhetőségüket.
- Amennyiben mondanivalójukat ábrákkal (térképrészletekkel, grafikonokkal stb.) kívánják szemléltetni, azt magyar nyelvű illusztrációkkal tegyék. Folyóiratunk fekete-fehér megjelenésű, ezért ennek megfelelően készítsék el az ábrákat, lehetőleg egyszerű, vonalas formában, olvasható feliratozással. *Az illusztrációkat ne illesszék be a szövegbe (csak a helyüket jelöljék), azokat külön csatolva küldjék el (jpg-, bmp- vagy tiff-formátumban).* Az íráshoz csatoljanak magyar nyelvű ábraszöveget, melyben az ábra címe mellett tüntessék fel annak készítőjét, forrását, internetes hivatkozásnál a letöltés idejét.
- Fotóillusztrációt csak különösen indokolt esetben közlünk. Kérjük, ügyeljenek a megfelelő nagyságú felbontásra, illetve az ábrához hasonlóan jelöljék meg a kép forrását.
- Kérjük, a leadott íráshoz csatolják annak angol nyelvű összefoglalóját és a vonatkozó kulcsszavakat.

Folyóiratunk csak tudományos igényességgel elkészített, a felhasznált irodalom felüntetásával, illetve megfelelő hivatkozásokkal ellátott, első közlésű írásokat publikál. A *Felhasznált irodalom* jegyzékét a tanulmány végén, ábécérendben (a szerző neve kezdőbetűjének figyelembevételével) kérjük elhelyezni, az alábbiak szerint. (Az internetes hivatkozásokat a Felhasznált irodalom végén tüntessék fel.)

Könyv esetében:

Mendöl Tibor: *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

Könyvfejezet esetében:

Székely András: *A periglaciális felszínformálás*. In: Borsy Zoltán (szerk.): Általános természetföldrajz. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 356–421.

Folyóiratcikk esetében:

Beluszky Pál: *A mezővárosok és az „alföldi út”*. Földrajzi Közlemények, 2005. 1–2., 31–46.

Internetes hivatkozásoknál:

NATO looks to global partnership. http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en

Több szerző esetén a hivatkozott mű első szerzőjének nevét vegyék figyelembe.

Külföldi szerző(k) esetében is a vezetéknev alapján állítsák fel a sorrendet, pl. Bush, George W.: *Döntési helyzetek*. Ulpius Ház Könyvkiadó, Budapest, 2010.

Kydd, Andrew H. – Walter, Barbara F.: *The Strategies of Terrorism*. International Security, Volume 31, No. 1, 2006.

A felhasznált irodalomra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy egyetlen olyan forrás se szerepeljen a *Felhasznált irodalom* jegyzékében, amelyre a szerző/szerzők a törzsszövegben nem hivatkoznak és amely nem szerepel lábjegyzetben. Ha a szerző olyan műveket kíván megjelölni, amelyekre írásában konkrétan nem hivatkozik, ám a téma szempontjából fontosak, úgy azokat korlátozott számban *Ajánlott irodalom* cím alatt adja meg.

A felhasznált irodalomra való konkrét hivatkozás az adott oldalon, *lábjegyzetben* történjen, rövidített formában, a hivatkozás oldalszámának megjelölésével (Mendöl 1963, 122.).

Külföldi szerzőnél a művön feltüntetett formában:

Kydd–Walter 2016, 15.

Ha azonos szerző(k)től ugyanazon évben megjelent több tanulmányra hivatkoznak, akkor a közleményeket az évszám után írt a, b, c stb. betűkkel kérjük megkülönböztetni mind a szövegben, mind az irodalomjegyzékben (Mendöl 1963/a, 122.). A hivatkozás ismétlődése esetén: Mendöl: i. m. 156., illetve Uo. 156.

Szintén a lábjegyzetben szerepeljenek a magyarázó, kiegészítő információk, illetve a rövidítések feloldásai.

Internetes hivatkozásnál tüntessék fel a letöltés idejét:

NATO looks to global partnership. http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en (Letöltés időpontja: 2014. 03. 02.)

Köszönjük együttműködésüket!

*A Honvédségi Szemle
szerkesztőbizottsága és szerkesztősége*

A DEFENCE REVIEW 2016/2. SZÁMÁNAK TARTALMÁBÓL FROM THE 2016/2 ISSUE OF DEFENCE REVIEW

CONTENTS

Preface

LAW AND MIGRATION

István Harkai:

Beliefs and Misconceptions about the Contemporary Migration in the Light of the Law on Refugees

EUROPE

Péter Á. Kiss:

Europe's Second Front: the Risks and Challenges of the Balkan Peninsula's

Fundamentalist Islamist Organizations

György Nógrádi:

Bosnian Radicalism in Austria

Abdessamad Belhaj – Bianka Speidl:

Fitna Rising: The Sunnī-Shī'ī Clashes in Western Europe

Lt. Col. Endre Szénási:

Foreign Fighters in Ukraine

Petra Kiss:

From Cooperation to Confrontation. The NATO – Russian Roller-coaster: Relations after the Warsaw Summit

AFRICA AND MIDDLE-EAST

Carlos Ruiz Miguel:

Terrorism and Covert Operations in North Africa

Mariann Vecsey:

The EU's Hat-trick in Africa

Georg Schmidt:

The Complications of Emergency Management in the Syrian Civil War

Kobi Michael – Yoel Guzansky:

The Arab Failed State Phenomenon and International Order

Zoltán Somodi:

Religious Minorities in Islamist Politics

DISTANT SHORES

Csaba Barnabás Horváth:

The Australia-India-Japan-US Quadrilateral – a Strategic Coalition in Formation?

Fruzsina Simigh:

The Islamic State Adds a New Twist to China's Uighur Problem

CONTEMPORARY WARFARE

Lt. Col. András Mező:

SITREP on the Hungarian Doctrine Development

Col. István Resperger:

A New Approach to National and International Crisis Management

FORUM

Lt. Gen. Zoltán Orosz:

The First United Nations Chiefs of Defence Conference (2015) – Results and Experiences

Gen. (Ret) Zoltán Szenes:

Forward Military Presence: Assessing the NATO Warsaw Summit

Capt. Gergely Tóth – Lt. Col. László Ujházy:

NATO Reservists in the New Security Environment

REVIEW

Lt. Gen. Zoltán Orosz:

Review of "Darfúr, a lángoló tartomány" (Darfur, the Flaming Province)

Col. (Ret.) Philip Wilkinson:

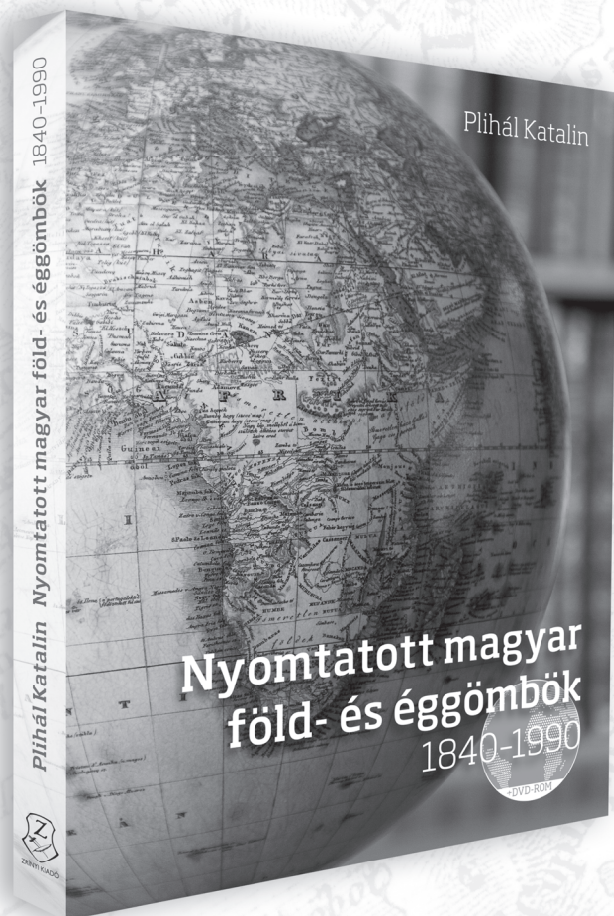
Guidelines for Authors

A lapszám teljes terjedelmében olvasható a www.honvedelem.hu portálon.

A ZRÍNYI KIADÓ ÚJDONSÁGA

Plihál Katalin

Nyomtatott magyar föld- és éggömbök
+ DVD-melléklet

Ez a könyv egy különleges gyűjtemény: az első olyan kiadvány, amely bemutatja a jelenleg ismert 102 magyar földgömb mindegyikét. A kötet DVD-melléklete ezek közül tár elélnk 72 földgömböt – nagyítható és körbeforgatható formában, továbbá lehetővé téve, hogy a Google Earth alkalmazásához kapcsolódva összehasonlíthassuk a régi földrajzi térképeket a maiakkal, megtaláljuk a korabeli földrajzi nevek napjainkban használt megfelelőit. A DVD egykori feladatgyűjteményeket, földgömbökkel kapcsolatos gyakorlatokat is kínál az érdeklődőknek, akik a nyomtatott föld- és éggömbök világát szeretnék megismerni.

Ár: 6500 Ft

ISBN 978 963 327 711 9

Méret: 197×255 mm (A/4)

Kötés: keménytáblás,
cérnafűzött,
több mint 150 színes
fényképpel és ábrával

Zrínyi Kiadó – HM Zrínyi Nonprofit Kft.
Cím: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B
Nyitvatartás: hétfőtől péntekig 9.00–15.00
Tel.: 06 1 459 5373
E-mail: gyoredina@armedia.hu,
cinti@armedia.hu

www.hmzrinyi.hu

WEBÁRUHÁZUNKBAN

AKÁR **25%**

KEDVEZMÉNNYEL

VÁSÁROLHAT

shop.hmzrinyi.hu/

ZRÍNYI KIADÓ